GH. SIRETEANU

COMOARA CRĂIȘORULUI

GHEORGHE SIRETEANU

COMOARA CRĂIȘORULUI

COLECȚIA CUTEZĂTORII

Editura Albatros, București, 1980

Versiunea digitală 2.0 - martie 2022

I SĂNDRUȚU' TOMII

Zăpada spulberată de Crivăț se învârtejea cu fluierături ascuțite printre trunchiurile arborilor. Era o vreme, să nu scoți câinele afară, în acea zi de 16 decembrie 1784. De două zile se despărțiseră de Crăișor, de Horea, la Albac, făcând parte din ultima ceată de răsculați cam de 100 de oameni, care-l însoțiseră până acolo. De două zile se despărțiseră de Crăișor și tot de atâtea rătăceau, pe poteci ascunse, căutând să-și piardă urma prin cele pustietăți ale codrilor. Pășeau în șir indian, unul după altul, tăcuți, iar urmele le erau șterse de zăpada spulberată. „Căpitanii, căprarii și toți aceia care se cred urmăriți de către domni, să vă ascundeți pe unde puteți, până la primăvară, când ne vom scula iară, mai dârzi, mai hotărâți! Păziți-vă capetele că-mi trebuiesc! Sfătuiți-i pe toți să-și păzească capetele!" parcă le mai răsuna în auz vocea hotărâtă a lui Horea. Și el, împreună cu Cloșca, urmau să se ascundă de furia domnilor, care împânziseră toate drumurile cu haiduci domnești, cu gornici și cu cătane împărătești. Erau vânați pe capete toți cei presupuși a fi luat parte la răscoală, și mai cu tărie, căpitanii și căprarii Crăișorului. Țeapa, securea și paloșul călăului, streangul – nemaipunând la socoteală schingiuirile la care erau supuși înainte de a fi dați morții – era soarta ce-i aștepta pe cei prinși.

Erau sleiți. Pașii le șovăiau. Crivățul îi orbea, dar continuau să meargă, fără gând de oprire. În frunte pășea Luca Ștef din Visca. Îl urmau Serafim Dragoșa din Țebea, Pătru Trif din Hălmagiu, Iovuț Luncan din Blăjeni, – toți foști căpitani în oastea Crăișorului – un copil de vreo 14-15 ani, Pătruț Mărcuș din Bulzești și încă doi, necunoscuți, dar care fuseseră văzuți adesea în preajma lui Horea, și încă nu venise vremea ca să se știe cine și unde sunt. Nu-și dăduseră niciun răgaz de popas, zi și noapte, pășind neîntrerupt, unul după altul, ca niște umbre, în aceeași ordine. Primii cinci erau îmbrăcați aproape la fel. Opinci in picioare, legate cu niște cureluțe înguste înfășurate de multe ori deasupra gleznelor, cioareci, cămăși din cânepă aspră, încinse cu chimire late – în afara lui Pătruț, a copilului, care era încins doar cu o cureluță – vestă albastră cu mulți nasturi de alamă și tradiționala țundră moțească. De după chimirele late își scoteau capetele mânerele pistoalelor și prăselele jungherelor. La șoldul fiecăruia atârna câte o sabie, niciuna la fel, scoase de prin panopliile castelelor nobililor pe care le atacaseră. Doi erau înarmați chiar cu puști luate ca pradă de la cătanele împăratului, alții cu securi și sulițe. Cei doi din urmă contrastau atât prin felul cum erau îmbrăcați cât și prin mutenie. Nu scoseseră în aceste două zile, de când erau pe drum, o vorbă. Unul din aceștia purta în picioare cizme scurte, ungurești, având carâmbul tare și burduf, cioareci albi de pănură, cu multe găietane negre, o dulamă

tot de pănură, sură, încărcată de asemenea cu găietane – după moda ungurească – chimir lat, – de după care-și scoteau capetele aceleași arme ca și ale celorlalți, – capul fiindu-i acoperit cu o pălăriuță ungurească la care se mai ținea o pană de păun. Al doilea se deosebea cu desăvârșire de restul cetei. Purta cizme înalte, peste genunchi, pantaloni strânși pe picior, de postav cenușiu, un dolman albastru închis, cu multe brandeburguri de mătase neagră, încins cu o curea lată, cu cataramă de alamă, de care-i atârna o sabie orientală, nu prea lungă, dar cu tăișul foarte ager, fără gardă, de asemenea desprinsă din vreo panoplie. Pe cap purta o pălărie cu borurile largi, cu pană de cocor, cam năpârlită, iar peste îmbrăcăminte, o pelerină lungă, neagră, cu gulerul de catifea, prinsă cu o gaică de alamă coclită la gât. Era ținuta obișnuită a micului nobil în Transilvania și Ungaria.

— Nu mai pot! se văietă de la un timp Pătruț, copilul.

— Mai rabdă câteva ceasuri, îl încurajă Serafim Dragoșa, ajungem în dreptu' Mesteacănului, treci Crișu' și te îndrepți spre casă. Ție tot n-au ce-ți face. Ia, un prunc, acolo. Cel mai mare rău pe care ți-l pot cășuna e să-ți croiască domnii câteva corbace.

— Ce să caut acasă? Mamă n-am, tuțu' s-a prăpădit în lunca Murășului, lângă Deva. L-a străpuns un husar cu sulița. Ce să mai caut?

— Păi, nici cu noi nu te putem purta! Viața noastră are să fie tare grea! Cine știe unde ne vom putea ascunde. Da' să vedem ce-or zice și ceilalți. Ar trebui să ne oprim undeva pentru popas, să mâncăm ceva. Am mâncat numai din mers. De două zile și două nopți ne-o ajunge! Trebuie să dăm de vreun adăpost!

Într-un târziu ajunseră într-un luminiș unde dădură peste o casă de pădurar ce se vedea a fi de mult părăsită, cu obloanele ferestrelor ce abia se mai țineau în câte o țâțână și cu ușa căzută pe jos. Se opriră.

— Eu socot c-ar fi bine să intrăm, propuse Luca Ștef. Să mâncăm ceva și să prindem vreun ceas-două de hodină.

— Să intrăm, fură de acord și ceilalți.

Deși îi primi un miros de vatră veche, de praf și mucegai, iar păienjenișul părea de nepătruns, șubredul adăpost li se păru o adevărată oază.

— Să facem foc, propuse Iovuț Luncan.

— Ai bolunzit? îl admonestă Luca Ștef. S-ar putea vedea, cum a și început să se întunece, și ne pomenim cu gornicii ori cu haiducii domnești că ne iau ca din oală!

— Am putea înțepeni obloanele și ușa, ca să nu se mai vadă nimic. Fumul tot n-au cum să-l mai vadă, a înnoptat, auziră pentru prima oară glasul „domnișorului", cum îl numiră în gând pe cel cu pelerina de nobil.

— Hm! N-ar strica. Să încercăm. Suntem rebegiți de frig, spuse și

Pătru Trif.

Se apucară cu toții de lucru și în scurt timp fură așezate obloanele, ușa, și fură astupate toate crăpăturile, ca să nu pătrundă în afară firicel de lumină. Amnarul scăpără, scoțând din umbră chipurile întunecate, o șuviță firavă de flacără își înălță ușor limba purpurie și lemnele uscate începură să trosnească vesel, cuprinse de vâlvătaie. Erau adunați cu toții în jurul vetrei, care nu mai fusese de mult folosită, și căutau să-și usuce hainele ude. Unii începură să-și desfacă și obielele jilave din picioare, căutând să le zbicească și să le încălzească la văpaia ce se încinsese. Abia după ce se mai uscară și se încălziră începură să caute prin traiste, scoțând merindea săracă. Mestecau tăcuți. Nu vorbea unul. Numai ochii lui Luca Ștef nu se puteau desprinde de la cei doi necunoscuți, care mâncau la rândul lor, la fel de tăcuți.

— Am pornit pe aceeași cale și s-ar cădea să ne cunoaștem, rupse tăcerea, într-un târziu, Luca. Dumneata cine ești? i se adresă celui îmbrăcat în straie ungurești.

— Eu mi-s Ianoș Gall de la Gherla, dacă auzit dumneata. De la comitat Cluj. Eu căpitan la oaste Crăișor Horea. Spus la mine Crăișor ca se nu mai merge acolo che domnii prinde la mine și se ascundem la țara lui Zarand. Departe asta țara?

— Ehei! De ieri tot prin țara Zărandului hălăduim. Cum îți place?

— Ce se place?! Nu văzut nimica! Numa' pom, numa' copac, numa' podurea! Nu sat, nu târg, nu nimica! Pustiu!

— Și cum ai fi vrut? Să ne atârnăm câte o darabană de gât și să trecem prin sate și târguri cu tămbălău, să ne înhațe domnii? Am ocolit satele și târgurile. Asta-i. Da' nu știu cum să zic, se simți cam încurcat Luca, vei fi fiind căpitan de-al Crăișorului, da' tot nu pricep! Altă nație, altă limbă…

— Corbaci n-are nație! Corbaci rupt tot așa bun piele de pe spate la român ca de pe spate la ungur, ori sas, ori secui, de pe spate la rob. Nici rob, ori iobag, cum se spus, – tot una – nu are nație. Nație nostru este rob. Nici slobozenie n-are nație. Orce om vrei slobozenie. Pentru asta ascultat noi cuvânt la Crăișor Horea, care spus: „să nu mai fie domni!" Domnii, ei altă nație. Da', ei minte pe noi, pe rob; zice: ala ungur, ala român, ala sas, ala secui, ala dușman. Și noi n-are ce muncat, da' de împărțit ceva?

— Are dreptate, interveni cel îmbrăcat în haine de nobil. Nici domnii n-au nație, ori nu țin socoteala de ea. Am văzut la Beci și la Buda, pe unde am trăit o vreme, cum petrec și se înțeleg domnii între ei, fie că-s nemți, unguri, franțuzi ori români, ori de ce nație ar fi. Crăișorul n-a ținut seama de nație, ci de om. Toți asupriții, toți cei care tânjesc după slobozenie și dreptate s-au ridicat la cuvântul lui în comitatul Clujului și în alte comitate, unde trăiesc alături și români, și

unguri, și sași, și secui, în aceeași stare de robi. Numai uniți, toți robii, putem să scăpăm de jugul domnilor!

— Da' dumneata cine ești, de le vorbești ca din carte?! E drept, te-am văzut toată vremea în preajma Crăișorului și ar trebui să mă încred în dumneata, cum s-a încrezut și el. Te-am văzut și în luptă. Aprigă mână ai! Cu o pălitură l-ai spintecat de la gât până la șa pe grofu' Andrei Forai de Săvârșin! S-a prăvălit în două părți de pe cal de parcă erau doi grofi!

— Puterea nu stă numai în mână. Sabia asta, tătărească ori turcească, din oțel de Damasc, cum astăzi nu se mai pricepe nimeni a făuri, nu prinde nici rugină și nici știrbitură n-ai să vezi pe ascuțiș. Am luat-o din castelul grofului Iosif Gyulai din Pișchinți. Pot reteza, dintr-o singură pălitură, un gorunaș gros cât piciorul.

— Măăi, afurisită sculă! se miră Luca. Da' tot nu mi-ai spus cine ești, domnișorule. Noa, spune! Cine ești?

— Cine sunt? Sunt Săndruțu' Tomii Olariului, din Căzănești.

— Al Tomii Olariului?! se miră Luca.

— Da. Al lui.

— Nu se poate! răspunse Luca mirat. Mi-ar fi spus! Toma Olariului din Căzănești a fost căprar în ceata mea. Te-a văzut de atâtea ori! Nu te cred! Spune cine ești?

— Ți-am spus! Sunt Săndruțu' Tomii din Căzănești, repetă acesta. Nu l-am mai văzut pe taica de când aveam cinci ani! Cum era să-l cunosc sau să mă cunoască?! Ce-i cu el? Unde-i? întrebă înfrigurat.

Luca era însă încredințat că Săndruț minte. Nu-și putea închipui cum un tată și un fiu să se fi întâlnit la doi pași și să nu se fi recunoscut. Mai făcu o încercare:

— Ai avut un frate. Cum îl chema?

— Todoruț! Știi ceva? Ce-i cu ei? Unde-s?

— Da, Todoruț îl chema, da' nu mai este. L-or prins domnii când ne-am bătut la Deva. Amarnic l-au mai schingiuit! I-a tăiat gâdea capu'! Cu paloșu' i l-a tăiat!

Săndruț scrâșni din dinți. Fața îi deveni palidă.

— Și taica? Cu el ce-i? Unde-i? întrebă.

— Eu zic c-o fi în sat, în Căzănești. L-a pălit o cătană împărătească cu sulița. În umăr l-a pălit. O noapte am vegheat la capu' lui. Ardea ca focu' și vă pomenea. Pe Todoruț, pe tine, Săndruț, și pe Creștina, soru-ta.

— Creștina, soru-mea? Nu știu! Nu știu să fi avut vreo soră! Todoruț, fie iertat, era pruncuț, abia învăța să meargă; îl purtam de mână, îl luam în brațe, țin minte, dar de o soră… de asta nu știu! Nu-mi amintesc!

— Dacă zici că erai doar de cinci ani când ai plecat de-acasă, nici n-ai avea cum. Are treisprezece ani acuma. Ea poartă gospodăria, că

maică-ta, nana Sofia, a murit de mult, de vreo șapte ani, așa spunea baci' Toma.

— A murit și maica, oftă Săndruț. Era frumoasă maica, și bună!

— Dar cum de ai ajunsă să te înstrăinezi?! se miră Iovuț Luncan.

— E o poveste lungă, ehei! mai oftă Săndruț.

— Acuma, dacă tot ne-am ortăcit, s-ar cădea să știm fiecare ce se poate ști unul despre altul. Povestește-ne, interveni și Pătru Trif.

— Păi, cum să fie? Într-o zi, aveam vreo cinci ani, cum v-am mai spus, taica a avut nu știu ce treabă pe la Baia de Criș. A împrumutat o cocie și un cal, că n-avea, și, să plece. Eu, nu și nu, să mă ia și pe mine! Că nu se poate, că n-are cu ce mă îmbrăca, câte și mai câte. Până la urmă, a dezbrăcat mama scurteica de pe ea, m-a îmbrăcat, i-a sumes mânecile, ca să le scurteze, m-a încins nu știu cu ce, și gata. Până la glezne-mi ajungea scurteica mamei. Pe cap, un clop vechi de-al lui taica, ce tot îmi venea pe ochi și-mi pleojdea urechile. Cum oi fi arătat nu știu, dar prea mândru, nu. În picioare aveam niște opincuțe găurite, dar, oricum, nu se putea zice că-s desculț. Ajungem și la Baia. Taica dezhamă caii, le dă ceva să mănânce și-mi spune să nu mă mișc de lângă ei până vine el, că nu stă mult. Mai încolo, un hincheu domnesc. De pe pernele de barșon ale hincheului, coboară un prunc cam tot de seama mea, dar prunc de domn. Era îmbrăcat domnește, ba, și încins cu o curelușă cu cataramă strălucitoare de care atârna o săbiuță-jucărie. Tare-mi plăcea săbiuța aceea! El se uita la mine, eu mă uitam la el, dar niciunul nu îndrăzneam să ne apropiem. La un moment dat mi-a spus ceva, dar n-am priceput că vorbea ungurește. I-am răspuns și eu ceva, românește, dar nici el nu pricepea. Până la urmă tot ne-am apropiat, el un pas, eu altul, și am început să ne jucăm. Prunc la prunc trage. Parcă ce știam noi? Ne-am înțeles bine, să zic așa, cam vreun sfert de ceas, când, nu știu ce l-a apucat și-mi dă una în frunte de m-am prăvălit pe jos. Mă scol și mă reped la el.

Să vezi încăierare! Eu mă tot împiedecam în scurteica mamei, dar cum am făcut, cum n-am făcut, m-am pomenit călare pe domnișor și am început să-i car la pumni. Din mândrețea hainelor lui s-a ales rușinea-rușinilor. Era tot întinat și plin de pulbere, când m-am pomenit ridicat de guler în sus. Ca un pui de mâță mă ridicase groful, căci el era, castelanul Francisc Gyulai din Lunca, tatăl domnișorului. Am început să strig și să-l sudui: „'Tă-te Iuda, domnule! Dă-mi drumu'! 'Tă-te Iuda, domnule!" „Pui de lup!" l-am auzit răstindu-se pe mustăcios, că avea niște mustăți mai-mai să-i ajungă până la urechi, „al cui ești?" „A lui taica", m-am smiorcăit, „dă-mi drumu' că dacă vine vezi tu…" și odată m-am pomenit cu taica. Alerga speriat. „Măria Ta, iartă-l dacă a făcut ceva! E prunc, ce știe?" „Al tău e?" „Al meu, Măria Ta! Din suflet te rog, iartă-l!" Atunci domnul m-a așezat jos și s-a răstit la taica: „Să pui corbaciul pe el! Ai înțeles? Uite ce-a făcut cu

hainele lui Ferentz!” Așa-l chema pe prunc. Bietul taica, ce să facă? Poruncă domnească. Apucă corbaciul cu care mâna calul si ridică mâna să mă croiască. Ferentz, pruncul domnului, sare la taica, îi apucă mâna și i-o mușcă precum o sălbătăciune, strigând la el ceva ungurește. Taica să nu se lase, să dea, el nu! Începu să urle și să se roage nu știu ce în limba lui de tat-său și ăsta nu-l mai putea potoli. „De unde ești, baciule?” s-a răstit la taica. „Din Căzănești, Măria Ta!” „Iobag ori slobod?” „Iobag, păcatele mele, iobag, Măria Ta!” „La cine?” „La măritu’ împărat, Măria Ta!” „Aaa! Ești al statului. Dă-mi-l pe puiul de lup!” „Cum să-l dau, Măria Ta?! Doi prunci am cu totu’, cum să-l dau?! Mai am ce căuta acasă dacă ajung fără el?! Nu pot! Nu mai am trai cu muierea!” „Dacă mi-l dai, îi dau slobozenia; lui și urmașilor lui i-o dau! Are să fie slobod! Îl fac om! N-are să-ți pară rău! L-a îndrăgit băiatul meu și nu mai poate fără el. Dă-mi-l!” „Ce să-l îndrăgească, Măria Ta? N-ai văzut cum s-or încăierat, Măria Ta? Dragoste-i asta?!” „Așa-s pruncii. Dă-mi-l când îți poruncesc! Pentru binele lui! N-are să-ți pară rău! Ce, nu-ți place să ți-l știi slobod?” La ce s-o fi gândit taica nu știu, dar până la urmă s-a lăsat înduplecat. Numai la slobozenia făgăduită cred că s-a gândit mai mult. M-a luat în brațe, m-a mângâiat, m-a țucat aspru, cum numai el știe să țuce, și-a șters cu podul palmei ochii înlăcrimați și mi-a zis: „Du-te, Săndruțule dragă! Du-te! Poate că are să-ți fie mai bine. Slobozenia, puiule, slobozenia, ah…” și l-au înecat lacrimile. A fost rândul meu să plâng și să mă vaiet. Degeaba. Nimeni nu-mi lua în seamă smiorcăielile. M-a suit domnul în hincheu, vizitiul a dat bici cailor, și, drumul! Când m-am așezat pe pernele moi, alături de Ferentz, m-am mai potolit. Ajuns la castel m-au dezbrăcat, m-au scăldat, mi-au dat haine bune, domnești, nu chiar așa de frumoase ca ale lui Ferentz, dar mie mi se păreau împărătești. De dormit, dormeam în cămările slugilor și de mâncat tot acolo mâncam, dar mâncare domnească, de la masa domnilor; așa era porunca. Ziua mi-o petreceam în cele două cămări ale lui Ferentz. Avea tot felul de jucării, aveam cu ce ne juca. Era bine, numai că tare-mi era dor de taica, de maica, de Todoruț. E drept, când făcea Ferentz vreo trăsnaie, bătaia era a mea. Nu lăsa Ferentz să mă bată tare, dar câteva corbace tot apucam. Așa a fost până ce a început învățătura. Acolo, tot amândoi. Ce învăța el învățam și eu. Și mă țineam. Mai ales cu latina, poate unde seamănă prea bine cu limba noastră, românească, îl întreceam mult. Cam în toate îl întreceam, dar m-a sfătuit o slugă să nu arăt că-s mai ușor de cap ca domnișorul dacă vreau să-mi fie bine. Așa am și făcut. Taina era numai între noi, între prunci. Ferentz vedea bine că mă prefac, vedea cât pot, mă punea să scriu și pentru el ce ne dădeau de scris profesorii, și o făceam pe furiș. Ne înțelegeam bine. Dar pe ai mei, pe taica, pe maica și pe Todoruț nu m-au mai lăsat să-i văd. Tare-mi era dor de ei. La șaișpe ani ne-au

trimis pe amândoi la niște școli mai mari, la Buda. Până atunci ne învățau profesori năimiți, care stăteau la castel; anume pentru așa ceva erau aduși. Numai că de data asta, la școala aceea, numai el era înscris, iar eu, valetul lui.

— Ce-i aceea valet? se miră Serafim Dragoșa.

— Un fel de slugă domnească, dar numai de cameră, cum se zice. Îi îngrijeam hainele, le periam, aveam grijă să dau la spălat ce trebuia dat și treburi din astea, mărunte. Nu era o muncă grea.

— Da' tot slugă, oftă omul.

— Slugă, dar slugă cu simbrie. Groful se ținuse de cuvânt și-mi dăduse slobozenia. Numai că, vorba ceea, tot la stăpân. Nu-i prea plăcea lui Ferentz învățătura, măcar că nu era greu de cap. Era numai leneș. Eu trebuia să citesc toate cărțile și să-i povestesc pe scurt ce scrie în ele. Eu trebuia să-i scriu ce avea de scris. El rareori punea mâna pe pană, așa că, de învățat, tot eu mă alesesem mai învățat, numai că el a primit atestate pentru învățătură, și eu, nu. Nu era rău nici așa. Ce-aș fi putut eu face cu atestatele, gândeam. Nu eram decât o slugă. Și când am împlinit amândoi optsprezece ani, ne-a trimis la altă școală, la Beci. Aicea, țin-te pe chefuri! Domnișorul, nu eu. Eu, tot valet. Dar cu învățătura, tot așa, numai că mă lua cu el acolo, ascultam și eu ce vorbeau profesorii ceia mari, doar că nu eram înscris. Tot eu îi scriam domnișorului ce trebuia să scrie și până la urmă, el s-a ales cu încă un atestat și eu numai cu ce am băgat în cap. Când a isprăvit cu învățătura, a căpătat oarece slujbă la cancelariile împărătești, la Beci. Venea acasă cu câte un teanc de hârtii pe care tot eu trebuia să le scriu, el le ducea a doua zi la slujbă, gata. Și tot așa a mers treaba până a dat în patima cărților. Asta s-a întâmplat acum doi ani. Pierduse la cărți și cum nu mai avea pe ce să joace, m-a pus la bătaie pe mine. Pentru întâia dată i-am ieșit din cuvânt și i-am spus că sunt om slobod și că nu mă poate vinde ca pe o vită. I-am arătat și înscrisul de la bătrân, de la Francisc Gyulai. Cel cu câștigul mi-a spus că dacă sunt slobod să trec în slujba lui, tot ca valet, că mă plătește mai bine. Poate că nu treceam, nu mă lăcomeam eu la un ban mai mult. Dar prea m-a durut cum fostul meu stăpân a încercat să mă piardă la cărți. L-am lăsat. Noul meu stăpân era un baron neamț, unul Otto, și ce-i drept, simbria era mai mare. Dar acest nou stăpân al meu încă nu știa ce pot. M-a prins într-o zi că citesc o carte pe care o scosesem pe furiș din biblioteca lui.

— Ce-i aia bibliotecă? întrebă Iovuț Luncan.

— O încăpere mare, în care își țin domnii cărțile. Pe lângă pereți, până în cerime, numai polițe și toate pline cu cărți, îl lămuri Săndruț. Și cum ziceam, m-a prins când tocmai vroiam s-o ascund, să n-o vadă. Era o carte din cele pe care nu le pricepe oricine, ci numai un om cu învățătură mai multă. „Ce-i acolo? m-a întrebat când a văzut că vreau

s-o ascund. „Să mă ierte Măria Ta, dar am luat-o s-o citesc! O pun la loc!” Mi-a luat cartea din mână, s-a uitat la ea și a început să râdă: „Ce-ai priceput din tot ce scrie aici?” m-a întrebat. „Am priceput tot ce scrie, Măria Ta!” i-am zis. Atunci a început să mă întrebe de una, de alta, din ce în ce mai greu, și rămânea tot mai mirat de răspunsurile mele. Îl aud: „Păi, dumneata – mi-a spus pentru întâia dată dumneata – ești doctor! Nemaipomenit! Om cu atâta știință și valet! Mi-e rușine de rușinea mea ca am ținut ca slugă un om atât de învățat! De unde le știi pe toate?” Atunci i-am povestit cele ce v-am spus și vouă. A doua zi m-a și luat cu el și mi-a găsit o slujbă la cancelariile împărătești. Una mai mică, ca la început, dar în câțiva ani ajunsesem departe. Și pe dreptate și știință, nu cu ajutorul cuiva. Tot acolo l-am cunoscut și pe Crăișor, pe băciuțul Horea, când venise pentru ultima dată la împărat. Nu pot uita cât de bucuros ieșise de acolo. „Nu te bucura, băciuț,” i-am spus. „Făgădașul domnilor, bucuria bolunzilor! Nu te supăra că-ți zic vorba asta, dar așa-i! Sunt un prunc pe lângă dumneata și n-aș vrea să te amărăsc, dar să știi că povestea aceea, care zice că deșteptul făgăduiește și prostul trage nădejde, nu-i minciună!” Să-l fi văzut cum s-a mai amărât! „Cum?! Nici în cuvântu’ împăratului nu pot a mă încrede?! Pruncule, bagă de seamă ce vorbești!” Eu, care mai pricepusem cum merg treburile pe la împărăție, o noapte întreagă a trebuit să-i spun, să-i povestesc, ca să-l fac și pe el să priceapă, și tot se mai îndoia. „Se poate una ca asta?! Un împărat să nu-și ție făgăduiala?! Păi atunci noi, proștii… Noa, că-i bună!” A plecat cu inima îndoită acasă. Când am auzit că a început răscoala, că oamenii, la îndemnul Crăișorului, s-au sculat, am lăsat-o dracului de slujbă, m-am învoit pentru trei luni, am zis că vin acasă ca să-mi văd familia, și uite-mă-s aici. Asta-i povestea mea!

— Păi, ești om învățat! Știi trei limbi: românește, ungurește și nemțește ca pe apă și le mai și scrii! Și latinește pe deasupra! De ce nu te duci înapoi, la slujbă, că cele trei luni mai e până să treacă! spuse Luca.

— Am apucat-o pe calea asta, nu mă mai opresc! Nu-l pot lăsa pe Crăișor fără un sfat! Nu c-aș fi prea deștept, dar are nevoie de știința mea. El are cap de împărat, dar mâna nu-i e dedată pe pană. A mânuit tesla, barda, coasa, sapa. De scris, scrie, dar cu migală. Știe să și citească. Nu pot uita, când m-a pus odată să scriu o proclamație, o hârtie din aceea ce trebuie citită oamenilor. Ce mi-a spus aceea am scris, n-am ieșit cu nimic din vorba lui. Numai că am scris cu vorbe mai meșteșugite, mai alese, de cancelarie. I-am dat hârtia s-o citească. Vai, ce s-a mai mâniat! „Ai bolunzit?! strigă la mine. Ce ți-am spus eu să scrii?” „Am scris întocmai ce mi-ai spus, băciuț, mai citește o dată și ai să vezi!” Așa-mi poruncise să-i spun, băciuț, și așa-i spuneam. „Ce să mai citesc? Mă crezi bolund? Cine vrei să înțeleagă treaba asta

domnească? Fără înfloriturі politicești să-mi scrii! Ai priceput? «Domni, să nu mai fie!», așa ți-am zis să scrii, și tu-mi vii cu vorbe mălăiețe, meșteșugite!” M-am apucat și le-am scris așa cum le-a cerut, pe înțelesul tuturor, ca să nu se mai poată nimeni ascunde după vorbe. Și poate că a avut dreptate. E limpede ca lumina zilei. Nu poți s-o mai întorci în niciun fel.

— Numai de l-ar ține Dumnezeu sănătos până-n primăvară! rosti Pătru Trif, închinându-se. Câtă înțelepciune la omu’ ăsta!

— Ei, acuma dacă ne-am cunoscut, să vedem ce avem de făcut, propuse Luca Ștef. Pruncu’ să se ducă acasă, la Bulzești! Ai auzit, Pătrușule? Mâine dimineață îți arăt eu calea, ca să nu te rătăcești.

— Nu mă alunga, băciuț! Te rog, nu mă alunga! Ce să fac acasă dacă nu mai am pe nimeni?! La ce să mă mai duc? Rămân cu voi și poate că v-oi fi și eu de vreun folos? Eu pot să mă strecor prin sate, prin târguri, să aud tot ce se vorbește și să vă aduc vești. Mie n-au ce-mi face. Câteva corbace, acolo, cum mi-a spus și baciu’ Serafim. Le-oi răbda dac-o fi să le capăt, da’ de lăsat, nu mă las!

— Are dreptate pruncul, interveni Săndruț. Oricare din noi ar încerca să iasă, cum sunt câinii de întărâtați, ar fi în primejdie. Fără știri iar nu putem sta până la primăvară. Trebuie să ne pregătim, să auzim chemarea Crăișorului. Dacă vom sta ascunși ca orbeții, fără a ști ce se întâmplă, când începem iar, nu se poate! Să vii cu noi, Pătrușule! îl mângâie pe copil pe creștet.

— Noa, fie, dacă zici așa. Vorba e ce facem mai departe, unde ne adăpostim? Aici nu putem rămâne. Ne pot da de urmă, continuă Luca. Aș ști eu un loc pe unde nici n-a mai călcat picior de om. M-am rătăcit odată cu taica, am fost după niște vânat, pe furiș. Ne-am putea săpa bordeie. Ba mai era și o peșteră mică pe acolo, da’ tare umedă. Poate că nici n-am putea încăpea în ea. Era pe lângă izvoarele Ponorului, pârâu’ cela care trece pe la voi, prin Căzănești, Săndrușule, da’ dacă ai plecat de mic n-ai de unde să știi. Ne mai hodinim până dimineață și o luăm într-acolo. Alt ascunziș mai bun nu puteam găsi.

Căzură toți de acord cu propunerea lui Luca și se îngrămădiră care cum putură pe lângă vatra încălzită, ca să mai poată prinde câte un ceas de somn.

II COMOARA

Ca și în celelalte zile, mergeau în șir indian, avându-l în frunte pe Luca Ștef, ca unul mai apropiat de acele locuri, ce se mai rătăcise cândva prin cele sălbăticii. Ca niște coloane de templu antic se ridicau trunchiurile groase ale arborilor, care nu știau ce-i securea. Cei mai bătrâni se prăbușeau, vremea prefăcându-i în pulbere, din care se hrăneau urmașii. Era ciclul natural al firii, cu legile ei, nedeformate încă de civilizația umană. Alte urme de viață decât acele lăsate de sălbăticiunile pădurii nu întâlneau. Urmele ospățului vreunei vulpi sau vreunui lup, poteci bătătorite de fiare care duceau la adăpători, urme de mistreți, precum și râmăturile acestora, făcute în căutarea hranei. Însera aproape când ajunseră într-un luminiș. Părea o chelie a muntelui. Un mic podiș pietros în care, cu mare greutate, își înfipseră rădăcinile câțiva arbuști piperniciți și jnepeni. O îngrămădire haotică de pietre și stânci rămase așa parcă în urma unui cataclism. Fără a sta pe gânduri, Luca o luă înainte pentru a traversa podișul. Cum pășea așa, scoase un răcnet și dispăru din fața celorlalți. Se repeziră cu toții spre locul unde-l văzuseră pentru ultima oară. Dădură de o deschizătură, o groapă, în care privirea nu le putu pătrunde. Un hău întunecat, părând a avea totuși o formă regulată, aproape dreptunghiulară, ceea ce dădea de bănuit că mâna omului nu fuse cu desăvârșire străină de acele locuri.

— Hei! strigă Săndruț aplecându-se deasupra gropii. Luca! Mă auzi?

— Te aud, frate! Te aud! Scoateți-mă de aici!

— N-ai pățit nimic? Te doare ceva, ești teafăr? începură să curgă întrebările.

— Îs întreg, da' nu văd nimica. E beznă! S-o ia dracul de hudă! se auzi glasul cavernos, ca venit dintr-o încăpere mai mare, pustie, al lui Luca. Aruncați-mi niște curpeni, ceva, ca să mă pot cățăra! Pare că mai e ceva aici! Om ori fiară, nu pot băga de seamă, da' nu mișcă. Am călcat pe ceva. Scoateți-mă că nu mai pot!

Alergară câțiva în pădure și desprinseră câțiva vreji de curpen mai tari, aducându-i.

— Luca! strigă Săndruț. Mă auzi?

— Aud, daaa!

— Prinde! Apucă-te bine, că te tragem în sus! Ține!… Gata?

— Daaa! Trageți! se auzi glasul din adânc. Stați! E o scară aici! Stați, nu mai trageți!

Cei de sus rămaseră mirați. Ce scară? De unde?

— Ești bolund? Ce scară visezi?! întrebă Serafim.

— Scară ca toate scările. Așteptați! strigă Luca, dând drumul capătului de curpen și pășind atent din fuștel în fuștel.

În scurt timp i se ivi bustul. Era palid, speriat și cu fruntea îmbrobonată. Își trecu mâneca peste frunte ca să și-o șteargă.

— Nu-i lucru curat, fraților! E ceva înăuntru. Nu știu, om, fiară, da' este. Nu mișcă. Nu se vede nimic. Nici mâna nu ți-o vezi, de la doi țoli! Să plecăm de aici, cât mai suntem zdraveni, că cine știe? Doamne ferește! se închină.

— Stai, frate! Nu așa! interveni Săndruț. Trebuie să vedem ce-i! Dacă-i un adăpost în care am putea ierna, ne scutește de a mai săpa bordeie. Amnar! Iască! Scapără careva? Pătrușule, i se adresă copilului, vezi, nu poți găsi niște crenguțe uscate de jneapăn? Trebuie să vedem ce-i!

— Ba, eu nu stau! Faceți ce vreți, da' mie-mi ajunge! Dacă picai tu, Săndrușule, nu mai vorbeai așa! Să ne căutăm de drum! Eu așa zic, spuse Luca.

Între timp, copilul se și întoarse cu câteva rămurele de jneapăn uscate. Era bucuros că se putea face folositor, și pentru Săndruț ar fi făcut orice, fiindu-i recunoscător pentru că intervenise să rămâie cu ei, în ceată.

— Ba să vedem ce-i, spuse și Iovu Luncan. Dacă ai scăpat nemâncat, Luca, tot e bine. Înseamnă că n-a fost cine să te mânce! Te-ai speriat ca o muiere! Ține-ți firea, ce dracu'? În luptă parcă erai mai curajos!

— Acolo vedeam cu cine mă bat, Iovușule! Ia să te văd pe tine, dacă ai pica acolo, cum ți-ar veni? Faceți ce știți, eu unu', nu cobor!

Între timp, Serafim scăpărase amnarul și reușise să aprindă un firicel de iască. Se căznea, suflând, să dea foc unor uscături. Flacăra se înteți. Săndruț aprinse o rămurică de jneapăn, se apropie de groapă, lumină și văzu capătul scării. Cu atenție, încercând fiecare fuștel, ca nu cumva să se prăbușească în gol, începu coborâșul. Era destul de adâncă groapa, de vreo cinci metri. Puse în sfârșit piciorul pe pământ tare. Se aplecă apropiind făclia improvizată de picioare. Răspândea o lumină destul de anemică bețișorul aprins. Se înfioră. La picioare-i, întins pe jos, un om. Încercă să apropie rămurica aprinsă, dar aceasta se stinse, arzându-i degetele. Începu să urce iar scara. Ieși.

— E un om înăuntru, dar pare mort. Dă-mi mai multe bețe din acestea, Pătrușule, ca să pot aprinde unul de la altul! Voi stați aici! Văd eu ce-i și dacă nu ne paște nicio primejdie, vă chem! Mortul e mort, n-are ce-mi face! Numai să nu mai fie și alții, vii. Trebuie să văd!

Coborî din nou și se aplecă deasupra mortului. Lumina era prea firavă ca să poată vedea mare lucru. Pipăi pieptul mortului și văzu că e îmbrăcat în platoșă, rece, dar care nu părea de metal. „Lemn ori piele groasă", își zise. Păși cu sfială peste cadavru și intră într-un fel de tunel ce cobora în pantă. După vreo zece metri pătrunse într-o

încăpere ai cărei pereți și tavan nu-i putea distinge. Lumina era prea slabă. Nu se hotăra în ce parte s-o ia. Păși încet, spre stânga, ținându-se cu mâna de peretele peșterii, pentru că peșteră părea a fi. Înainta încet, pipăind mereu peretele de stâncă, temându-se să nu se prăbușească în vreun hău, de unde n-ar mai fi putut ieși. Nu-și putea da seama cât drum parcursese și nici cât de lung ar putea fi peretele pe lângă care înainta. Se lovi cu capul de ceva. Era ceva ce ieșea parcă din perete. Apropie flacăra firavă a ultimului bețișor care-i mai rămăsese. Obiectul de care se lovise era o făclie de rășină, pe jumătate arsă. Apropie flăcăruia. La atingerea acesteia făclia sfârâi, aruncă câteva scântei verzui, ca un mic foc de artificii, flacăra prinse putere și scoase, din întuneric, o încăpere înaltă de vreo patru metri, cu tavanul natural, necioplit, ușor boltit, dar din care, spre deosebire de alte peșteri în care intrase, nu coborau stalactite cu picăturile lor umede. Era uscat. Încăperea avea formă aproximativ dreptunghiulară și se vedea bine că pe alocuri mai intervenise și mâna omului. Pe lângă peretele opus văzu ceva ce i se păreau a fi paturi, culcușuri. Scoase făclia din perete și cu ea în mână se apropie. Într-adevăr, de-a lungul peretelui erau paisprezece paturi, construite din blocuri și lespezi de piatră, acoperite cu blăni de animale. Se apropie de unul. Pipăi cu sfială, ridică blana ce părea să fi îmbrăcat cândva un urs brun. Sub blană, cetină. Părea proaspătă. Când o atinse însă, acele se scuturară deși păstraseră încă culoarea proaspătă, verde. „De mult n-au mai fost folosite”, constată. Trecu pe lângă paturi, apropiindu-se de peretele din fund al încăperii. O vatră din lespezi de piatră pe care se mai vedeau capete de lemn pe jumătate carbonizate; parcă nu de mult ar fi plecat stăpânul de acolo și lăsase focul să se stingă. Alături o stivă de lemne pregătite pentru foc. Vase. Vase de pământ, unele afumate, ceea ce dovedea că se pregătise mâncare în ele. Îl miră însă faptul că tavanul nu se vedea afumat. Ridică făclia și văzu o crăpătură înnegrită, un coș, unul natural, nu se vedea nici urmă de cioplitură în stâncă. Mulțumit de cele constatate, o porni cu făclia în mână spre ieșire. În stânga, lângă peretele dinspre ieșire, pe lângă care încă nu trecuse, văzu ceva lucind. Se apropie. Era un ochi de apă. O încercă cu degetul. Rece. Duse degetul la buze. Bună. Făcu pumnul căuș, îl umplu și-l duse la gură. Sorbi. Se putea bea. N-avea niciun gust de stătut și-l miră. Apropie făclia. De sub perete, un firicel de apă limpede se scurgea adunându-se într-un găvan, vădit săpat de mâna omului; se vedeau urmele de cioplitură. Din găvan apa se strecura printr-un jgheab îngust, de asemenea săpat, și se pierdea într-un orificiu de sub celălalt perete. Deci, colțul încăperii era înzestrat cu o fântână cu apă bună, și având alimente câte le trebuiau, puteau rezista chiar și unui asediu. Lângă ieșire, stivuite, vreo treizeci de făclii asemănătoare cu cea pe care o avea în mână, neîncepute. Se bucură. Vroia doar să vadă

ce-i cu omul acela, cu mortul, sau ce o fi fost. Ajunse lângă scară. Mortul în aceeași poziție. Îi apropie făclia de față. Era un cadavru mumificat. Îi examină mirat îmbrăcămintea ce i se părea întrucâtva curioasă. Pieptul și spatele îi erau acoperite de o platoșă de piele groasă. Ce animal să fi avut o piele atât de groasă? Mânecile îmbrăcămintii ce ieșeau de sub platoșă, păreau a fi din dimie sură, țesută în casă. Era încins cu o curea lată, prinsă într-o cataramă, cum nu văzuse decât prin muzee. Peste umăr, de o curea, îi atârna o cucură, în care se mai vedeau niște săgeți; opt, numără. La cingătoare, o sabie, una scurtă și încovoiată. Picioarele îi erau băgate în cioareci moțești și încălțămintea din picioare era tot opinca moțească. Până și felul cum îi erau înfășurate curelele, pe după glezne, era același. La doi pași văzu și arcul. Îl ridică. Un lemn greu, tare, în care nu pătrunse unghia când îl încercă. Armele omului îi păreau anacronice. Încolo, moț ca toți moții. Cine putea fi? Trebuie să fi murit de mult. De zece ani, poate de o sută. Dar cum de nu-i putrezise carnea? Se uscase iască și se întunecase la culoare. Atât.

— Coborâți! E bineee! strigă el spre ieșirea din grotă.

— Ce-i? Cum îi? se auzi o voce de sus.

— Un adăpost cum nu se poate mai bun. Coborâți fără frică! Hai, că vă luminez calea! Am găsit feștile.

Unul câte unul se adunară în jurul lui Săndruț.

— Da' cu ăsta ce-i? se mirară.

— Un mort. Cine știe cine o fi fost? răspunse Săndruț.

— Păi, văd că-i uscat. Carnea s-a uscat pe el de parcă-i afumat. Trebuie să fie vreun sfânt, vreun schimnic ceva, care o fi trăit pe aici. Numai sfinții nu putrezesc! se miră Serafim.

— Fugi la dracu', doamne iartă-mă, cu sfinții tăi! Nu vezi că-i oștean? Cine a mai văzut sfânt cu sabie? se miră Iovu.

— N-ai văzut la biserică arhanghelu' Gavrilă? Nu l-ai văzut că-i cu sabie, și încă de foc? spuse și Luca.

— Ăla-i Mihai, mă! Gavrilă-i ăla cu peana, se băga în vorbă și Pătru.

— Noa, che sfânt, che nu sfânt, asta om trebuie făcut ceva cu ea. Trebuie îngropăm. Așa se cade, spuse Ianoș.

— Să-l, da' unde? Numai să-l scoatem în pădure, că în stenii ăștia nu mai săpăm noi groapă! spuse Luca. Să-l tragem deocamdată din cale, și mâine să-l îngropăm. Acuma-i noapte.

Când intrară și văzură adăpostul, Săndruț fu asaltat de tot felul de întrebări la care nici el nu-și putea încă răspunde. De ce atâtea paturi? Cine și când se odihnise în ele? Ce s-or fi făcut acei oameni și câte și mai câte. Aprinseră focul din vatră. Fumul, într-adevăr, cum constatase Săndruț, era absorbit de crăpătura aceea întunecată. Se mirară de forma vaselor, cercetară cum fuseseră întocmite făcliile și-și

propuseră să mai facă. Își alese fiecare câte un pat, câte un culcuș, încercară pe rând apa și se minunară de prospețimea ei.

— Aicea putem trăi ca grofii, numai de merinde să ne-ngrijim, spuse Serafim. Ar trebui căutat Crăișoru' și adus aicea, până la primăvară. Ascunziș ca ăsta nu mai găsești!

— Da' ce-i facem cu intrarea? O închidem? Pe acolo poate intra și om și sălbăticiune. Trebuie făcut ceva ca să se poată închide, propuse Pătruț, flăcăiașul.

— Are dreptate pruncu', spuse Luca. Trebuie să facem ceva.

— Acuma, să mâncăm ce avem prin traiste și să ne hodinim. Mâine vedem noi ce-i de făcut, propuse Săndruț.

— Crezi c-am să pot dormi cu sfântu' ori cine-o fi omu' ăla? Am să-l visez la noapte! Zău! Să-l scoatem măcar afară, propuse Luca.

— Ce? Nu cumva te temi că se mai scoală? Lasă creștinu' să se hodinească! Nu se cade să-l dăm pe seama fiarelor! Mâine îl îngropăm, creștinește, și gata, spuse Serafim.

După ce cinară, Săndruț propuse să stingă făclia, că cine știe câtă vreme vor fi siliți să folosească adăpostul și să nu se irosească în zadar. Cercetase el. Nu era chiar atât de ușor de făcut una la fel. Trebuia adunată rășină, trebuiau să vadă ce fel de fitil folosiseră acei oameni care le confecționaseră. Nu mai puseră strajă, știind că prin sălbăticiile acelea nu se încumeta nimeni să treacă.

Când se treziră, nu-și putură da seama dacă e zi sau noapte. Mai întâi cotrobăiră prin traiste ca să vadă ce și pentru cât timp mai au de mâncare.

— Mai mult de două zile nu ne ajunge, se pronunță unul. Vrem, nu vrem, trebuie să ne atingem de avutul împăratului. Să punem lațuri, capcane, să ne pice vreun gligan, vreo căprioară ceva. Sare mai avem pentru o vreme, ne-o mai aduce pruncu' ăsta, când o mai ieși din bârlog. Da' unde-i? întrebă.

Pătruț târâse până în mijlocul încăperii o buturugă ca să poată ajunge la una din cele două frânghii ce se vedeau atârnând din tavan și al căror rost nu-l înțelegea. De altminteri, preocupați de treburi mai serioase, ceilalți nici nu le băgară de seamă până atunci.

— Ce faci, măi? Vrei să-ți pice ceva în cap? strigă Serafim, dar nici nu termină bine vorba și încăperea fu inundată de lumina zilei.

Cum trase copilul de una din frânghii, se auzi un ușor hârșcâit, ca de două pietre care se freacă, și în bolta peșterii se deschise o ferestruică, aproape circulară, care lăsa să pătrundă lumina. Pătruț se sperie și scoase un țipăt.

— Ce-i? Ce-i? săriră toți din jurul vetrei. Ce-ai făcut, măi?! Ce-i asta?!

— Am tras de funie ca să văd ce-i și…

Se întinse unul și trase încetișor de cealaltă frânghie. Cu același

zgomot, ferestruica se închise.

— Afurisită treabă! se miră Luca. Ia să mai văd o dată!

Trase de cealaltă frânghie și încăperea se lumină iar. Mai repetă de câteva ori operația și toți rămaseră la fel de mirați.

— Ce minte a mai avut și creștinu' ăla, mortu'! se miră Iovuț. Uite ce i-a mai trăsnit prin cap!

Se adunară toți, dar nu-și puteau da seama cum funcționează mecanismul.

— Degeaba căscăm gura, ca vițeii! Cum e făcută, cum nu-i făcută, e bună! Ziua nu ne vor mai trebui feștile, spuse mulțumit Săndruț. Să trăiești, Pătrușule! Ai făcut o treabă bună! După ce mâncăm, eu zic c-ar fi bine să îngropăm creștinul cela și să încercăm să vânăm ceva. Aici n-avem cum să ne temem nici de împărat și nici de domni că le stârpim vânatul. Doar nu hrănesc ei gliganii și celelalte animale! N-au să ne taie gâtul!

— Las' că le taie Crăișoru' lor grumazu', domnilor! Ne scăpăm noi și de domni! spuse unul.

Se apropiară de ieșire. Când priviră în sus, băgară de seamă că lespedea care-i fugise de sub picioare lui Luca, se răsucea în jurul unui ax de lemn, care putea fi pus în mișcare de către un sistem de pârghii, pe dinăuntru, și intrarea se bloca complet. Iar se minunară de ingeniozitatea mortului. Probabil că mortul, cine știe din ce pricină, nu mai apucase să blocheze mecanismul și numai astfel reușiseră să dea de adăpost. Cercetară mecanismul și pe dinafară și se convinseră că, dacă acesta era blocat, nici nu se cunoștea locul unde era intrarea. De asemenea, nici locul pe unde pătrundea lumina nu putea fi observat cu ușurință, chiar dacă ferestruica era deschisă. Se întrebau cine fusese omul sau oamenii aceia care făcuseră toate ce le vedeau și în ce scop. Să fi fost niște tâlhari? Să fi fost niște răzvrătiți, ca și ei, pe care nevoia îi silise să născocească și să-și pregătească un adăpost atât de sigur? Nu-și puteau da seama. În orice caz, adăpostul era făcut pentru o folosire îndelungată, nu era ceva improvizat. Nici Săndruț, care citise atâtea cărți, vizitase muzee, nu era încă lămurit. Își propusese să cerceteze în amănunt toate tainele adăpostului, pentru a putea găsi eventualele urme care să-l ducă la o concluzie. Numai forma vaselor de ceramică și tot îl făcea să se ducă cu gândul într-un trecut incredibil de îndepărtat, dar până la certitudine mai avea.

Intrară în pădure, săpară o groapă pentru necunoscutul stăpânitor al adăpostului, și reveniră.

— Să-l scoatem, fraților! propuse Săndruț.

— Păi, nu se poate așa, ca pe vită, fraților, interveni Serafim. Copârșău n-avem cum să-i facem, nu-i din ce. Numai piatră. Da' măcar să-l înfășurăm în ceva. Așa nu se cade!

— Se îmbrăcat pe el cu piele. Cu piele de la pat. Tot remas pat goi,

propuse Ianoș.

— E păcat de piele, se pronunță Luca. Zău! Ce? Parcă el mai știe ce și cum îl îngropăm?

— Ar trebui să-ți fie rușine, Luca! Cum vorbești așa?! Cine a agonisit tot ce se găsește în adăpost, dacă nu omu' ăsta? Nu se cade să ne batem joc de sufletu' lui! spuse Iovu și se repezi alegând o piele de urs, cea mai mare pe care o găsise, ca să-l poată înfășură după cuviință.

În sfârșit, corpul străinului fu scos și dus până la groapă. Serafim, care se pricepea, – nu o dată cântase la strană în biserica din Țebea, deși carte nu știa, – psalmodie rugăciunea pentru morți și-l acoperiră.

— Dumnezeu să-l ierte! rostiră în cor, după ce groapa fu astupată.

— Da' cruce? Cruce nu-i-punem? întrebă Luca.

— Nu, se pronunță Săndruț. Mai întâi pentru că un mormânt presupune și trai omenesc în apropiere, or noi avem tot interesul ca să nu ne fie descoperit adăpostul. Îi punem la căpătâi o piatră mai mare, ca semn. Și când s-or mai liniști treburile, când nu vom mai avea de ce ne teme, vedem ce-i de făcut!

— Noa, că bine grăit! se pronunță Ianoș.

Cei mai mulți o porniră la vânătoare. În adăpost nu rămase decât Săndruț, Pătruț flăcăiandrul, și Luca. Așa se împărțiseră. Unii la vânat, ceilalți să mai facă ce se putea prin adăpost. Luca așeză la foc o oală cu apă, ca să opărească și să spele toate vasele ce le găsiseră. Săndruț adunase de la toți pistoalele și se apucă să le curețe. Îi sfătuise ca în apropierea adăpostului ori la vânătoare să nu folosească armele de foc, pentru ca zgomotul împușcăturilor să nu atragă vreun eventual curios. Se convinseră cu toții că sfatul era cât se poate de bun. Pătruț, căruia nu-i dăduse nimeni de lucru, nu-și putea găsi starea. Cerceta când una, când alta, dar numai locului nu ședea. Se apucase să cerceteze o adâncitură ce se găsea în perete. Încercă să bage mâna, dar nu-i încăpu. Se apropie de vatră, alese un lemn mai subțire și începu să scormonească în acea adâncitură. I se părea că este acolo ceva, ceva care cedează și vine la loc, ca un arc. Vroia cu tot dinadinsul să vadă ce-i. Când apăsă mai tare, o parte din perete începu să se miște, copilul strigă speriat, încercând să sprijine peretele ce i se părea că se prăbușește, dar acesta, parcă viu, îl împingea înapoi. Cei doi bărbați se repeziră ca să vadă ce-i. O parte a peretelui continua să se miște încet, lăsând o deschizătură ce se lărgea simțitor.

— Asta ce-o mai fi, Săndrușule?! se miră Luca.

Acesta nu răspunse, mulțumindu-se să ridice nedumerit din umeri. Peretele se opri, lăsând o deschizătură înaltă ca de un stat de om și largă cât să poată pătrunde doi. Aveau în față un dreptunghi de întuneric.

— O feștilă! ceru Săndruț.

Pătruț apucă o făclie și o apropie de flacăra focului. Când veni cu făclia aprinsă, rămaseră toți trei ca împietriți. O încăpere lungă de doi metri și largă de unul și jumătate, încărcată cu fel de fel de obiecte strălucitoare.

— Aaa! se miră Luca. Aur! Aur! Auzi, Săndrușule?! Aur!

— Stai, să vedem, răspunse nu atât de entuziasmat Săndruț. Nu tot ce strălucește-i aur! Era doar mirat.

Se apropiară. Peretele din fund era acoperit în întregime cu lingouri. Nu-i venea a crede. Aur să fie? Trase una din bucățile grele de metal sclipitor. O apropie de făclie. Era, într-adevăr, un lingou de aur ce purta o inscripție latină. Citi.

— Aur din tezaurul împăraților romani! rosti uimit.

Mai luă un lingou. Aceeași inscripție. Mai cercetă unul. La fel. Se convinse că întreaga stivă de lingouri era aur. Cel mai curat aur extras din munții noștri, aur ce urma să ia drumul Romei. Alături, o ladă ferecată. Încercă să-i găsească sistemul de închidere, dar se strădui zadarnic mai bine de o jumătate de oră.

— Securea! propuse Luca. S-o spargem!

— Nu! fu răspunsul hotărât al lui Săndruț. Tu nu vezi cât de frumos e lucrată?! Ar fi păcat! Lada asta a fost făurită de un meșter priceput!

Văzu că Luca îl ascultă cu gura căscată, nepricepând. Își dădea seama că ar fi trebuit să-i explice mai în altfel, mai pe înțelesul lui. Cu mare greutate îl convinse să aibă răbdare că până la urmă va descoperi taina încuietorii, fără să strice lada. Cu vârful unui jungher încercă toate adânciturile, toate crăpăturile, toate florile încrustate în metalul ferecăturii, dar nu reuși. Sudoarea îi șiroia pe frunte.

— Nu mă mai fierbe atâta, Săndrușule! Ia securea, cum am spus!

— Nu! răspunse la fel de hotărât Săndruț.

În timpul acestor căutări se întoarseră și „vânătorii”. Prinseseră un purcel mistreț mărișor și trei iepuri.

— Pentru câteva zile ne ajunge! Oala la foc și acuma-i gata zeama! N-am mai băgat ceva cald în gură nici nu mai țin minte de când, spuse Pătru Trif.

Când văzură însă cu ce erau ocupați cei trei, rămaseră și ei ca trăsniți.

— Lase pe mine, propuse Ianoș. Vezut eu așa ceva pe la grof de la noi. Poate nu așa, da se cercam. Dai voie?

— Încearcă, se pronunță Săndruț, dându-se la o parte.

Toți priveau și nu le venea a crede. Ianoș începu să răsucească fiecare floare ornamentală în parte, la rând, dar constată că erau fixe. Nu mișca niciuna. Mai rămăseseră două, parcă gemene, chiar pe capac. Încercă una, nu se mișcă, o încercă și pe cealaltă, la fel. Le apucă pe amândouă și începu să le răsucească în același sens. Nimic, încercă invers. Același rezultat. Încercă să le răsucească concentric. Se

mișcau. Se auzi un ușor declic, și lin, capacul începu să se ridice.

— Bani! Galbeni! exclamară în cor.

Erau monede de aur. Săndruț luă una, citi inscripția, alta, la fel. Și tot așa, până se convinse. Erau dinari din timpul împăraților romani Hadrianus, Marcus Aurelius, Antonius Pius și Severus Alexander. Într-un colț al lăzii, o casetă de fildeș, frumos încrustată, nu prea mare. N-avea un mecanism secret. O deschise cu ușurință. Sclipiri diamantine, în toate culorile curcubeului, se împrăștiară pe pereții încăperii, reflectate de pietrele nestemate.

— Alea ce-s? întrebă Iovu.

— Pietre scumpe, răspunse Săndruț, pe gânduri.

— Așa-s?! N-am mai văzut! se miră Serafim.

— Vezi, dacă soacră-ta n-a purtat? glumi Luca.

Săndruț puse caseta la loc. Închise cu grijă capacul lăzii și trecu la cercetarea celorlalte obiecte din încăpere. Erau câteva căști romane cu panașe, încrustate cu aur, trei armuri scumpe, de asemenea încrustate cu aur și fildeș. Erau șapte săbii romane cu mânerele împodobite cu aur și nestemate. Se vedea bine că aparținuseră unor generali sau ofițeri superiori romani. În altă ladă, mai simplă, vârfuri de sulițe și de săgeți. Săndruț primi răspuns aproape la toate întrebările pe care și le pusese, cu o zi înainte, cu privire la „creștinul” găsit mort în adăpost, dar se miră cu atât mai mult că, după cincisprezece secole, să-i găsească corpul mumificat. Auzise de mumiile egiptene, dar acelea erau preparate cu meșteșug, a cărui taină nu se mai cunoștea, pe când aceasta? Era o întrebare la care încă nu-și putea răspunde.

Îl smulse din meditație vocea entuziastă a lui Luca:

— S-o împărțim! În șase s-o împărțim, fraților! Atâta avuție nu găsești nici la cinzeci de grofi, luați laolaltă! Am scăpat de robie, de sărăcie, fraților!

— Ce să împărțim? se miră Săndruț.

— Cum ce?! Nu pricepi?! Comoara! Banii, auru’, scumpeturile astea pe care le-am găsit!

— Și de ce în șase? întrebă liniștit Săndruț.

— Păi, nu suntem șase?!

— Nu te prea pricepi la socoteli, precum văd, Luca! Și Pătruț? Pe el nu-l socotiți?! se miră Săndruț. Dacă nu era el poate că nici nu dam de comoară!

— El… Lui ce-i trebuie? Ce să facă cu atâta avuție? E prunc! Dacă-i dăm zece galbeni, din lada aceea, eu zic că-i ajunge!

— Tu zici, Luca, și văd că zici multe, dar te-ai gândit bine înainte de a vorbi?

— Dară! Dară nu suntem bolunzi să-i dăm cu picioru’ norocului!

— Pentru ce ne găsim aici, fraților? li se adresă Săndruț.

— Se știe! răspunse Pătru hălmăgeanul. Ne ascundem de domni

până la primăvară, așteptăm chemarea Crăișorului!

— Dar v-ați gândit de ce trebuie să ne ascundem? De ce am fost siliți la aceasta? De ce nu i-am putut pune pe domni la pământ? continuă Săndruț.

— Păi, de bună seamă ca să nu ne prindă domnii și la primăvară să ne ridicăm iară! Da' cu domnii, ce să zic? Îs mai tari! Asta-i! De ce alta dară? spuse Serafim.

— Dar de ce-s încă mai tari, nu vă trece prin gând? Am să vă spun eu. N-am avut destule săbii; pușți, una la douăzeci, ca să nu mai vorbim că nu ne-ar fi stricat și niște tunuri. Cu aurul pe care l-am găsit se pot cumpăra arme cu care să-i înarmăm pe toți asupriții, pe toți cei ce tânjesc după slobozenie! Asta-i! Eu zic că ar fi mai bine să-l înștiințăm pe Crăișor, și dacă putem, pe căi ocolite, să-l aducem și pe el aici! Adăpostul e sigur, precum ați văzut. Va trimite Crăișorul oameni care să tocmească și să cumpere săbii, pușți, tunuri și ce crede că ne mai trebuie. Dacă vom avea arme pentru tot omul, ce credeți că ne vor mai putea face domnii? Vom mai fi siliți să ne ținem ascunși? Dacă am împărți aceste avuții, așa cum a spus Luca, ce s-ar alege? Șapte oameni care scapă de robie, și poate că dacă ajung bogați nici nu le mai pasă de ce-au fost, nu le mai pasă de miile, de sutele de mii de frați, care robesc pe pământul domnilor, în întunecimea băilor, la șteampurile domnești și aiurea. Așa cred și așa înțeleg eu că ar fi bine. Și dacă e vorba de împărțeală, asta cum veți hotărî, – eu partea mea pentru slobozenia poporului o voi pune – atunci vom împărți în șapte, așa cum e cinstit, cum se cuvine!

— Bine ai vorbit! Cu socoteală! Numai așa poate fi! Dacă ne-am ridicat pentru slobozenie, slobod să fie tot robu', tot nevoiașu'! Nici nu mi-ar tihni să știu că mă scald în aur și alții n-au un dărab de pită ori mălai să deie la prunc! spuse Pătru hălmăgeanul.

— E bine! strigă și Iovuț blăjenarul. Să fie comoara Crăișorului! El o știe ce să facă cu ea, n-are s-o ție pentru el, cum nu și-a precupețit viața pentru noi toți! Numai el știe ce povară și-a luat pe umeri!

— Așa e drept! Așa să facem! strigară toți.

Lui Luca îi sclipiră ochii dușmănos, dar tăcu câteva minute, rămas pe gânduri. Nu se putea împăca deloc cu entuziasmul celorlalți.

— Da' măcar o parte, măcar… să zic așa… un sfert să fie al nostru. Dacă nu eram noi, mai zăcea aicea zeci de ani comoara, neștiută, ori poate pe vecie!

— Ceea ce propui tu, Luca, ne-ar putea slăbi cu un sfert din putere, și nu e drept! Pentru slobozenie trebuie să dăm totul! Știi bine câți au murit! Nu le mai ajută tot aurul pământului! Nu-i mai poate nimeni învia! Nu! Comoara aceasta a fost adunată cu sânge și trudă! În mai multe zeci de ani, poate că în mai bine de o sută de ani a fost agonisită, de oameni răzvrătiți, tot ca noi, oameni dornici de

slobozenie, și am credința că nu pentru ei au strâns-o, pentru a o împărți, ci pentru slobozenia întregului lor neam!

— Da' tu de unde știi de cine și când au fost agonisite scumpeturile astea?! Că doară nu ești vrăjitor, ca Florea din Băgara?! se miră Luca.

— Vrăjitor nu-s, dar mă pricep să citesc în unele semne. Am citit, în urmele lăsate de străbuni. Știți voi cine a fost „creștinul" acela pe care l-am îngropat în pădure? Nici n-a fost măcar creștin, nici n-a auzit de Domnul Cristos. Era un închinător al lui Zamolxe, zeul pe care-l cinstea. A fost un dac, unul din strămoșii noștri. Știți când a murit? Să tot fie 1500 de ani de atunci, poate și mai mult.

Oamenii începură să-l asculte curioși, nevenindu-le parcă a crede.

— De daci am auzit, vorbesc bătrânii că trăiau cândva, demult, prin locurile noastre și că de la ei ne tragem noi, da-i de mirare. Să găsești după atâta vreme unu' care să pară mort doar de astă-toamnă! zise Pătru.

— Cum de a ajuns de s-a păstrat, aproape neatins de vreme, atâtea veacuri, nici eu încă nu pricep, continuă Săndruț, dar ceea ce vă spun e numai și numai adevărul. Și n-a fost singur. În adăpostul acesta, timp de mai bine de o sută de ani, după cum am putut citi pe galbenii din ladă, care sunt dinari din timpul împăraților de la Râm. Patru împărați râmleni, și poate că vor mai fi fost și alții – n-am scotocit toată lada – patru împărați, zic, au bătut galbenii ăștia. Oamenii care au locuit în acest locaș au fost luptători pentru slobozenie. Țara lor, Dacia, în care trăim noi astăzi, a fost cotropită silnic de către râmleni. Era un neam trufaș, lacom de avuții, un neam pe care nu-l mai încăpea lumea. Au lăcomit la avuțiile dacilor, la aurul din munții noștri, la laptele și mierea acestui pământ. Dacii au fost înfrânți până la urmă, cu toată dârzenia cu care s-au bătut, și astfel au ajuns robii râmlenilor. Dar dragostea de slobozenie nu i-a lăsat nepăsători. Mulți din ei, printre care și „creștinul" îngropat de noi, s-au ridicat cu arma în mână împotriva cotropitorilor. Avuțiile pe care le vedeți sunt strădania acestor luptători, sunt o mică, o foarte mică parte din aurul pe care l-au jefuit cotropitorii și care a luat drumul Râmului. Presupun că pentru asta l-au și adunat, acești luptători, aurul pe care-l vedeți, ca să poată cumpăra și făuri arme, să poată tocmi oști, să cumpere alianțe, ca să-i alunge pe cotropitori. E drept, și acești cotropitori, râmlenii, ne sunt strămoși, se cade să-i cinstim, dar să nu fim hrăpăreți ca ei! Să ne fie dragă slobozenia precum le-a fost dragă celorlalți strămoși, dacii! Că din amestecul acestor două neamuri de viteji ne tragem, din daci și râmleni. Dar n-am moștenit decât ce-a fost bun, și numai ce-a fost mai bun, de la acești strămoși. De la râmleni ne-a rămas limba, învățătura și mândria; de la daci, dragostea de slobozenie și dragostea pentru aceste locuri pe care ni le-au lăsat! Și încă ceva, ceva mai de preț, omenia! În paturile în care ne odihnim s-

au odihnit acești daci, acești iubitori de slobozenie. Presupun că cei ce s-au folosit de acest adăpost, ultimii din cei care l-au folosit, au fost înfrânți într-o luptă, și, ori au murit, ori au fost prinși. Singurul care a mai scăpat era acela pe care l-am îngropat. Și dacă l-am dezgropa și l-am cerceta cu amănuntul, am vedea că era și el rănit de moarte și cu ultimele puteri s-a mai putut târî până aici. N-a coborât pe scară, că n-a mai putut, ci a picat de sus, așa cum a picat Luca. Numai că el s-a lăsat să pice. N-a mai apucat să închidă măcar ca lumea, să proptească bârna aceea, că dacă o făcea, nu mai găseam noi adăpostul și mai zăcea veacuri, ori poate de-a pururi, necunoscut.

Oamenii rămaseră tăcuți, mirându-se de dârzenia acelor străbuni amintiți și nu mai puțin de priceperea lui Săndruț de a citi în urmele strămoșilor.

— Vorba ceea: „cine știe carte…" da' văd că Săndruțu' nost' nu vrea să-și facă parte. Îi place să știe că tot robul are dreptu' la partea lui. Are dreptate, fraților! Dacă avuțiile acestea au fost agonisite pentru slobozenia străbunilor noștri, și soarta ni le-a încredințat nouă, pentru slobozenie le-om folosi și noi! Străbunii n-au greșit adunându-le, încheie Serafim Dragoșa.

III VEȘTI, VEȘTI, CRÂNCENE VEȘTI

Pătruț ieși din adăpost și se înapoie cu un braț de nuiele, după socoteala lui alese. Se așeză lângă vatră și începu să mestereasă ceva cu un cosoraș.

— Ce faci acolo? îl întrebă Săndruț.

— Fluierițe, băciuțule!

— Satul arde și baba se piaptănă! De, pruncul, tot prunc.

— Dumneata crezi că mă joc, băciuț? întrebă băiatul jignit. Numa' de joacă nu-mi arde! Poate nimeni nu-i mai amărât ca mine, da' fluierițele-mi trebuiesc.

— Ce faci cu ele? La ce-ți trebuiesc?

— Cum crezi dumneata că am să mă apuc să umblu prin târguri și prin sate, ca să vă aduc vești, așa, teleleu? Trebuie să am și eu o treabă, ori măcar să se pară că am treabă. Fac fluierițe și umblu cu ele să le vând. Le cumpără cineva, nu le cumpără, un prunc care umblă și vinde fluierițe nici nu-i băgat în seamă, da' urechea lui aude și ochii îi văd. N-ai spus chiar dumneata că mă oprești pentru așa ceva?

— Țucu-te băciuțul de isteț! Fă, fă cât mai multe! Te pricepi?

— Păi, noi, ăștia de la moți, de mici, cu lemnu'. Întâi fluierițe, după aceea donițe și ciubere; cu asta ne mai scoatem câte un dărăbuț de pită ori mălai.

— Și cât ți-ar trebui să faci atâtea cât să ai de vânzare?

— În două zile găt vreo 30-40. După aceea mă duc să văd ce se aude, ce-i cu Crăișoru', ce fac oamenii, când îi rost să înceapă.

— Ce să înceapă?

— Bătaia, bătaia cu domnii, băciuț.

— Dar n-ai să te rătăcești? Ai să ne mai poți găsi?

— Îs deprins cu pădurea. Satu' nost' îi în pădure. Încotro ai apuca-o, pădure.

— Dar nu te temi? îl ispiti Săndruț.

— De cine să mă tem? Numa' de domni; da' cu fluierițele îi afum eu pe la ochi. De altceva de ce să mă tem?

— De lupi, de pildă.

— Lupii nu se prind de oameni. Fug. Dacă te văd cu o bâtă în mână, se întorc din drum ori îți fac loc să treci. Am mai întâlnit lupi. Nu mă tem de ei. Poate de urs, da' prin pădurile astea nu știu dacă or fi?

— Sunt, Pătrușule, sunt, da-s mai blânzi ca lupii, măcar că-s mai mari. Dacă nu le ai baiul, nu-ți fac nimic. Când ai de gând să pleci?

— Eu zic că poimâne dimineața. O iau spre miazănoapte și merg până ajung în drumu' mare. De-acolo, ori încotro aș apuca-o, dau de vreun sat ori târg. Eu zic că dac-o țin drept spre miazănoapte ajung ori în Baia ori în Țebea. Poate mai jos, în Lunca. Văd eu.

— Dar de unde cunoști locurile?

— Am umblat cu taica, cu cocia. Vindeam donițe, ciubere, tulnice. Am umblat mult.

— Acum iată ce-ți spun: să nu cauți să prea intri în vorbă cu nimeni! Ascultă numai și vezi! Cu negoțul tău, cu fluierițele, să te bagi prin cârciumi și hanuri, unde vine multă lume și mai bine ca de-acolo n-ai cum să culegi vești. În zilele de târg… Știi când sunt târgurile și unde?

— Miercuri la Baia, joi la Brad, vineri la Vața, sâmbătă la Hălmagiu. Pe unde am mai umblat, știu.

— Ei bine, în zilele când e târg să faci așa, încât să te nimerești pe-acolo. Și de-acolo îi avea ce culege. Numai bagă-le bine în cap, ca să le ții minte pe toate! Dar dacă te-aș ruga să faci ceva pentru mine, numai pentru mine, ai face?

— Pentru dumneata, băciuț, fac orice! Dumneata-mi ești cel mai drag din toți de aici. Pe toți i-am îndrăgit, da' nu ca pe dumneata. Crezi că am uitat că ai pus vorbă bună pentru mine ca să nu mă alunge?

— Știi ce-am să te rog? Dacă ajungi cumva în Vața, întreabă unde vine satul Căzănești. Dar mai bine ar fi să nu mai întrebi. Chiar prin piață, unde se adună oamenii, trece un pârâu, Ponorul. O iei pe Ponor în sus, și cam la două ceasuri de mers, ajungi. E un sat mic. Să tot aibă 20-25 de case. Poate mai multe, că de când am plecat… Ai înțeles?

— Am înțeles, băciuț.

— Întrebi acolo unde șade Toma Olariului, taică-meu. Ții minte?

— Toma Olariului, repetă Pătruț. Țin minte!

— Îl cauți și vezi ce face, continuă Săndruț. Vezi și ce face soru-mea, Creștina, pe care nici n-o cunosc. Am auzit numai de ea. Să-mi spui cum e. Vreau să știu. Deocamdată nu mă pot duce acolo. Vezi dacă s-a lecuit taica. A fost rănit la umăr, lângă Deva, în lunca Murășului, așa mi-a spus Luca. A fost în ceata lui.

— Bine, băciuț. Așa am să fac, da' ce să-i spun?

— De spus nu-i spui nimic despre mine, despre noi, unde suntem și ce facem. Nu trebuie să știe nimeni deocamdată, îi dai și punguța asta. Optsprezece florini, asta-i tot ce mi-a rămas din agoniseala de slujbaș împărătesc. Nu-i mult, dar mai mult n-am. Preț de-o vacă bună ori un bou. Are să le prindă bine și atâta.

— Și cine să spun că mi i-a dat să-i duc?

— Spune că te-ai întâlnit cu cineva, o cătană, un domn, te mai gândești tu, și că i-am trimis eu de la Beci. Să știe că sunt acolo, nu în altă parte! Ai înțeles?

— Am înțeles, băciuț. Am să fac întocmai.

Săndruț îi înmână o punguță de piele de căprioară, pe care o scosese din sân. Îl mângâie pe creștet și plecă mulțumit să-și vadă de

treburi. Afumau vânat, împleteau lațuri, meștereau capcane, ba se mai apucaseră să se deprindă cu mânuirea arcului pe care-l găsiseră. Săndruț, Luca și Ianoș începuseră să-i prindă tehnica și țînteau destul de bine. Se gândiseră că n-ar strica să mai întocmească câteva scule din acestea care, în condiția în care trăiau, erau nimerite pentru vânătoare. Nu făceau zgomot. Și, cine știe, vreodată… Strămoșii cum le foloseau? Cu ce-ar fi ei mai prejos?

După cum le fusese vorba, Pătruț, cu traista încărcată de merinde, – carne friptă și afumată, că altceva n-aveau, – cu fluierele lui, o porni la drum. Lipsi mai mult de o săptămână. Când reveni, era alt Pătruț; mai să nu-l recunoască. Chipul i se asprise, se maturizase parcă. O cută începu să i se întipărească între sprâncene și nu mai avea figura aceea zâmbitoare, copilărească, pe care i-o cunoșteau.

— Cum îi? îl întrebară într-un glas.

— Prăpădu' lumii, altfel nu-i pot spune! Gândesc că nici în iad n-are cum să fie mai rău!

— Șezi! Șezi, îl poftiră, făcându-i loc lângă vatră. Ce-i? Ce se petrece? întrebară după ce-l văzură așezat.

— Spune lumea că nu s-a mai văzut așa ceva de când se știe. Oameni trași în țeapă, unii spânzurați, altora le taie grumazu' și-i dărăburesc cu roata! Prăpăd! Domnii parcă au turbat! Umblă haiducii domnești, gornicii, cătanele și pe toți pe care îi apucă îi pun la cazne și-i întreabă unde-i Crăișoru' și unde-s bacii Crișan și Cloșca. Pe ăștia îi caută mai cu osârdie.

— Povestește-ne în amănunt, pe unde ai fost, ce-ai văzut și ce-ai auzit, îl îmbie Luca.

— Întâi am ajuns în Țebea.

— Ce-i pe-acolo? întrebă îngrijorat Serafim Dragoșa, țebeanul.

— Când am ajuns însera, era pace. Am întâlnit-o și pe nana Parmina, nevasta dumitale. Era la portiță, se uita în lungu' uliței și am cunoscut-o. O știu de când a fost cu dumneata la Brad. I-am dat seara bună și m-a recunoscut și ea. M-a întrebat ce-i cu mine și dacă nu te-am întâlnit pe undeva. I-am spus că nu știu nimica. Ce era să-i spun? Am liniștit-o zicându-i că am auzit de la cineva, în târg la Baia, că ai scăpat și ești sănătos.

— Și dup-aceea?

— M-a îmbiat în casă și acolo am și dormit în noaptea aceea. Mi-a povestit până după miezu' nopții. Cică ar fi pus împăratu' pe capu' Crăișorului 300 de galbeni împărătești, care-l prinde viu, și 100 dacă-l aduce mort. Umblă gornicii și cătanele ca bolunzii s-apuce banii.

— De nu s-ar ivi vreo iudă, doamne ferește, îi scăpă lui Săndruț.

— Asta nu se poate! continuă Pătruț. Cine-și vinde sufletu' pentru niște bani?! Numai de-ar veni odată primăvara, că le arată el, Crăișoru', ce-i omenia!

— Noa, mai spus, cum mai fost? îl îndemnă și Ianoș.

— La Țebea au ucis șapte oameni. Printre ei un biet bătrân. Nici măcar n-au fost cu noi, cu Crăișoru'. Or șezut toată vremea acasă. Nu mai țin minte cum îi cheamă, că dacă ar fi să-i țin minte pe toți câți or fost uciși, nu mi-ar ajunge poate o noapte întreagă să le înșir numele. Pe doi i-or tras în țeapă și pe ceilalți i-or spânzurat. De la Țebea am luat-o către Brad. La Mesteacăn, am văzut, cu ochii mei, paisprezece morți, care de care mai sfârtecați, aninați în niște cârlige, după ce le-or tăiat grumazu'. Capetele, înșirate la rând, în pari.

— Ahh! scrâșni Săndruț. Cu dinții le-aș sfâșia grumazul! Ca lupul! Tâlharii! Dar tu, tu cum te-ai descurcat? Nu s-a legat nimeni de tine?

— Eu, cu fluierițele. Le-am gătat, nu mai am, că mai stam vreo două zile să aud și să văd. De dormit nu știu câtă vreme n-am să mai pot dormi de câte am văzut! Poate așa, ca să nu mai pot de obosit! Am mers mai departe, la Brad. Acolo alt prăpăd. Patruzeci și opt de oameni uciși. Care tăiat, care spânzurat, care tras în țeapă, care frânt cu roata. Da' cel mai rău a pătimit părintele Turciu, parcă și Constantin îi zicea, din Crișcior. Întâi l-or încercat cu tot felul de cazne: cu fieru' roșu, cu smulgerea bărbii fir cu fir, cu bătaia cu corbaciu'; avea, săracu', spatele numa' vergi și sânge. Am fost acolo când l-or suit pe podină. L-or așezat cu capu' pe butuc și, cu o sabie, i-atâta de mare – încercă el să-și întindă cât putu brațele – i-a tăiat gâdea grumazu'. După aceea, cu roata, l-or făcut dărăburi, că nici nu se mai cunoștea ce-i, om ori vită înjunghiată și belită. Mai mare rușinea! Și am mai auzit ceva: popa Moisă, că părinte nu i-oi spune, popa Moisă din Cărpiniș, umblă cu gornici și cătane după el, să-l prindă pe baciu' Crișan. Să mai zici că-i față bisericească și să-l mai cinstești pe așa unu'! Câine, nu părinte!

Oamenii scrâșniră din dinți. Ochii le ardeau de mânie.

— Spune! vorbi cu voce aspră Luca.

— Spun. Am multe de spus. Cică pe părintele Turciu l-a vândut unu' de-i zice Molnar…

— Molnar?! întrebă mirat Săndruț. Un doctor de ochi?

— Da, acela-i. Din Sibiu.

— Am auzit de el. E român de-al nostru! E doctor renumit. La Beci am auzit vorbindu-se de el. Mă mir! spuse Săndruț.

— Cică ar fi venit cu niște domni de cătane la Gura-Bradului și i-a amăgit pe oameni, să se ducă fiecare pe la casele lor, că împăratu' le dă slobozenie dacă se astâmpără și-i scrie la cătane, pe care vrea. I-or pus de-or iscălit o hârtie. A iscălit-o baciu' Crișan, părintele Turciu și încă cinci bătrâni. Ăia au pus degetu'. După ce oamenii s-or răspândit pe la casele lor, l-or luat și pe părintele și pe bătrânii aceia. Bătrânilor le-or tăiat numai grumazu', nu i-or mai căznit că pe părintele.

— Molnar! scrâșni Săndruț. Să-l țin minte! Poate, cândva… cine

știe? Spune mai departe, Pătrușule dragă!

— Am luat-o după aceea în jos, până la Baia. Și acolo prăpăd. Tot așa, uciși în fel și chip, peste treizeci de oameni. La Vața, cinci. La Hălmagiu, ișpanu', unu' Hollòki, că-i țin minte numele, are pivnița de cazne plină de oameni prinși. Nu i-or încăput toți acolo, și i-or mai dus și la cășile cătanelor, tot într-un podrum din ăla. Nu e zi ca să nu suie pe podina de cazne măcar zece și să nu-i ucidă. Mai întâi îi căznește. Unii nici nu se mai pot ține pe picioare, când îi aduce. Și el, după plac, pe unii îi spânzură, altora le taie grumazu', da' cu securea. Nici n-am mai văzut așa secure! Mare că de-abia poți s-o ridici! Da' cel mai mult îi place să-i vadă cum se chinuiesc în țeapă. Ceasuri întregi se chinuiesc, săracii! Hollòki, ăsta, ișpanu', ar trebui și el să moară ca un câine! I-a întrecut pe toți domnii în răutate. Ce mai? Dacă m-aș apuca să vă povestesc tot ce-am văzut, nu mi-ar ajunge o zi și-o noapte! Să nu cumva să îndrăzniți să vă mișcați din adăpost că nu scăpați! Faceți ce-a poruncit Crăișoru'. Stați așa până la primăvară. Eu, mâine, iară mă apuc de fluierițe, și când le gat, la drum! Trebuie să știți ce-i în lume!

— Știți ce-aș zice, fraților? Jucărie, nejucărie, poate c-oți râde de mine, da' să învățăm să facem și noi fluierițe din astea, cum le face Pătruț; să-l ajutăm. Ce ziceți? întrebă Iovuț.

— Musai! De mâne gata, ne apucăm! Asta nu-i jucărie și n-are nimeni de ce râde, spuse Luca.

— Ce mai? Învățăm să le facem. Câte nu face omu' la nevoie, completă Pătru.

Băiatul îi aruncă o privire semnificativă lui Săndruț. Însemna că adusese vești și din Căzănești. Ajunsese și pe acolo.

— Hodinește-te voinice, că-ți meriți hodina! Mănâncă ceva și te culcă! Mâne de dimineață te scol, ca să mergem amândoi să alegem tufe din care-ți trebuie pentru fluierițe, îi propuse Săndruț.

Băiatul înțelese că Săndruț intenționa ca discuția dintre ei să nu aibă martori. Mâncă, și cu toate că spusese că nu va putea închide multă vreme ochii, cum simți culcușul cald sub el, ochii îi clipiră de câteva ori și se adânci într-un somn binemeritat.

Săndruț nu putu dormi în noaptea aceea. Era nerăbdător să afle ce-i cu ai lui, ce-i la Căzănești, dar se liniști întrucâtva, gândindu-se că dacă tatăl său, bătrânul Toma, ar fi fost prins sau ar fi pățit altceva, băiatul i-ar fi spus fără ocol, cum povestise despre atâtea și atâtea nenorociri.

Stătea întins cu fața în sus, cu ochii deschiși ațintiți în cerime, cu mâinile adunate sub cap. De văzut nu vedea nimic, pentru că făclia era stinsă, iar ferestruica din bolta adăpostului închisă. Amintiri mai vechi, altele mai proaspete i se perindau prin minte. Sărea fără discernământ de la una la alta. Îi apăru imaginea lui Ferentz, fostul

său camarad de joacă. Ce-ar face dacă s-ar întâlni față în față, ca dușmani? Ar fi loial. I-ar asigura toate avantajele, într-o eventuală încăierare, dar tot dușman îl va considera. Nu se putea altfel. De ucis, nu l-ar putea totuși ucide cu sânge rece. I se simțea întrucâtva îndatorat. Datorită lenii lui acumulase atâtea și atâtea cunoștințe, încât reușise chiar să obțină un rang destul de important la cancelariile imperiale, și ar fi avut mari perspective de viitor. Dar nici pe ai lui nu putea să-i lase la greu! Cum era să se lepede de Crăișor? De la cancelariile acelea cu ce i-ar fi putut ajuta pe ai săi. Poate mai târziu, când va fi ajuns cineva, o somitate, dar nici atunci cum ar fi dorit. Tot mai vrednică e calea pe care și-a ales-o. Îi reveni gândul la Ferentz. Fusese umilit, într-adevăr, totuși îi mai purta un sentiment, nu de recunoștință, pentru că n-avea de ce să-i fie recunoscător, dar i se simțea întrucâtva obligat. Își amintea de lecțiile de scrimă. Și la sabie și la floretă îi era superior, măcar că floreta nu-i plăcea. La țintă, cu pistolul, era neîntrecut. Nu numai carte învățase, dar să și mânuiască armele, și pentru aceasta se considera îndatorat. Își aminti de iataganul cu care luptase în timpul răscoalei. Teribilă armă! Nici nu-și putea închipui că oțelul unei săbii ar putea face atâta rău, atâta prăpăd. Întinse mâna și-l pipăi. Îl avea la căpătâiul patului. Îl simțea ca pe un prieten apropiat. „Poate că ne-om mai arunca în luptă, prietene”, îi vorbi în gând ca unui om. „Nu poate; cu siguranță! De-aș avea răbdare să nu ies din porunca Crăișorului! Îmi vine să ies și să-i prăpădesc pe toți domnii care-mi vor ieși în cale! Răbdare! Un pic de răbdare!” Căută să-și amintească din copilărie. Și-ar mai recunoaște satul? Cine știe? Amintirile-i erau prea vagi. Se gândi că trebuie să se fi apropiat zorile. Ar fi fost timpul. Era nerăbdător să afle ce-i cu ai lui. Nu-l mai prindea starea. Ce-i va spune băiatul? Ce-a aflat Pătruț? Dacă era ceva rău, nu adormea el așa, fără să-i spuie. Poate că pe acolo nu s-au abătut gornicii și cătanele. Ce să caute? Un sătuc de 20-30 de case, ascunse în găvanul munților. Îi fugi gândul la Crăișor. Pe unde s-o fi adăpostind? O fi în siguranță? Dar premiul acela atât de mare pus pe capul lui, oare nu-l va ispiti pe vreunul mai lacom, care s-ar gândi mai mult la el decât la norod? Tare ar fi dorit să și-l știe aproape, în adăpostul acesta sigur, peste care norocul îi făcuse să dea. Să aștepte și să vadă ce vești mai aduce Pătruț. Poate că se mai potolesc câinii, mai slăbesc cu asuprirea. S-ar încumeta să-l caute pe Crăișor. L-ar găsi. Îi părea rău că se lăsase înduplecat și se despărțiseră. Iataganul lui, arma aceea de temut, i-ar fi fost o pavăză de nădejde Crăișorului. L-ar lua pe careva din ortaci. Pe care? Luca? E băiat bun, și sincer, așa pare, dar se uită uneori nu știu cum. Pătru? Nu l-ar fi luat cu el. Are nevastă, copii. Nici pe Serafim. Și el are familie. Iovuț? Da. Iovuț ar fi potrivit pentru o acțiune temerară. Dar Ianoș? Ar trebui să vorbească cu el ungurește, în limba lui. E cam

tăcut. Se simte încă stingher între ei, între români. De acuma îi va vorbi în limba lui, ungurește. Dar și el se va deprinde cu limba lor. Va învăța. O rupe binișor pe românește. Se poate face înțeles. Gândurile îi zburară iar aiurea, la Viena, la foștii colegi de slujbă. Oare să se fi băgat de seamă că sustrăsese un număr de hârtii cu antetul cancelariei imperiale, gata parafate? Nu! N-are cine și cum să afle. Poate că-i vor prinde bine. Cine știe la ce le va folosi, în interesul cauzei? „Ce-i cu mine? se miră. Mi se învălmășesc gândurile! Sar de la una la alta de parcă n-aș fi zdravăn!" Se sculă și, pe dibuite, trase de otgonul ce atârna în tavan. Trase ușor, să nu facă zgomot. Ochiul rotund se deschise. Cerul mai era întunecat. Până la ziuă mai era. Stătu mult așa, cu privirea ațintită în tavan, la ochiul deschis către cer. Stelele începură de la o vreme să pălească. O lumină, strecurată parcă, începu să pătrundă în peșteră. Se însenină la chip. Când se lumină de-a binelea se apropie de patul lui Pătruț. Era nerăbdător. Nu îndrăzni să-l trezească. Îi fu milă. Prea era adâncit în somn. Obrazul îi era destins, copilăros, așa cum i-l știa. Urmele frământărilor prin care trecuse, spaimele, revolta i se șterseră de pe chip. „Din ăsta iese un luptător de nădejde! Cât e de mic, se arată de pe acuma dârz. Nu l-au doborât necazurile, nici chiar moartea năprasnică a părintelui. Trebuie să mă îngrijesc și pe cât îmi stă în putință să-l ocrotesc", își propuse. Se apropie de pat și se așeză. Încăperea era bine luminată. Câte unul, ortacii începură să facă ochi. În scurt timp se trezi și băiatul.

— Ei, cum ai dormit, Pătrușule? îl întrebă.

— Ca mort, băciuț! Nici nu m-am gândit c-am să pot dormi așa!

— Hai să ne limpezim pe ochi cu un pic de apă, să luăm ceva în gură și, după fluierițe, Pătrușule! Să facem cât mai multe.

Ajunși în pădure se așezară pe trunchiul unui arbore răsturnat. Era o dimineață geroasă, cu cer senin. Nu puteau sta prea mult în loc, i-ar fi răzbit frigul. Așa că Săndruț începu:

— Spune, Pătrușule!

— Încă nu-i rău, da' se tem. Dacă era ceva rău îți spuneam de aseară, băciuț.

— Povestește-mi!

— Baciu' Toma a zăcut două săptămâni, da' s-a lecuit. A fost Creștina, nu te supăra că-i zic așa, da-i c-un an-doi mai mică decât mine, și nu se cade să-i spun nană, a fost, zic, tocmai la Băgara, pe unde-o fi și satu' ăsta, și i-a adus niște unsori de la unu' Florea, care cică-i mare vrăjitor; știe de toate. De lecuit s-a lecuit, da-i tare amărât de moartea băciuțului Todoruț și se teme să nu-l caute și pe el. Noaptea nu doarme în casă. Și-a făcut culcuș într-un par cu fân. A fost căprar în oastea Crăișorului și se teme. M-a ispitit mult și despre dumneata, că cine mi-a dat banii, că unde, că nu se poate, că trebuie să știu unde ești, și câte și mai câte. Până la urmă a rămas așa cum am

zis eu, da' să știi, l-am cunoscut după față, n-a crezut nimica din câte i-am îndrugat. A spus că nu se poate să fii tocmai la Beci, așa de departe, că te simte și te visează. Am tăcut. Ce era să-i spun?

— Și Creștina, soru-mea? Cum e?

— Așa fată mândră rar se poate vedea, băciuț! Asta n-o spun numai așa, da' să mă mânce Iuda dacă-ți mințăsc!

— Spune, te cred, nu trebuie să mi te juri!

— Seamănă cu dumneata, băciuț. Are părul' tot așa de negru, obrazu' alb, curat, dar să nu te superi, ochii îi are mai frumoși ca ai dumitale, și sprâncenele, măcar că-ți seamănă.

— De ce să mă supăr? Doar nu-s fată de măritat, ca ea. Bărbatul să fie un picuț mai frumos ca dracu', și-i ajunge.

— Că și dumneata ești frumos, băciuț, mai ales de când ți-ai lăsat mustață. Așa, ras, parcă erai muiere, zău! Și să-ți mai spun ceva: m-a luat și Creștina de-o parte și m-a ispitit. Nici nu știam cum să mai fac. Are niște ochi care parcă nu te lasă să minți. Nici ea n-a crezut în povestea cu Beciu'. I-am spus drept că mai mult nu pot să-i spun. Sunt legat cu jurământ. Atuncea fața i s-a înseninat: „Las' că simt eu că-i pe-aproape", mi-a zis. „L-am pierdut pe băciuțu' Todoruț, da' are să vie băciuțu' Săndruț! Așa, să știi, mincinosule!" Da' râdea.

— Ehei, pruncule! Încă nu te-ai deprins cu răutățile lumii! Încă nu știi să minți. Asta-i. De aceea nu te-a crezut nici taica, nici Creștina. E drept că nu-i frumos să minți, dar câteodată trebuie. Mai ales când o faci ca să ajuți pe cineva, când poți scăpa un om cinstit de la necaz.

— Asta am priceput, băciuț, ia să fi fost vreun domn, vreun dușman, că-l mințeam de credeam și eu pe jumătate, da' pe un om bun… nu pot!

— Bine, Pătrățule! După câtă amărăciune ne-ai băgat în suflet, cu veștile de aseară, mi-am mai ușurat inima. Hai și ne-om apuca de treabă! Arată-mi numai ce și cum să tai, cum să aleg.

O porniră amândoi prin pădure, de la tufă la tufă.

— Știi ceva, Pătrățule? Nu-i bine ce facem! Hai să astupăm toate urmele! În apropierea adăpostului nostru nu trebuie să se vadă urme lăsate de om! Să pară totul pustiu. Pe celelalte de unde le-ai tăiat?

— Din partea cealaltă, băciuț. Dacă zici, să mergem și să astupăm și pe acolo urmele! La asta nu m-am gândit.

IV ALTĂ VESTE ZGUDUITOARE

Cu desaga plină de fluierașe, Pătruț începu din nou să colinde satele și târgurile, în căutarea veștilor. Dormea pe unde putea, când îl răzbea frigul mai intra în vreo cârciumă sau han ca să se mai încălzească, dar ochii și urechile îi erau mereu treze.

Furia nobililor se mai potolise, sau mai bine zis, porunca împăratului îi oprea de a mai săvârși abuzuri. Unde, când auzise de răscoală, Iosif al II-lea, „împăratul cu pălărie", care avea pretenția să fie luat drept umanist, poruncise ca pe întregul teritoriu cuprins sau amenințat de răscoală să se aplice „legea statarială", „ca un exemplu și spectacol public de teroare", ajungându-i la urechi că nobilii întrecuseră măsura, porunci revenirea la normal. Cei vinovați, de participare sau instigare la răscoală, urmau să fie judecați de către autoritățile guvernamentale. Nu spiritul de umanitate îl împinse la aceasta. Se temea ca răscoala, pe care încă nu o considera înăbușită până la prinderea căpeteniilor, să nu reizbucnească cu și mai multă furie. Astfel, Pătruț nu mai avu prilejul să vadă atâtea execuții, ci doar oameni ce-și târau lanțurile, purtați pe la diferite autorități pentru cercetări. Sentințele, dacă nu erau cu mult mai blânde, aveau totuși imprimată amprenta legii, considerate drept juste. Nobililor și oamenilor lor interzicându-li-se să o mai facă pe „judecătorii", ucigând după bunul lor plac.

Pătruț era rebegit de frig. Amurgea. Gerul înțepa din ce în ce mai aspru. Unde să tragă? Mai dormise în două rânduri în cârciuma lui Avram Dura din Baia de Criș. Dura acesta, un țăran înstărit, reușise, nu se știe cum, să facă rost de bani și să concesioneze cârciuma de la ocârmuirea imperială pentru cinci ani. La răscoală nu participase, așa că se considera în afara oricărui pericol. Nu era om rău și-l lăsa pe Pătruț să rămână până dimineața în încăperea mare și afumată, ce mirosea a fum de tutun și a băutură. Intră sfios și se trase ușurel lângă vatră. La masa lungă, așezată pe două capre solide, chefuiau cinci gornici. Erau bine afumați de vin și-i tot sileau pe țiganii lăutari să le mai zică. Erau patru țigani, al căror staroste era Gurdună, un țigan voinic, care ar fi fost în stare să frângă și grumazul unui taur, dar cu suflet de copil. Melodia se întrerupse. Își zicea Gurdună că tot nu mai avea cui să cânte. Ce mai înțelegeau oamenii aceia, al căror creier era tulburat peste măsură?

— Zi-i, țigane! porunci unul.

— Nu mai zic! Am tăbărât de-atâta zis! Vă zic de azi dimineață și n-am văzut un creițar!

— Zi-i, măi, că-ți plătim!

— Paște, calule! Văd că nici jupânului nu i-ați plătit ce-ați băut!

— Zi-i, țigane, că te ia muma dracului! Ți-om plăti, nu te teme!

Trei sute de galbeni împărătești, ai auzit? Trei sute, măi! Mâine-poimâine punem mâna pe ei!

Pătruț ciuli urechile. Auzise că pe capul Crăișorului se pusese un premiu împărătesc de trei sute de galbeni. Nu cumva de Crăișor era vorba?

— Când îi avea galbenii, îți zic! Acum vă ajunge!

— Mâine-poimâine, cioară! Ai priceput? Punem noi mâna pe tâlhar!

Unul din gornici îl observă pe Pătruț, care se zgribulise lângă vatră. Se uită la el cu privirea tulbure.

— Cu tine ce-i, măi? Fecior de cățea! Ia să faci bine și să te cari!

— Lasă-mă, baciule, să mă încălzesc și eu. Ce-ți fac? îl rugă copilul, deși l-ar fi strâns de gât pentru insultă.

— Aaa! Să te încălzești, zici? Las' că te încălzesc eu!

Se sculă clătinându-se de pe laviță, se îndreptă împleticindu-se spre băiat, și-l apucă de urechi.

— Îi bine? Te-ai încălzit, pui de cățea?

— Pui de cățea ești tu, de cățea bătrână! strigă Pătruț.

Se smuci și-l apucă cu dinții de mână. Până la sânge pătrunseră dinții băiatului în carne.

— Aaaa! Răzvrătitule! făcu gornicul și ridică pumnul să-l lovească.

Deodată și-l simți prins ca într-o menghină. Era brațul lui Gurdună, al țiganului.

— Ce-ai cu pruncu'?! Ai bolunzit?! Te fac fărâme! Lasă-l să se încălzească! Nu vezi cum își câștigă pita? Te pomenești că nici n-o mai fi având pe nimeni!

Gornicul mârâi o înjurătură surdă și se trase iar la masă.

— Atunci zi-i! Te apucă mila de un afurisit de răzvrătit?! Zi-i măi, că mâine-l prindem pe Horea! Mâine, măi! Trei sute de galbeni, măi! Te îngropăm în aur! Mâine o pornim înspre Albac. Numai pe acolo, pe undeva, se ascunde. Dăm noi de el! Zi-i!

Țiganul îl luă pe Pătruț de mână și-l așeză alături de el, lângă lăutari. Duse în silă lăuta la umăr și începu o melodie, dar se vedea că numai a cânta nu-i arde. După un timp, le făcu semn celorlalți și iar se opriră. Gornicii puneau la cale mârșava trădare. Nu erau siguri dacă le va reuși sau nu planul, dar se sfătuiau între ei, pe unde s-o ia, cum să facă. Pătruț, numai urechi. Gornicii își apropiară capetele și vorbeau aproape în șoaptă.

— Unde-s ascunși le trebuie mâncare, măi! Mâncarea trebuie să le-o ducă cineva. Dacă nu ni-l dă pe mână unul din cei care știu unde s-or ascuns, că trebuie să fie în Albac oameni care știu unde-i, pândim. Nu se poate să nu ne pice în mână. Trei sute de galbeni! Om trăi ca grofii dacă ne încap pe mână!

— Să-mi pice numai a zecea parte, treizeci, și-s om pe-o viață

întreagă, zise unul. Hai să mai cerem niște vin. Jupâneee! strigă.

Apăru Dura, încins cu șorțu-i slinos.

— Mai adu-ne o fele, jupâne!

— Nu vă mai dau! Ce, credeți că eu adun banii cu lopata? V-am dat destul în datorie! Cine știe dacă-mi mai plătiți, că așa vă place! Sărăcesc! Oamenii nu mai dau pe la cârciumă de când cu prigoana!

— Numai o fele, jupâne, că te scăldăm în aur! insistă unul.

— Uite, vă mai dau o fele, și gata! Mă duc să mă hodinesc. Mâine trebuie să merg până dincolo de Hălmagiu, cu treburi.

Le aduse vasul plin de vin și-i lăsă după ce încuie și asigură despărțitura unde ținea băuturile și gârliciul beciului.

— Gurdună, i se adresă țiganului, când se cară, tragi dumneata oblonu'. Te rog! Eu nu mai pot sta.

— Bine, jupâne. Culcă-te fără grijă.

Hangiul intră în încăperea de dormit.

— Baciule, îl coti Pătruț. Îți mulțumesc că mi-ai ținut parte! Las' că-i fac eu să-și tușească și rărunchii! Nu-mi poți face rost de niște piparcă usturoaie?

— La ce-ți trebuie? întrebă mirat țiganul.

— Le înțepenesc obloanele pe dinafară, ca să nu mai poată ieși, mă sui pe acoperiș, dau drumu' la piparcă pe horn și-l astup. Până bagă ei de seamă, ehei, îs departe.

Țiganului îi plăcu planul copilului. Nu-i avea nici el la inimă pe gornici.

— Stai o țâră, că pe loc îți aduc.

Bătu în ușa care da înspre încăperea cârciumarului și când acesta apăru îi șopti ceva la ureche. Zâmbi și Dura. Se înapoie cu un șirag de ardei iute, de cel roșu, care te ustură până la ficați. Țiganul ascunse șiragul sub dulamă, se apropie de băiat și i-l dădu pe furiș.

— Apoi, noi ne-om duce, li se adresă gornicilor. Când îți pleca, mă rugă jupânu' să vă spun, să trageți oblonu' peste ușă!

— Mai stai, măi, Gurdună! Mai zi-ne una și gata!

— Hai, să fie, da' mai mult nu!

Țiganii mai cântară o melodie scurtă și, încet, se strecurară pe ușă. Îi urmă și Pătruț. Ajuns afară, trase obloanele și se căzni să le înțepenească bine, ca să nu poată fi deschise pe dinăuntru. Se cățără sprinten pe acoperiș, slobozi legătura de ardei pe jarul din vatră și astupă coșul cu un șomoiag de fân pe care-l găsise în ogradă.

— Acum să-i vezi, baciule! Le trece și de beție, n-avea grijă! Ce zici, au de gând să facă cum or spus? întrebă îngrijorat Pătruț.

— Erau trecuți cu băutura, răspunse Gurdună. Albacu-i departe. Până mâine or și uita ce-or pus la cale. Sunt mulți care s-ar lăcomi la galbenii împăratului, numai că… Asta-i.

Băiatul se mai liniști. Stăteau chirciți, toți cinci, țiganii și Pătruț, ca

să vadă ce are să se întâmple. Nu trecu mult și auziră bubuituri în obloane. Răzbiți de fumul iute de ardei, gornicii își căutau, fără efect, ieșirea.

— Așa le trebuie! spuse unul dintre țigani. Pe mulți i-au dus pe podina de cazne! Multe suflete au prăpădit! Parcă n-ar fi români și creștini! Mai răi ca domnii!

— Las' să-și stupe și maiu', nu numa' rărunchii, interveni Gurdună, când îl văzu pe unul din țigani, mai milos, că se apropie de oblon să le dea drumul. Lasă-i să vadă și ei cât îi de bine! Noi am face bine să ne cam vedem de drum! Vii cu mine, istețule? Hai, că tot n-ai unde dormi, îl îmbie Gurdună pe Pătruț.

Se duse. În zori, când începu să mijească de ziuă, se și găsea pe drum. O porni spre Vața. Era vineri, zi de târg. Cu toate că Gurdună îl mai liniștise, în ceea ce priveau vorbele pe care le auzise din gura gornicilor, era din nou îngrijorat. Dacă, totuși, nu fuseseră vorbe aiurea, rostite la beție? Dacă gornicii o și porniseră spre Albac? Dacă și începuseră să spioneze ori să cumpere vreun complice? Poate că află ceva în târg la Vața. Întâlnea oameni cu traiste încărcate cu ce aveau de vânzare, oameni cu vite de funie, femei cu coșuri acoperite de ștergare, în care duceau la piață din puținul care credeau că le prisosește, pentru ca să facă rost de ceva bănuți pentru astâmpărarea nevoilor. De ce se apropie de Vața, de ce întâlnea mai mulți. Oamenii începuseră să se mai liniștească. Numai cei care avuseseră un rol mai însemnat în desfășurarea răscoalei se mai țineau ascunși. Ici-colo, se mai auzea că a fost prins Cutare sau Cutărică. Pătruț era numai ochi și urechi. Se alătura unui grup, asculta, mărea pașii ca să-i ajungă pe alții, asculta, dar nu se băga în vorbă. Nu auzise rostindu-se ceva în legătură cu Crăișorul. Oamenii își căinau morții și schilozii și dădea a înțelege că așteaptă, așteaptă cu nerăbdare venirea primăverii, cuvântul Crăișorului, dar fără a-i pomeni numele. În piață, cu câteva fluiere în mână, îmbia pe unul și pe altul. Mai vindea câte unul, dar gândul îi era cu totul în altă parte. Un grup de nobili discutau ceva cu aprindere. Se apropie, făcându-se că nu-i bagă în seamă. Ascultă, prefăcându-se preocupat de netezirea unui fluieraș, căruia-i încrusta niște înfloriturii cu cosorașul. Vorbeau ungurește. Nu înțelegea nimic. Tare ar fi dorit să afle despre ce vorbesc cu atâta înflăcărare, gesticulând. Erau mânioși. „Am să mă rog de băciuțu' Ianoș să mă învețe. Am să încerc să vorbesc cu el numai ungurește", se hotărî. Trebuie! Ce să facă? De unde să știe ce-și spun îmbuibații aceia? Se uită în jur și-l mai văzu pe unul care trage cu urechea. Se făcea că-și înnoadă cureaua de la opincă. O lega până la un loc, iar o desfăcea și bombănea ceva prefăcându-se nemulțumit. De altminteri, aprinși de discuție, nobili nici nu băgară de seamă că discuția le era urmărită și înregistrată.

La un moment dat grupul nobililor se destrămă, luând-o fiecare în altă parte, nu înainte de a se saluta ceremonios.

Omul isprăvi și el cu legatul și dezlegatul curelei și o luă încet înspre o căruță. Fu întâmpinat de alți doi. Pătruț, în urmă-i.

— Ce-i? Ce și-au spus? întrebă un bătrân.

— Cică la solgăbirău' din Abrud ar fi venit unu' și s-a lăudat că știe unde-i Crăișoru', și dacă e adevărat că împăratu' dă cei trei sute de galbeni, cum se zvonise. L-or pus la cazne ca să spuie unde-i. Omu' nu, să-l căznească oricât l-ar căzni, dacă nu vede galbenii nu le spune. Iară s-or apucat să-l căznească. Atuncea a început să strige-n gura mare că împăratu' îi un celuitor și un mincinos. Atâta s-a mâniat solgăbirău', că l-a pălit cu un clește de fier pe care-l luase din mâna gâdelui și i-a crăpat capu'. Omu' e mort și domnii îl suduie pe solgăbirău că de ce l-a ucis înainte de a spune unde-i Crăișoru'. Atâta am auzit.

— Hmmm. Pe-o parte-i bine că l-a ucis pe câine! Ce și-a căutat aceea și-a găsit! Da' de unde putem ști că nu se găsește altu' care să încerce să-l vândă? Banu-i ochiu' dracului! Trăsni-i-ar bunu' Dumnezeu de vânzători! Crăișoru' s-a ridicat ca să-i scape de robie, și ei, nevolnicii, turbații, să-l vândă!!! Da' dac-or fi numa' vorbe?

— Știi ce, Achime? Ești mai tânăr și afară de asta cunoști locurile, ai mai fost prin părțile acelea. Știi unde-i Albacu'. Ia calu' meu și pornește-o într-acolo! Poate ajungi să stai de vorbă cu vreunu' care să-i fie apropiat Crăișorului, ori chiar vreun neam de-al lui, poate că îl găsești pe pruncu' lui ăla mai mic, pe Luca. Spune-i lui! Trebuie înștiințat Crăișoru', ca să știe și să se păzească. Să știe că s-ar putea ivi și vânzători, bătu-i-ar ciuma! Dacă era pruncu' ăla mare al Crăișorului, Ion, era bine, da' am auzit că l-or prins.

— Da' dacă mă-ntreabă careva ce caut eu prin părțile alea, așa, fără treabă, și mă pun la cazne? Domnii nu știu multe! Ați văzut! Așa fără nicio treabă, mă tem!

— Hai cu mine la Giurgiu, ăla din Bulzești, că văd că mai are donițe! Împrumuți câteva. Nu iei multe, una ori două, ca să fie, că trebuie să mâi, nu joacă! Dacă te întreabă careva spui că ai avut mai multe da' le-ai vândut. Astea pe care le iei, să nu cumva să te puie dracu' să le vinzi și să rămâi fără! Dacă te întreabă careva de-s de vânzare, cere mult, de cinci-șase ori cât fac! Cu donițele nu se mai leagă nimeni de tine! Îi bine? Mergi?

— Merg, baciu' Ioane. Hai, că până în seară aș vrea să fiu trecut de Brad. Am să umblu și noaptea, fără pic de zăbavă.

Lui Pătruț parcă i se mai ușură sufletul la cele auzite. Odată Crăișorul prevenit, va ști el ce să facă. Cum s-ar fi dus și el cu Achim acesta, să-i spuie unde s-ar putea ascunde cel mai bine. La ei, în adăpost. Nicăieri n-ar fi fost mai bine. Dar nu putea să ia singur o astfel de hotărâre. Îi venea să-l strângă în brațe, să-l sărute, să-i

mulțumească tânărului acela necunoscut, lui Achim, că se hotărâse să facă drumul primejdios și să-l prevină pe Crăișor. Îi venea să joace de bucurie. „Doar n-o fi pe-a domnilor! Vine ea și primăvara și-or vedea ei!” își spuse mulțumit.

Liniștit, se îndreptă spre un grup de femei care întinseseră pe ștergare curate bruși de brânză de vacă, turtițe de unt, ouă și câte mai aveau de vânzare. Se înveseli când dădu de un chip cunoscut. Era Creștina, sora lui Săndruț, din Căzănești. Fata îi făcu semn. Băiatul se apropie.

— Am să-ți spun ceva, Pătrușule! Așteaptă o țâră! Nană Rozalie, i se adresă unei femei mai în vârstă, ce ședea alături, te rog să te uiți și la astea ale mele. Dacă întreabă cineva poți să și vinzi; nu stau mult!

— Du-te, fată, îi spuse femeia fără să se mire, când o văzu că-l apucă de mână pe flăcăiaș. „Ce-a găsit la pruncu’ ăsta?” se întrebă. „Încă nu-i împlinit. Da’ mintea fetelor…”.

Fata-l trase sub dudul ce se găsea în mijlocul pieții. Băiatul o urmă supus.

— Spune-mi unde-i? îl luă fără niciun fel de introducere Creștina. Știi unde-i! E pe aicea, pe aproape! Tare aș vrea să-l văd! E frătiuțu’ meu și altu’ nu mai am! Nu l-am văzut niciodată! Hai, nu fi rău! Spune-mi!

— Da’ nu ți-am spus că nici nu-l cunosc?! se prefăcu mirat băiatul.

— De spus mi-ai spus, da’ și minciuna-i o vorbă! Pe mine să nu mă minți că te cunosc după ochi! Nu fi rău! Te rog! îl imploră fata.

— Creștină, pentru binele tău, pentru binele lui, al băciuțului Săndruț, nu stărui! Când o veni vremea, ai să le știi pe toate! Acuma nu se poate! De-aș ști că mi-ar pune gâdea capu’ pe butuc, cum am văzut, nu-ți pot spune! Gata! Poți să te amărăști pe mine, poți să crezi ce vrei, da’ nu pot! N-am voie! E o taină care nu-i a mea!

— Măcar atâta: e sănătos? Nu-l paște nicio primejdie? Măcar atâta spune-mi! îl rugă fata când văzu că altceva tot nu va putea scoate de la el.

— E sănătos, și acolo unde-i, nici pasărea cerului nu-l poate ajunge și nici șarpele de sub pământ! Mai multe nu mă-ntreba că-i degeaba!

— Da’ cum îi? Seamănă cu băciuțu’ Todoruț, fie iertat?

— Pe băciuțu Todoruț nu l-am cunoscut. Poate l-oi fi văzut pe acolo, pe la Deva, da’ n-am știut care-i. Au fost mulți atuncea când le-or tăiat capu’.

— Ai fost și tu acolo, te-ai bătut? îl privi cu admirație fata.

— D-apoi cum crezi? Să nu crezi că mă laud! Da’ am fost! M-ai întrebat de băciuțu’ Săndruț, cum îi. Îi ca un Făt-Frumos. Îmbrăcat domnește pare că-i împăratu’!

— Cum, îmbrăcat domnește?! Așa se poartă?!

— Îmbrăcat, neîmbrăcat, prea vrei să le știi pe toate! Nu mă mai

ispiti că și așa ți-am spus prea multe! Lui baciu' Toma să nu-i spui nimica, auzi? Dacă îi spui, n-ai să mai auzi vorbă din gura mea! Cât trăiesc nu-ți mai vorbesc! Auzi? o amenință.

— Nu-i spun! Uite, mă jur dacă vrei! Da' știi ce-am să te mai rog? Da' să-mi făgăduiești! Făgăduiești?

— Întâi să aud, să văd despre ce-i vorba! Altfel nu se poate! Poate că-mi ceri Luna, ori vreo stea, cum aș putea făgădui dinainte?!

— Ești un prost! îi scăpă fetei și în aceeași clipă îi și păru rău de ceea ce rostise. Iartă-mă, Pătrușule! Iartă-mă! Gura, bat-o vina! Te rog! îl prinse de mână când văzu că vrea să plece.

— Hai, spune ce-ai de spus, că n-am vreme! îi răspunse flăcăiașul bosumflat.

— Pătrușule! îi spuse cu voce alintată, cântată parcă. Uită-te în ochii mei ca să văd dacă mai ești amărât!

Flăcăiașul își ridică privirea și izbucni în hohote.

— Ce râs te-a găsit?! se miră fata.

— Ești urâtă! Asta-i! De-aceea râd!

— Și tu ești prost, să știi! se mânie iar fata.

— Ehei, prostia trece, cu vremea, da' urâțenia… ha, ha, ha! izbucni iar Pătruț. Am să-i spun că are o soră urâtă!

— Mândrețea, pământului! Râde ciob de oală spartă! Da' să știi că nici nu-mi pasă! Auzi? Nici nu-mi pasă de tine!

— Atuncea, sănătate bună! rosti Pătruț și făcu câțiva pași.

— Stai, Pătrușule! Stai! Tu nu înțelegi de glumă?! Hai să gătăm cu joaca! începu fata, prinzându-l de mână. Știi ce te rog? Eu am să vin de-acuma în fiecare vinere la piață. Poți să vii și tu și să-mi mai dai vești despre băciuțu' Săndruț?

Vocea fetei parcă implora, atât era de dulce.

— Dacă nu în fiecare vinere, de câte ori oi putea am să vin. Da' să știi, nu ești urâtă! Am vrut numai să te amărăsc!

— Făgăduiești?

— Făgăduiesc! rosti ca pe un jurământ, Pătruț.

Chipul fetei se însenină. Se despărțiră.

A doua zi era târg la Hălmagiu. Pătruț se hotărî s-o ia într-acolo și să mai afle noutăți, înainte de a se înapoia la adăpost. Fluierașe mai avea, avea și ceva bănuți ca să-și poată plăti un culcuș de-o noapte și o porni. Își făcuse socoteala că până a însera va fi acolo.

Ca orice veste rea, vestea despre prinderea Crăișorului ajunse la Hălmagiu înainte de a ajunge el. Intră într-o cârciumă și tocmai vroia să-l roage pe cârciumar să-i facă rost de un culcuș, măcar și în grajd, când urechea-i deprinsă să recepționeze orice șoaptă prinse următorul dialog:

— Dacă-ți spun! Ce-aș câștiga dac-aș minți?

— Cum?! Nu se poate!

— Vânzare, frate Precup! Vânzare!

— Și cine și-a băgat sufletu' în focu' iadului pentru galbenii împăratului?

— Pe Cristea Nicula l-ai cunoscut?

— Dară! Da' nu poate fi așa! Cristea ăsta era văr, văr drept cu Crăișoru'!

— Parcă n-ai ști cum e vorba? „Strigoiu' întâi din neam mâncă!" Asta-i, frate Todore! Măcar de-ar fi scăpat Cloșca. Așa, toată nădejdea ne mai rămâne în Crișan, dacă, doamne ferește, nu s-o găsi și pentru el o iudă!

— Și unde-s? Ce-or făcut cu ei?

— I-or pornit către Bălgrad, să-i judece domnii, ăia mari!

Lui Pătruț nu-i trebui mai mult ca să priceapă. Simți o durere, aproape să i se oprească răsuflarea. Nu era timp de pierdut. Ieși din cârciumă și o porni cu pas întins spre adăpost. Nici nu-și încetini mersul când ajunse în drumul mare, deși văzu că se apropia o patrulă călare. Știa că n-au ce-i face. Trebuia să-i vestească pe ceilalți. Nădăjduia că Săndruț, în care credea ca într-un semizeu, Săndruț, cu atâta învățătură, va născoci ceva, va găsi un mijloc oarecare ca să-i scoată din prinsoare, să-i salveze. Dar pentru aceasta trebuia să ajungă în cel mai scurt timp la adăpost. N-avea un minut de pierdut. Toată noaptea orbecăi prin păduri și coclauri și abia spre ziuă ajunse. Încercă să intre, dar nu fu chip. Intrarea era blocată și oamenii încă nu se sculaseră. Se apropie de ferestruica din tavan. Răsuflă ușurat când o văzu deschisă. Luă o piatră și o aruncă. Aceasta căzu cu zgomot, trezindu-i pe adormiți.

V PREGĂTIRI DE DRUM

Ca o lovitură de trăsnet căzu vestea în adăpost.

— Crăișoru' prins?! Nu se poate! Cum?! se mirară.

Cu răbdare, Pătruț le povesti tot ce putuse afla.

— Cristea Nicula?! se miră Luca. Tocmai el?! Da' erau neamuri apropiate! Mi se pare că era văr bun cu Crăișoru'!

— Văr. Văr bun, confirmă și Săndruț. Nu o dată l-am văzut în preajma Crăișorului și chiar îndeplinind niște porunci de-ale acestuia și ducându-le la capăt fără cusur! Câinele!

— Ar trebui strâns de grumaz! exclamă Luca indignat.

— Pentru asta avem destulă vreme, Luca! Mai bine să ne gândim ce-i de făcut! Asta-i! propuse Săndruț. Trebuie să chibzuim cum am putea să-l scoatem pe Crăișor din prinsoare! E cel dintâi lucru pe care trebuie să-l facem!

— Io zic, plecam fiecare prin țară, ridicam oameni și pornim să scapam pe Crăișor! propuse Ianoș.

— E iarnă, Ianoș! Iarnă. Oamenii sunt încă înspăimântați de câinoșenia domnilor. E greu să-i urnești așa, pe nepregătite, or, noi, trebuie să facem ceva ce nu îngăduie zăbavă! Astăzi, acuma să hotărâm ce-i de făcut!

— Avem comoara, începu Serafim. Să-i cumpărăm pe paznici, să năimim haiduci, o mică oaste, destul de tare, care să poată să răzbească până la Bălgrad și să-i scape!

— Și asta-i cu zăbavă, frate Serafim, răspunse Săndruț. Ne trebuiesc florini. Aurul și galbenii din comoară nu pot fi schimbați cu ușurință. Numai la Beci, la Buda, la Sibiu, la Bălgrad ori în alte târguri mari, și asta cere timp! Până am reuși să facem ceva i-ar și judeca și ucide! Altceva: nici să năimim, precum ai spus, o oaste atât de tare, atât de credincioasă, care să-i poată slobozi, n-ar mai fi vreme. Numai șiretenia vulpii și nu tăria ursului i-ar mai putea scăpa. Vânătorul e încă prea tare și capcana s-a închis. Cred că-s păziți cu strășnicie. Ne trebuiesc florini, bani care circulă, dar nu văd de unde i-am putea lua chiar azi, dacă se poate. Niciun ceas de zăbavă! O mie cinci sute, o mie măcar!

— Ce să faci numai cu atâta?! se miră Luca.

— Mi-a venit un gând, trebuie să-l mai rumeg și am să vă spun despre ce-i vorba. Dar fără florinii de care am vorbit nu putem face un pas. Nu sila, precum v-am mai spus, ci istețimea îi mai poate scăpa! Pe amândoi trebuie să-i scăpăm!

— Florini… florini… murmură pe gânduri Luca. Hmm! Până la două mii, poate și mai mulți… hmmm… la Caraci! Numai acolo putem găsi, se lumină la față. La șteampurile grofului Gyulai din Lunca, fostul tău stăpân. Numai acolo putem găsi câți ne trebuie.

Acolo, oricând ai căuta, câteva mii de florini nu lipsesc. Lucrează cu auru'.

— Cunoști șteampurile de acolo? Știi cum am putea pune mâna pe florinii despre care ne-ai vorbit?

— Are grofu' acolo un sameș, unu' care-i ține socotelile. Un neamț. Willi îi zice. Omu' dracului! Toată ziua-i cu corbaciu' în mână. A băgat spaima în bieții oameni. Are pază de haiduci domnești, e greu să putem face ceva.

— Hmm! mormăi Săndruț. Ceva tot trebuie să facem! Dar nu așa, cu ochii legați! Pătrușule! Ești tare ostenit?

— Dacă-i vorba, pentru Crăișor, n-am hodină, băciuț! Spune-mi numai ce am de făcut și-s gata!

— Știi unde vine Caraciul?

— Dacă-mi spune, dacă-mi arată cineva încotro s-o iau, îl găsesc!

— Îl scot eu la cale, se oferi Luca. Cunosc drumu'.

— Bine, spuse Săndruț. Te faci că te-ai rătăcit, găsești tu ceva să minți, mai încerci și cu fluierițele tale, și iscodești cum sunt așezările de acolo, unde dorm lucrătorii, unde păzesc haiducii, câți sunt, cum sunt înarmați, și tot ce poți vedea și auzi. Vezi cam cum s-ar putea intra la cămările sameșului și cam unde ar ține florinii. Ce zici? Ai putea face și trebușoara asta? Nu ești prea obosit?

— Pot, băciuț! Mă și duc! exclamă băiatul ridicându-și traista.

— Nu așa, Pătrușule! îl opri Săndruț. Mai întâi mănâncă ceva! Abia ai picat de la drum, și încă ce drum! Ai putea fi până seara înapoi cu toate știrile? Ce zici?

— Nu-i departe de aici, interveni Luca. În două ceasuri ar ajunge, dacă nu se rătăcește, da' am să-l duc eu până la un loc, de unde n-are cum să mai piardă drumu'.

— Atuncea-i bine. Mergi cu Pătruț până unde crezi, Luca. Noi ne-om mai sfătui ce avem de făcut și-ți spunem și ție când te vei întoarce. Mai gândește-te și tu, poate că-ți trece ceva prin cap.

— De mâncat mănânc din mers, băciuț, spuse Pătruț, îndreptându-se spre ieșire, două ceasuri dus, două întors, alte două ca să bag de seamă ce și cum, n-am vreme de zăbovit! E zi de iarnă, scurtă!

Flăcăiașul se îndreptă spre ieșire urmat de Luca.

— Ianoș, i se adresă Săndruț acestuia în maghiară. Vino te rog aici, să punem țara la cale!

— Ce propui? întrebă acesta după ce se apropie. Ce putem face?

— Arată-mi mâinile!

Ianoș i le întinse mirat.

Săndruț începu să i le cerceteze amănunțit. Le pipăi, le întoarse pe o parte și pe alta, iar le pipăi, spre mirarea tuturor.

— Hmm! Dacă ți-ai tăia și curăța mai bine unghiile, ar merge! Bătăturile s-au muiat, s-au mai spălat, nu s-ar prea băga de seamă. Și,

la urma urmei, ca un veritabil nobil, vei purta mănuși!

— Ce ai?! Nu ți-i bine, Săndrușule?! se miră Ianoș. Ce nobil?!

— Lasă că-ți spun. Altceva să te mai întreb: ai putea vorbi limba maghiară așa, mai ales, mai domnește?

— Asta pot, dacă mă controlez, dacă-s atent. Numai dacă m-aș mânia poate că aș mai scăpa-o pe țărănește.

— Ei bine, n-ai voie să te mânii! Ori dacă nu poți altfel, când ești mânios, să-ți muști limba! Să taci! Dar mai bine, să nu te mânii!

— Dar nu pricep nimic! se miră Ianoș. Ce plan ai? Ce ți-ai pus în gând?! Întâi îmi ghicești în palmă, apoi mă faci nobil, apoi mă obligi să vorbesc domnește, zău dacă mai înțeleg ceva?!

— Pentru o vreme ai să fii nobil. N-ai încotro! Vei fi contele Arpad de Oroshaza, trimis special imperial cu însărcinări secrete; vei fi însoțit de baronul von Waldemar Sheer.

— Ăsta cine-o mai fi?! se miră Ianoș.

— Asta voi fi chiar eu în persoană! râse Săndruț. Cunosc foarte bine germana, ca și maghiara de altminteri, așa că nu mi-e teamă că m-aș face de rușine într-un salon nobiliar. Dar, să mai așteptăm, domnule conte, până vine si Luca. Atunci definitivăm planul. Depinde și de rezultatul pe care ni-l va aduce pruncul, Pătruț. Fără florini nu ne putem mișca și s-a isprăvit cu „domnia” noastră, Ianoș.

— Acum parcă am priceput ceva, domnule baron, râse Ianoș.

Ceilalți asistau mirați la scenă nepricepând ce-și vorbesc cu atâta aprindere cei doi. Nu înțelegeau nici rostul cercetării cu atâta amănunțime a mâinilor lui Ianoș.

— Ce-i? Ce puneți la cale? se mirară.

— Să așteptăm să vie și Luca și am să vă spun ce-am născocit. V-am spus încă de la început că numai cu șiretenia vom izbuti să-i scăpăm din prinsoare pe Crăișor și pe baciu’ Cloșca. Cu puterea nu facem nimic! V-ați mai gândit la ceva? Poate că aveți un plan mai bun?

— Atunci să-l așteptăm pe Luca și vedem ce-i de făcut, propuse Pătru. Ne spui ce plan ai tu și dacă vom găsi altceva mai bun, ori te-om putea ajuta în ceea ce-ai născocit, cu atâta mai bine.

Cele câteva ore de așteptare trecură încet, chinuitor de încet, pentru locuitorii adăpostului, care erau nerăbdători să afle ce pusese Săndruț la cale. Aveau însă credința că, având atâta învățătură, cunoscând lumea și în alt fel de cum o cunoscuseră ei, nu putea fi decât ceva important.

Mai erau două ceasuri până la amiază când se înfățișă Luca, spunând.

— La ceasu’ ăsta pruncu’ trebuie c-a ajuns și iscodește. Isteț pruncu’! Și nici nu se teme, afurisitu’!

— Dac-ai venit, să ne așezăm și să vedeți ce-am pus la cale. Nu putem merge să-l scăpăm pe Crăișor, cu toții. Cu sila tot n-am putea

face nimic, că suntem prea puțini. Voi merge eu cu Ianoș, care știm a vorbi și altă limbă decât cea românească, și ne mai trebuie unul, în chip de slugă. Pentru că niciunul din voi nu știe nemțește ori ungurește, sluga aceasta trebuie să fie mută. Adică s-o facă pe mutul. Ne vom înțelege cu ea numai prin semne și nu vom vorbi în limba noastră decât atunci când suntem siguri că nu iscodesc urechi străine. Ne trebuie un om care să-și ia de bună voie acest canon al muțeniei, dar și destul de priceput ca să ne poată înțelege ce-i poruncim și să nu ne încurce la o adică. Ori poate că este vreunul din voi care o rupe oarecum nemțește sau ungurește? întrebă Săndruț.

— Eu, de înțeles, înțeleg. Orice s-ar vorbi ungurește înțeleg, da' de vorbit, ca bâta, tare greu. Am lucrat vreo doi ani la grofu' din Ilia. Avea multe slugi care vorbeau ungurește și am prins, numai că de vorbit, cum am spus, nu pot, zise Luca.

— Atunci e bine! se bucură Săndruț. Ne vei fi slugă plecată și credincioasă, nouă, domnului conte Arpad de Oroshaza, de față, îl arătă pe Ianoș, și mie, domnul baron von Sheer. Slugă credincioasă! Ai priceput?

— Ce să pricep?! Ce baron?! Ce conte?! Vorbește ca oamenii, Săndrușule, nu în parabole!

— Noi doi, eu și cu Ianoș, pentru că știm bine ungurește, eu știu tot așa de bine și nemțește, vom fi stăpânii. Tu ne vei însoți în chip de slugă. N-ai voie să vorbești; numai când știi bine că nu ne aude altcineva. Încolo, faci ce-ți poruncim! Ai înțeles acuma?

— Nu mă știu așa greu de cap, da' parcă tot nu așa cum ar trebui, spuse Luca.

— Ascultați care e planul meu, continuă Săndruț. Noi doi, însoțiți de Luca, ne îndreptăm în cel mai scurt timp spre Bălgrad. Ajunși acolo, vom vedea ce se poate face. Nu poți ști dinainte ce are să fie. Principalul e ca să nu zăbovim și în cel mai scurt timp să fim acolo. Așa cum arătăm, adică cu înfățișarea de acuma, n-am putea ajunge nici până la Deva ori nici măcar până la Brad, și ar și pune mâna domnii pe noi. De aceea, trebuie să ne schimbăm atât numele cât și înfățișarea. M-am înțeles cu Ianoș. El va fi conte ungur, eu voi fi baron neamț, și Luca, odată ce spune că poate să ne înțeleagă, chiar dacă nu poate vorbi, va fi sluga noastră mută. Pentru asta ne trebuiesc însă florini. Pe aceia îi vom lua de la șteampurile de la Caraci. Ne trebuiesc haine, după rang, și cai. Cai frumoși, domnești, nu mârțoage! Ne trebuie și unul de povară, dar și acesta bun. Ce haine vom putea găsi la Caraci încă nu știu, dar până la Deva vom ajunge cumva, vedem noi. Acolo, căutăm un croitor bun, care, cu bani tot atât de buni, să ne îmbrace. Asta-i deocamdată. Caii tot de la Caraci îi vom lua, dar în primul târg îi vom schimba cu alții, ca nu cumva să dăm nas în nas cu Gyulai, fostul meu stăpân, și să-i recunoască. Cine știe? Auzind de

prinderea Crăișorului, spre Bălgrad se vor îndrepta mulți nobili, ori să fie de față la judecarea Crăișorului, ori ca să vadă cum îl căznesc. Că de judecat au să-l judece, fără îndoială, și dacă nu reușim să-l scoatem din prinsoare, negreșit că-l vor duce pe podina caznelor să-l dea morții. Ne vom întâlni cu multe cunoștințe vechi, nobili cu care ne-am măsurat în luptă, și nu trebuie să lăsăm nimic nechibzuit, dacă vrem să nu fim recunoscuți, prinși și închiși. Acuma, să deschidem cămara comorii ca să fiți de față la ceea ce am să iau de acolo. Nici aurul, nici galbenii, deocamdată, nu le putem folosi. Numai pietrele scumpe, cele pe care le-ați văzut în cutiuța aceea, ne pot fi de oarecare folos. Cu prețul lor se pot cumpăra multe, chiar și credința în măritul împărat și în puterea domnilor. Ce ziceți de planul pe care l-am gândit? E bun, ori i-a trecut cuiva prin cap altceva mai bun decât am gândit eu? întrebă.

— E bun! E bun! aprobară toți. Să vă ajute Dumnezeu să-l scăpați pe Crăișor, și aici să-l aduceți, aici, nu în altă parte!

— Asta de bună seamă, spuse Luca, bucuros că era unul din cei trei aleși. Numai, fraților, comoara Crăișorului și ochii! Ați auzit?

— D-apoi, cum credeai? Numai să-l aduceți sănătos! răspunse Serafim.

Deschiseră ușa secretă, aprinseră două făclii și intrară. Săndruț manevră cele două rozete și capacul se deschise. Nu mai încercase nimeni să deschidă sipetul de atunci, de când dăduseră peste comoară. Săndruț luă caseta de fildeș și o deschise. Alese cinci diamante, pe cele mai mari, și le așeză deoparte. Pereții încăperii se umplură de pete de lumină în toate culorile curcubeului.

— Cinci. Cinci am ales, pe cele mai scumpe. Vedeți bobița asta de lumină? întrebă Săndruț, ridicând la înălțimea ochilor un diamant mai mare ca oul de porumbel. Prețuiește cât două moșii mari, poate mai mult. Nu se poate ca o asemenea avuție să nu cumpere pe vreunul din paznicii Crăișorului. Numai cu o pietricică din asta poți trăi fără griji o viață întreagă, cu familie cu tot. Cinci am luat. Viața Crăișorului e de neprețuit! Dacă nu vom putea face nimic nici cu ele, le aducem înapoi, așa cum le-am luat. Cei care rămâneți, cum v-a spus și Luca, comoara și ochii! Cu aurul și bogățiile de aici, cum vă spuneam, vom ridica o oaste mare, bine întocmită, o oaste a noastră, a robilor!

Așeză nestematele într-o punguță verde de safian, pe care o scoase din tașca lui de piele. Tot din tașcă scoase niște hârtii, erau niște coli cu antetul cancelariei imperiale, gata parafate. Le lipsea doar textul și semnătura. Intrară iar în peșteră după ce închiseră totul la loc, și, dintr-o buturugă retezată, Săndruț își improviză o masă. Scoase tot din geantă și un penar, încercă câteva pene pe unghie, o alese pe cea care i se păru mai potrivită, o mai ascuți cu briceagul, o mai netezi, și, pe o hârtie obișnuită, începu să scrie. Era mulțumit. Încercă în câteva

rânduri o semnătură întortocheată a unuia din potentații imperiului, convingându-se că e destul de reușită, și abia atunci se apucă să caligrafieze textele pe cele două file parafate. După ce le semnă, îi întinse una lui Ianoș.

— Domnule conte, această hârtie prețuiește aur! Ești, ca și mine de altminteri, vorbi el ungurește, împuternicit imperial, cu însărcinări secrete, pentru întreaga Transilvanie, pe un termen nelimitat. Dar de aceste hârtii nu ne vom folosi decât la mare nevoie. Măcar că le-am întocmit așa cum trebuie, cine știe, poate am putea da de vreun slujbaș mai cârcotaș, mai bănuitor, și ar fi păcat să picăm în mâna domnilor înainte de a fi făcut tot ce se poate face pentru izbăvirea Crăișorului.

Tare greu îi fu lui Săndruț să se despartă de credinciosu-i iatagan. Era o armă rară, dar anacronică, care nu putea fi purtată cu un asemenea prilej fără a da de bănuit. Cercetă la rând toate săbiile ortacilor și le alese pe cele mai bune, două, mai modeste, fără prea multe podoabe, dar cu ascuțișul ager, care nu băteau la ochi. Una pentru el și una pentru Ianoș. Își aleseră cele mai bune pistoale și junghere și le împărțiră între ei, neuitând să-l înarmeze corespunzător și pe Luca, dar fără sabie. Ca slugă n-avea dreptul să poarte asemenea armă. Când pregătirile fură gata, apăru și Pătruț cu veștile.

— Cum îi, Pătrușule? îl întrebară.

— Șteampurile sunt păzite de șapte haiduci domnești, din care unu' e mai marele lor. Dorm într-o cămăruță, lângă poartă, numai câte doi făcând de caraulă. Slugile și lucrătorii dorm în niște căsoaie lungi da' nu e prea greu să fie înțepenite ușile pe dinafară, și speriați de unul din noi, să nu încerce să iese vreunul. Cred că nici n-ar face-o. S-ar bucura mai degrabă dacă s-ar găsi cineva să-l mai scuture pe sameș, să-l mai îmblânzească. Are mână liberă de la grof și-și face de cap! Îi închide, îi bate, îi căznește în fel și chip pe bieții oameni. Nimeni nu cutează să scoată o vorbă în fața lui. Haiducii îi sunt credincioși sameșului. Tot câini vânduți ca și neamțu'. Da' dacă ne furișăm, încetu' cu încetu', ca să nu prindă de veste cei doi care păzesc, pe ceilalți îi putem lua din somn. Mai greu are să fie de intrat în cămările sameșului, că se închide noaptea cu șapte lacăte, da' am dibuit o ferestruică pe unde aș putea intra nebăgat în seamă și v-aș deschide ușile, pe dinăuntru. M-a chemat sameșu' înăuntru ca să vadă ce-i cu mine. I s-a părut că ceva nu-i cum ar trebui. Negustori de fluierițe nu se prea abat pe acolo. I-am spus că m-am rătăcit, că veneam dinspre Ilia, peste dealuri, că vreau să ajung la Baia. M-a ispitit că al cui sunt, de unde, și câte și mai câte. Uite așa-mi bătea inima de frică, să nu puie să mă închidă! Mi-a poruncit să-mi iau traista și să mă duc, unde-oi ști, da' să nu-mi mai calce picioru' pe-acolo! I-am mulțumit frumos și, iacă-mă-s.

— Grajduri are, sunt cai acolo? întrebă Săndruț.

— Câți or fi nu știu, că n-am putut să mă bag până acolo, da' vreo șase-șapte trebuie să fie, după cum am văzut eu că-i grajdu' de mare. Doua slugi scoteau gunoiu', și pentru un cal, ori doi, n-ar trebui atâta.

— Bine, Pătrușule! Hodinește-te vreo două-trei ceasuri, că trebuie să plecăm cu vreun ceas înainte de a însera, ca să ne putem apropia cât mai mult pe lumină, să nu orbecăim noaptea prin pădure. Să mai facem și noi ce se mai poate face până atuncea. La Caraci mergem cu toții! Să ne pregătim!

Băiatul, mort de oboseală după atâta drum și noapte nedormită, cum se întinse în așternut, cum adormi. Ceilalți pregătiră ce le trebuia pentru atacul de noapte. Mai stabiliră ca cei care vor rămâne să nu facă altceva decât să continue vânatul, fără a încerca să părăsească locul. Numai Pătruț, flăcăiandrul, să mai dea ocol satelor și târgurilor, pentru a le aduce vești.

Șerpește se târâră Săndruț și Luca până lângă cele două caraule, pe jumătate adormite. Nu se auziră decât câteva izbituri seci, mute, și oamenii se și pomeniră legați și cu gurile înfundate. Nu-i uciseră. Așa se înțeleseseră încă de la început, de la plecare, ca să evite omorurile. Ianoș și cu Serafim îi luară din culcuș, aproape fără zgomot, pe cei cinci haiduci domnești ce dormeau fără grijă în cămăruța corpului de gardă. Iovuț și cu Pătru blocară ușa căsoaiei în care dormeau slugile și lucrătorii de la șteampuri, amenințându-i că dacă mișcă vreunul, sau face zgomot, încercând să-l alarmeze fără de vreme pe sameș, nu scapă teafăr. Oamenii erau însă departe de a se sinchisi de soarta ce-l aștepta pe sameș și le șoptiră că-și pot vedea de treabă, că ei nici n-au văzut, nici n-au auzit. Pătruț ieși din umbră și se apropie de Săndruț. Noaptea nu era prea întunecoasă, așa că-i putu deosebi fără greș silueta.

— Băciuț! Hai să-ți arăt pe unde vreau să intru, îi spuse trăgându-l de mânecă.

Îl conduse în spatele casei locuite de sameș și-i arătă o ferestruică îngustă, prin care nu s-ar fi putut strecura un om în toată firea. Poate că de aceea nu era nici oblonită, nici zăbrelită, iar un colț al geamului lipsea. Se apropiară și ceilalți, rămânând numai Pătruț de strajă, pentru orice eventualitate, la ușa căsoaiei trudnicilor, unde nimeni nu mai dormea, dar nici zgomote nu se auzeau.

Săndruț îi ajută flăcăiandrului să se ridice până la înălțimea necesară. Pătruț introduse mâna prin spărtura geamului, dibuind zăvorul. Îl trase încet, ferindu-se să facă cel mai mic zgomot. Cu un ușor scârțâit, ferestruica se deschise.

— Umblă mereuaș, Pătrușule! Mereuaș, îi mai șopti Luca, ce se găsea în apropiere.

Pătruț pătrunse într-un fel de cămară care era încărcată cu tot felul

de bunătăți. Trăia bine neamțul. Pe dibuite, ca să nu cumva să răstoarne ceva, ajunse la ușă. Nu era încuiată. O deschise încet și pătrunse într-un fel de coridor, nu prea lat, dar nu vedea nimic. Pipăi pe lângă pereți, atinse o ușă interioară și tresări speriat. Un zgomot îl făcu să-i salte inima, speriată. Ascultă. Erau sforăiturile sameșului ce dormea fără griji. Trecu mai departe. Acum se putea orienta. Știa că va mai da de o ușă și mai încolo, la vreo trei pași, ușa de la intrare. O ușă dublă, solidă, cu zăvoare tari de fier. Trase încet. Se auzi un scârțâit. Ciuli urechile. Sforăiturile sameșului încetară. Auzi parcă și niște pași târșiți. Prima ușă era deschisă. Dibuia pe întuneric și nu reușea să dea de zăvorul celeilalte. Deodată, coridorul se lumină. Într-un cămeșoi lung, cu o scufie caraghioasă pe cap, cu un sfeșnic cu lumânarea aprinsă, apăru sameșul. Câteva clipe, Pătruț rămase înțepenit.

— Care ești, tâlharule?! Cum ai ajuns aici?! se răsti sameșul.

La lumina palidă a lumânării, zăvorul îi apăru clar. Trase. Deschise ușa în două canaturi și sări afară. În același timp, cinci oameni, în frunte cu Săndruț, pătrunseră în coridor.

— Hoții! Hoții! strigă cât putu sameșul și se repezi în încăperea de unde ieșise, trântind ușa după el. N-apucă să-i pună însă zăvorul, că aceasta se deschise și oamenii apărură în prag. Sameșul se repezi la o măsuță de lângă pat, apucând un pistol pe care-l pusese să-l aibă la îndemână.

— Să nu miști că-ți găuresc scăfârlia! porunci Săndruț în germană.

Sameșul dădu drumul pistolului la loc și se întoarse speriat.

— Așa, frumușelule, că era păcat să-ți găuresc bunătate de scufie! Pfui! Are și ciucure!

— Cine sunteți? întrebă sameșul cu glas tremurat.

— Săndruțu' Tomii! răspunse scurt acesta.

— N-am auzit, domnule, ce nume e acesta?!

— Dacă n-ai auzit ai să mai auzi, domnule, îi răspunse Săndruț, de data aceasta românește.

— Ce vreți? Ce căutați, tâlharilor?! Scol haiducii și vă leg pe toți!

— Ne-am îngrijit noi de trebușoara aceasta, domnule. I-am legat pe toți, așa că ar fi bine să fii cuminte, să te așezi, și să stăm de vorbă omenește. Hai! Șezi, nu mai tremura, că nu-ți facem nimic!

Neamțul se așeză șovăitor pe marginea patului. De frică abia se mai ținea pe picioare.

— Așa, frumușelule! Cuminte! spuse Săndruț, luând pistolul de pe masă și trecându-și-l după curea. Hai să stăm de vorbă. Unde ții florinii?

— N-am florini. De unde să am?! Sunt și eu un slujitor supus al Măriei Sale groful. Nu-s ai mei!

— Eu nu te întreb ce ești, te-am întrebat unde ții florinii!

— Nu știu… N-am…

— Luca, dă-mi te rog corbaciul ăla din cui. Dacă nu știe cum îi e gustul, și de bună seamă nu știe, că l-a încercat numai pe pielea altora, am să-l fac să știe!

Luca îi întinse biciul. Săndruț îl răsuci, aerul tăiat șuieră, și pe obrazul sameșului rămase o dâră sângerie.

— Spun! Spun! strigă neamțul, deschizând sertarul mesei, de unde scoase o legătură de chei.

O luă târșindu-și papucii spre ușă, ieși, urmat îndeaproape de ceilalți, pe coridor, și descuie ușa alăturată. Intrară în încăperea care-i servea de birou.

— Nu mă nenorociți, domnilor! se rugă sameșul. Mă omoară Măria Sa!

— N-ar strica! Un câine mai puțin! răspunse Săndruț, smulgându-i cheile.

Se apropie de o ladă solidă, ferecată cu mult fier, și încercă câteva chei până o găsi pe cea potrivită. Când ridică capacul, într-un compartiment, adunați fișicuri, o grămadă de florini.

— Câți sunt? întrebă Săndruț. Nu prea am vreme să-i număr.

— Patru mii opt sute, domnule, dar nu sunt ai mei!

— E mai mult decât mă așteptam! Un adevărat dar ceresc, spuse liniștit Săndruț. Luca, ține traista.

În câteva minute, florinii se odihneau în traista vărgată a lui Luca.

— Ia să mai vedem ce mai putem găsi pe aici, căutați, fraților. Haine mai bune, pistoale, săbii, junghere, orice credeți de cuviință că nu ne-ar prisosi.

Willi acesta, sameșul, era un nobil scăpătat styrian, și se angajase în slujba grofului. Prinsese osânză, dacă nu la propriu, pentru că nu da încă semne de obezitate, la figurat. Hainele pe care le găsiră erau peste așteptări. Pentru început, Săndruț considera că dăduse norocul peste ei. Alese câte socoti că-i trebuiau pentru el și pentru Ianoș, căută să găsească, și găsi, ceva și pentru Luca; un costum mai modest, uzat, care n-ar fi putut atrage nimănui atenția, pentru că nu erau puțini nobilii care-și îmbrăcau slugile de casă cu hainele pe care nu le mai purtau.

— Le băgați pe toate într-un sac! spuse Săndruț. Dacă le vindem scoatem și pe ele câțiva florini, minți, pentru ca sameșul să nu-și dea seama că intenționau să se folosească de haine măcar până la primul târg unde s-ar fi putut înțoli după pofta inimii și după rangurile indicate în zapisele măsluite.

Pătru apăru cu trei cufere cu burduf, de piele, cam uzate pe la colțuri, din acele pe care le poartă nobilii călări în deplasările lor, când nu folosesc trăsura. Săndruț alese și două din acestea. Se gândi că niște nobili, călătorind fără bagaje, ar da de bănuit.

— Ne-ar trebui și niște cai, frumușelule!

— De unde să știu câți sunteți? căută se le afle sameșul numărul.

— De fost, suntem destui! Tocmai câți trebuie, frumușelule! Cai să-mi spui câți ai în grajd! Asta te-am întrebat!

— N-am decât paisprezece, puteți să căutați!

— Dacă n-ai mai mulți, ce să-ți fac? De unde nu-i, nici Dumnezeu nu ia! Mi-ar fi trebuit vreo șaptezeci pentru voinicii mei, dar mai găsim și în altă parte. Scoateți caii, fraților, și, la drum! Până dimineață să fim dincolo de Ilia. O luăm peste munte. Hai, că ne prinde ziua!

Și porunca aceasta era înșelătoare. Era sigur că sameșul îl va vesti pe grof și că acesta nu va precupeți nimic ca să le dea de urmă, să-i ajungă. În scurt timp, caii fură scoși, dar șei n-aveau decât cinci. Erau mai multe de câte le trebuiau și nici cu caii de prisos n-aveau ce face, temându-se să ție așa ceva în preajma adăpostului, dar trebuiau luați toți, pentru a întârzia cât se poate mai mult urmărirea.

Părăsiră curtea încăpătoare și o luară, precum spuseseră, înspre Ilia. Ajunși la o distanță pe care o socoti Săndruț îndestulătoare, se opriră la sfat.

— Noi luăm patru cai. Pe cei mai buni; câte unul de fiecare și unul de povară. Pe ceilalți îi mânați cât de mult înspre Ilia, și căutați să lăsați cât mai multe urme. Băgați-i prin locurile mai moi, ca să se cunoască. Pătrușule! Te-ai pricepe să ne ștergi urmele, măcar că nu vom lăsa atâtea? Vom căuta să alegem poteci pietroase.

— Grija mea, băciuț! N-au să poată cunoaște nimica, rosti flăcăiașul bucuros că se putea face folositor.

— De aici ne despărțim, fraților. Îngrijiți-vă de adăpost, să nu vă dea cumva de urmă, și, comoara! Caii, după ce-i mai duceți o vreme, lăsați-i slobozi. Deocamdată nu ne trebuiesc și când ne-or trebui, vom cumpăra. Nici cu ăștia nu mergem prea departe. Trebuie să-i schimbăm!

— Drum bun, fraților, le urară cei ce rămaseră, și să veniți cu Crăișoru'! Vă așteptăm!

Ocoliră Caraciul și ieșiră la drumul mare. Prin Brad trecură ca nălucile. Până la Deva nu le lăsară cailor răgazul cât să-și tragă sufletul. Când mijiră zorile, trăseseră la cel mai bun han, cerură cele mai bune camere, ca pentru niște persoane nobile ce se aflau.

Mâncară ceva și începură sfatul.

— Până aici ne-a mers cum ne-a mers, începu Săndruț. Am mers numai noaptea. Ne trebuiesc alte haine, ca pentru adevărați nobili – ceea ce și trebuie să fim pentru o bucată de vreme – alți cai, într-un cuvânt, să ne schimbăm cu desăvârșire înfățișarea. Cu toate lucrurile acestea de împrumut, ne putem da de gol. Numai florinii și diamantele le mai putem păstra, și diamantele numai și numai pentru un anumit scop.

— Da' îi păcat să azvârlim atâta bogăție! Caii, hainele, tot ce avem, doară nu-s lucruri de nimica! încercă Luca.

— Luca, ești mut! Pe la hanuri pereții au urechi! Să nu uiți treaba asta! N-am socotit bine! Bani avem de ajuns pentru a ne putea ține rangul. Dacă n-am face-o pe adevărații nobili, ne-am da de gol, și nu ne-ar sluji la nimic nici nouă, nici Crăișorului!

— Să le vindem, mai insistă Luca.

— Dracu' a mai pomenit nobili de rasă care-și vând hainele și caii! Le aruncăm și încă în așa fel, încât să nu mai poată fi găsite, iar caii îi părăsim pe undeva. Ține minte că am plecat cu anumită socoteală, să încercăm să-l slobozim pe Crăișor, și n-avem dreptul să greșim! Du-te mai bine și cheamă-l pe hangiu! Prin semne, nu uita! Ești mut!

Luca ieși și în scurt timp se înfățișă hangiul.

— Poruncă, Măriile Voastre! se înclină.

— Să trimiți pe cineva, dar acuma, la solgăbirău, să vie cu călăul! Am o treabă cu ei!

— Cu călăul?! se miră hangiul.

— Așa cum am zis! Tâlharul ăsta, sluga noastră, e un netrebnic! Cincizeci de bice! Cincizeci de bice, nemernicule! se răsti la Luca.

Atât de aspră fu porunca, încât Luca, deși știa că e prefecătorie, nu trebui să se silească să joace teatru. Începu să strige ceva ininteligibil, și-i cuprinse lui Săndruț carâmbii cizmelor, încercând să i le sărute. Săndruț încercă să-l îndepărteze cu piciorul.

— Nu! Tâlharule! Pentru cei de teapa ta nu poate fi îndurare!?

— Domnule baron, interveni împăciuitor Ianoș, vă rog eu, de data aceasta iertați-l! Și așa-i nenorocit, bătut de Dumnezeu, mut!

Hangiul asista mirat la scenă. Nu putea să-și dea seama cu cine are de-a face. După îmbrăcămintea relativ modestă, nu păreau să aibă un rang atât de înalt încât să-i poruncească până și solgăbirăului.

— Mut, mut, dar și somnoros! Doarme din picioare! Unde ni-s hainele? Să n-am măcar o cămașă de schimb! Trimisul Majestății Sale să arate ca un cerșetor! Și tu ce belești ochii, hangiule?! Te miri? Vezi să nu poruncesc și pentru tine douăzeci de bice! Știi ce ne-a făcut tâlharul? N-a băgat de seamă și am rămas cu cuferele goale! Totul ne-

a fost furat! Noroc că nu erau și banii acolo! Să trimiți numaidecât și într-o jumătate de ceas să fie aici cel mai bun croitor, cizmarul cel mai priceput, un pălărier și un șelar!

— Trimit și la Măria Sa solgăbirău', Măria Ta?

— Domnule baron, în numele prieteniei ce ne leagă, încă o dată vă rog, iertați-l! Dacă mai face vreo prostie ca asta, eu personal voi fi acela care mă voi îngriji să fie aspru pedepsit!

— Numai pentru dumneata, domnule conte, o fac! Dar vezi în ce hal ne găsim? Intenționez să trec și pe la excelența sa baronul Brukenthal, guvernatorul. În halul acesta?!

— Pentru averile noastre e floare la ureche, domnule baron! Să vie numai meșterii.

— N-ai plecat?! se răsti Săndruț la hangiu. Chiar că trimit la solgăbirău, dar numai pentru tine! Vreo douăzeci-treizeci de corbace nu ți-ar strica, să te mai învioreze!

— Într-o clipită-i aduc, Măria Ta! făcu hangiul și ieși ca din pușcă, bucuros că scăpase cu atât.

— Zău că m-ai speriat, mărturisi Luca, românește. Știam bine că te prefaci, da' parcă și simțeam corbacele călăului!

— Când te apuci de ceva trebuie să faci treaba cum se cuvine, Luca, și să nu care-cumva să ieși din mutenie, când nu suntem numai între noi! Ne-ai pierde pe toți trei!

— Asta pricep eu, dacă n-om fi destui de isteți…

Când se prezentară meseriașii le porunci cu atâta asprime, atât de mult îi sperie, încât, cu toate că le dăduse termen ca până-n zori să fie gata hainele, încălțămintea, șeile și cuferele de voiaj, pe la zece seara toate erau gata. Săndruț, tot prin hangiu, mai porunci să i se aducă patru cai buni, pe care îi plăti cu mărinimie, precum le plătise și meseriașilor. După ce se văzură cu toate ce le trebuiau aranjate în cuferele nou-nouțe, după ce se văzură îmbrăcați cu adevărat corespunzător, Săndruț i se adresă lui Luca:

— Bagi toate hainele pe care le-am purtat până acuma în cele două cufere pe care le-am luat de la sameșul din Caraci, mai bagi și câte o piatră mare în fiecare din ele, și, în Mureș, unde-i apa mai adâncă! Nu trebuie să mai fie găsite! Caii cu care am venit îi luăm cu noi, să-i avem de schimb, chipurile, și-i lăsăm departe de aici, unde vom da de locuri mai pustii și mai sălbatice. Asta o faci chiar acum, ne culcăm și, în zori, la drum!

— Da' văd că-mi poruncești ca un adevărat stăpân! se miră Luca.

— Doar n-ai vrea să ne vadă cineva pe noi, pe mine și pe Ianoș, ditamai trimiși ai împăratului, cu ele la spinare!

— Ai dreptate, răspunse Luca spășit.

Nu intrase încă cu totul în pielea de slugă. Încă nu se deprinsese, deși se silea.

Suplu, elegant, manierat, Săndruț intrase în pielea baronului de parc-ar fi fost baron de când lumea. Ianoș, mai puțin cizelat, ba, uneori chiar grosolan, nu putea da de bănuit. Mai toți nobilii din pusta maghiară puneau mai mult preț pe avere decât pe maniere. Era un lucru obișnuit. Punga să fie plină! Și era. Nu se zgârceau să cheltuiască banii sameșului și o făceau cu adevărat spirit de noblețe, în pofida protestelor lui Luca, ce părea foarte nemulțumit de această risipă, deși își dădea seama că numai în felul acesta vor putea arunca sare în ochii dușmanului. Suferea pentru fiecare florin ce i se părea că fusese cheltuit fără socoteală.

Opriră la Orăștie. Traseră la han. Săndruț și Ianoș cerură să le fie adusă mâncarea sus, în camere, Luca rămânând să mănânce în sala comună. Nici nu terminară bine cu mâncatul când apăru Luca radios:

— Fraților! începu, – dar cu toată bucuria, cât mai încet ca să nu cumva să fie auzit și de alții, – Crăișoru' a scăpat! Și el și baciu' Cloșca. Sunt înconjurați de oaste mare și au de gând s-o pornească iară. Numa' ce tremură domnii!

— De unde știi? întrebă Ianoș.

— Vorbesc oamenii. Numa' de asta vorbesc.

— Dacă-i așa, dar trebuie să mai cercetăm, locul nostru e lângă Crăișor! Să căutăm și să vedem ce-i. Numai de n-ar fi vorbe! Mai cercetează, Luca, mai trage cu urechea! Coborâm și noi și ne amestecăm printre domni, ca să vedem ce spun și ei.

Vestea îmbucurătoare părea reală. Toți, până și parte din nobili, erau convinși că Horea și Cloșca, înconjurați de oști, au de gând să reînceapă răscoala. Nu se mai grăbiră. Rămaseră și pe noapte în Orăștie, cu gândul s-o pornească a doua zi spre Bălgrad și de acolo, după ce vor putea afla cu precizie unde se găsește tabăra Crăișorului, să i se alăture.

Alte trei zile pe drumuri. Veștile deveniră contradictorii. Nimeni nu-i putea informa cu precizie cam pe unde s-ar afla tabăra răsculaților. Cereau relații când de la unii, când de la alții. Autoritățile susțineau cu tărie că nu era decât un zvon fals. Poporul, oamenii de jos, susținea contrariul, dar de indicat cu precizie locul taberei, nu-l putea indica nimeni. Începuseră și ei să se îndoiască. Abia în a patra zi de călătorie fără țintă, groaznicul adevăr li se înfățișă. Văzură de departe un convoi, o escortă puternică, de aproape o sută de ostași împărătești, apropiindu-se. Ce-i cu ei? Pe cine duc? Nu știau. Când se apropiară, rămaseră înlemniți în marginea drumului, lăsând convoiul să treacă pe lângă ei. Înlănțuiți, abia târându-și picioarele obosite, amândoi, Horea și Cloșca, erau duși spre Bălgrad. Fuseseră anume scoși și purtați, prin sate și târguri, ca să fie văzuți și poporenii, partizanii răscoalei, să-și ia cu desăvârșire nădejdea de la mai bine. Pentru o clipă Săndruț prinse privirea Crăișorului. O sclipire de

speranță parcă citi în lucirea de o secundă a ochilor acestuia: Era vădit că-l recunoscuse. Deși își târau anevoie picioarele, Horia și Cloșca își țineau capetele ridicate cu mândrie, cu toate că pe chipuri li se citea oboseala. Călăreții se alăturară escortei și Săndruț intră în vorbă cu comandantul acesteia. De la el află că de zile întregi erau târâți așa, pe drumuri, în văzul țăranilor, pentru a fi dezmințit zvonul.

La Bălgrad se instalară statornic în două din cele mai bune camere ale hanului „La Coroana". Umblau neobosiți, cercetau, ascultau, pândeau, își făceau tot felul de planuri, care de care mai temerare, pentru încercarea de a-i salva, dar se convinseseră că era peste puterile unor oameni obișnuiți ca să mai poată face ceva. Ancheta își urma nestânjenit cursul, nobilimea jubila, și ei, Săndruț și Ianoș, trebuiau să-i ție hangul.

— Dacă nu reușim nici să-i cumpărăm pe paznici, nu mai putem face nimic! constată cu amărăciune Săndruț. Timpul trece. De o lună tot facem la planuri, care de care mai năstrușnice, dar fără folos. E prea puternică paza. Ne-ar trebui un regiment de oameni neînfricați ca să-i putem slobozi cu sila; și poate nici atunci.

— Dar nici așa să nu mai încercăm, iar nu se poate, spuse Ianoș. Au să-i ucidă tâlharii de domni! În cazane au să-i ucidă! Și noi să stăm neputincioși! Să ne mai gândim!

— Dar nu ne-am gândit în toate chipurile? Ce nu se poate, nu se poate! Nu ne-a rămas decât să-l cumpărăm pe unul din cei doi comandanți ai gărzii. Italianul îmi pare mai lacom. Nu l-ați văzut cum îi lucesc ochii când câștigă la cărți? Am să încerc cu el. Poate reușim. Cu tirolezul nici nu mă gândesc să încerc târgul. E un soldățoi cu capul pătrat și sunt sigur că dacă am încerca să-i propunem ceva ne-ar da de gol.

— Într-adevăr, numai cu Caruzzi acesta s-ar putea sta de vorbă, confirmă și Ianoș. Să punem totul la cale și, într-o noapte, când o fi el de pază, cu cai pregătiți din vreme, să-i răpim pe amândoi. Altfel nu-i putem scoate.

— Uite ce, fraților, propuse Săndruț. Tratativele le voi duce eu. În caz că nu voi reuși și vor pune mâna pe mine, cel puțin voi să rămâneți, și, dacă puteți, să-mi veniți în ajutor. Nu-s o persoană atât de valoroasă cum e Crăișorul și nu voi fi păzit cu atâta strășnicie dacă voi fi prins.

— De bună, seamă, spuse Luca. Nu te-om lăsa! Om face tot ce-om putea ca să te scoatem, dacă pățești ceva.

— Fraților, astăzi Caruzzi, italianul, e liber. Sigur că va trece, ca de obicei, pe la hanul nostru, pentru jocul de cărți și un păhărel. Eu voi încerca să intru în vorbă cu el, dar voi să vă țineți pe aproape. Dacă vedeți cumva că e rost de trădare din partea lui, abia atunci săriți și voi și numai dacă vă fac semn. Sunt încredințat că m-aș putea

descurca și singur. Dacă se întâmplă așa ceva nu ne rămâne altceva decât să ne pierdem urma. Altă nădejde nu-i. Dacă nu vă fac semn să nu vă băgați! Chiar dacă ați vedea că sunt arestat, să n-o faceți! Să vă țineți pe aproape numai și să băgați de seamă. Am multă încredere în documentul pe care l-am ticluit, din care reiese că suntem împuterniciți ai Majestății Sale! Așa rămâne!

— Bine, frate! Vom face tot ce vom putea ca să nu te lăsăm la rău. Încearcă, numai că tare mă tem, spuse Ianoș.

— Voi coborâți odată cu mine. Luca, stai prin sala mare, și dacă-l vezi pe italian, vestește-mă! Vezi, mai trage cu urechea și poate că mai auzi ceva ce ne-ar putea prinde bine la nevoie!

Săndruț își scoase punguța cea verde de safian, în care păstra diamantele, și începu să le cerceteze cu amănunțime. Erau exemplare rare. Aproape că era sigur că italianul nu va rezista tentației, va accepta târgul. Le băgă în buzunar, fără pungă, ca să le aibă la îndemână.

Tăceau amândoi, îngânduraţi, când intră Luca:

— Fraților, l-or prins și pe baciu' Crișan! E și el închis, da' nu la un loc cu ceilalți. Ce ne facem?

— E sigur? De unde ai auzit?

— Chiar de la italian. Căpitanu' zice că de aceea a întârziat, pentru că i-a fost adus baciu' Crișan, și a trebuit să facă nu știu ce pe acolo, n-am priceput bine.

— Rău! exclamă Săndruț. Din ce în ce mai rău! Măcar de-ar fi la un loc, ar fi mai altfel. Nici pe el nu-l putem lăsa! Mă duc la căpitan. Mai stați puțin și coborâți! Vă faceți că nici nu mă băgați în seamă!

Săndruț coborî.

— Aaa! făcu binedispus când dădu cu ochii de italian. Domnul căpitan Caruzzi! Nu te-am mai văzut de câteva zile!

— Slujba, domnule baron! Îmi răpește aproape tot timpul! De s-ar isprăvi odată cu judecarea tâlharilor! M-am săturat! Dar am o veste grozavă! L-au prins și pe cel de-al treilea, Crișan parcă-i zice!

— Foarte bine! exclamă Săndruț. Abia acum se poate zice că a fost decapitată răscoala. Atâta timp cât se mai găsea unul din ei în libertate, oricând ne puteam aștepta să reizbucnească frământările! Îmi pare nespus de bine! Dar nu facem o partidă? N-am mai jucat de nu mai știu când! N-am avut cu cine. Te-am observat de la distanță și am constatat că ai fi un partener loial. Îți spun sincer, tare nu-i pot suferi pe trișori! S-o lăsăm pe Fortuna să-și spuie cuvântul, domnule căpitan!

— Cu plăcere, domnule baron, se simți flatat de invitație italianul. N-aș fi îndrăznit niciodată să vă propun o partidă. De altminteri nici nu v-am mai văzut jucând.

— Nu joc decât când îmi vine inspirația, deși de cele mai multe ori

pierd. Dar niciodată nu mi-a părut rău de aceasta, dacă am avut fericirea ca partenerul să fie un adevărat cavaler, cum am constatat că ești dumneata.

— Mă măguliți, domnule baron!

— Nu afirm decât ceea ce sunt convins, domnule căpitan. Dar știi ce ți-aș propune? Să cerem hangiului să ne dea o încăpere separată. Nu-mi place să mă amestec în gloată și cred că te-ai convins de aceasta.

— Într-adevăr, nu v-am mai văzut nicicând în sala comună. Am fost informat că până și masa o serviți sus, în camera dumneavoastră.

— Atunci cheamă-l pe hangiu și comandă ce-ți dorește inima! Fac cinste! Am primit o veste excepțională de la Viena, ceva în legătură cu… mă rog… e vorba de o femeie, așa că sunt cel mai fericit muritor!

Fură introduși într-o încăpere nu prea mare, dar mult mai curată decât sala comună, și li se aduseră cele cerute. Erau de mai bine de o jumătate de oră împreună și Săndruț reușise să piardă o sumă destul de frumușică. Ca din întâmplare, scoase din buzunar unul din diamante, pe cel mai mare, și începu să se joace neglijent cu el între degete. Ochii italianului se holbară.

— Ce diamant!!! N-am mai văzut așa ceva! Și am asistat la diferite recepții – am avut prilejul – unde era adunată crema nobilimii!

— Aaa! făcu indiferent Săndruț. Sunt distrat, domnule căpitan. Nici n-am băgat de seamă cum l-am scos din buzunar. O nimica toată!

— Cuuum?! O nimica toată un asemenea juvaier?!

— Cât să prețuiască? Ia, două-trei moșii, acolo! O bagatelă!

— Cuuum! repetă italianul. O bagatelă?! Ori sunteți un nabab, ori un om… curios… N-am mai văzut astfel de oameni, care să ție cu atâta neglijență între degete o asemenea valoare!

— Mai am vreo patru, mi se pare, spuse Săndruț nepăsător, scoțându-le și pe celelalte și jucându-le în palmă.

— Dar… dar… și le țineți așa, în buzunar, ca pe niște boabe de fasole?! Nemaipomenit! Numai un… numai… iertați-mă, domnule baron, nu vreau să vă jignesc, numai un dement sau unul care nu le cunoaște adevărata valoare ar proceda cu atâta neglijență! Cu o asemenea valoare în buzunar ar merita să angajați o escortă să vă păzească! Pe cuvânt! Eu numai astfel aș face!

— Depinde de temperament, domnule căpitan. Afară de aceasta, acasă, am o casetă plină de asemenea nimicuri. Îți plac?

— Mai întrebați, domnule baron? Dar care e nebunul acela ca să nu rămână uimit în fața unor asemenea minunății?! Îmi permiteți să văd unul?

— Poftim, întinse Săndruț la fel de nepăsător palma, lăsându-l să-l aleagă pe cel mai mare.

— Fenomenal! Am mai văzut bijuterii, dar asemenea diamant eu

cred că numai Cresus, în tezaurul lui, i-ar fi putut avea perechea!

— Te-ar interesa?

— Dacă m-ar interesa?! Glumiți, domnule baron! Din amărâta de soldă de mercenar?! Cum mi-aș putea permite?! Nici prin gând nu mi-ar putea trece!

— Și, totuși, ai putea intra în posesia acestei neprețuite comori, domnule căpitan.

— Eeeu?! Visez oare?!

— Nu visezi, și ceea ce-ți spun nu este atât de absurd cum pare la prima vedere. Repet, ai putea să ajungi posesorul acestor nestemate.

— Dar… Dar… imposibil! Mintea mea nu poate concepe așa ceva!

— Dacă mi-ai face un anumit serviciu, aceste diamante ți-ar aparține, domnule căpitan.

— Un serviciu?! Dar aș fi în stare să trec și prin foc, să mă duc și până-n iad, dacă mă trimiteți, domnule baron!

— Chiar asta nu-ți voi cere. Îți pretind un serviciu pe care mi-l poți face fără a mai fi nevoit să treci apele întunecate ale Stixului.

— Cereți-mi orice, domnule baron!

— Predă-mi prizonierii!

— Ce prizonieri?! La cine vă referiți, domnule baron?!

— La căpeteniile răscoalei. La cele trei căpetenii.

— Hmmm!

— Vezi? Cu toate că ți-am cerut ceva mult mai ușor decât te oferiseși să faci, nu-ți cer să pătrunzi pe tărâmul necunoscut al infernului, precum compatriotul dumitale Dante, eziți!

— Dar… așa ceva… imposibil! Domnule conte, poate glumiți?!

— Nu-mi arde de glumă, domnule căpitan. Propunerea mea e cât se poate de serioasă. Poate că ți se pare excentrică, într-adevăr, dar am nevoie de oamenii aceștia! Vreau să mă răzbun! În această tulburare stârnită de ei, mi-a fost ucis fratele! Singurul frate! Înțelegi? Vreau să-i pedepsesc cu mâna mea! De asta ți-i cer! Nu mă poate satisface pedeapsa pe care le-o va da împăratul, oricât de aspră ar fi ea. Le-am pregătit niște torturi… Ce mai? E vorba de răzbunare!

— Mă înspăimântați, domnule baron! M-ați luat pe nepregătite! Nu știu… nu pot lua o hotărâre pripită! Ceea ce-mi cereți îmi poate primejdui capul! Eșafodul ar fi una din cele mai puțin sumbre perspective dacă…

— Dacă, domnule căpitan! Gândește-te și la preț! Cu averea aceasta ai putea deveni independent. Ți-ai putea asigura nu numai existența, ci o viață princiară atât pentru dumneata cât și pentru o generație întreagă de urmași! E o ocazie cu care nu oricine și oricând se poate întâlni! Nu ți se poate ivi decât o singură dată în viață!

— Într-adevăr, domnule baron, dar… nu! Nu pot, așa, deodată! Îmi trebuie un răgaz de meditație. Vă implor, acordați-mi acest răgaz! E

ceva… e… vă rog, domnule baron!

— Și cam cât timp ți-ar trebui ca să te hotărăști și să-mi poți da un răspuns categoric?

— Domnule baron, mâine la amiază intru iar în serviciul de pază. Poimâine, după ce voi fi schimbat, la aceeași oră la care ne-am întâlnit azi, și tot aici, vă voi spune ce am hotărât. Până atunci voi putea analiza la fața locului și mijloacele, în așa fel încât nici dumneavoastră, domnule baron, nici eu să nu avem de suferit. Trebuie întocmit un plan care să nu dea greș. Vă mai gândiți și dumneavoastră până atunci!

— Bine, domnule căpitan! Rămâne pentru poimâine la aceeași oră și tot aici. Te voi aștepta, spuse Săndruț, înfundându-și diamantele în buzunar și ridicându-se. Încă ceva, domnule căpitan: ceea ce am discutat, indiferent de rezultat, rămâne între noi, ca între niște adevărați cavaleri!

— Necondiționat, domnule baron! Aveți cuvântul meu de onoare!

Răgazul de două zile fu un adevărat coșmar pentru ambii parteneri ai tranzacției. Se zbătură între speranțe și îndoieli.

Caruzzi când se vedea un adevărat nabab, când urcând treptele eșafodului, condamnat pentru înaltă trădare. Tentația era mare. Și-ar fi reconstruit castelul strămoșesc ipotecat, și-ar fi cumpărat, sau mai bine zis răscumpărat întreaga avere strămoșească, ba i-ar fi rămas mult, foarte mult, pentru alte plăceri. Dar dacă ar părăsi Europa? Habsburgii au mână lungă și Europa era prea strâmtă pentru ei! În Lumea Nouă au plecat amărâți care n-aveau după ce bea apă și s-au îmbogățit. Cel puțin așa auzise. Dar el, posesorul unei comori inestimabile? Ce n-ar putea face acolo?! Da, numai acolo, pe continentul de aur, după cum auzise că era numit, numai acolo ar putea trăi fără teama vreunor urmări. Dar cum să ajungă acolo? Va trece în Moldova ori în Țara Românească. Da, numai aceasta ar fi soluția. De acolo nu-i va fi greu să ajungă la Istambul. Da. Numai așa va proceda. Cât i-ar trebui să treacă munții? Cu un cal bun, într-o zi și o noapte ar ajunge. De la Istambul, cu o corabie genoveză, venețiană, dar câte corăbii nu va putea găsi? Și-ar putea cumpăra una la nevoie. O corabie bună, cu un echipaj credincios, l-ar trece oceanul, fără să… dar toate planurile i se năruiră ca un castel de nisip. Un gând, o idee venită pe neașteptate, i le dărâmă. Nu! Pietrele sunt false! Imposibil să fie diamante autentice. Un bijutier iscusit poate face asemenea imitații din cel mai ordinar cristal. Prea le păstra cu neglijență acest baron! Cum de nu s-a gândit de la început și la această ipoteză? Să-l consulte pe Mosighian, armeanul, poate că ar da de bănuit, în cazul că sunt veritabile, iar în cazul că sunt false, și mai mult. Atunci? Atunci ce mai avea de făcut? Intrase în joc. Ba, din nenorocire își dăduse și cuvântul de onoare. Afacerea trebuia totuși să se soldeze cu un câștig

pentru el. Da! Numai așa trebuia să facă! Că-și dăduse cuvântul? Când îi era în joc propria-i carieră, propriu-i viitor, ce mai conta un cuvânt dat? O avansare. Da. Numai aceasta era soluția. Se și vedea comandantul unui regiment austriac, într-o garnizoană… Da. Dacă nu Viena, măcar Buda. În cel mai rău caz un oraș mai acătării, nu ca amărâtul acesta de târg! Aici ar fi fost silit să rugineasc cine știe cât timp dacă nu se ivea acest fericit prilej, căci numai fericit îl putea numi. Dar dacă pietrele sunt veritabile? Aceasta n-o va putea ști niciodată. Chiar dacă ar afla ceva, în posesia lor tot nu va mai putea intra, dacă îl divulga pe conte. Ar înnebuni de necaz dacă ar afla cândva că fuseseră veritabile. Ce să facă? Cum să aleagă? Pietrele i-ar fi asigurat independența, cum i-o spusese chiar contele, dar… Nu! Nu trebuie să lase vrabia din mână pe porumbelul din par. Avansarea era o perspectivă sigură, neîndoielnică. Mai sigură decât toate comorile fabulosului continent. Comandant de regiment! Formidabil! Habsburgii poartă atâtea războaie. Dacă se va face remarcat, și se va face, ar putea ajunge cu timpul unul din potentații imperiului. Basta, compatriotul său, nu pe socoteala Habsburgilor se ridicase? Și putea ajunge și mai departe dacă era mai prudent. Ehei! El se va feri să cadă în asemenea greșeli. Se va afirma. Va ajunge cineva! Hotărârea era luată. Trebuia să-i facă cunoscut ișpanului întregul plan. Va fi răsplătit, și pentru el, ca militar, singura răsplată valabilă era avansarea. Înainte!

Tot felul de gânduri îi bântuiseră și pe cei trei, Săndruț, Ianoș și Luca, numai că aici nu era în joc câștigul sau înavuțirea vreunuia din ei, ci eliberarea căpeteniilor răscoalei, continuarea acesteia, libertatea. Și planurile lor treceau de la o culme la alta. Când în fruntea cetelor, căpitani ai Crăișorului, când alături de el, pe podina caznelor.

Dar ceasurile îndoielilor trecură. La ora stabilită, Săndruț se găsea la locul de întâlnire. Trecuse mai bine de o jumătate de oră de când aștepta, dar Caruzzi nu-și mai făcea apariția. Apăru în schimb un alt ofițer, urmat de patru ostași imperiali, care-l somă să-i predea sabia, declarându-l arestat. Primul impuls al lui Săndruț fu să se opună. Dar nu mai avea asupra sa faimosul iatagan. În sabia cu care era încins nu-și punea mare nădejde, n-o încercase niciodată, nici măcar la scrimă. Doar câteva clipe șovăi, își desfăcu sabia de la cingătoare și, ceremonios, i-o întinse zâmbind ofițerului. Numai șiretenia-l mai putea salva. Forța, își dădea bine seama, l-ar fi pierdut, și odată cu aceasta și pe ceilalți ortaci, precum si nădejdea, absurdă aproape, de a-l mai salva pe Crăișor. Pășea mândru între ostașii din escortă, urmat de ofițer. Era cam mirat, și întrucâtva stingherit ofițerul de atitudinea lui Săndruț, mai ales că știa pentru ce fusese arestat, și că acuzația de înaltă trădare nu se sfârșea decât pe eșafod.

Pătrunși în cabinetul vast al ișpanului, ofițerul așeză pe masivul

birou sabia lui Săndruț, raportând:

— L-am adus, Înălțimea Voastră! după care trecu în spatele arestatului.

Rezemat de spătarul fotoliului, într-o atitudine degajată, ișpanul îl privi arogant:

— Apropie-te, domnule baron!

Locotenentul, din exces de zel, îl împinse ușor cu mâna, încercând să-l facă pe Săndruț să înainteze. Ca fript se întoarse Săndruț.

— Te-ai spălat pe mână, porcule?! Cum ai îndrăznit să mă atingi?! Cum îți permiți?! Ai merita să-mi pun mănușile și să te pălmuiesc! Mănușile, ca să nu mă murdăresc de jeg!

Ofițerul rămase împietrit. Ișpanul își corectă poziția luându-și una mai puțin ostentativă. „Trebuie să fie vreun spion de-al împăratului! își zise speriat. Să caut să mă comport ca atare, altfel…" dar nu-și isprăvi ideea.

— Domnule vice-comite, vă rog să dispuneți să iese pleava aceasta de aici! bravă Săndruț. Ceea ce vom avea de discutat sunt secrete de stat pe care nu le pot auzi urechi nespălate!

Ladislau Ballo, pentru că el era vice-comitele Bălgradului, rămase o clipă descumpănit, nemaiștiind ce să creadă. Se temea să rămână singur în încăpere cu acest om. I se părea înspăimântător. Ezitarea nu dură prea mult și porunci:

— Domnule locotenent, așteptați cu escorta în anticameră! La cel mai ușor sunet al clopoțelului, intrați!

— Am înțeles, Înălțimea Voastră, rosti locotenentul și, urmat de ostași, părăsi încăperea.

— Domnule vice-comite, vă sfătuiesc să nu căutați să aflați prea multe în ceea ce mă privește! Aceasta, ca nu cumva, după aceea, să regretați! continuă să braveze Săndruț.

— Totuși, domnule baron, acuzația e extrem de gravă… cum să spun… datoria…

— Datoria dumneavoastră este să apărați interesele statului, ale Majestății Sale împăratul, și spre regretul meu, am fost silit să constat că în comitatul ce v-a fost încredințat, lucrurile nu merg precum ar dori-o! Cam asta-i, în ceea ce privește datoria!

— Dar nu cunosc în ce calitate, ca să zic așa… numai spusele dumneavoastră… Vă rog să nu mi-o luați în nume de rău, dar… ați putea să-mi prezentați un document din care să reiasă ce atribuții…

— Documentele pe care le posed sunt secrete, v-o repet! Documentul nu-mi este îngăduit să-l prezint decât excelenței sale domnul baron de Brukenthal, guvernatorul, și aceasta, numai la cerere! Dacă insistați totuși, domnule vice-comite, dacă susțineți cu orice preț să încălcați o dispoziție a Majestății Sale… dar veți regreta!

Scoase din buzunar documentul măsluit și i-l aruncă ostentativ,

strivindu-l cu o privire ucigătoare. Când văzu antetul și semnătura, Ballo sări în picioare, se înclină în unghi drept, atâta cât îi permise biroul din față și exclamă:

— Excelență…

— Gura! N-ați înțeles că-i secret?! Să nu ne audă cineva!

— Nu vă temeți, excelență, ușa e capitonată și nu pătrunde nici cel mai mic zgomot în afară. Numai dacă manevrez clopoțelul.

Sări sprinten de după birou și, slugarnic, apropie de Săndruț un fotoliu confortabil.

— Luați loc, excelență!

— Trebuie să vă repet că n-aveți dreptul să-mi adresați acest titlu? „Domnule baron”, este titlul cu care vă puteți adresa, și atât! E secret de stat!

— Iertare ex… domnule baron! Iertare! Dar, totuși, nu pot înțelege! Așezați-vă! Vă rog! Mă jenez să continui discuția văzându-vă stând în picioare!

— Deocamdată rămân așa! Treceți la locul dumneavoastră, domnule vice-comite! Știu ce vă miră. Propunerea aceea pe care i-am făcut-o lui… cum dracu-i zice, căpitanului aceluia. Am vrut să-i încerc loialitatea, domnule vice-comite. Așa mi s-a poruncit! Am porunca Maiestății Sale ca, printre altele, să mă asigur dacă răzvrătiții sunt bine păziți. Din păcate, voi fi silit să-i raportez unele lucruri care nu-l vor prea bucura. Și nu uitați, o mare parte din vină o aveți dumneavoastră!

— Eu?! Eu vinovat?! Nu înțeleg, domnule conte?!

— Era sau nu de datoria dumneavoastră să verificați loialitatea comandanților gărzii care-i păzesc pe răzvrătiți? N-ați făcut-o!

— Dar am pus să fie controlați și noaptea, domnule baron!

— Nu era de ajuns, domnule vice-comite! Când v-a raportat căpitanul acela…

— Caruzzi, domnule baron.

— Așa, Caruzzi, când v-a raportat ceea ce ați aflat cu privire la persoana mea?

— Să tot fie, hai să zic, o oră și jumătate! Dar tot nu pricep? Ce învinuire mi se poate aduce?!

— Și nu v-a părut deloc suspectă chestiunea că v-a tăinuit trebușoara aceasta timp de 48 de ore, când de datoria lui era să va raporteze imediat? Deci timp de două zile și două nopți era tentat de crimă, de înaltă trădare! Nu vă pricepeți să vă alegeți oamenii, domnule vice-comite!

— Într-adevăr! La aceasta nu m-am gândit! Trebuia să-mi raporteze imediat! Sigur, gândul îi era numai la trădare. Abia când și-a dat seama că diamantele sunt false, așteptând recompensa din altă parte, de la Majestatea Sa, avansarea, – mi-a și cerut-o, nemernicul, – s-a

hotărât în sfârșit! Așaaa!

— False?! se miră Săndruț.

— Așa mi-a raportat, că l-ați amăgit cu niște diamante false.

— Deci, mai mult ca sigur, dacă le credea veritabile, trăda!

— Sunt silit să ajung la aceeași concluzie, domnule baron!

— Ei bine, iată-le! apuse Săndruț, aruncându-le neglijent pe birou.

Reflexele nestematelor scăldară încăperea în lumini.

— Vă mirați, domnule vice-comite? Sunt din caseta personală a Maiestății Sale, și mi le-a încredințat pentru acest scop! Să mă asigur că răzvrătiții sunt bine păziți! Trimiteți imediat după căpitanul Caruzzi și să vie și un bijutier! Vă veți convinge.

Ișpanul apăsă pe o clapetă. În aceeași clipă cele două canaturi ale ușii săriră în lături și apărură ofițerul cu escorta.

— Domnule locotenent, ordonă ișpanul, trimite imediat după căpitanul Caruzzi și să fie căutat și adus aici, Mosighian, armeanul!

Nu trecu mult timp pentru ca cei chemați să apară.

Căpitanul păși țanțoș, ca unul ce era îndreptățit la o recompensă, iar armeanul rămase lângă ușă, cu ochii ațintiți la sclipirea diamantelor. Când întâlni Caruzzi privirea strivitoare a lui Săndruț, păli și fruntea i se îmbrobonă. Își scoase batista și și-o tamponă, stânjenit. Altfel își închipuise că-l va găsi. Abia atunci se așeză și Săndruț, ostentativ, în fotoliu.

— Ce-ai de zis, domnule caporal Caruzzi? îl întrebă Săndruț sarcastic.

— Caporal?! se miră acesta.

— Da, deocamdată *caporal*! Și asta încă nu e nimic! S-ar putea să ajungi într-o ocnă de sare, sau mai rău, într-o mină de plumb! Asta, cum va hotărî Majestatea Sa!

— Eu!? Eu, care mi-am făcut datoria și…

— Datoria?! Trădătorule! Ca să te fi dovedit loial, aveai două alternative: prima, ca imediat ce ți-am propus târgul, fără niciun moment de ezitare, să te fi prezentat la Înălțimea Sa, vice-comitele, și să-i fi raportat totul; a doua, pentru că erai totuși legat de cuvântul de onoare, – și te-am crezut om de onoare, îmi pare rău că am fost silit să îmi schimb părerea, – trebuia să te prezinți la întâlnire și să-mi spui sincer că nu accepți târgul, declarându-mi totodată că nu te mai consideri legat de cuvântul dat, cum o cere codul onoarei, și abia atunci să te prezinți la Înălțimea Sa și să-i raportezi. Or, mintea dumitale, domnule *caporal*, timp de două zile n-a clocit altceva decât trădarea! Abia când ți-a venit ideea că diamantele ar fi putut fi false, ai făcut greșeala cea mare! Codul onoarei, știi bine, e clar! Un ofițer dezonorat trece automat în rândul trupei! Al ostașilor de rând! Dumneata, meștere, i se adresă armeanului, ești bijutier?

— Da, înălțimea voastră!

— Te-aș ruga să cercetezi aceste pietricele și să-ți spui părerea!

Armeanul se apropie, ridică unul din diamante, scoase din buzunarul halatului o lupă, și rămase cu gura căscată. Câteva clipe nici nu clinti.

— Dar exemplarul acesta e o minune! Numai caseta unui cap încoronat și-ar putea permite un asemenea lux!

— Ce vă spuneam, domnule vice-comite? i se adresă Săndruț ișpanului. Fu argumentul care-l convinse definitiv pe Ballo că nu se găsea în fața unui impostor. Clătină doar aprobator din cap.

— A fost șlefuit cel puțin acum o mie de ani, continuă armeanul. Numai valoarea lui echivalează cu cea a unui regat!

— Te înșeli, meștere, îl întrerupse Săndruț. De cel puțin o mie cinci sute de ani, îți garantez! Poate că valoarea nu i-o apreciasem just. Cercetează-le și pe celelalte!

— Provin din aceeași sursă, Înălțimea Voastră. Din orient. Nu cred că li s-ar putea găsi cu ușurință rivale! Și taina șlefuirii acestor diamante, din păcate, n-o mai cunoaște nimeni în lume!

Se auzi un zgomot de parcă s-ar fi prăbușit un sac de cartofi. Se prăbușise italianul.

— Lăsați că-l lecuiesc eu! se oferi Săndruț, punându-și mănușile.

Se apropie de Caruzzi și-i trase câteva palme zdravene. Acesta clipi speriat, pentru câteva clipe neputându-și da seama unde se găsește. Era încă buimăcit.

— Scoală, câine fără onoare! îi ordonă Săndruț.

Când îl văzu în picioare, i se adresă ișpanului:

— Domnule vice-comite, veți lua imediat legătura cu autoritățile militare și chiar în după-amiaza aceasta să fie retrogradat. În propria-i companie să rămână, cu gradul de caporal! Comanda companiei să i se încredințeze celui mai capabil dintre foștii săi ofițeri subalterni! Majestatea sa ar prefera ca acesta să fie ori german, ori maghiar. În mercenarii de tipul acestuia nu se mai poate pune prea mare încredere! Considerați această dispoziție ca venind direct de la Majestatea Sa! Până la ceremonia degradării, să fie ținut sub stare de arest! L-ar putea conduce chiar escorta care m-a adus! Sabia, domnule caporal, i se adresă italianului.

Palid, tremurând, Caruzzi își desprinse sabia de la centiron și i-o întinse lui Săndruț.

— Îndurare!

Îngenunche.

— Pentru trădători și sperjuri nu există îndurare! Scoală-te și să-ți fie de învățătură pe viitor, dacă vei avea norocul ca Majestatea Sa să nu-ți agraveze pedeapsa!

Ișpanul chemă escorta și-i dădu dispozițiile necesare locotenentului. Săndruț adună nestematele de pe birou, apoi le afundă

la fel de neglijent în buzunar, îndreptându-se și el spre ieșire, după ce-l salută rece pe ișpan.

— Domnule baron, se ținu acesta după el, vă rog, o vorbă bună pe lângă Majestatea Sa! Vă asigur că-i sunt cel mai loial supus!

— Din câte am constatat în comitatul ce v-a fost încredințat, nu prea văd cum v-aș putea lăuda. Să vedem cum vă veți comporta în viitor. În orice caz, nu voi părăsi comitatul până nu vor fi executați răzvrătiții. Să văd până atunci!

— Domnule baron…

— Voi încerca totuși, dar mai pun o condiție: în ziua execuției să mi se rezerveze mie și domnului conte de Oroshaza locurile cele mai bune!

— Și domnul baron…

— Dar cum credeați?! Și încă ceva: nu trebuie să afle nimeni că știți cine suntem! Nici chiar Excelența Sa guvernatorul! Până ne terminăm misiunea, cea mai mare discreție. Nu trebuie să se știe că ați văzut documentul acela secret!

— Am înțeles ex… domnule baron! îl asigură ișpanul conducându-l până la ieșire, și făcându-i la temenele, dar s-a mai întâmplat un lucru neprevăzut! Unul din acești răzvrătiți s-a spânzurat astă-noapte. Dimineața l-au găsit mort!

— Cum?! Care? întrebă șocat Săndruț, căruia-i pierise și ultima picătură de culoare din obraz.

— Gheorghe Marcu, cel căruia i se mai zicea și Crișan, răspunse ișpanul, mirat de atenția pe care o acordă Săndruț faptului.

— Altă veste neplăcută pentru Măria Sa! Cine a fost de serviciu? Cine era comandantul gărzii?

— Căpitanul Caruzzi, bineînțeles, domnule baron!

— Iar Caruzzi acesta! Își merită cu prisosință degradarea! Tare m-aș mira dacă Majestatea Sa se va mulțumi doar cu atât! Să se treacă fără întârziere la executarea dispozițiilor pe care le-am dat în numele Majestății Sale, dar să pară ca și cum dumneavoastră, din proprie inițiativă, le-ați luat! Numai astfel mai puteți avea o scuză! Vom mai vedea! spuse, părăsind grăbit instituția.

Luca și Ianoș, care pregătiseră totul pentru a ataca escorta și a-l elibera pe Săndruț, având și caii, gata pregătiți, într-o curte apropiată, rămaseră mirați văzând că sub escortă părăsește prefectura Carruzi, și nu mai puțin mirați când văzură santinelele prezentându-i onorul lui Săndruț și pe ișpan făcându-i la temenele.

— Asta ce-o mai fi, frate? întrebă Luca.

— Asta-i înțelepciune, Luca! Nu numai cu sabia, ci și cu cuvântul! îi răspunse Ianoș.

VII SUPREMA JERTFĂ

Cu capul sprijinit între palme, așezat pe patul acoperit cu paie mucede și urât mirositoare, asculta la zgomotul ce venea din corpul de gardă. Creierii îi vuiau de gânduri. Ar fi vrut să se afle alături de ceilalți. Ar fi vrut să-i simtă aproape, cum îi simțise în luptă. De două ori fusese interogat. Le spusese totul, fără ocol. N-avea de ce să se teamă. Le spusese pentru ce se ridicaseră și că nu va fi pace până ce domnii nu vor fi la pământ. Declarațiile lui constituiau un adevărat act de acuzare adus nobilimii. Nu era legat de niciun fel de jurământ. Nu se sfiise să le spună. Horea și Cloșca aveau o taină a lor, taină pe care el niciodată nu căutase s-o afle, nu le-o cunoștea. Cu toate amenințările și schingiuirile nu răspunseseră decât: „nu", „nu știu", „n-am fost", „nu cunosc", și numai în baza mărturiilor ofițerilor cu care trataseră armistițiile și a nobililor care suferiseră de pe urma răscoalei li se putuse întocmi rechizitoriul. Negau totul, deși știau ce soartă îi așteaptă. Erau conștienți că, oricum, mărturisind sau negând, vor fi uciși. Aceeași soartă îl aștepta și pe el, pe Crișan. La început, Horea și Cloșca se mâniaseră strașnic pentru izbucnirea răscoalei fără vreme. Fuseseră doar înțeleși ca aceasta să înceapă în primăvară, să se facă pregătirile necesare. Le explicase. Nu era el vinovat de incidentul de la Curechiu. Până să prindă el de veste și să încerce să potolească lucrurile, acel trădător, Pătru Cara, gornicul, și cei doi solgobirăi, Wolfgang Nalaczi, din Brad, și Mihail Gal, din Baia de Criș, fuseseră uciși. Oamenii mânioși nu mai puteau fi înfrânați. Trebuia să se pună în fruntea lor, ca o adevărată căpetenie pe care și-o aleseseră. De n-ar fi urmat trădările! Ar fi putut rezista până la primăvară, ar fi putut continua răscoala dacă acel Molnar, doftorașul, nu i-ar fi amăgit pe oameni, care se răspândiseră pe la casele lor. Cum mai putea să-i readune? Ah, de-ar fi cel puțin închis alături de cei doi. Ar mai schimba o vorbă, ar mai prinde putere unul de la altul. De moarte nu se temea. Tot trebuia să vie odată. Va fi supus la chinuri, la chinuri groaznice, știa. Nu se temea. Mai mult decât poate răbda un om tot n-au cum să-l chinuiască. Nu va scoate un geamăt. Nu le va da prilejul călăilor să se bucure de suferințele lui. Va răbda! Să vadă și oamenii că-i mai ușor să mori chiar chinuit de călău, decât să trăiești ca rob, să mori zi de zi câte un pic, stors de vlagă, fără nicio nădejde. Să trăiască măcar cu credința că sunt tari și că, odată, tot vor învinge. Dar carnea, netrebnica lui carne, nu va tresări la fiecare lovitură? Nu văzuse el, cu ochii lui, că omul și fără cap mai mișcă, se mai zbate? Cum s-o poată stăpâni? N-ar vrea să le facă plăcerea aceasta domnilor, să le dea prilejul să se bucure la tresăririle și zbuciumul anarhic al cărnii, pe care nimeni nu și le poate stăpâni. Nu! Plăcerea aceasta nu le-o va prilejui! Era conștient că nu va scoate un geamăt, un oftat, dar

ticăloasa de carne se va zbate, va tresări necontrolată, și asta nu trebuie să se întâmple! Dac-ar fi lângă ceilalți doi, să le spuie și lor. Să facă la fel. Să nu-i bucure pe domni! Pentru ei scăpare tot nu mai era. Moartea! Cu o zi sau o săptămână mai devreme, ce conta? Dar, cel puțin, nu le va face bucuria domnilor, să-i vadă carnea zbătându-se. Hotărârea era luată.

Se sculă de pe pat și se apropie de ușă. Prin ferestruica zăbrelită privi la corpul de gardă. Așezați pe jos, câțiva soldați jucau zaruri și suduiau cumplit când pierdeau. Alți câțiva erau întinși pe patul comun, ce ținea cât lungimea peretelui. Doar unul, și acesta dormitând, rezemat, ca ciobanul în bâtă, de pușcă, veghea, ce-o fi veghind? Poate că îi păzea pe cei ce dormeau, poate pe cei care aruncau zarurile? Pe el nu. Ușa lui era bine zăvorâtă. Se retrase și se așeză pe un scăunel scund cu trei picioare. Începu să-și desfacă atent, fără grabă, curelele opincilor. Le încercă. Erau tari. Rezistau. Meșteri un laț și și-l petrecu în jurul gâtului. Nu-i plăcu. Era prea aspru. Nu aluneca. Pe dibuite, se apropie de blidul în care-i fusese turnată mâncarea și de care nici nu se atinsese. Culese cu degetele cele câteva picături de grăsime sleită și unse cureaua. Acum da. Aluneca. Apropie scăunașul de fereastra zăbrelită. Trebui să se ridice în vârful degetelor ca să poată petrece un capăt al celor două curele înnădite pe după o vergea a gratiilor. Potrivi în așa fel cureaua ca să-i ajungă la înălțimea gâtului. Legă de câteva ori. Întări legătura. Încercă. Rezista. Urcat pe scăunaș, cu spatele rezemat de perete, își petrecu lațul pe după grumaz. Nu se temea. Erau condamnați la moarte, dar nădăjduiau până-n ultima clipă într-un miracol. El nici nu-și pusese vreo nădejde, într-o eventuală iertare a împăratului. Știa că aceasta nu va veni. Vegheau domnii! Știa ce-l așteaptă. Moartea, dar nu cum o doreau domnii, ci așa cum el și-o poruncise. Nu-i va bucura cu ultimele tresăriri anarhice ale cărnii. Zâmbi. I se părea că se află în fața unui auditoriu, urcat pe o tribună, nu pe scundul scăunaș. Îi vedea aievea. Domni. Mulți domni, adunați în juru-i. „Domnilor”, își începu în gând discursul, „ați vrea să mă vedeți tremurând, ați vrea să mă vedeți urlând de groază, ați vrea să petreceți pe seama mea! Nu, domnilor! N-am să vă fac bucuria asta!”

Se sprijini cu spatele de perete, își propti bine coatele și împinse cu picioarele scăunelul. Se prăbuși în gol. O lumină albă ca de fulger. Toate culorile curcubeului i se perindară pe retină, obositor de stridente – și hăul.

Era în dimineața execuției. În camera lui Săndruț, de la han, erau adunați toți trei și se sfătuiau în șoaptă.

— Eu nu merg, Săndrușule! mărturisi categoric Luca. Dacă n-am fost în stare să-i scăpăm, ce să mai căutăm acolo?

— Nici eu! spuse amărât Ianoș.

— Trebuie, fraților! căută să-i convingă Săndruț. Trebuie, înțelegeți? Să luăm putere din putere! Să învățăm cum se moare, cum moare un om adevărat! Sunt încredințat că amândoi vor înfrunta moartea fără teamă, așa cum au trăit! Trebuie!

— Și n-am mai putea face nimic pentru ei? mai încercă Ianoș.

— Ce să mai putem face? răspunse abătut Săndruț.

— Să-i ucidem pe călăi! își dădu părerea Luca. N-ar mai fi cine să-i ucidă.

— Și ce-am câștiga cu asta, fraților? vorbi Săndruț. În cel mai bun caz ar mai trăi o zi, ar fi amânată execuția. Călăi, la tot pasul. Nu este solgăbirău care nu aibă unul la dispoziție. Să mergem, cum am spus, și să prindem putere din puterea lor, credință din credința lor! Ne trebuie, fraților! Dacă am pășit pe drumul ăsta, nu se știe ce ne poate aștepta și pe noi. Să învățăm măcar să murim omenește și gândul morții să nu ne mai înfioare!

Plecară. Drumurile erau pline de oameni mânați spre locul execuției. Veniseră câte șase din fiecare sat, din toate comitatele ce fuseseră atinse de răscoală și chiar din cele limitrofe. Nobili, mulți nobili, unii călări, alții în caleși somptuoase, nobili care doreau cu orice preț să le audă urletele de durere, să-i vadă umilindu-se, îngenunchind și cerând îndurare. Erau bine dispuși, unii chiar amețiți de băutură, hotărâți să se delecteze cu oribilul spectacol ce le fusese pregătit. Țăranii pășeau amărâți, îndurerați, dar pe chipurile lor se citea mai mult revolta, dârzenia, decât teama de cele ce se vor întâmpla.

Ajunseră. O lume de capete înconjura podina. Călăi, ajutoare de-ale acestora și vice-comitele Ballo, – cu sentința scrisă în două limbi, germană și română, – se foiau pe scândurile eșafodului. Călăii își pregăteau uneltele în vederea execuției. Condamnații încă nu sosiseră.

Eroii noștri abia reușiră să se strecoare până lângă cordonul de ostași ce făcea zid în jurul eșafodului. Săndruț îi prezentă unuia din ofițeri un bilet primit de la vice-comite, și acesta, salutându-i ceremonios, le alese locurile cele mai bune, locurile de unde se putea vedea tot.

Pe podină, în centru, un butuc, cu securea lângă el. Roata grea, cu lama boantă, fixată pe obadă, alături. Lama era tâmpă, pentru a rupe, a sfâșia, nu a tăia, anume pentru a accentua chinul condamnatului. În fundul scenei improvizate, pe o bârnă orizontală fixată pe altele două înfipte în pământ, trei țepușe așteptau capetele martirilor.

Glasuri învălmășite. Huruit de roți. Tropot de copite. Se apropiau trei harabale. Fiecare era înconjurată de către un careu de ostași călări. În mijlocul fiecăreia, câte un om înlănțuit, în picioare, înconjurat de alți ostași. În cea de a treia haraba, susținut în picioare

de către soldați, cadavrul lui Crișan, cu fața ușor învinețită și ochii căscați parcă a mirare. De altminteri, chipul îi era senin, departe de a înspăimânta, ca al acelora ce mor în ștreang. Pentru ce l-or mai fi adus și pe el?! se mira lumea. Ce să-i mai facă unui mort? Știau domnii ce știau. Cu multă grijă fusese păstrat cadavrul într-o ghețărie, special pentru spectacolul ce se pregătea. Viu, mort, sentința trebuia executată întocmai. Era una din cele mai groaznice de care se auzise. Frângerea cu roata, de jos în sus, până la moarte.

Cu capetele sus, neînfricați, Horea și Cloșca urcară, fără să ezite, scările de lemn. Fu târât și corpul neînsuflețit al lui Crișan pe podină. Tobele răpăiră. În afara sunetelor monotone ale acestora, rău prevestitoare, nu auzeai o șoaptă, nu vedeai o mișcare. Spectatorii parcă încremeniseră. Ballo, ișpanul, ridică în dreptul ochilor sulurile de hârtie și citi sentința: întâi în germană și apoi în română. Nu se auzea decât glasul lui monoton. Sentința mai fusese citită cu două zile înainte, peste capetele condamnaților, și mulți dintre ascultători îi cunoșteau conținutul. Nobilii jubilau, așteptând cu nerăbdare începutul sinistrului spectacol. Când isprăvi cu cititul, din rândul miilor de țărani se stârni un murmur, un murmur prevestitor de furtună. Se auziră iar tobele, ostașii începură să se foiască și se restabili liniștea. O liniște ce parcă-ți țiuia în urechi se așternu.

Călăii luară întâi cadavrul lui Crișan. Îl întinseră pe podină și îl răstigniră de patru piroane, înfipte solid în scândură, legându-i de acestea mâinile și picioarele cu frânghii groase. Horea și Cloșca, încadrați de câte doi ajutori de călăi, erau ținuți anume cu fața către cadavru, ca să se îngrozească de ceea ce-i aștepta. Nu căutară să-și întoarcă privirea. În ochii lor nu se citi groaza, precum se așteptau domnii, ci doar o adâncă durere, privind la chipul fostului lor ortac, pe care-l vedeau pentru prima dată de când se despărțiseră, după amânarea răscoalei.

Călăii lucrau fără grabă, spre satisfacția nobililor. Începură să așeze sub trupul întins al lui Crișan popice de lemn, la intervale cât mai dese. În fiecare din aceste intervale urma să se dea câte o lovitură cu lama roții, care trebuia să sfâșie carnea și să zdrobească oasele osânditului. Dese mai erau așezate popicele. Multe lovituri trebuia să primească martirul până să-și dea duhul. Ballo își scoase cronometrul și făcu un semn călăului. Prima lovitură se auzi scrâșnită, în zgomotul oaselor zdrobite. Călăul lucra încet, loviturile erau rare, anume ca să prelungească, să-i facă să simtă cât mai mult spectacolul, deși era mutilat doar un cadavru. Cu toate acestea scrâșnetul oaselor zdrobite le producea plăcere, le încânta auzul, nobililor. Țăranii priveau tăcuți și încrâncenați. După un timp, din ceea ce fusese cândva corpul voinic al lui Crișan nu se alesese decât bucățele care abia se mai țineau una de alta.

Veni și rândul lui Cloșca. De data a ceasta crâncena operație urma să fie repetată pe viu. Spre dezamăgirea nobililor, Cloșca nu încercă niciun fel de rezistență. Singur își întinse mâinile pentru a-i fi prinse în frânghii. Fu întins la rându-i pe podină și răstignit atât de strâns, încât chiar dacă ar fi încercat să facă vreo mișcare, i-ar fi fost cu neputință. Simți cum, pe sub trupu-i, întins ca o coardă, erau introduse popicele de lemn. Horea era ținut ca să poată privi întreaga grozăvie. Nu era nevoie. Nu se simțea înspăimântat. Întâlni privirea lui Cloșca și acesta îi răspunse la fel de dârz. Se hotărâseră dinainte ca spectacolul, în loc să aibă darul să-i înspăimânte pe țărani, să-i facă să tremure pe domni.

Urmă prima lovitură. Chipul lui Cloșca se crispă a durere, dar gura nu-i scoase nici cel mai mic sunet. Urmă a doua lovitură, a treia, rar, să prelungească cât mai mult supliciul. Ișpanul, cu cronometrul în mână, urmărea mișcările călăului, făcându-i semn să nu se grăbească.

— Rabdă, Cloșcuț! se auzi vocea caldă, duioasă a lui Horea, voce cum nu i-o mai auzise nimeni; poate vreo femeie în orele tihnite de dragoste. Rabdă! Trece!

— Nu mai doare, frate, se auzi vocea liniștită a lui Cloșca. Numai la început. Acuma nu, frate. Mă uit la urâtu' ăsta cum ostenește și se scălămbăie pe deasupra mea, și-mi vine să râd, da' nu știu de ce nu pot.

Într-adevăr, de pe chipul martirului se șterseseră urmele crispării dintâi și devenise senin, aproape zâmbitor.

Deși vorbele fuseseră rostite relativ încet, în cercul nobilimii fuseseră auzite cu destulă claritate. Ba și unii din țăranii din apropiere le auziseră. Ballo, crâncen de mânie, se răsti:

— Gura! Tăceți! Vă poruncesc!

— De ce să tac, domnule?! se auzi vocea ca de tunet a lui Horea. Ce-ai să-mi faci dacă nu tac? Ai să mă ucizi, nu? Te temi, ișpane! Îți citesc groaza în ochi! Ești mai mort decât mine! Pfui! Ți-s nădragii uzi! Și voi vă temeți, câinilor! se întoarse către nobilii din preajmă.

Ișpanul, speriat de-a binelea, își duse o mână în față și una în spate, pipăindu-și pantalonii, de parcă într-adevăr pățise rușinea. Gestul stârni ilaritate, dar numai în rândul țăranilor. Pe nobili îi apucă o furie oarbă. Mânioși, încercară să rupă cordonul de ostași. L-ar fi linșat pe Horea, dacă ar fi izbutit.

— Să i se astupe gura! se auzi vocea lui Hollòki, ișpanul țării Zărandului. Să i se lege! Nu! Nu! reveni. Vreau să-i aud urletele de groază, când i-o veni rândul! mai strigă.

— Să aștepți, câine! mai apucă să tune Horea, și gura îi fu acoperită de palma lată a unuia din ajutoarele călăului.

După douăzeci de minute de la prima lovitură, corpul lui Cloșca mai dădea semne de viață, dar, după chipul senin și zâmbitor, era vădit că de mult nu mai simțea nimic.

Veni și rândul lui Horea. Cum se desprinse palma călăului de pe gura acestuia, i se auzi vocea de tunet:

— *Mor pentru popor!*

Cu furie fu trântit pe podină și întins între cele patru piroane. Liniștit, numără fiecare popic ce i se introducea sub membrele înțepenite de legături. Prima lovitură fu îngrozitor de dureroasă. Mușchii feței îi jucară, dinții îi scrâșniră, dar nu scoase un geamăt. O simți și pe a doua. A treia păru o mângâiere pe lângă celelalte. „A avut dreptate Cloșcuț, își zise. Totul e să nu te temi!" își continuă gândul. Primise vreo șase lovituri. Chipul îi devenise senin ca și cel al lui Cloșca. Ochii mici și oțelii îl sfredeliră pe călău. Desfăcu buzele, și, cu voce liniștită, dar destul de puternică, începu:

— Am să-ți spun ceva, călăule! Nu te…

Dar acestea îi fură ultimele cuvinte. De teamă ca să nu-l facă de ocară, cum îl făcuse pe ișpan, călăul ridică furios roata și-i înfipse, cu toată forța de care mai era capabil, ascuțișul lamei în furca pieptului. Până la șira spinării se înfipse tăișul. Se auziră coastele trosnind, corpul voinicului mai tresări o dată și rămase nemișcat.

Un vuiet de protest izbucni din piepturile nobililor, furioși pe călău că nu-și făcuse cum trebuie datoria, nu prelungise supliciul.

Acesta, nepăsător, se așeză pe butucul din mijlocul podinei și începu să-și șteargă broboanele de sudoare, care-i acoperiseră fruntea. Era extenuat. Ce fel de neam de oameni fuseseră aceștia?! De unde tăria de care dăduseră dovadă?! Care era crezul lor?! În atâția ani de când își făcea meseria îi văzuse pe mulți târându-i-se la picioare, cerându-i îndurare, urlând ca fiarele, cerșindu-i mila, zbătându-se. Să nu se mai fi priceput oare în meserie, să nu fi făcut totul cum trebuie?! Tresări. Își aminti de datorie. Încă nu terminase. Începu să le dea ordine ajutoarelor. Trupurile, amarnic mutilate, fură desfăcute din legături și târâte, pe rând, lângă butuc. De trei ori răsună sec lovitura securii. De trei ori se auzi zgomotul la fel de sec al capetelor rostogolite pe scândura podinei. Pe rând, călăul le alinie în cele trei țepușe. Chipurile eroilor erau însă departe de a inspira groaza. Spre deosebire de chipurile martirilor zugrăviți în biserici, cu fețele îndurerate, triste, acestea erau luminoase ca ale îngerilor, zâmbitoare, în afară de chipul – și acesta senin, dar mirat parcă, – al lui Crișan.

— Ne sfidează! Ne sfidează și după moarte! începură să strige nobilii, indignați.

— Să li se taie nasul și urechile! urlă vocea de bas a lui Hollòki. Și buzele să le fie tăiate!

— Nu-i slobod! rosti hotărât Ballo de pe podină. Nu prevede sentința! Porunca măritului împărat trebuiește executată întocmai!

— Să se facă totuși ceva! se auziră strigăte indignate.

Ballo îi șopti ceva călăului. Acesta muie o zdreanță murdară în

sângele scurs pe podină, o înfipse într-o prăjină și stropi chipurile care parcă-și râdeau de furia domnilor. Efectul fu destul de redus. Ca și cum ar fi stropit cu noroi capodopera unui pictor celebru. Chipurile își păstraseră seninătatea, doar că erau întinate.

Cu pricepere de măcelari, trupurile, și așa destul de sfârtecate, ale eroilor fură sfâșiate în patru. Se apropiară douăsprezece harabale, înconjurate de câte o escortă de doisprezece călăreți.

— Cluj, se auzi vocea lui Ballo, și una din acele rămășițe însângerate fu aruncată într-o haraba, care-și continuă mersul.

Turda… Abrud… Zlatna… Brad… Deva… se auzea aceeași voce de câte ori era aruncată vreo ciozvârtă însângerată în câte o căruță. Erau târgurile unde trebuiau expuse aceste rămășițe groaznic mutilate, pentru a inspira groază, pentru a-i tăia oricui pofta de a mai ridica arma împotriva domnilor.

În harabaua pentru Brad fu aruncat brațul drept și ce se mai ținea de el, al Crăișorului.

Săndruț îl atinse cu cotul pe Ianoș. Îi făcu semn și lui Luca să-l urmeze.

După ce se îndepărtară, și făcură în așa fel încât să nu mai fie nimeni pe aproape, Săndruț șopti:

— Rămășița Crăișorului care a fost trimisă la Brad, nu trebuie să ajungă, ori dacă ajunge, nu trebuie să fie batjocorită! Trebuie s-o răpim, s-o îngropăm într-un loc cinstit, curat, la fel de curat cum a fost și inima Crăișorului! Numai atâta mai putem face pentru el!

— Ai bolunzit?! se sperie Luca. Nu ești bucuros că ai scăpat, cum ai scăpat, din mâna ișpanului și acuma-ți trece altceva prin cap?!

— Are dreptate Săndruț, îl susținu și Ianoș. Nu se cade ca aceste rămășițe să fie necinstite! Trebuie să le îngropăm!

— Da’ nu vedeți cât sunt de păzite?! Fiecare dărab cu o droaie de cătane! Cum să le smulgi?! Numai așa, ca să ne pierdem capu’!

— Găsim noi cum. Dacă nu le-om putea lua pe drum, acolo, la Brad, vedem ce-i de făcut, dar de lăsat nu trebuie să ne lăsăm! spuse Ianoș. Ce zici, Săndrușule?

— Nici așa nu-i rău. La Brad au să puie vreo caraulă în piață. Îi venim noi de hac! Hai la han, să mâncăm ceva și să ne pregătim de drum!

În sala comună a hanului, care încă cu două zile înainte era neîncăpătoare, de câtă nobilime se adunase de pretutindeni pentru a asista la execuție, abia-și făcuseră loc să se așeze. Săndruț consideră ca o pierdere de timp servirea mesei în cameră, cum obișnuia. Se grăbeau.

— Îmi dați voie, domnule? își ceru permisiunea Săndruț, ca să-și facă loc.

— Cu plăcere, răspunse cel interpelat. Și dumneavoastră tot la

execuție? întrebă.

— Tot! răspunse sec Săndruț.

— A fost un spectacol măreț! Câtă dârzenie la tâlhari! Dar și-au meritat moartea! Au indus poporul în eroare, înșelându-l cu tot felul de minciuni. Câte capete n-au căzut din pricina lor?

— Poate, răspunse la fel de sec Săndruț.

— Dar, precum văd, dumneavoastră domnule, parcă nu v-a produs aceeași satisfacție sentința dreaptă a măritului împărat!

— Nu pretind că sunt umanist, ca alții, dar sunt unul din aceia care nu se bucură la vederea unui asemenea spectacol.

— Totuși, ar trebui s-o recunoașteți, sentința a fost dreaptă!

— Desigur! Nu contest, aprobă Săndruț, venindu-i să-l strângă de gât pe nemernic, nu poate nimeni contesta o sentință aprobată de Majestatea Sa! Suntem prea mărunți pentru așa ceva!

— Și când mă gândesc că am contribuit și eu, și încă mult, la prinderea acestor răzvrătiți! se lăudă necunoscutul.

Săndruț își ascuți urechea și-și schimbă complet atitudinea. Dorea neapărat să știe cine e acest nobil, sau burghez înstărit, apucat de limbuție. Zâmbi amabil.

— Cum?! Ați contribuit deci, l-ați ajutat pe măritul împărat să facă justiție? Meritați felicitat, domnule! Cu cine am onoarea?

— Doctor Iohan Molnar, dacă îmi permiteți.

— Baron von Sheer, se prezentă la rându-i Săndruț.

— Îmi pare bine, domnule baron! Nespus de bine!

— Am auzit de numele dumneavoastră. La Viena am auzit. Sunteți un medic renumit! Până și măritul împărat vă cunoaște numele! Dar nu pricep cum de ați reușit să-i prindeți pe tâlhari!

— N-am afirmat că i-am prins! Am contribuit numai la aceasta cu modestele-mi mijloace! Ca român, am reușit să pacific o zonă întreagă cuprinsă de răscoală. I-am îndemnat pe oameni să-i părăsească pe acești scelerați și să-și vadă de treburile lor, promițându-le în schimb bunăvoința împăratului.

— Ați merita recompensat, domnule doctor!

— Am și fost, domnule baron! Două mii de florini mi-a acordat guvernul pentru această operă de pacificare. Și cât de bine îmi vor prinde! Sunt în perspectivă de căsătorie, domnule baron. O partidă bună, nespus de bună, și, oricât, nu strică dacă vin și eu cu ceva.

— Ați și primit banii? Vă felicit, atât pentru premiere cât și pentru proiectata căsătorie, domnule doctor! Într-adevăr, două mii de florini e o sumă. Dacă ați și încasat-o…

— Chiar ieri, domnule baron. O am asupra mea. Nici n-am avut timp s-o depun la vreo bancă. Eram grăbit să asist la execuție. E un spectacol ce nu se poate vedea oricând.

— Într-adevăr, domnule doctor. A fost ceva excepțional. Nu în orice

zi sunt executați capii unei răscoale! Dar v-aș propune ceva: nu mă simt bine în înghesuiala asta. Vă invit să luăm masa împreună, la mine în cameră. Am o cameră închiriată aici, la han. Ne va însoți și domnul conte de Oroshaza, poate ați auzit de el?

— Nu, dar mi-ar părea foarte bine să-l cunosc. Ce fericit sunteți că ați reușit să găsiți o cameră! Eu am fost silit să împart culcușul, nu numai camera, cu niște mocofani! Ce era să fac?

— Atunci, să urcăm, domnule doctor! îl invită Săndruț.

Îl coti pe Ianoș, care-i făcu la rându-i semn lui Luca, și urcară. Ajunși în cameră, Săndruț întoarse cheia în broască și o băgă în buzunar. Medicul rămase uimit. Nu știa ce să creadă.

— Și așa, domnule Molnar! Vindeci orbirea, din câte am auzit! i se adresă Săndruț medicului. Câte cazuri ai vindecat până acum?

— Treizeci și șapte, domnule baron, dar…

— Șezi! Stai pe scaun, ca să nu te așez eu! se răsti Săndruț. Ai dat, sau mai bine zis redat, lumina ochilor câtorva oameni și te-ai apucat să orbești o țară! Trădătorule! Câine spurcat!

— Domnule… încercă Molnar.

— Să taci! Eu vorbesc acum! Și te mai și lauzi! Spurcăciune! Te lauzi că i-ai vândut pe acești oameni cărora nici picioarele nu erai vrednic să le speli! Scoate banii! Banii trădării!

— Glumiți, domnule…

— Scoate banii că-ți crăp capul, ca unui câine turbat! Legați-l de scaun! porunci lui Luca și Ianoș.

Fără fasoane, aceștia-l înșfăcară și-l cetluiră să nu mai poată face o mișcare. Săndruț numără florinii. Ce trecu peste două mii îi îndesă în buzunarul doctorului.

— Și acum, domnule doctor, să-ți pun o bombiță! Știi ce-i o bombă, domnule doctor?

— Iertare!

— Te-am întrebat dacă știi ce-i aceea o bombă, domnule doctor! se răsti Săndruț.

— Cum să nu știu, păcatele mele?

— Am să-ți pun una mică, o bombiță, care la cea mai mică mișcare să-ți transforme scăfârlia în pulbere!

Începu să scotocească prin cufere ca să găsească ceva potrivit, urmărit de privirile mirate ale lui Ianoș și Luca.

— Am găsit! Asta-i tocmai bună. Nici prea mare, nici prea mică. Așa!

Medicul, care era cu spatele, nu putea vedea obiectul inofensiv din mâna lui Săndruț. Era o ceșcuță de cafea. Săndruț i-o legă cu niște sfoară în jurul gâtului și i-o fixă la ceafă.

— Acum e bine! rosti. Așa! Domnule doctor, să nu îndrăznești să faci vreo mișcare că… ori poate vrei să te vezi mai repede în împărăția

cerurilor pentru fapta vrednică pe care ai săvârșit-o? Treaba dumitale! Vezi, și cu răsuflarea mai ușurel, că nici nu știi cum se poate declanșa mecanismul! E foarte sensibil! Mi-a fabricat-o un meșter din Buda, neîntrecut în asemenea sculișoare. La cea mai mică neatenție poți zbura. Dacă ai răbdare poate că se va găsi cineva să te elibereze, dar să nu îndrăznești nici să vorbești până atunci! E atât de sensibilă jucăria, încât până și coardele vocale i-ar putea declanșa mecanismul!

Medicul le urmărea, cu ochii holbați, aproape temându-se să și răsufle, pregătirile de plecare. Totul fu strâns și împachetat și, în scurt timp, călăreții noștri galopau spre Deva.

VIII LA GORUN

La Deva nu opriră decât vreo două ore, atât cât le trebuia cailor să răsufle. Erau grăbiți. Voiau să ajungă din urmă macabrul convoi. Săndruț îl trimise pe Luca să târguie o bucată de pânză de in, curată, drept giulgiu, pentru ce mai puteau recupera din rămășițele Crăișorului. Trecuseră de Vălișoara și urcau Dealul Mare, când ajunseră din urmă harabaua. Hurducați de trapul cailor, ostașii dormitau. Erau dispuși de o parte și de alta a căruței. În urma ei, un subofițer bătrân, încărunțit în slujba împăratului. El era comandantul convoiului.

— Bună ziua, îl salută Săndruț.

— Să trăiți, Măriile Voastre, le răspunse oșteanul. Săndruț își aruncă o privire în căruță. Rămase mirat când văzu rămășițele însângerate înfășurate cu grijă într-o pânză de sac curată.

— De ce-ați învelit rămășițele tâlharului?! întrebă Săndruț răstit.

Subofițerul îi aruncă o privire nu prea prietenoasă și-i răspunse:

— Sunt soldat bătrân, Măria Ta, și știu ce am de făcut! Am primit poruncă să duc ce am de dus la Brad, și duc! Nimeni nu mi-a spus cum să fac asta. Nu văd niciun rău în ceea ce-am făcut. Cui dăunează? Îmi îndeplinesc porunca și gata!

Lui Săndruț îi plăcu atitudinea cinstită și dârză a subofițerului, dar căută să-l mai ispitească:

— Dar de ce nu le-ai lăsat pe paie, așa cum au fost aruncate?!

— A fost un om! Bun, rău, nu e în puterea mea să judec, dar om. Așa am crezut eu că se cade! La Brad, facă ce-or ști, cum or avea poruncă! Dar până acolo, eu răspund! spuse la fel de dârz, aruncându-i, nemulțumit, o altă privire lui Săndruț.

— Dar dacă ar auzi măritul împărat crezi că s-ar bucura?

— Asta n-am de unde să știu, îmi îndeplinesc porunca și atâta! Aceste rămășițe vor ajunge la Brad! Mai am doi ani de cătănie, Măria Ta, își mai muie subofițerul glasul. Dacă oi avea norocul să nu mor într-unul din războaiele împăratului până atuncea, are să fie bine. Am agonisit cât să-mi cumpăr câteva iugăre în pustă și să-mi fac o căsuță. Am muiere și doi prunci, Măria Ta! Eu zic că nu-i avea inima așa de rea și să-mi cauți pricină pentru atâta. Nu puteam face altfel! Ce și cui îi pasă cum îmi îndeplinesc porunca? Mi-o îndeplinesc ostășește, așa cum am învățat și gata! Dacă mi se poruncea să le las așa, așa le lăsam! Dar nu mi s-a poruncit decât să le păzesc până la Brad și că răspund cu capul! Le-oi duce!

— Îmi place, viteazule! Ești om cu suflet bun și îndrăzneț pe deasupra. Ai și inimă, nu ca alții. Nu te învinuiesc pentru ceea ce-ai făcut! Am vrut numai să știu ce te-a dus la asta.

— Îți mulțumesc pentru vorbă bună, Măria Ta! Oameni suntem. L-

am văzut cum a murit și m-am mirat! Un netrebnic, Măria Ta, un ucigaș de rând, cum zic unii că a fost, nu putea să moară așa! Nu știu nici cine-i, nici ce-a făcut. Unii spun că s-a ridicat pentru dreptate și slobozenie, dar am spus prea multe, Măria Ta! Fiecare cu credința lui.

— Ai dreptate, viteazule! Fiecare cu credința lui. Ce zici, ajungem până seara?

— Om ajunge, Măria Ta, dacă ne-o ajuta Dumnezeu. Am întrebat niște oameni și spun că nu mai e mult. Greu, Măria Ta! De două zile în șa. Abia aștept să prind un ceas-două de hodină!

Mai merseră un timp împreună. Săndruț nu se putea hotărî să atace convoiul. Prea i se păru omul acela, subofițerul, om de inimă. Ar fi fost păcat să-i cășuneze vreun rău. Înfipse pintenii în coastele animalului, îl salută pe bătrânul soldat și, urmat de ceilalți, o luară înainte.

— Ce facem, Săndrușule? întrebă Luca, după ce se mai depărtară.

— Să nu le căutăm pricină. Strajamesterul e un om de treabă. Și ostașii par asemenea. Or fi și ei țărani ori târgoveți necăjiți, tot ca noi. Ș-apoi, ne-ar fi și greu. Sunt treisprezece oameni. Și știu să se bată! S-au luptat în atâtea războaie! La Brad, vedem noi ce-i de făcut.

Traseră la un han și așteptară sosirea macabrului convoi, în piață. Acolo erau gata pregătite cârligele în care trebuiau agățate rămășițele Crăișorului. Fuseseră de față când subofițerul îi raportă solgăbirăului și-i dădu în primire macabrul colet. Era multă lume de față. Solgăbirăul se răsti la subofițer, cerându-i socoteală pentru ce învelise acele rămășițe însângerate, dar subofițerul îi raportă, la fel de dârz, că își îndeplinise sarcina și că nu-l interesa pe el, pe solgăbirău, cum o făcuse. Ceru să-i semneze documentul de primire, își luă ostașii și plecară spre locul unde li se pregătise cazarea. Călăul desfăcu coletul, se urcă pe o scară și căută să expună jalnicele rămășițe în așa fel, încât să impresioneze cât mai mult. Săndruț îi văzu pe mulți închinându-se. Toate chipurile erau împietrite. Singurii pe obrazele cărora se citea satisfacție, erau câțiva nobili.

Încet-încet, lumea începu să se împrăștie și nu rămaseră de pază decât doi ostași. Amurgea când Săndruț cu ortacii lui se înapoiară la han. Începu sfatul:

— Trebuie numai să-i amețim cu câte o pălitură zdravănă și după aceea să-i legăm, ca să nu pățească nimic nici ei, sărmanii. N-ați văzut cât de amărâți erau că trebuie să păzească locul? Lăsăm să mai treacă vreo trei-patru ceasuri, și, la treabă! Dar, cum am spus, fără moarte de om! Dacă erau puși de pază domni, era altceva. Ei, săracii, își fac amărâta de slujbă. Cine știe de pe ce coclauri au fost prinși și ei cu arcanul și duși la cătănie? Ce ziceți, fraților? Bine am vorbit?

— Bine, Săndrușule, nici nu se poate mai bine, aprobă Ianoș. Noi avem ce avem cu domnii. Aproape că aș zice să cădem la înțelegere cu

soldații, să se lase legați de bunăvoie, și să le dăm câte zece florini de fiecare. Dacă-i găsește legați pot și ei minți că s-au luptat dar i-am răzbit cu numărul. Să încerc să vorbesc cu ei? I-am auzit vorbind. Vorbeau ungurește, așa că m-oi putea face înțeles.

— Da' dacă nu se învoiesc? se îngrijoră Luca.

— Să încercăm, totuși, fu de părere Săndruț. În cel mai rău caz, au să dubleze paza. În loc de doi au să fie patru. Cu atâția, dacă-i luăm fără veste, cât ai clipi, ne-am descurcat! Încearcă, Ianoș! Încearcă!

Ianoș plecă și se întoarse peste vreo jumătate de ceas. Era radios. Reușise. Amândoi soldații erau iobagi, foști iobagi, din pusta maghiară, și nu-i fu prea greu să-i convingă. Ba refuzară chiar și recompensa. Îi trebui mult lui Ianoș ca să-i facă să primească. Abia de la Ianoș aflaseră și ei ce păzeau, și ce reprezenta ciosvârta aceea de carne însângerată. Până atunci doar bănuiseră aceasta.

Se apropia miezul nopții. Ieșiră din camera pe care o ocupaseră, își pregătiră caii, și se îndreptară spre piața târgului. Mergeau la pas, ținându-și caii de dârlogi, pentru a face cât mai puțin zgomot. Toate ferestrele erau întunecate. Târgușorul își dormea somnul. Se opriră la un colț al unei ulicioare ce dădea în piață și Ianoș le-o luă singur înainte. Schimbă câteva vorbe cu ostașii și le făcu și celorlalți semn să se apropie.

— Tăvăliți-ne un pic și mai sfârtecați-ne, pe ici-pe colo, straiele, propuse unul din ostași. Ne face împăratu' altele. La el nu se cunoaște, are de unde!

Îi mototoliră cât se pricepură mai bine, căutând să nu le pricinuiască vreun rău, îi legară cobză și Luca se aburcă în spinarea lui Ianoș, desprinzând din cârlige ceea ce mai rămăsese din Crăișor.

— Ține giulgiul, Săndrușule! îi șopti aproape Luca.

Săndruț întinse pânza și prinse în ea bucata de carne sfârtecată, înfășurând-o cu grijă. Era înghețată. Desfăcură un sac curat, dinainte pregătit, și legară balotul la oblâncul calului de povară. Era lună. Stelele sclipeau vesel. Se lăsase unul dintre ultimele geruri dinaintea venirii primăverii. Se vedea aproape ca ziua și trebuiau să se grăbească. Ocoliră pe ulițe dosnice și liniștite până ieșiră din târgușor, îndreptându-se spre Mesteacăn.

— Și acuma ce facem? întrebă Ianoș.

— Eu aș zice să-l îngropăm în pădure lângă dacu' nost', lângă omu' pe care l-am găsit în adăpost, propuse Luca.

— Să trecem mai întâi pe la părintele Ioanăș din Mesteacăn. Nu-i departe. Are să ne sfătuiască cum e mai bine, propuse Săndruț. A fost toată vremea în preajma Crăișorului. E om cu suflet, îl cunosc bine!

— Și eu îl cunosc, afirmă Luca. Are să ne învețe ce se cade să facem, ai dreptate. Numa' să-i dăm zor, să nu ne prindă ziua! Și așa, cu luna asta…

Își zoriră caii. Trecuse bine de miezul nopții când părintele Ioanăș auzi ciocănituri ușoare în ușă. Cătane sau gornici nu păreau să fie, ar fi făcut zgomot, n-ar fi bătut atât de ușor, parcă să nu-l sperie. Se știa urmărit și prigonit, dar până atunci încă nu îndrăzniră să-l caute. Se și hotărâse, de altminteri, să-și piardă urma pe undeva, pe la vreo mânăstire din Țara Românească și să se călugărească, dar tare greu îi venea să se despartă de locurile-i dragi, de oamenii pe care-i cunoștea. Se sculă, își trase anteriul și deschise. Când îi văzu pe cei trei pătrunzând în încăperea scundă și afumată, mai întâi se sperie.

— Cine sunteți? Pe cine căutați?

— Sunt Săndruțu' Tomii, părinte! Nu mă mai recunoști?

— Bată-vă norocul, feciorilor, ce-i cu voi? Cum de picați la miez de noapte? Ori sunteți urmăriți? Să vă ascund!

Îi povestiră pe scurt de unde veneau și ce duceau cu ei.

— S-ar cădea să îngropăm rămășițele Crăișorului în loc sfânt, fiii mei, spuse preotul. Eu aș zice că loc mai bun ca sub gorunul din cimitirul bisericii din Țebea nici că mai este. Loc sfințit, fiilor. Gorunul de la umbra căruia ne-a vorbit ast-vară, dacă ați fost vreunul pe acolo.

— Am fost eu, părinte. Îl știu, confirmă Luca. Să mergem, părinte, că până săpăm groapa, până-i citești, Sfinția Ta, slujba, se face ziuă și n-ar fi bine să ne vadă cineva pe acolo, mai ales părintele Mariș din Țebea, că-l știi, a fost împotriva Crăișorului. N-a lăsat oamenii să se ridice. Îi înspăimânta cu focu' Gheenii și câte și mai câte. Numai câțiva țebeni ni s-au alăturat. Ceilalți nu s-au sculat la chemarea Crăișorului.

— Știu, fiule, știu. Să mergem!

Preotul își pregăti cele trebuincioase și încălecă pe calul de povară. Se înfioră când își trecu ușor, ca o mângâiere, palma peste sac. „Uite ce-a mai rămas din el! Și ce om! Un adevărat martir! S-a lăsat ucis pentru credința noastră, a robilor, pentru credința în slobozenie, care-i mai tare decât credința în Domnul!"

Într-o jumătate de oră groapa era gata. Rugăciunea fu rostită încet, măcar că prin apropiere nu erau case. Aruncară asupra rămășițelor tradiționalul pumn de țărână și se apucară toți patru să astupe groapa, s-o netezească ca să nu lase urme. Lumina lunii îi ajută să ducă treaba la bun sfârșit.

— Parcă s-ar cădea și o cruce, părinte, propuse Luca.

— Nu se poate, fiule! L-am îngropat în taină, taină să rămână! Uite gorunul! Ce cruce mai vrednică de așa voinic?! Încă măcar două veacuri îi va străjui mormântul!

— Părinte și fraților, gorunul poate se va face pulbere, dar numele Crăișorului va dăinui peste veac! Peste veacuri, va dăinui, părinte și fraților! Stră-strănepoții noștri îi vor pomeni numele ca al unuia ce a luptat și a murit ca să ne deie slobozenie; sfânta slobozenie!

— Adevăr ai grăit, fiule! rosti preotul închinându-se. Sfânta slobozenie, fiilor! Mai bine zis nici că se poate! Vorbești ca din carte, fiule!

— Îi înșcolat, părinte, îl lămuri Luca. A învățat la Buda și la Beci. La școli mari a învățat. Îi tobă de carte, da' are și mâna grea! Am băgat de seamă că știe să și poruncească, atuncea când trebuie. Numai că… Asta-i!

— Numai că ce? întrebă Ianoș.

— Ei! Am gândit și eu așa… într-o doară, nu-și lămuri Luca gândul. Îl mușcase șarpele invidiei, recunoscându-i superioritatea.

Până la Baia de Criș, o azvârlitură de băț. Trebuiau să hotărască ce să facă cu caii, pentru că nici nu se puteau gândi să-i aducă în preajma adăpostului.

— Care-l cunoașteți pe Dura, hangiul? întrebă Săndruț. Ce fel de om e? S-ar putea avea încredere în el? Ar trebui să prindem un ceas-două de somn și să vedem ce facem cu caii, cu șeile. De vândut nu le-aș vinde. Poate ne vor mai trebui.

— De cunoscut îl cunosc de mult, de până a arenda hanu' spuse Luca. Om rău nu-i. E drept, la răscoală n-a luat parte, s-a ținut de-o parte, da' cu negustoria lui…

— Tragem acolo și vedem noi ce-i, propuse Săndruț. Să nu-i suflați o vorbă, cine suntem și de unde venim! Să ne creadă nobili, până îl vedem în ce ape se scaldă. În fiecare târg trebuie să avem câte un hangiu, omul nostru, la care să ne putem adăposti uneori, la care să ne putem ține unele lucruri care au să ne trebuiască. Dacă Dura e om de omenie, de ce n-ar fi el? Îl iscodesc eu. Lăsați-l în seama mea!

— Da' de ce zici că ne trebuiesc atâtea? Ce-ai de gând? întrebă Luca. Eu zic să împărțim frățește comoara și să ne vedem fiecare de treburile noastre!

— Tu, Ianoș, ce zici? Cum crezi c-ar fi mai bine? întrebă Săndruț.

— Eu zic c-ar fi mai bine să mai strângem oameni, nu prea mulți, atâția câți ar putea încăpea în adăpost, dar unul și unul, și să-i facem pe domni să viseze urât! Să doarmă îmbrăcați și cu pistoalele sub cap. Să nu le tihnească nici mâncarea, nici hodină să nu aibă! Să știe că pe podina caznelor din Bălgrad au ucis numai niște trupuri, dar nu și inimile Crăișorului și ale celorlalți! Asta aș zice eu. Da' să vedem ce zic și ortacii din adăpost, să ne mai sfătuim, frate Săndruț!

— Gând la gând, Ianoș. Tot așa cred că gândesc și ortacii rămași în adăpost. Am hotărât cu toții ca aurul și toate bogățiile de acolo să fie ale Crăișorului, ale Crăișorului să fie!

— Ești bolund?! se miră Luca. N-ai văzut cu ochii tăi cum l-au dărăburit?! N-am îngropat noi un dărab sub gorunu' de la Țebea? Ori am visat numai?! Ce Crăișor?! De unde Crăișor?!

— Ehei, frate Luca! Dacă n-om vedea decât atâta, numai până la

vârful nasului, au să ne mănânce domnii! De vii au să ne mănânce!

— Cum să ne mai poată mânca, dacă om fi atâta de bogați?! Atuncea, dacă împărțim comoara, om fi mai domni ca domnii! Cine s-o mai putea pune cu vreunu' din noi?

— Și ceilalți? Cei pentru care și-a vărsat Crăișorul sângele sub ochii noștri? Ei cui rămân? întrebă Săndruț.

— Știi ce, frate Luca? propuse Ianoș, să vedem ce spun și ortacii! Ce-or vrea toți, ce vor gândi toți, aceea vom face! Dacă vor gândi ca noi, ca mine și Săndruț, n-ai să ai încotro și ai să faci ce-om face toți, ori ai să ne lași și-ai să te duci în treaba ta.

— Mă duc! Dați-mi partea mea și mă duc! se oțărî Luca.

— Mai întâi să ne arăți câtă trudă ai pus, câtă sudoare și sânge ai vărsat ca să aduni bogățiile de acolo, și ai să-ți iei partea ce ți se cuvine! După agoniseală, fiecăruia care-o vrea să facă ce zici tu!

— Da' voi, ceilalți, câtă trudă ați pus? Cât sânge ați vărsat? Și, la urma-urmei, dacă nu eram eu, nici n-o găseați! Asta-i! Eu am picat acolo!

— Hmmm! Ăsta nu-i un merit! Tu ai găsit adăpostul, comoara a găsit-o Pătruț. Și ai întrebat cât am agonisit noi, ceilalți. Cât și tine, numai că noi nu vrem să ținem ce ne-a ajutat norocul să găsim, numai pentru noi, ci pentru toți oropsiții, toți robii! Aici nu ne potrivim. Încolo, partea de agoniseală e aceeași, spuse Săndruț. Dar să lăsăm vorba asta. Vom avea destulă vreme să ne sfătuim acolo, în adăpost. Ce vor spune și ceilalți, aceea vom face! Cei ce nu ne vor înțelege pe noi, cei mulți, să poftească și să ne lase în pace! Să vedem mai întâi ce facem cu caii și cu celelalte! Uite că am ajuns.

Opriră caii, descălecară și bătură în obloanele hanului. În scurt timp se ivi și Dura. Când îi văzu, deschise larg ușa și-i pofti:

— Intrați, Măriile Voastre, intrați! Cu ce să vă omenesc? Ce să vă dau de mâncare? Până ce luați ceva în gură vă pregătesc și odăile!

— Dă-ne orice și pune pe cineva să ne adăpostească și să bușume caii! Sunt trudiți de drum lung!

Dura ieși ca să-și scoale femeia ca să pregătească ceva, până va îngriji de cai. Aceasta ațâță la repezeală focul în vatră și se apucă de lucru. Îi mergeau mâinile. Era deprinsă. Nu trecu mult și aduse pe masă niște jumări de ouă preparate cu lapte și slănină, alături de câte o olcuță de vin din cel mai de soi, ca pentru oaspeți de seamă.

După ce mâncară, Luca și Ianoș urcară la odaia ce le fusese pregătită, hangița pierzându-se ca o umbră în odăile hangiului, rămânând doar Dura cu Săndruț.

— De când ții hanul? îl întrebă Săndruț.

— De mai bine de doi ani, Măria Ta, răspunse hangiul.

— Cum îți sunt grajdurile?

— Bune, Măria Ta.

— Am de gând să-ți las caii și unele lucruri în păstrare. Pentru cai, pentru hrană și îngrijire, vei fi bine plătit. Ce-ai de zis?

Hangiul rămase pe gânduri. Nu știa cine e omul care îi vorbește. Vedea doar că-i un nobil și încă unul din aceia ce știu să poruncească. Se temea. Dacă, doamne ferește, i se întâmplă ceva vreunuia din cai? Dacă pune ochii pe ei vreun hoț? Erau frumoși. Nu prea văzuse asemenea cai prin partea locului.

— Măria Ta, eu… nu știu…

— Ce te bâlbâi? Ce nu știi? Mie să-mi răspunzi limpede la ce te-am întrebat! Vreau să-ți las caii ca să-i pot avea la îndemână oricând mi-ar trebui! Ce te tot moșmolești?

— Nu te mai amărî, Măria Ta! Pe la noi e o vorbă, o vorbă din bătrâni, și am avut prileju' să văd că-i și înțeleaptă! Ți-o spun, Măria Ta, da' să nu te amărăști! Nu-s decât un neștiutor, un prost, Măria Ta! Cică, „cine ară cu domnii, grapă cu curu", să mă ierte Măria Ta de vorbă proastă! se sperie Dura de ce scosese din gură.

— Ară cu… ha, ha, ha! râse vesel Săndruț. Eu nu-s domn, baciu' Dura. Eu sunt Săndruțu' Tomii!

Obrazul hangiului se destinse.

— Săndruțu' Tomii, zici?! se miră hangiul. Cela care umblă cu o ceată de o sută de voinici și-a băgat spaima în domni?! Să trăiești, Săndrușule! Să trăiești!

— De unde-ai mai scos-o și pe asta, că am o ceată de o sută de voinici?! se miră Săndruț. De unde mă știu domnii?

— Păi, n-ai fost mai acu' vreo două luni cu vreo șaptezeci-optzeci de oameni să-l scuturi pe sameșu' din Caraci? Nu l-ai vămuit pe câinele de neamț? Așa zic oamenii. Te-or căutat domnii pretutindeni, și te mai caută! Nu știe nimenea pe unde ți-ai pierdut urma. Unii zic c-ai trecut Murășu' și-i vămuiești pe domnii de prin Țara Hațegului, alții zic că ești hăt încolo, spre Arad. Da' să știi că domnii se tem.

— Măi, să fie! Cum se face din țânțar armăsar! Ei, ce zici? Îmi ții caii ca să-i pot avea la îndemână? Vrei să ne fii om de credință, mie și oamenilor mei? Eu am năravul să-mi cam țin vorba. Te voi plăti bine, n-ai să fii păgubit! Dar dacă ți-ar trece cumva prin cap gândul vânzării, să știi că am să fac în așa fel ca să-ți mai treacă ceva, ceva micuț, uite, numai atâtica, un plumbuț din jucăria asta, îi arătă pistolul, și tot prin cap!

— Nici să nu gândești una ca asta! Să-mi vând fratele?! Să-l vând pe cel ce mă apără de urgia domnilor?! spuse Dura, și se vedea bine că e sincer. Ți-oi fi credincios și ție și oamenilor tăi! Iacă, mă jur dacă vrei!

— Te cred, baciu' Dura. Nu trebuie să te juri. Să-mi fii numai credincios, că nu pentru noi ne batem, ci pentru toți! Vrem să nu-i lăsăm pe domni să-l uite pe Crăișor. Să pregătim calea pentru altul,

mai norocos poate, care va veni, ai priceput?

— Alduiască-vă sfântul, Săndruțule, și gându' cela bun! îi ură Dura.

— Acuma mă duc sus să mai prind un ceas-două de somn. De două zile și trei nopți suntem în șa, mai spuse Săndruț și urcă scările de lemn.

IX FRĂȚIA

Erau adunați toți. După ce termină Săndruț de povestit ce făcuseră, se lăsă liniștea. Peștera parcă țiuia a gol. Cele șapte chipuri îndurerate, luminate de licărirea limbilor de foc ce se ridicau de pe vatra încinsă, păreau cioplite. Până și chipul lui Pătruț, flăcăiașul, arăta altfel, mai gânditor, mai matur. Serafim își șterse pe furiș o lacrimă, picătură limpede, adusă prinos amintirii Crăișorului, și mușchii obrazului îi jucară sub pielea întinsă, smeadă.

— Să le-o plătim domnilor! spuse cu voce sugrumată. Să le-o plătim cu vârf și îndesat! Asta ne mai rămâne de făcut, fraților!

— Serafim văd că și-a spus gândul, a spus ce are pe suflet, începu Săndruț. Să-și spuie fiecare gândul ca să vedem ce avem de făcut. Pătrule, ce gândești? Ce zici că-i mai bine să facem? îl întrebă pe Pătru Trif, hălmăgeanul.

— Eu zic ca Serafim. Să le plătim domnilor. Dacă ne-om lăsa, ne stârpesc pe toți!

— Tu, Iovuțule? îl întrebă pe blăjenar. Tu cum crezi c-ar fi bine?

— Sângele Crăișorului trebuie spălat cu sânge, fraților! Cu sângele lor să plătească domnii, și cu pungile! răspunse Iovuț.

— Lui Ianoș îi cunosc gândul. Și l-a spus încă pe drum. Rămâne așa cum te hotărâșești, frate Ianoș?

— Dară! Unde am stupit nu ling!

— Dar tu, Pătrușule? Tu ce zici? i se adresă Săndruț flăcăiandrului, care le urmărea discuția, cu ochi sclipitori.

— Noa, c-am ajunsă să ne sfătuim și cu pruncii! mormăi nemulțumit Luca. Toți am fost căpitani în oastea Crăișorului și acuma să mai ținem seama și de vorba unui prunc zălud!

— Luca, îi luă apărarea flăcăiașului Săndruț, pruncul, așa cum îi zici tu, nu mai e prunc! A făcut treabă bună de când e cu noi și are să mai facă. Să spuie și el ce are de gând. Are dreptul ca oricare din noi!

— Noa, spuie! Parcă-l bagă cineva în seamă! mai mormăi Luca.

— Eu spun așa, că de băciuțu' Săndruț nu m-oi despărți! Asta spun cu mintea mea zăludă! Da' să știți că nu-s tocmai așa de zălud cum mă crede băciuțu' Luca. Ș-apoi, peste doi-trei ani, când oi mai prinde putere, când oi mai crește, să vedem ce-are să mai zică? Să nu ne dăm bătuți, asta zic! Eu unu', așa cum sunt încă de slab, am să fac tot ce-oi putea ca să vă ajut!

— Ți-e rândul, Luca, i se adresă Săndruț. Spune ce ai de spus, ca să știe și ortacii!

— Ți-am spus pe drum! Să-mi dați partea și gata!

— Ce parte?! se mirară într-un glas.

— Și-a pus în gând să împărțim comoara pe care am găsit-o aici și zice că ar fi mai bine să-și vadă fiecare de treabă. Așa vrea. Ori ți-ai

schimbat gândul, îl întrebă Săndruț.

— Fraților, începu Luca, dacă am avut norocu' să găsim comoara, să-i dăm norocului cu picioru'? Drept îi? Am fost robi, am fost obidiți, am fost batjocuriți! Nu ajunge? Dacă a murit Crăișoru', tot nu mai putem face ceva! Ce-am putea face noi, șase oameni? Să întoarcem împărăția pe dos?! Domnii îs tari! Nu-i vom putea războ oricât am încerca! Au încercat și alții și-au pățit cum a pățit și Crăișoru'! Ne-am găsit șase…

— Șapte! se iți Pătruț.

— Tacă-ți gura, pruncule! Nu te-a întrebat nimenea! Zic să ne luăm fiecare partea și care cu norocul ce-l are! Asta zic că-i mai cuminte!

— Rău zici, interveni Pătru hălmăgeanul. Cum nu se poate mai rău! Doară ne-am învoit de la început că ceea ce-am găsit aici, comoara, nu e nici a ta, nici a mea, și nici a unuia! E pentru pușți, săbii, tunuri, pulbere…

— Atunci mai trăia Crăișoru', îl întrerupse Luca.

— Trăia! Trăia! În inimile noastre mai trăiește! Așa să știi! strigă Iovuț. Trăiește, ai priceput? Noi încă nu l-am vândut! Ce să ne mai batem gura de pomană cu cine nu vrea să priceapă? I-a intrat în cap să se despartă de noi, ducă-se! Cu sila n-om ține pe nimenea! Da' de comoară, de comoara Crăișorului, nu se atinge nimenea, ca de foc! Da' să nu îndrăznești cumva să ne vinzi, să încerci să te apropii de adăpost pe furiș, ca hoții, că te găsim și-n gaură de șarpe de te-ai ascunde! Cine mai vrea să plece-i slobod, da' fără gându' vânzării că… am zis!

— Atunci, arată-mi-l pe Crăișor! Unde ți-e Crăișoru'? Parc-ai zis că e comoara Crăișorului! Spune-mi unde-i? se mânie Luca.

— Săndruț! Săndruțu' Tomii să ne fie Crăișor! strigă Serafim. E cel mai nimerit! Altu' mai bun între noi nu-i!

— Crăișor?! Eu, Crăișor?! se miră Săndruț. Voi știți cum trebuie să fie inima unui Crăișor? Mare! Mare, să încapă în ea toate inimile moților; dar nu numai ale moților; inimile tuturor ardelenilor! Și nici numai atâta; inimile tuturor năpăstuiților, din zare în zare, din toată împărăția! Pricepeți? Inimă cum a avut băciuțu' Horea! Inimă să ardă ca boarea focului! Și mai tare! Să ardă și să deie lumină! Lumină și căldură, fraților, cum a dat inima lui! Și minte! Mintea a zece bătrâni înțelepți laolaltă! Înțelegeți? Ce sunt eu? Un cetaș, un amărât de cetaș din marea oaste a asupritilor. Cât poate cuprinde inima mea? O ceată de o sută ori două, cum mi-a încredințat Crăișorul. Și apoi, câtă minte am? Dacă aveam, nu-l lăsam singur pe Crăișor. Trebuia să veghez, să veghem cu toții, asta trebuia! Noi, căpitanii, trebuia să fim ochii și brațul Crăișorului. A fost vândut! Să n-avem parte de hodină până nu l-om pedepsi pe trădător! Asta mai pot face! Asta mai putem face împreună! Crăișorul? Poate că și este, dar încă nu-l știm. Poate-i numai în leagăn, poate încă nici nu s-a născut, dar va fi! Atâta vreme

cât vor fi domni, se vor naște Crăișori! Din zecile, din sutele de mii de asupriți, trebuie să se ridice unul! La anul, peste zece ani, peste o sută ori două, dar trebuie să vie! Să-l așteptăm! Deocamdată trebuie, cum îmi zicea Ianoș pe drum, venind încoace, să le arătăm domnilor că inima Crăișorului trăiește și va trăi veșnic! E vie, în inimile noastre! Să știe domnii că, acolo, la Bălgrad, nu i-au putut ucide decât trupul! Și asta trebuie să le-o amintim zi de zi și ceas de ceas! Să n-aibă somn tihnit și când se strâng la petrecerile lor să tresară speriați la mișcarea unei umbre, la orice foșnet ce se aude! Să trăiască cu groaza Crăișorului în suflet! Asta putem face în așteptarea Crăișorului care va veni, că de venit va veni, e de netăgăduit!

— Noa, că bine ai grăit, Sândrușule, ca din carte! se auzi glasul lui Iovuț.

— Nu din carte, din inimă le-am zis, fraților! răspunse Sândruț.

În tot timpul cât Sândruț vorbise, Luca își făcu un examen de conștiință. Pornise la luptă la chemarea Crăișorului. Se afirmase și fusese înălțat chiar de el la rangul de căpitan. Dacă nu s-ar fi ivit afurisita de comoară, gândul îi rămânea tot la luptă. Aurul. Numai aurul schimbase ceva în el, în gândurile lui. De ce să plece? Poate că și Sândruț are dreptate, mai ales că văzuse că toți erau una cu el. Dacă pleca pierdea totul. Să rămână si să mai vadă. Vorbi:

— Noa, de ce n-ai vorbit așa și venind încoace? îl mustră pe Sândruț. Ce? Crezi că eu n-am inimă? Crezi că sunt un vânzător? Acuma am priceput și eu pentru ce trebuie să păstrăm comoara, pentru care Crăișor. Rămân, fraților, și să nu țineți seama de ce-am spus înainte. Are dreptate Sândruț! Nu numai inimă, da' și minte îi trebuie omului ca să priceapă!

Sândruț zâmbi mulțumit. I-ar fi părut rău să piardă un asemenea tovarăș. Îl cunoscuse în toiul luptelor. Era de un curaj aproape de nebunie. Nu degeaba îl înălțase Crăișorul la acest rang. Și știa să aleagă Crăișorul.

— Deci, la un gând cu toții, fraților! Așa mă și așteptam să fie! Îți mulțumesc, frate Luca! Îți mulțumesc pentru gândul bun! îi spuse Sândruț, strângându-i mâna prietenește.

— Da' parcă tot nu-i cum ar trebui să fie, începu Serafim. Noi toți, în afară de pruncu' ăsta, Pătruț, am fost căpitani în oastea Crăișorului. Dac-om rămâne toți căpitani, nu văd cum are să meargă treaba! Unu' are să tragă într-o parte, altul într-alta, și numai bine n-are să fie. Eu cred că fără o căpetenie nu se poate! Trebuie să ascultăm de cineva, să ne supunem de bunăvoie unuia dintre noi, pe care-l credem mai bun. Bine-am grăit?

— Are dreptate Serafim, spuse și Pătru. Ne trebuie o căpetenie! Să ne alegem căpetenie!

— M-am socotit și eu așa, începu Luca. Fără căpetenie, cum s-a mai

spus, e drept, nu se poate. Din câte am văzut, din câte pricep, căpetenie mai bună ca Săndruț nu găsim. Știe să și poruncească, am simțit-o pe pielea mea! Când a poruncit la Deva, să vie călăul și să-mi tragă niște corbace, parcă le-am și simțit pe spate, măcar că știam bine că se preface. Și din mâna ișpanului din Bălgrad s-a strecurat ca țiparu'. Iar la plecare l-a petrecut cu plecăciuni ișpanul. Se pricepe să puie la cale multe. Are și daru' citirii slovelor, îi învățat, fraților, așa c-aș zice pe el să-l alegem.

— Săndruț! Trăiască Săndruțu' Tomii! strigară în cor, înconjurându-l și ridicându-l pe brațe. Să ne trăiești, Săndrușule! îi urară.

Obrazul lui Săndruț se îmbujoră de emoție. Deși se aștepta să fie ales căpetenie, nu s-ar fi împotrivit să fi fost ales oricare altul, numai să nu se destrame ceata. S-ar fi supus oricăruia dintre ei. Pe toți îi considera vrednici, ca pe niște foști căpitani ai Crăișorului.

— Mulțumesc pentru încredere, fraților! Poate că nu sunt eu cel mai bun. Oricare dintre noi e în stare să conducă o ceată și aceasta ați dovedit-o fiecare la vremea cuvenită, dar, precum s-a spus, ne trebuia o căpetenie. Putea fi tot așa de bine Luca sau Ianoș sau Pătru, sau Serafim ori Iovuț, m-aș fi supus cu bucurie oricăruia, numai să nu ne lăsăm, să ducem mai departe ce-am început. Vă mulțumesc, fraților! Și fiindcă m-ați ales, uite ce-am să vă spun: trebuie să trăim după o lege a noastră pe care s-o întocmim împreună și să nu-i fie nimănui îngăduit s-o calce! Ce ziceți, bine am spus?

— Fără asta nu se poate, rosti Serafim.

— Atunci ascultați ce-am să vă spun: noi, aceștia care suntem, și poate că vom mai primi și pe alții, să întemeiem o frăție. Să fim ca frații, cum s-ar zice. Uniți la bine și la rău, iar frăția aceasta să nu moară, ci să dăinuie până la ivirea unui Crăișor! Bine-am zis, fraților?

— Dară! aprobară în cor.

— Primul lucru care trebuie să ne stea în grijă este paza comorii. Acesta este cel mai de seamă lucru. Puștile, săbiile, tunurile, pulberea, tot ce ne va trebui, când se va ivi Crăișorul, sunt aici, după peretele de stâncă. Și nu numai atât. Comoara trebuie îmbogățită, trebuie să crească, și aceasta pe seama domnilor. Toți domnii trebuie să le plătească vamă, fie că le place, fie că nu! Bine-am spus?

— Bine! aprobară.

— Din tot ce vom agonisi de la domni, jumătate să se adauge la comoară, iar din cealaltă jumătate, un sfert va fi împărțit nevoiașilor, mai întâi văduvelor și orfanilor rămași de pe urma răzmeriței, iar celălalt sfert, să fie al frăției, pentru a ne acoperi nevoile. Ne vor trebui haine, ne vor trebui arme, ne vor trebui cai. Până și haine de popă să nu ne lipsească. Nu numai cu sabia putem să-i batem pe domni, ci și cu șiretenia. Luca și Ianoș au văzut ce bine ne-am

descurcat în drumul nostru la Bălgrad, îmbrăcați în pielea altuia. Rău e că n-am putut să-i scăpăm, cu toată șiretenia. Ce spuneți?

— Bine, răspunseră toți, afară de Luca.

— Și noi, noi, fiecare luat în parte, cu ce ne alegem? Avem și noi nevoile noastre. Serafim are muiere și copii, Pătru și el. S-ar cădea să i se facă parte și fiecăruia dintre noi. Să lăsăm numai un sfert pentru comoară, sfertu' ce rămâne să fie împărțit frățește, propuse Luca.

Săndruț rămase pe gânduri. Avea dreptate și Luca. Într-adevăr, nu era rău să aibă fiecare partea lui de care să nu dea socoteală nimănui. Unii au familie, alții își vor întemeia una. Are poate unul chef să bea o olcuță de vin, un pahar de vinars, să cumpere mărgele sau cercei vreunei drăguțe, doar nu se călugăresc. Nu strica, desigur, ca măcar o parte să fie împărțită frățește, cum propusese Luca.

— Luca n-a vorbit rău, fraților, începu Săndruț. Nu strică să aibă fiecare din noi un ban al lui, de care să nu dea nimănui socoteală. Dar, un sfert din agoniseală e mult. Pentru că îi vom vămui cum se cuvine pe domni vom avea mult. La comoară să se adauge jumătate, cum am zis de la început, iar din sfertul pe care am spus că-l vom opri pentru folosul și trebuințele frăției, jumătate să fie împărțit frățește între noi toți. E bine?

— E bine, Săndrușule!

— Atunci așa să rămâie! Chiar acuma vă dau socoteala banilor ce i-am luat de la Caraci și de la doftorașul Molnar. Cu totul au fost 6.900 florini. Cu drumul la Bălgrad, cai, haine, mâncare, dormit și tot ce-a mai fost, am cheltuit 630 de florini. Îi numărăm acuma și facem împărțeala. Luca, adu traista ca să vadă toți! Așezați-i în grămezi de câte o sută, fraților, spuse Săndruț, după ce Luca răsturnă conținutul traistei pe jos.

După vreo jumătate de oră, banii erau adunați în grămăjoare de câte o sută. Numărară.

— 6.137, numără Săndruț. 37 îi dăm deoparte, ca să nu ne mai încurcăm cu ei. Să rămâie la comoară. E bine?

— Bine, aprobară.

— Din toți florinii ăștia, 3.050, tot la comoară, îi alese Săndruț și îi dădu deoparte. E bine?

— Bine!

— Acuma, 1.525, e partea nevoiașilor. Din aceștia trebuie să-i ajutorăm pe cei lipsiți, trase Săndruț banii deoparte. Au mai rămas peatâta. 763 sunt banii frăției, adică cei pentru nevoile obștești. 762 îi împărțim frățește, așa cum se cuvine. Asta vine câte 106 florini de căciulă și mai rămân șase pe care n-avem cum îi împărți și-i lăsăm tot pentru ajutorarea nevoiașilor. E bine?

— De ce? întrebă Luca. Nu-i bună socoteala! Ia mai împarte o dată la șase! Să vezi că nu iese.

— Eu știam că suntem șapte, Luca! Așa știam și cred că e drept ca fiecare să aibă partea lui, unul, la fel ca altul, nu se lăsă Săndruț.

— Iară pruncu'! De ce-l mai pui la socoteală și pe prunc?! Să-i dăm fiecare câte un florin din partea noastră și-i ajunge! susținu Luca.

— Nu! Nu! se opuseră toți. Pătruțu' nost' a făcut treabă de unu' mare și are să ne mai facă!

— De aceea, reluă Săndruț, vă mai întreb o dată pe toți: are dreptate Luca ori nu? Pruncul e prunc, dar, cum ați spus, dacă judecăm drept ne-a fost de mare folos până acuma. Și apoi, acuma e prunc, dar peste câțiva ani nu va mai fi. Ce va zice de nedreptatea pe care Luca ține morțiș să i-o facem?

— Să i se facă parte dreaptă, susținu Pătru.

— Și eu zic așa, spuse Serafim.

— Și eu, și eu, și eu, confirmară și ceilalți.

— Luca, n-am ce-ți face, zise Săndruț. Dacă toți au hotărât așa, așa trebuie să rămâie! Și acuma, și pe viitor, ca să nu mai avem vorbe, să se știe, Pătruț va primi parte ca oricare din noi.

— Are dreptate Săndruț, frate Luca, îi spuse Pătru. Dacă am intrat în frăție am intrat toți la fel. Așa și Săndruț, pentru că l-am ales căpetenie ar fi putut cere, și i s-ar fi cuvenit, mai mult. N-o cere. Și apoi, ține seama că ăștia sunt bani, Luca! Care din noi a avut până acuma, așa, deodată, 100 de florini? Cu 18-20 cumperi o vacă! Nu-ți ajunge? Când ai mai avut vreodată, grămadă, atâția bani? Hai, spune! Te-a mușcat șarpele lăcomiei, frate Luca, și nu-i bine! Mai gândește-te și ai să-mi dai dreptate!

— Fie! spuse Luca fără chef. Dacă ați hotărât așa, așa să rămâie!

Își luară fiecare partea. Un ochi mai atent ar fi băgat de seamă cum îi tremurau mâinile lui Luca. Ceilalți își luară fiecare partea și și-o băgară la chimir. Luca desfăcu tremurând o băsmăluță, îi mai numără o dată și abia după ce-i înfășură, cu grijă de avar, îi băgă în chimir.

Deschiseră intrarea în tainiță și la lumina torțelor așezară acolo partea ce se cuvenea comorii, partea pentru ajutorarea nevoiașilor și pe cea pentru cheltuielile obștești. Săndruț scoase și punguța în care păstrase diamantele. Desfăcu capacul lăzii, scoase caseta și, de față cu toți, așeză în ea cele cinci diamante pe care le luase la plecarea spre Bălgrad.

— Să trecem mai departe, fraților, începu Săndruț după ce închiseră tainița. Aurul întotdeauna a fost pricină de zavistie. Pentru a nu se ajunge până acolo, pentru ca niciunul din noi să nu fie bănuit vreodată de necinste, uite ce vă sfătuiesc: să alegem trei oameni dintre noi, care să nu poată intra în tainiță unul fără altul.

— Da' cum se poate face așa ceva? Tainița nu se poate încuia. Oricine poate s-o deschidă după plac. Cum? De unde putem ști că n-a intrat nimenea acolo? întrebă Iovuț.

— Dacă nu se poate încuia, și știm bine că nu se poate, se poate pecetlui, spuse Săndruț. Pecetluită cu trei peceți. De aceea am spus că e bine să fie aleși trei și fiecare să aibă pecetea lui. Astfel nimeni nu va putea intra în tainiță fără să fie de față cei trei păstrători ai peceților!

— De unde peceți? întrebă Serafim.

— De data asta nu duceți grijă! Pecețile sunt acolo, numai să hotărâți care să fie cei trei oameni, cei trei frați care să le poarte.

— Isteață minte ai, Săndrușule! Banii-s ochiu' dracului! Dacă ar începea bănuiala între noi, s-a isprăvit cu frăția. Așa, pecetluită, tainița, nu mai încape nicio bănuială, numai dacă găsim vreuna din peceți ruptă. Ca o căpetenie ce te-am ales, zic să fii unul dintre cei trei, propuse Pătru.

— E buuuun! confirmară în cor.

— Și Luca, propuse Serafim.

— Buun! aprobară.

— Și Ianoș, propuse Luca.

— Buun! strigară iar.

— Deci, am fost aleși. O mai spun, ca să se știe, fără noi, aceștia trei care am fost aleși – fără toți trei, să fim bine înțeleși, – nimeni n-are voie să mai pătrundă în tainiță. Și nici noi, aceștia trei, unul fără altul! Aceasta, sub pedeapsa cu moartea!

— Așa să fie! răspunseră în cor.

— Da' pecețile din ce le facem? întrebă Serafim.

— Din ceară. Din ceară de albine. Am un bruș în tașcă, spuse Săndruț, și când ne va mai trebui, mai găsim noi. Acuma, să intrăm în tainiță, să aleg pecețile. Să fiți cu toții de față ca să nu se iște bănuială, că de la bănuială pornesc toate relele. Așa se cade, să fim toți.

Deschiseră tainița și intrară. Săndruț scoase din geantă brușul de ceară, manevră rozetele sipetului și alese de acolo trei monezi de aur; una cu efigia împăratului Hadrianus, alta cu efigia lui Marcus Aurelius și alta cu cea a lui Severus Alexander. Închise la loc capacul sipetului și reintrară în peșteră.

— Luca, ia-o pe asta, îi întinse o monedă, Ianoș, tu pe asta, iar mie îmi rămâne asta. Altele la fel nu se găsesc decât în ladă, dar fără noi trei nu mai poate nimeni pătrunde acolo. Ochii și pecetea, fraților! le atrase atenția celor doi. Care o pierde va răspunde în fața întregii frății, va fi judecat! Și judecata va fi aspră!

Apropie brușul de ceară de făclie, lipi o bucățică pe crăpătura care abia se observa, își trecu limba peste pecete și o aplică. La fel procedară și ceilalți.

— Uitați-vă bine, fraților! Când veți vedea vreuna din peceți ruptă, să știți că nu-i lucru curat! Acum să ne continuăm sfatul, spuse Săndruț. Suntem șapte. Mai primim încă pe atâția, mai mult nu. Dar oameni aleși, unul și unul și numai după ce vor depune jurământul pe

care-l vom presta și noi. Am spus că mai avem loc de șapte, nu mai mulți, pentru că tot atâția au fost și acei străbuni care au adunat comoara, și s-au luptat cu asupritorii să o păstreze. Și ați văzut că au făcut treabă bună! Puțini, dar buni, unul și unul, cum am mai spus. Ce ziceți? Credeți că vom fi destui atâția ca să băgăm în sperieți întreaga domnime din Țara Zărandului și chiar de mai departe?

— Dac-or fi toți ca noi, ajung, își dădu părerea Iovuț.

— Eu aș zice că suntem destui și atâția, de ce să-i mai primim și pe alții? spuse Luca, gândindu-se că dacă numărul membrilor cetei va crește vor fi mai mulți la împărțeală.

— Spuneți-vă fiecare gândul, fără teamă, așa cum credeți că e mai bine! Ce vor hotărî cei mai mulți, aceea va rămâne, iar ceilalți, fără să se amărască, trebuie să se supună; altfel nu se poate! Cum v-am mai spus, acei daci, strămoșii noștri, au fost paisprezece și după cum se vede oameni tari. Numai întâmplarea, o capcană sau vânzarea i-a răpus. De aceea, numai gândul vânzării să vă cutremure! Cu vânzătorii vom fi fără milă! Deși vom fi puțini, dacă vom lucra cu cap, vom fi tari. Vedeți bine că adăpostul este așa de bine ales, așa de bine întărit, încât nici cu o armată întreagă nu ne-ar putea scoate de aici.

Toți aprobară numărul stabilit de Săndruț. Erau mirați însă de ce Luca rămăsese atât de nemulțumit, dar nu-i trecu niciunuia prin gând care ar putea fi motivul.

— S-ar putea, pentru că nu suntem nemuritori, continuă Săndruț, ca unul ori altul din noi să cadă ucis în luptă, pentru că vom da o luptă necruțătoare, vom fi neobosiți în lupta cu domnii. Așa puțini, câți vom fi, trebuie să fim mai tari și de aceea niciodată nu vom porni la luptă așa, fără socoteală. Toate faptele noastre trebuiesc bine gândite. Nu vom pleca niciodată la luptă fără a ști dinainte tăria dușmanului, cum e înarmat și, odată aceste cunoscute, să-l luăm pe nepregătite. Dar, cum am mai spus, poate ca vreunul din noi să moară. S-ar mai putea, tot așa, ca unul din noi să se îmbolnăvească sau să fie rănit, să rămâie neputincios de pe urma rănilor și să nu mai poată duce viața aceasta grea pe care o vom duce. În locul celui mort, vom căuta alt ortac, ca și în locul celui bolnav sau neputincios. Celui care se va îmbolnăvi sau va fi rănit și nu va mai putea duce viața asta, între noi, îi vom da un ajutor din banii puși deoparte pentru nevoiași și cu agoniseala lui, își va putea face un rost. Asta fără să ne atingem niciodată de comoară. Numai din bănii puși deoparte pentru ajutoare. Comoara trebuie să crească pentru ceasul care va veni, pentru Crăișor. E bine?

— Bine, frate Săndruț, spuse Serafim.

— Bine, confirmară și ceilalți.

— S-ar putea ca vreunul dintre noi să se sature, de la o vreme, de viața asta grea de luptător. Slobod va fi să plece de la noi. Dar numai

cu agoniseala pe care și-o va face, și nu înainte de a jura că nu ne va vinde. Taina comorii și a adăpostului nu trebuie s-o mai cunoască alții. Dacă va îndrăzni să-și calce jurământul, va fi dat morții, oriunde ar căuta să se ascundă, pentru că orice-ar face tot îi vom da de urmă, chiar și la capătul lumii. Și acolo îl vom găsi! Pentru a pedepsi vânzarea nu vom precupeți nimic, chiar dacă ar fi să ne atingem și de aurul comorii! E bine?

— E bine, aprobară.

— Iarăși, poate va trece multă vreme până la ivirea Crăișorului. Cum v-am mai spus, ar putea să treacă și o sută-două de ani. Cine poate trăi atâta? Nu ne oprește nimeni să ne luăm neveste, să ne facem gospodării, cine va trăi cumpătat va avea cu ce să-și întreție o familie, și pruncii noștri, când le va veni rândul, ne vor lua locul; dar, cât ți-ar fi de dragă femeia, oricât te-ar ispiti, locul unde ne ascundem nu trebuie să-l știe și nici taina comorii! Îți găsești femeia care-ți place, într-un sat, te gospodărești, dar cea mai mare parte a timpului tot aici ți-o vei petrece, lângă ortacii de care vei fi legat prin jurământ, pe viață și pe moarte! E bine?

— Bine! aprobară, și cei mai bucuroși erau Serafim și cu Pătru, care aveau femei și copii, și nu știau dacă vor fi slobozi să se îngrijească de ei.

— Mai are cineva de spus ceva, ceva ce poate nu mi-a trecut prin minte și ar fi folositor pentru noi toți?

— Eu aș zice, începu Luca, că ăla care de la o vreme simte că nu mai poate duce viața asta, să fie slobod să plece în drumu' lui, după ce va jura, cum a spus Săndruț, da' nu numai cu agoniseala lui, ci să i se deie și lui o parte, un ajutor ca pentru cei bolnavi, ca să-și poată face un rost.

— Luca, iar ai apucat-o anapoda! Avem dreptul la a opta parte din toată agoniseala noastră a tuturor. A opta parte împărțită frățește, cum s-a și făcut. Când te-ai mai întâlnit cu atâția bani? Când ai mai avut o sută de florini ai tăi? Ce-ți mai lipsește? se miră Iovuț. Agonisește și ai să ai, precum vom avea toți!

— Ne-a venit atâta că suntem doar șapte, făcu Luca. Da' când om fi de două ori pe atâta, să văd ce-are să-ți pice la împărțeală?

— Te-a mușcat șarpele lăcomiei, Luca! Ți-am mai spus! Nu-i bine! Mâine-poimâine, cine știe, poate că-ți trece prin gând să ne și vinzi, și asta tot mușcat de șarpele ăla! Tot din…

— Mă faci vânzător?! se mânie Luca. Pe mine?! Eu?!

— Potolește-te, frate Luca, interveni Săndruț. Nu te-a făcut nimeni vânzător, și să te păzească Dumnezeu s-o încerci vreodată, asta o spun pentru oricare dintre noi, pentru că cei ce vor încerca să ne vândă vor primi răsplata după faptă, și aceasta nu e decât moartea! De altminteri, trebuie să jurăm. Eu voi fi primul care o voi face, pentru că

m-ați ales căpetenie.

Săndruț se ridică, ridică dreapta și rosti: „Jur că nu voi destăinui nimănui, în orice împrejurare m-aș găsi, la orice caznă aș fi supus, taina adăpostului ortacilor mei precum și taina „Comorii Crăișorului”! Jur că atâta timp cât voi putea purta o sabie, o pușcă sau un pistol, nu-mi voi da răgaz de tihnă în lupta cu domnii, precum a poruncit Crăișorul! Dacă mă va amăgi gândul vânzării, să fiu supus judecății ortacilor mei și dat morții, precum merită orice vânzător!”

Se lăsă pentru câteva clipe o tăcere solemnă.

— Așa să fie! rostiră ceilalți.

— Jurați fiecare, pe rând! Cât privește partea de jurământ unde e vorba de lupta până la capăt împotriva domnilor, atâta vreme cât poți, asta numai care crede că se poate ține de acest jurământ. Am spus, de la început, că oricare și oricând e slobod să plece, numai să nu umble cu gândul vânzării.

Jurară toți. Când îi veni rândul lui Luca, Săndruț rămase foarte mulțumit auzindu-l rostind întreg jurământul, adică să lupte atâta vreme cât va putea ține o armă în mână. „Trebuie să mai vorbesc cu el, își propuse Săndruț. E lacom. Un om ca ăsta ar fi în stare să și trădeze. De trădare n-am a mă teme, pentru că felul cum e alcătuit adăpostul ne apără. E de necucerit. Să mă interesez doar de aprovizionare și atunci chiar că nu ne poate face nimeni niciun rău. Toată greutatea apasă pe umerii mei, din ceasul în care m-au ales, răspund pentru toți. Trebuie să veghez!”

— Și acum, pentru că am jurat, reluă Săndruț, să vedem ce avem de făcut. Eu zic că mai întâi și mai întâi, să răzbunăm vânzarea Crăișorului. Vânzătorii trebuie să-și primească plata! Va fi cea dintâi treabă pe care o vom face! După aceea, după puterile noastre, începem socoteala cu domnii. Bine am zis?

— Bine! aprobară.

— Pătrușule, – vezi, Luca, tot avem nevoie de pruncul acesta – cum stai cu fluierițele? îl întrebă pe băiat.

— Ehei! Am pe doi ani, atâtea am meșterit!

— Ai să-ți iei desaga și o pornești spre Albac. Ai să-mi vii cu vești, cu tot ce-ai să poți afla despre acel Cristea Nicula și ceilalți vânzători care au mai fost. Cercetează în amănunt, așa cum ai făcut la Caraci. Acolo are să-ți fie mai ușor. Ai putea să fii într-o săptămână înapoi dacă-ți dau bani să-ți cumperi un măgăruș? Din banii obștești, de bună seamă, nu să-l cumperi din banii tăi.

— Păi, am la bănet ca să cumpăr o herghelie de cai, da’ un măgar! De ce să mai iau din banii obștii? Cât are să mă ție un măgăruș? Trei-patru florini.

— Aceia sunt banii tăi, pruncule! Ai să crești, poate că ți-i găsi și tu muiere, poate că-i avea prunci, păstrează-i! îl sfătui Săndruț. Ți-om da

zece florini din banii obștești, pentru cheltuială. E bine, fraților? îi întrebă.

— E bine! aprobară.

— Am să vă dau socoteala de fiecare bănuț! Ce-mi rămâne am să aduc înapoi, spuse băiatul.

În zori o și porni la drum.

X JUDECATA I

A cincea zi, spre seară, băiatul se întoarse. Cetașii tocmai isprăviseră vânătoarea și erau ocupați cu jupuirea și curățarea vânatului. Făceau provizii, și cum peștera le asigura condiții nemaiîntâlnite de păstrare a alimentelor, se puteau aproviziona pe multă vreme.

— Uite-l și pe Pătruț! se bucură Iovuț, văzându-l. Da' iute te-ai mai întors, pruncule!

Erau departe, pe marginea unui pârâu. Se fereau să lase urme în preajma adăpostului. Înăuntru nu duceau decât carnea, gata curățată și pieile. Resturile erau aruncate în pârâu.

Pătruț era urmat de un urecheat care-i purta desagii.

— Da' cu Brânduș ce fac? întrebă băiatul. L-am îndrăgit și mi-ar părea rău să-l mănânce lupii. La adăpost nu-l putem duce.

— Da' ăsta cine-o mai fi? întrebă Serafim. Ce Brânduș?

— Măgărușu', băciuț, răspunse băiatul. Așa l-am botezat eu, Brânduș.

— Fraților, băiatul are dreptate. Să ne apucăm și să-i facem un adăpost și lui Brânduș. Dacă îi dăm zor, până întunecă-i gata, propuse Săndruț. Aici e mai bine. E destul de departe de adăpost, apă are aproape și Pătruț se va îngriji să nu-i lipsească nici mâncarea.

În scurt timp construiră un adăpost rudimentar, provizoriu, doar atât cât să nu pătrundă la animal vreo fiară și să-l sfâșie. În timpul lucrului, la care participa și Pătruț, oamenii începură să-l iscodească de felul cum reușise să-și îndeplinească misiunea de cercetaș.

— Lăsați-l, să ne spuie în adăpost și, după ce auzim veștile, să chibzuim ce-i de făcut, propuse Săndruț.

Încărcară vânatul curățat pe niște pari, – erau doi cerbi voinici – unul luă pieile. Pătruț îi mai mângâie botul lui Brânduș, se asigură că poarta improvizată nu poate fi dată la o parte, și-i urmă.

În jurul vetrei, începu sfatul.

— Ei, cum ți-a mers, Pătrușule? Acuma, spune-ne ce ai de spus!

— Nu mi-a fost greu, începu băiatul, c-am mers mai mult călare. Am ținut drumu' mare, că n-am de ce mă teme. Cine mă întreabă de vorbă, numai de fluierițe întreabă. Am ajuns la Albac joi după prânz. L-am iscodit pe unu', l-am iscodit pe altu', oamenii nu se fereau de mine. Cristea ăsta n-a fost singur. Au mai fost niște gornici, da' el i-a dus la locu' unde erau ascunși Crăișoru' și baciu' Cloșca. El a luat jumătate din bani, o sută cinzeci de galbeni împărătești. Pe ceilalți i-au împărțit între ei gornicii. Când au văzut că nu mai e de trai, se temeau de mânia oamenilor, gornicii și-or pierdut urma. Doi cică ar fi apucat-o spre Țara Românească, alții spre Moldova ori aiurea. Nu se știe bine. Numai Cristea mai e în sat, da' nu stă mai mult de o

săptămână. Vrea să-și cumpere căși și pământ undeva, pe Murăș, unde nu-l știe nimenea cine-i. În sat nu mai poate sta. Oamenii nici nu-l bagă-n seamă. Nici la ziua-bună nu-i răspund. Da' nici nu prea iese. Mai mult pe lângă casă se ține. Nici pe nana Lucreție, muierea lui, și pe Dorin, pruncu' lor, nu-i bagă nimeni în seamă, de parc-ar fi râioși ori ciumați. Pruncu-i cam de seama mea, poate cu un an-doi mai mare. Da' să știți că pruncu' și nana Lucreția nu-s de vină! Să nu le faceți ceva că vă încărcați degeaba de păcate! Da' am să vă povestesc cum a fost și-ți înțelege. După ce am văzut unde șade, am mai umblat prin sat, cu fluierițele mele, până la apusul soarelui. Când începu să întunece am strigat la ei la poartă și i-am rugat să mă primească pe noapte. A ieșit el întâi, Cristea. L-am văzut că se bucură și m-am mirat. După aceea am băgat de seamă că era dorit de-o vorbă. Nimeni nu-l mai caută, nu-i mai vorbește, nu-l ascultă. Ar fi bucuros să vorbească și cu un țigan, cu oricine, numai să mai audă vorbă de om. Pruncu', adică Dorin ăla, nu-i vorbește. Nana Lucreția, tot așa. Se înțeleg pe mutește. M-a îmbiat în casă. Cu mine au vorbit și nana Lucreția și Dorin. Când le cerea și el câte ceva, îi dădeau, da' mutește. Se pregăteau de cină când am intrat. El avea pe masă un blid cu carne, altu' cu zeamă grasă, pită și niște scovergi. Pită albă. Ei, nana Lucreția și cu pruncu', lângă vatră, aveau grumpe fripte. Atâta. Nici pită, nici nimica. Cristea m-a îmbiat să șed la masă cu el. Dorin mi-a făcut semn că nu, să nu fac una ca asta, să mănânc grumpe cu ei, cu el și cu nana Lucreția. Le-am spus că nu-s flămând, că am mâncat, și așa și era, nu pentru mâncare m-am rugat să mă găzduiască, ci doar pentru adăpost. Nana Lucreția nu m-a lăsat și mi-a dat un scăunuț să stau cu ei, lângă vatră. S-a sculat și a închis ușa ca să nu audă Cristea ce vorbim. „Să nu-ți fie lăcomie… Cum te cheamă, pruncule?" m-a întrebat Dorin. „Pătruț", i-am zis. „Să nu-ți fie lăcomie, Pătrușule, la mâncarea lui taica! E cu sânge! Cu carne de om! Mănâncă cu noi, grumpe, că-s de la noi din grădină, noi le-am săpat!" „Cum, cu sânge?" m-am prefăcut a nu înțelege, da' îmi trecea prin gând ce vrea să zică. „N-ai auzit? El l-a vândut pe Crăișor! Îi pare rău acuma, da-i târziu! Nu-l mai băga în seamă, cum nu-l mai bagă nimenea! Nici noi nu-i vorbim! Vrea să vândă tot ce avem aicea și să cumpere cu banii vânzării – nu cu ce vinde aici, cealaltă vânzare, cred c-ai priceput, cu banii murdăriți de sânge, cu galbenii împăratului, – vrea să cumpere căși și pământ undeva pe Murăș, unde nu-l știe nimenea cine-i. Că, să mergem cu el, c-om trăi bine. Noi, eu cu maica, de-om ști că ne apucăm de cerșit, dacă vinde de aicea, – da' tot nu cumpără nimenea – da' cu el nu mergem! Îl ascultăm ce ne poruncește, până s-o duce în drumu' lui, da' de vorbit nu-i vorbim. Câteodată se mânie, ne suduie și spune că ne omoară. Noaptea nu-l mai încape patu'. Geme. Se frământă. Dacă-l mai ține așa, cine știe, poate că și bolunzește, da' noi nu-l putem ierta;

nici eu, nici maica, așa cum nu-l iartă nimenea! Așa să știi! Mâncă grumpe, Pătrușule, că-s tare bune, și să nu lăcomești la mâncarea lui! E cumpărată cu bani spurcați, banii vânzării!" Toată noaptea am povestit cu nana Lucreția și cu Dorin. El, Cristea, nu s-a mai arătat. A înțeles. Numai spre dimineață l-am auzit: „Auzi, Lucreție? Vă mai dau vreme de gândire o săptămână! Dacă nici până atuncea nu vă băgați mințile în cap, vă las! Îmi iau lumea-n cap și vă las! Să nu ziceți că n-ați știut!" Nu i-a răspuns nimenea. A trântit ușa și s-a băgat în pat. Toată noaptea s-a frământat, l-am auzit bine. Ori că se teme, ori că-i pare rău de ce-a făcut. Atâta am putut să aflu, atâta v-am spus, își termină Pătruț raportul.

— N-avem vreme de pierdut, începu Săndruț. Care se pricepe mai bine la cai? Ne mai trebuiesc trei, pentru că mergem cu toții. Toți șapte. Mâine seara, cel mai târziu, trebuie să fim la drum!

— Mă duc eu după cai. Mă pricep, se oferi Pătru. Unde să-i duc după ce-i cumpăr?

— La hanul lui Dura din Baia. Acolo-s și ceilalți cai. De-acolo pornim mâine seara. După ce-i cumperi îi duci acolo, și spune-i că te-am trimis eu. Mă cunoaște. E omul nostru. Și patru șei ori măcar tarnițe, dacă nu găsești, Pătrule. Știi să călărești, Pătrușule? îl întrebă pe copil.

— Am mai călărit, când trăia taica, da' pe cai de-ai noștri, moțești. Da' mă învăț eu, numai cal să fie!

— Vezi, frate Pătrule, unul să fie mai blând, pentru Pătruț. Trebuie să vie și el cu noi ca să ne călăuzească acolo în sat. Nu trebuie să mai întrebăm pe nimeni de nimic. De mers vom merge prin păduri, ocolind toate satele și târgurile, cum am făcut atunci, la venirea încoace. N-avem vreme de pierdut! Pregătiți-vă pistoalele, săbiile și încărcăturile. Măcar cinci încărcături de fiecare pistol, să fie, că nu se știe peste ce putem da pe drum. E bine să fim pregătiți pentru orice. Săbiile le mai ascuțiți. Pătrule, îți iei merinde și pleci! Armele ți le aducem noi. Nu se cade să umbli înarmat după cumpărături. Mâine seară, la hanul lui Dura, cum ne-a fost vorba, cu caii și ce ne mai trebuie! Hai să desfacem tainița, fraților, propuse Săndruț. Îți dau 300 de florini, din banii obștești, frate Pătrule! La urmă ne vei da socoteala de ce-ai dat și ce ți-a mai rămas!

Rupseră pecețile, numărară banii, închiseră și sigilară la loc. Pătru își luă în traistă de-ale gurii și plecă. Ceilalți nu se culcară până nu-și pregătiră armele, așa cum îi sfătuise Săndruț.

Merseră zi și noapte, cu popasuri scurte. Abia în preajma Albacului opriră mai mult și așteptară să înnopteze. Caii îi legară într-o poiană din pădure. Vroiau să intre în sat nevăzuți, să facă ce au de făcut și tot atât de nevăzuți să plece.

Era aproape de miezul nopții, când pătrunseră în ograda lui Cristea Nicula. Încercară ușa. Era închisă, zăvorâtă pe dinăuntru. Săndruț bătu încet. Se auziră pași ce se apropiau. Cât de ușor bătuseră, fuseseră auziți imediat. Însemna că cei din casă nu dorm.

— Cine-i? se auzi o voce bărbătească, liniștită.

— Noi, căpitanii Crăișorului! răspunse hotărât, dar cu voce destul de scăzută, Săndruț.

Se auzi hârșâitul zăvorului de lemn. Intrară în tindă. Era întuneric. O umbră se aplecă asupra jarului ascuns sub spuză, suflă și fu aprinsă o feștilă. Atunci abia văzură că într-un colț al tinzii era un culcuș improvizat, din care se ridică un copilandru. Femeia care aprinsese feștila o apropie de opaiț, aprinzându-l. Bărbatul care le deschise nu scoase o vorbă. Stătea ca împietrit și-i privea.

— Vă așteptam! rosti în sfârșit. Intrați dincolo!

Pe chipul lui nu se citea nici spaimă, nici uimire, ci mai degrabă resemnare.

— Nană, i se adresă Săndruț femeii, ia-ți pruncul și ce mai poți și așteaptă-ne în uliță! Să nu te temi! Îți suntem prieteni, dar avem de făcut o judecată și nu se cade să fiți de față! Să ne așteptați, mă auzi, nană? Să nu plecați nicăieri, că nu vă vrem răul! îi mai atrase atenția Săndruț femeii.

Ea nu răspunse. Mutește își strânse câteva boarfe și le întocmi într-o bocceluță. Îl luă pe Dorin de mână și-l trase după ea, fără niciun cuvânt.

Între timp fu aprins un opaiț și în odaia alăturată. Intrară.

— Ne cunoști, Cristea Nicula? întrebă Săndruț.

— Da! Sunteți căpitanii!

— Știi de ce-am venit?

— Să mă judecați! Știu! Trebuia! Vă așteptam!

— Și nu te temi?

— Mă tem mai mult de viață decât de moarte! Știu că pentru asta ați venit, să mă judecați și să mă ucideți! Știam că trebuie să veniți!

— De unde știai?! Cine ți-a putut spune?!

— Nimeni. Așa trebuia să fie!

Se așezară toți pe lavițele de pe lângă pereți. Cristea rămase în picioare, în mijlocul încăperii.

— Cu cât l-ai vândut, Iudă? întrebă Săndruț.

— Cu cât a dat împăratu'. Cu trei sute de galbeni, da' mie nu mi-a rămas decât jumătate. N-am fost singur. Vi-i dau! Sunt bani spurcați! Banii vânzării de frate! Mi-era văr, văr bun, Crăișoru'.

— De ce-ai făcut-o?

— Credeam că scap de robie. Atâta aur… Da' degeaba! Dacă s-ar mai putea tocmi ce-am stricat… da' nu se mai poate! Își aplecă privirea și se îndreptă spre un colț al încăperii.

Scoase dintr-o lădiță ceva înfășurat într-o basma și reveni.

— Ăștia-s. Numai doi galbeni am stricat. Am cumpărat pentru prunc și pentru muiere. Haine și făină albă le-am cumpărat. Și altele. Nu le trebuie! Nici mie nu-mi mai trebuie nimica!

— L-ai întrecut pe Iuda! spuse Serafim. Iuda și-a vândut învățătoru' pentru treizeci de arginți. Tu te-ai înfipt la galbeni, ca șarpele! L-ai vândut pe Crăișor cu trei sute, și nu arginți, galbeni, îngălbenire-ai ca șofranu', câine! De gălbenare să crapi! Nu ți-au fript degetele?

— Mi-au fript inima! Ce să mai fac? Parcă se mai poate îndrepta ceva? răspunse Cristea fără să ridice tonul. Judecați-mă! Ucideți-mă! Nu mă mai chinuiți!

— Știi ce-a făcut Iuda după aceea? îl întrebă Săndruț.

— Știu, se întoarse și, scotocind sub un lepedeu, scoase o frânghie cu lațul pregătit. Știu, continuă. Am încercat, da' nu pot!

Se lăsă tăcerea. Priveau la omul din fața lor. Se așteptau să găsească un îndârjit, unul care le va răspunde în răspăr, un cinic. Găsiră o zdreanță.

— Pune-o la loc! porunci Săndruț.

Omul se întoarse și se aplecă să bage funia de unde o scosese. Iute, pe negândite, Săndruț trase pistolul de la cingătoare și-l slobozi. Niciun spasm, nicio zbatere. Moarte fulgerătoare. Omul se lăsă moale și se prăbuși pe lutul muruit.

— De ce-ai făcut asta?! îi reproșă Luca. Trebuia chinuit cum a fost chinuit Crăișoru'! Roată n-aveam, da' o secure, să găsea ea!

— Așa am găsit eu că-i omenește! Trebuia să moară și a murit! Omul ăsta e mort de câteva luni! Un mort care mai umbla pe picioare! Numai stârvul se mai ținea. Sufletul, de mult… Ne-am făcut datoria! L-am judecat! Nu suntem însă și călăi ca să-l fi chinuit. Îl chinuiam dacă ne primea altfel, așa cum am crezut cu toții că ne va primi. Pentru el era mai mare pedeapsa dacă-l lăsam să trăiască! Ar fi făcut-o singur, ați văzut, dar era prea slab pentru asta. Nu oricine e Crișan! Să ieșim.

Ieșiră. La poartă îi aștepta femeia și copilul.

— L-ați judecat? întrebă femeia. Dumnezeu să-l ierte și să vă răsplătească! Viața era un chin pentru el! Și pentru noi! Purtăm pecetea rușinii pe frunte! V-ați face pomană și cu noi! Pentru ce să mai trăim? Să fim arătați veșnic cu degetu': „Uite, muierea și pruncu' lui Iuda!" așa au să ne zică oamenii.

— Liniștește-te, nană Lucreție! o rugă Săndruț. Liniș…

— Da' de unde știi cum mă cheamă?! îl întrerupse femeia.

— Așa cum îți știm numele, tot așa știm că nici dumneata, nici pruncul, Dorin, n-aveți nicio vină. Am venit să vă ajutăm! Veniți cu noi până unde avem caii și ne-om sfătui! Luca, adu feștila, porunci.

Luca veni cu o torță aprinsă, dinainte pregătită. Săndruț o apropie

de streașină de stuf. Din patru colțuri dădu foc casei.

— Banii! Galbenii! răcni speriat Luca.

— Ne-ar aduce nenoroc, Luca! Sunt banii vânzării!

— Să-i ardă focu' cu vânzător cu tot! rosti și Pătru. O luară spre pădure. Se auzeau apropiindu-se oameni, ce făceau larmă, ca la foc. Nu trebuiau să-i întâlnească. Nu trebuia să mai știe nimeni ce se întâmplase.

Caii pășteau liniștiți. Se așezară în jurul unui foc pe care-l încropiră la repezeală. Era destul de departe de sat, așa că nu putea fi văzută vâlvătaia.

— Fraților! începu Săndruț. Știți prea bine că nana Lucreție și pruncul, Dorin, n-au nicio vină. Ne-a spus Pătruț, așa că știam dinainte.

Abia la lumina focului, femeia deosebi chipul lui Pătruț, care nu fusese cu restul cetei, ci stătuse la cai.

— Tu erai, pruncule?! Erai omu' lor?! De ce nu ne-ai spus?

— Nu eram slobod s-o fac, nană! Iartă-mă!

— Înțeleg, Pătrușule! Îți mulțumesc! De aceea știați cum ne cheamă, i se adresă lui Săndruț.

Dorin se apropie de Pătruț și-l îmbrățișă ca pe un frate. Abia după ce se liniștiră, zâmbind, Săndruț reluă:

— Cu toate că n-ai nicio vină, nană, aici nu mai poți rămâne! Vorba dumitale, porți pecetea rușinii întipărită pe frunte, dar pe nedrept, și nu trebuie s-o mai porți! Noi o știm, fraților, li se adresă ortacilor, dar oamenii de aici poate că nu. Trebuie să le facem un rost! Să-i ajutăm pentru că aceasta este menirea noastră, să-i ajutăm pe cei obidiți! Trebuie să-i ajutăm să-și câștige dărabul de pită de care au nevoie! Nu mai au decât ce-i în boccea. Le spuneam, lui Luca și Ianoș, pe drum, când ne întorceam de la Bălgrad, că ar fi bine dacă în fiecare târg am avea omul nostru. La Baia îl avem pe Dura, vom găsi și în celelalte târguri. La Hălmagiu, o vom avea pe nana Lucreția. Să-i dăm cât îi trebuie ca să arendeze hanul din Hălmagiu, cel de la drumul mare, nu cel din sat. E un vad bun și cu un pic de pricepere s-ar putea descurca bine.

— Vadu-i bun, nimica de zis, îl întrerupse Pătru hălmăgeanul, da' de ce crezi că nu-l mai arendează nimenea? Ișpanu' Hollòki îi vămuiește pe hangii de cel din urmă creițar. Le lasă abia cu cât să se poată descurca, de aceea nu se mai bagă nimenea.

— De data asta n-are s-o mai facă! Dimpotrivă, el va fi cel vămuit! Vedeți, e o lege nescrisă, care spune că împrumutul se întoarce. Cine face, face-i-se! Când ți-o căuta pricină, nană Lucreție, să ne dai de știre! Să nu te temi! Dacă-ți cere bani, dă-i, dar mai bine amână-l până ne dai nouă de știre. Pătru, că-i de pe-acolo, are să mai treacă pe la han de câte ori va da pe acasă. Mai e și Pătruț, care bate satele și

târgurile în slujba noastră și nu e săptămână să nu se abată și pe la Hălmagiu. Noi să știm numai ziua când trebuie să vie ișpanu' după bani și lasă-l în seama noastră! A doua oară nu ți-o mai cere! Cât ziceți să-i dăm nanei Lucreția, fraților, ca să poată să-și înceapă negoțul?

— Arenda era de o sută de florini pe an, da' acuma zic că l-ar putea scoate și cu cinzeci. De trei ani n-a mai încercat nimeni să-l arendeze, măcar că-i în bună stare și vad bun. Da' nu se dă decât pe cinci ani, așa că numai arenda ar fi două sute cincizeci de florini. Apoi i-or mai trebui pentru băuturi, pentru așternuturi, pentru ce se cere la un han. Judecați și voi. Eu nu știu ce să zic. Gândesc că fără cinci sute de florini nu se poate apuca de nimica, propuse Pătru, ca un cunoscător al vadului.

— Să-i dăm, deocamdată, cinci sute de florini, și dacă nu-i ajunge să ne mai ceară, că-i mai dăm, până începe să câștige, propuse Serafim. Da' eu gândesc că cu banii ăștia s-ar descurca deocamdată. Dacă n-ar fi Hollòki, ar avea un câștig frumos. Da' cu ișpanu', cum a zis Săndruț!

— E bine cum spune Serafim, fraților? îi întrebă Săndruț.

— E bine, răspunseră ceilalți.

— Nană Lucreție, ai să te duci deocamdată la Baia de Criș. Să trageți la hanul lui Dura. Întrebați și-l găsiți. E cel mai bun han din târg. Îi spuneți că veniți din partea noastră și că am spus eu să vă găzduiască până vine unul din noi ca să vă aducă banii. N-avem la noi că ți-am da acuma. După ce iei banii, faci cum am spus: te duci la Hălmagiu și arendezi hanul! Dacă ai necazuri ne dai de știre! E bine?

— Da' eu cum am să vă pot mulțumi pentru binele ăsta? întrebă femeia.

— Ai să ne ajuți, și încă mult! Vom ține la dumneata cai, haine, și ce credem noi că are să ne mai trebuiască. Bineînțeles că pentru toate acestea îți vom plăti ca orice călători, dar trebuie să tăinuiești legătura cu noi. Poate că, vreodată, unul din noi e urmărit și trebuie ascuns, poate trebuie să aflăm anumite știri care numai de la un hangiu se pot afla. La un han multe se pot pune la cale! Vei fi omul nostru, nană, cum ne e Dura la Baia. Te prinzi?

— Mai încape vorbă? răspunse fără pic de ezitare femeia. De-aș ști că pătimesc, da' pe voi, dragilor, n-am să vă uit cât trăiesc!

— Bani de drum ai? Te poți descurca până la Baia? Îți trebuiesc cam două zile de drum ca să ajungi la Baia.

— Bani n-am, da' ceva merinde, cât să ne ajungă până la han, avem. Acolo, dacă zici c-ai vorbit cu omu' acela, cu Dura…

— Să-i spui că te-a trimis Săndruțu' Tomii. Atâta ajunge. Dumneata caută de te hodinește, pe undeva, și mâine dimineață să și pleci la drum. Noi nu mai putem sta! Sănătate bună, nană Lucreție!

— Să fiți sănătoși, oameni buni! Să trăiești, Săndrușule! răspunse

femeia ștergându-și o lacrimă.

XI CHERVANUL ÎMPĂRATULUI

Mergeau pe poteci de munte bine cunoscute de Iovuț, care era de prin partea locului. Urcau, coborau, și, după cum era poteca, lăsau caii la pas ori îi mânau la trap, sau la galop. Caii erau buni, cai aleși. În frunte călărea Iovuț. Poteca uneori se apropia, alteori se depărta de drumul mare, adesea întretăindu-l. Drumul mare cotea în serpentine când mai largi, când mai strânse, și poteca era un fel de scurtătură pe care o foloseau mai mult localnicii, cunoscătorii. Străinii nu se încumetau. Urmau poteca pentru că nu vroiau să fie văzuți de cineva și, eventual, să li se ia urma.

Urcau o pantă lină, la pas. Deodată, Iovuț le făcu semn de oprire. Ascultară cu toții. Când mai înăbușit, când mai clar, se auzeau tropote.

— Suntem departe de drumul mare? întrebă Săndruț.

— Nu prea. Să tot fie vreo trei sute de pași, răspunse Iovuț.

— Par să fie cătane, spuse Săndruț. Stăm pe loc și să nu facem larmă! Pătrușule, i se adresă flăcăiașului, ia-ți desaga cu fluierițele, ieși la drum și vezi ce-i!

Pătruț descălecă sprinten, își luă desaga și se pierdu în dosul unui tufiș. Ascultau. Tropotele se auzeau din ce în ce mai distinct. Săndruț își ciuli urechile.

— Sunt cam vreo zece călăreți și mi se pare că se aude și zgomot de roți. O fi vreun hincheu domnesc ori vreo cocie ceva, da-i grea, încărcată. Ori poate că-i vreun chervan de-al împăratului care duce muniție și alimente pe la regimentele împărătești.

— Pe aici trec, confirmă Iovuț. Duc pulbere și muniție la regimentele din partea Abrudului, aduc de acolo saci cu bani, de la băile de aur de la Zlatna, și chervanele sunt întotdeauna însoțite de cătane, de călăreți. Numai că ceva de felul ăsta trebuie să fie, dacă zici că-s atâția. Negustorii și domnii, când merg la drum, dacă-și iau câțiva haiduci domnești, patru-cinci, ori plătesc câte o caraulă de pază cam tot de atâția oameni.

— Dacă-s oameni împărătești, să-i lăsăm în treaba lor, orice-ar duce, spuse Serafim. Nici Crăișoru' nu s-atingea de bunu' împăratului. Numai dacă-i vreun domn, atuncea să-l vămuim.

— Și cine crezi că-i împăratul? începu Săndruț. Împăratul e domnul domnilor! Asta e! Greșeala pe care a făcut-o Crăișorul este că s-a încrezut întâi în vorbele lui și apoi că nu s-a atins de nimic din ce era împărătesc. Abia la sfârșit a înțeles cum stă treaba, dar era prea târziu. Să vedem ce vești ne aduce pruncul, câți sunt și cine-s, și dacă nu-s atâția, ne-om putea încumeta să-i ușurăm de ce duc, fie bani, fie pulbere ori plumbi, fie arme. Ne trebuiesc!

Nu-și isprăvi bine vorba că Pătruț se și ivi:

— E o cocie acoperită cu polog, n-am putut vedea ce-i înăuntru și douăsprezece cătane călări. Au săbii și pistoale. Caii și șeile-s bune, cătănești. Unii aproape c-or adormit în șa. Sunt trudiți. Se vede că vin de departe și n-or dormit, ori dac-or dormit, or dormit puțin. Au ochii umflați de nesomn.

— Iovuțule, știi vreo scurtătură pe unde le-am putea pica măcar cu o jumătate de ceas înainte? O îngustime așa, unde să nu aibă loc să întoarcă fără să oprească?

— Dacă-i lăsăm să treacă și o ținem înainte, trecem peste drumu' mare și coborâm pe o căliță netedă, pe care o știu bine. Le-o putem lua înainte cu un ceas bun. Drumu' are multe cotituri, să tot fie de cinci ori mai lung ca al nostru.

— Atunci, pregătiți-vă! Să-i lăsăm să se îndepărteze atâta cât să nu ne poată vedea sau auzi trecând drumul. Avem timp, dac-i așa cum ai spus, Iovuțule. Cercetați-vă pistoalele! Puneți-vă încărcăturile la îndemână!

După vreun sfert de oră erau la drum. Când se îndepărtară bine de șosea, o luară la trap mărunt. Mai auziră un timp tropotele stârnite de caii chervanului împărătesc, dar mult în urmă. Terenul pe care înaintau era acoperit cu niște iarbă măruntă și aspră, iar pe alocuri cu mușchi, așa că nu fură siliți să-și încetinească mersul, zgomotele copitelor cailor abia făcându-se auzite. După vreo jumătate de ceas se apropiară iar de șosea. Trebuiră să lase caii adăpostiți după niște tufe, în paza lui Pătruț, și ei urcară o pantă abruptă care îi scoase la șosea. Dincolo de șosea, care părea tăiată în stâncă, se înălța muntele, format din stânci abrupte cu vegetație săracă. Abia în sus, spre culme, unde panta se îndulcea, începea iar desișul pădurii. Sândruț cercetă amănunțit locul și întocmi planul de bătaie:

— Să încercăm să prăvălim un stean ca să le înfundăm drumul.

Zis și făcut. Urcară panta, cercetară stâncile, până găsiră una potrivită, pe care o putură mișca din loc, și în scurt timp șoseaua era blocată.

— Eu cu Luca și Serafim rămânem aici și ne adăpostim după stâncă. Tu, Ianoș, cu Pătru și Iovuț, pregătiți un stean asemenea, și după ce-i vedeți că trec, sloboziți-l în drum. Așa, îi prindem ca într-o capcană. După stânci suntem și adăpostiți ca să putem trage cu pistoalele. Căutați să nu ucideți caii! Poate că au să ne trebuiască. Vedem noi la urmă. Hai cu toții să vedem ce stâncă putem mișca și s-o lăsăm numai așa, înțânată, ca numai dacă o atingeți să se prăvălească.

După ce fură gata pregătirile, se adăpostiră în așteptarea dușmanului. Abia după vreo jumătate de oră se ivi convoiul. Se târa parcă, ori așa li se părea lor de nerăbdători ce erau. Călărețul din fruntea ostașilor, un ofițer, dormita. Abia când ajunse la șase-șapte pași observă obstacolul. Dădu o poruncă într-o limbă pe care cu greu o

putu pricepe Săndruț, un amestec de franceză și germană. „Ăștia-s mercenarii din Țările de Jos. Valoni ori flamanzi trebuie să fie. Nu ne va fi prea ușor”, își spuse Săndruț. Doi ostași descălecară și se apropiară de stâncă, să vadă ce-i. Ofițerul era încredințat că stâncă se prăvălise din întâmplare, barând drumul.

— Stai! Jos armele! porunci Săndruț în germană,

În aceeași clipă auzi și zgomotul făcut de prăvălirea stâncii mișcată din loc de oamenii din ceata lui Ianoș.

Ofițerul rămase câteva clipe surprins, încordă frâul și se repezi. Săndruț descărcă pistolul lovindu-l drept în frunte. Se lăsă ușor într-o parte și se prăbuși din șa. În aceeași clipă se auzi o altă comandă, ostașii descălecară și se adăpostiră, pregătindu-și pistoalele, nu înainte de a mai cădea doi, străpunși de plumbii sloboziți de Serafim și Luca, ce loviră fără greș.

— Stați așa, le șopti Săndruț. Făcu un salt amăgitor adăpostindu-se iar după stâncă. Se auziră bubuind pistoalele ostașilor. Șase, numără Săndruț. Mai trebuiau trei. Trei ostași n-apucară să tragă. Mai făcu un salt amăgitor și le auzi și pe acestea.

— Pe ei, fraților! strigă, săltându-se cu iataganul ridicat. Fu urmat de ceilalți doi, cu săbiile pregătite. Nu trebuia să le lase ostașilor timpul ca să-și reîncarce pistoalele. Lupta era inegală. Trei contra nouă, dar în același timp apărură Ianoș cu ceilalți, din partea opusă. Luptă la sabie. Fiecare avea în față câte un adversar, numai Săndruț se pomeni cu trei deodată, poate unde era mai îndârjit ori că-l recunoscuseră drept căpetenie. Era înconjurat și era silit să facă salturi acrobatice ca să se poată feri și para loviturile. Deocamdată nu se putea rezuma decât la apărare. Prea erau dese loviturile și veneau din toate părțile. Când îi veni însă la îndemână, repezi iataganul cu atâta forță în țeasta unui flamand, încât i-o crăpă ca pe o tărtăcuță, dar mișcarea era să-l coste viața, dacă nu-i sărea la timp în ajutor Luca, ce tocmai își doborâse adversarul, și văzuse primejdia în care se găsea Săndruț, care era cât pe ce să primească o lovitură ucigătoare, venită din spate. Cu pieptul o pară Luca, primind-o în umărul stâng și doborându-l pe dușman cu dreapta. Atâta-l mai ținură puterile și se prăbuși în brațele lui Săndruț. Acesta îl îmbrățișă cu stânga, continuând să mânuiască iataganul ca pe o vijelie, reușind să-l ție la distanță pe un flamand îndârjit. Nu-i era ușor, cu trupul lui Luca în brațe, care-l împiedeca în mișcări. Ochi dintr-o privire situația și observă că flamanzii se țineau tare, ei fiind încă în inferioritate. Se hotărî să renunțe la luptă, ca să-l poată salva pe Luca, ce sângera și-și pierduse cunoștința. Nu putea să-l lase.

— Trageți-vă spre vale, fraților! porunci. La cai! Nu-i putem răzbi! La cai! La cai!

În aceeași clipă se petrecu însă ceva neprevăzut. De pe stânci se

prăvăliră patru umbre întunecate. Erau patru oameni aproape sălbăticiți, cu chipurile ce nu mai cunoscuseră de multă vreme briciul ori foarfeca, cu ochii înfundați în orbite, cu țundre zdrențuite, numai petice, înarmați cu niște sulițe de carpen pârlite la foc. Cu atâta furie se repezi primul, încât îl străpunse dintr-o parte în alta cu groaznica-i frigare pe unul din flamanzi. Ceilalți, speriați, își aruncară armele și începură să ceară, în limba lor, îndurare.

— Opriți! porunci Săndruț. Opriți! mai repetă, când îi văzu pe cei patru transformându-și țepușele în pari și lovind zdravăn.

Încetară, la porunca lui Săndruț. Soldații câți mai rămăseseră fură dezarmați și legați. Ștergându-și nădușeala, după atâta trudă, ortacii începură să se apropie de Săndruț, care se căznea să-i lege rana lui Luca.

— Pită, ceru Săndruț. Miez de pită ca să-i pot opri sângele! Căutați în căruță! Trebuie să aibă pită la ei!

În câteva minute, după ce frământă în pumn miezul de pâine, aplică un cocoloș pe rana deschisă a ortacului și strânse bine legăturile. Îl întinse pe Luca pe iarba din marginea drumului, punându-i drept căpătâi o traistă de ovăz luată din căruță. Abia atunci avu vreme să se ocupe de necunoscuții prieteni, care-i săriră cu atâta promptitudine în ajutor, asigurându-se mai întâi că din partea flamanzilor nu-i mai păștea nicio primejdie.

— Cine sunteți, fraților? li se adresă.

— Da' scurtă ținere de minte mai ai, Săndrușule! i se adresă unul. Nu mă mai cunoști?

Săndruț îl scrută cu privirea-i ageră și cu greu putu desluși, sub barba crescută în neorânduială, trăsăturile lui Iovan Dâlv, din Musariu, unul din foștii căpitani ai Crăișorului.

— Iovane, frate! Cum ai ajuns în halul ăsta? Cum ați ajuns așa? mai întrebă, aruncându-le o privire și celorlalți, dar nereușind să-i recunoască.

— Tare aș vrea să te văd și pe tine cum ai fi arătat dacă aproape trei luni de zile n-ai fi mâncat decât rădăcini, ca gliganii, ori coajă de copac! Nu ne putem apropia de sat cu niciun chip. Suntem hăituiți mai rău decât fiarele. Am auzit de tine și de ceata ta și te căutam. Da', cum? se miră. Unde ți-s oamenii? Se zice că ai avea peste o sută de ortaci!

— Vorbe, Iovane! Ăștia, câți ne vezi, suntem toți. Ba mai avem cu noi un fecioraș. E la cai. Dați-le ceva să îmbuce și pregătiți o targă să-l putem căra pe Luca!

Oamenii lui Săndruț își scoaseră merindea și o împărțiră frățește cu proaspeții ortaci, înfometați. Mâncau de se părea că li se bat calicii la gură.

— Nu vă lăcomiți așa, dintr-o dată, îi sfătui Săndruț. Nu mâncați pe

săturate! Câte puțin și mai des, până vă deprindeți, că altfel vă betejiți, doamne feri! Avem nevoie de oameni sănătoși în ceată, dacă ziceți că vreți să veniți cu noi, dar despre asta mai stăm de vorbă. Să văd mai întâi ce duceau ăștia cu atâta pază.

În doisprezece săculeți de piele erau florini. Săndruț nu-i mai desfăcu. Mai avusese prilejul să vadă asemenea săculeți și le cunoștea conținutul. Fiecare avea câte o mie de florini, deci douăsprezece mii. Mai găsiră o lădiță cu plumbi și trei butoiașe cu pulbere. Toate fură descărcate, împărțite și urcate pe cai. Mai adunară toate armele de la morți și de la prinși. De vizitiu nu se legară. De altminteri, acesta nici nu participase la luptă. Speriat, s-a băgat sub căruță, de unde nu s-a mai clintit.

— Caii îi luăm toți! De mare folos n-au să ne fie, că-s pecetluiți cu fierul înroșit, dar șeile sunt bune. Ne vom folosi de cai până ne apropiem de adăpost și-i slobozim pe undeva. Încercați să găsiți un drum pe unde pot coborî caii!

— Dacă mai mergem vreo trei sute de pași coasta se alină, spuse Iovuț. Eu o iau înainte, voi coborâți la ceilalți cai și țineți-o tot pe lângă drumu' mare. De-acolo o luăm pe o cale, tot prin pădure, care ne scoate până aproape de Crișcior.

Targa, improvizată din crengi și înfășurată în pânza desprinsă de pe coviltirul căruței, fu legată între doi cai care se dovediră mai blânzi, și Luca, așezat cu grijă în culcușul improvizat.

— Mereuaș, fraților, le atrase Săndruț atenția, să nu-l zdruncine și să i se desfacă legăturile! Până la adăpost n-avem ce-i face. Acolo, vedem noi!

Soldații legați se rugau să le dea drumul.

— Lasă, că știu eu cât vă face pielea, vouă ăstora, mercenarii cu soldă! Pe voi vă folosește împăratul numai la treburi din astea, unde nu se încrede în cătanele prinse cu arcanul! Are să treacă cineva, că sunteți la drumul mare, și s-o milui să vă sloboadă. N-am chef să vă știu pe urmele noastre, că sunteți în stare! Pentru bani vă vindeți și sufletul!

Convoiul se mișcă încet și răsuflară ușurați când se văzură adunați și departe de drumul mare. Din pricina rănitului, se deplasau încet și cu băgare de seamă. Ocoleau pe departe orice așezare omenească. Abia când ajunseră în dreptul Țebii, Săndruț îi trimise pe Serafim și Iovuț cu caii și o parte din bagaje la Dura, la Baia de Criș, să le lase acolo. Tot lor le încredință cinci sute de florini, din cei capturați, ca să-i înmâneze nanei Lucreția, urmând ca înainte de împărțeală să completeze suma din florinii din tainiță, destinați ajutoarelor sărăcimii.

Caii capturați fură sloboziți în desimea codrului și oamenii își continuară drumul pe jos, cărând pe rând targa cu rănitul. În

apropierea adăpostului noii veniți fură inițiați în tainele frăției și depuseră jurământul. Ajunși în taină au împărțit florinii după criteriile dinainte stabilite, pecetea monedă ce aparținea lui Luca fiindu-i încredințată, până la însănătoșirea acestuia, lui Pătru hălmăgeanul.

Săndruț, care, de bine-de rău, mai auzise cum se îngrijește o rană, începu să se ocupe cu toată seriozitatea de Luca.

— Pătrușule, îl chemă pe flăcăiaș, să faci cum vei ști și să te repezi până la Băgara. O găsești tu, că ești isteț. Dacă nu, coboară mai întâi la Căzănești, la soru-mea Creștina, care zici că a mai fost la Florea acela, la vrăjitor, ca să facă rost de leacuri pentru taica. Vezi, bătrânul să nu afle ce și cum! Numai cu Creștina vorbești! Te duci la Florea ăla, vrăjitorul, și-i ceri niște unsori ori ce crede el că-i mai bun pentru pălitură de sabie! Luca arde ca para focului și văd că a și început să vorbească a bolânda. Rana nu-i prea rea, plămânul nu i-a fost atins, dar dacă nu o îngrijesc cum trebuie ar putea obrinti. A pierdut și destul sânge, și, după ce-i trece, trebuie să ne îngrijim și de mâncare mai bună, mai ușoară, ca pentru un beteag. Noi ce știm? Carne friptă și fiartă. Carne și iarăși carne. Trebuie sa ne gândim și la treaba asta.

O săptămână se zbătu, între viață și moarte, Luca. Îl vegheau pe rând, dar cel mai mult se ocupă de rana lui tot Săndruț. Îi era recunoscător. Nu se cruțase ca să-l salveze pe el de la o moarte sigură.

— Mi-e foame, auzi Săndruț în cea de a opta zi. Era lângă vatră. Ceilalți erau la vânătoare. Bucuros, Săndruț se sculă de lângă vatră ținând în mână o olcuță cu fiertură anume pregătită. Îi sprijini capul și-l ajută să bea. După câteva înghițituri, Luca începu să se uite mirat împrejur, aducându-și parcă aminte de ceva.

— Cum am ajuns aici?! Unde-s cătanele?!

— Liniștește-te! Încă ești slab, n-ai voie să te zbuciumi! Soldații, unii îngrașă viermii, pe alții, cine știe, i-am lăsat legați. S-o fi miluit cineva de ei și i-or fi slobozit.

— I-am răzbit? se bucură Luca.

— Da, Luca, i-am răzbit.

— Ce duceau în cocie?

— Plumb, pulbere și bani. Le-am luat pe toate.

— Bani… Mulți bani?

— Douăsprezece mii de florini. I-am și împărțit, precum ne-am înțeles de la început. Uite și partea ta, îi spuse, scoțându-i de sub căpătâi legăturica în care erau puși.

Luca luă legătura și o desfăcu. Uită și de mâncare și de tot. Începu să numere. Mai numără o dată.

— Asta-i partea mea?! se miră. Din douăsprezece mii numai atâta?!

— Nu mai suntem doar șapte, frate Luca. Suntem unsprezece. Ne-au mai venit niște oameni, care ne-au ajutat atunci să-i răzbim. Pe

Iovan din Musariu îl cunoști. El și încă trei.

Luca oftă, dar nu mai zise nimic. Se vedea bine că e nemulțumit. Săndruț, însă, bucuros că ortacu-i învinsese răul, nu băgă de seamă. Îl îmbie cu mâncare și stătu lângă el, povestindu-i ba despre una, ba despre alta; ce mai făcuseră în timpul ce Luca zăcuse, până-l văzu căzând într-un somn adânc, odihnitor. Îi desfăcu ușor legătura cu florini din mână, și i-o strecură încet, ca să nu-l trezească, sub căpătâi. Oblojelile și unsorile aduse de Pătruț de la renumitul Florea, din Băgara, făcuseră minuni. Dacă îi va mai schimba de câteva ori pansamentul, rana se va închide definitiv. Trecu iar lângă vatră, continuând să tragă cu gresia pe ascuțișul iataganului. Își smulse un fir de păr și încercă tăișul agerei arme. Și pe o parte și pe cealaltă, tăia ca briciul. Îl așeză în teacă și-și făcu de lucru cu cele două pistoale, curățându-le și controlându-le încărcăturile. Era o treabă ostășească cu care începuse să se deprindă și le cerea și celorlalți tovarăși, ca în orice clipă, armele să le fie gata de luptă.

Pătruț, ca de obicei, era plecat după vești. Îl aștepta. Îl mai trimisese și pe la Căzănești cu niște bani, pe care să-i dea Creștinei și-i spuse că, într-una din duminici, va veni și el să-i vadă. Erau sănătoși, se descurcau destul de bine, dar dorul de ai săi începuse să-l macine. Oare îl va mai recunoaște bătrânul? Cum să-l mai recunoască după atâta vreme? De Creștina știa că nici n-are cum. Nu se văzuseră niciodată. Dacă s-ar însănătoși mai repede Luca. Să-l vadă odată pus pe picioare! Vor coborî împreună în sat. Îl considera ca pe cel mai apropiat prieten de când acesta îi sărise în ajutor, salvându-l cu riscul de a fi el ucis. Îl vor lua și pe Pătruț. Isteț băiatul și neînfricat. Adusese multe vești în urma cărora făcură pregătiri pentru a ataca și vămui pe domni. De asemenea le adusese o listă întreagă de nenorociți care trebuiau ajutați. Nu puteau să-i ajute pe toți dintr-o dată, erau prea mulți, de aceea se opriseră mai întâi asupra celor mai greu loviți. Se sfătuiră cât să-i dea unuia, cât altuia, după nevoi, după greutăți. Pe unii îi și ajutaseră. Se pomenea omul în crugul nopții că-i ciocănește cineva ușor, în ușă. Tresărea speriat din culcuș.

— Cine-i?!

— Săndruțu' Tomii! Deschide!

Numele începuse să devină cunoscut și avea tăria de „Sesam, deschide-te!" Zăvorul era tras și necunoscutul poftit în casă. Omul, cu obrazul acoperit cu o basma neagră, nu-și arăta fața. Scotea florinii și-i înmâna.

— Alduiască-te Dumnezeu, Săndruțule! îl binecuvânta nevoiașul, și aducătorul, mulțumit, se făcea nevăzut în noaptea care-l adusese.

Intrase în legendă numele lui Săndruț. Mulți erau nedumeriți și-i atribuiau lui Săndruț puteri supranaturale, deoarece, în aceeași noapte, apărea și la Hălmagiu, și la Lunca, și la Brad, și la Ilia sau te

miri unde în altă parte. N-aveau de unde ști că în aceeași noapte plecaseră aproape toți membrii cetei, însărcinați cu distribuirea ajutoarelor, îmbrăcați la fel, moțește – în afară de picioare, în care purtau cizme scurte, ungurești – și cu fețele acoperite.

Câte nevoi mai trebuiau alinate, gândea Săndruț. Trebuia să-i strângă bine, să-i mulgă în lege pe domni. Se hotărâse să-și întindă activitatea și înspre Mureș, de partea cealaltă a munților, și să coboare cât va putea în jos, înspre Arad. Să cuprindă o zonă cât mai întinsă în care domnii să n-aibă tihnă. Pentru a mări conținutul comorii și a alina durerile le trebuiau multe, multe mii, zeci de mii de florini. Își întocmise un plan Săndruț. Se hotărâse să nu lase niciun domn, de pe raza de acțiune a cetei, nevămuit periodic.

XII LA CĂZĂNEȘTI

Veni și duminica multașteptată când se hotărî Săndruț să-i vadă pe ai săi. Plecă însoțit de Luca, ce se înzdrăvenise, și de Pătruț. Pătruț dibuise un drum mai scurt, pe niște poteci de munte, așa că în două ceasuri ajunseră în sat. Arme nu-și luaseră, în afară de câte o măciuchiță special pregătită pentru asemenea ocazii, când aparent nu trebuia să se vadă că sunt înarmați. Erau niște sculișoare cu meșteșug întocmite, chiar de Săndruț. Din plumbul capturat de la convoiul militar, turnase atâtea măciulii câți membri avea ceata, le meșterise și câte un mâner din lemn de corn, găurit la un capăt, prin care era trecută o curelușă, ce venea prinsă de o gaică anume fixată la subțioara dreaptă a țundrei. Când voiai să o folosești, băgai stânga la subțioară, desfăceai ușurel curelușa din gaică și o lăsai să alunece de-a lungul brațului în palma dreaptă. O armă destul de periculoasă. Deci, amândoi, atât el cât și Luca, purtau în mânecile țundrei câte o asemenea armă nevăzută. Pătruț, flăcăiandrul, era ca de obicei neînarmat. Arma lui de căpetenie erau deocamdată fluierașele iscusit cioplite.

Întâlnirea fu emoționantă. Tatăl, nespus de fericit că-și revăzuse fiul după aproape douăzeci de ani de despărțire, abia-și putea stăpâni bucuria. Creștina era de-a dreptul încântată. Se învârtea ca o suveică să le pregătească tot ce le trebuia și să-i omenească ca pe niște adevărați oaspeți rari.

Vorbiră multe, povestiră de toate, la un păhăruț de vinars de cel fiert de două ori, de-ți lăcrimau ochii numai dacă-l gustai. Numai taina adăpostului și a comorii nu fuseseră atinse. După-amiază, la joc. La confluența a trei pârâiașe, Ponorul, Cerboaia și Vățșoara, pe un tăpșan, în zilele de sărbători, se încingea hora. Toată lumea îi privea cu admirație pe cei doi voinici, pe Săndruț și pe Luca, neștiind cine sunt. Pe flăcăiaș nu-l băgau în seamă. Îl mai văzuseră prin târg pe la Vața, ba, de câteva ori chiar în sat. Când se zvoni că unul din ei e Săndruțu' Tomii, nume ce începuse să devină cunoscut, fură înconjurați de bărbații satului, care-i priveau cu admirație. Trebuiră să răspundă la sute de întrebări. Dar jocul era joc, și când începură lăutarii, cercul se destrămă. Creștina, care încă nu ieșise la joc, se tot hârjonea cu Pătruț. Ce-și ziceau nu se auzea, dar, când unul, când altul, se bosumfla. Săndruț urmărea scena zâmbind. Luca își alese o fată și se prinse în joc. Era o „țarină". Săndruț plecat de atâtea vreme din sat nu mai jucase niciodată, dar ar fi încercat și el să vadă cum merge. Se apucă mai întâi să învețe pașii și îi prinse repede. Era sigur că alegându-și o fată ce i s-ar potrivi nu l-ar întrece nimeni. Își îndreptă ochii spre cei ce stăteau deoparte și priveau la jucători. Într-un grup de fete și femei mai tinere văzu o codană ochioasă și

sprâncenată, cu o floare roșie prinsă în păr. Se uită mult la ea. Fata, care aproape că nu-l scăpase din ochi de când îl zărise apărând la joc, îi prinse privirea. Se îmbujoră, își lăsă genele grele să-i umbrească ochii, dar pe furiș continua să-l privească. Săndruț se apropia de Creștina.

— Soruță!

— Ce-i, băciuț?

— Cine-i fata aceea negruță, cu floarea prinsă-n păr?

— Aia de lângă una cu șorțu' roșu?

— Da!

— Ai vrea s-o joci? îl întrebă zâmbind.

— De ce nu? Parcă mă mănâncă tălpile!

— Te-or fi mâncând, băciuț, da' mai întâi trebuie să cunoști și obiceiurile de pe la noi. Fata încă nu-i jucată, adică n-a mai luat-o nimeni la joc, așa cum sunt și eu, și care o ia mai întâi la joc se socotește a-i fi logodnic. Ș-afară de asta, dacă iei pe cineva la joc, o faci atuncea când încep țiganii să cânte, nu la mijlocu' jocului. Da' mai sunt fete. Poți s-o alegi pe care vrei. Nu-i cu supărare. Așa-i obiceiu'.

— Eu te-am întrebat cine-i fata și tu văd că-mi împuiezi urechile cu alte cele, soruță!

— Dacă-ți place de ea ți-oi spune, băciuț. Îți place?

— Îmi place cum îmi plac toate. Toate-s frumoase.

— Îți răspund numai dacă-mi spui că-ți place mai mult ca celelalte. Ți-am mai spus că încă n-a jucat, și atuncea, vrei nu vrei, măcar pentru o vreme, până vă amărâți, trebuie să-i fii logodnic. Logodnele astea țin, da' se mai întâmplă și să nu ție. O vrei de logodnică, băciuț?

— Măi, dar afurisită soruță mai am! Pe toate vrea să le știe!

— Păi, nu ești frătiuțu' meu? Dacă-ți place, să știi că suntem surate, adică prietene, cum se zice, și aș vrea să știu. Dacă-ți place mai mult de alta, spune-mi! Poți să alegi.

— E bine, îmi place! Ai de zis ceva?

— Atuncea, când începe altă „țarină", ia-o la joc, întreab-o cine-i. Are să-ți spuie și singură. Mi-ar plăcea să mi-o știu cumnată, băciuț.

— Multe ți-or fi plăcând, Creștină, numai că… ehei!

— Numai că ce, băciuț? întrebă fata ușor mâhnită.

— Viața noastră, a oamenilor ca mine, e legată de un firicel de ață! Astăzi ești și mâine nu! Asta-i! N-aș vrea s-o încurc degeaba. Numai dacă, cine știe? Dar de plăcut, nici nu mi-a plăcut alta până acuma și nici de-acuma n-are să-mi placă mai mult cum îmi place ea! E prima fată care mi-a plăcut cu adevărat. Poate că nici n-am prea avut vreme până acuma să le iau seama fetelor, măcar că am văzut multe. Asta parcă-i altfel. Multă vreme are să-mi steie gândul la ea!

— Și n-ai de gând să te tragi către casă? Să te gospodărești? Mare bogăție n-avem, da', cu trudă, de foame n-ai să mori.

— Deocamdată, nu! Mai am niște socoteli! Până nu mă socotesc cu domnii, așa ca să-mi placă, să-mi sărez sufletul pentru moartea Crăișorului, nu, soruță dragă! Dac-oi mai avea zile, dac-oi scăpa din înfruntarea aceasta, am să văd.

Fata oftă și nu-i mai răspunse. Îl privi doar cu durere și cu teamă. Tare i-ar fi părut rău să-l piardă și pe el cum îl pierduse pe celălalt frate, pe Todoruț. Dar știa, își dădea seama, care-i datoria lui Săndruț. Dacă ar fi fost altfel poate că nici nu-l îndrăgea atâta. Și Toma, bătrânul lor tată, nu se sfiise să pună mâna pe coasă și să răspundă la chemarea Crăișorului. Așa erau ei din neam în neam. Și alți străbuni de-ai lor pieriseră în acest veșnic război cu domnii, care n-a mai contenit de veacuri. A mocnit sub spuză, a izbucnit iar ca o vâlvătaie, și tot așa va fi până nu va mai rămâne sămânță de domn. Dar dacă tocmai lui Săndruț îi era sortit să-i stârpească, să ridice poporul cum îl ridicase Crăișorul? Cu vremea i-ar putea aduna pe mulți în jurul lui. În inima ei se mândrea că are un asemenea frate, despre care și începuse să se vorbească, ba, nu știu care-i mai scosese și un cântec. Și-i numai la început, gândi. Surâse. Toate temerile îi dispărură. Nu! Domnii nu-l vor putea răpune!

Jocul conteni. Luca veni lângă ei, ștergându-și nădușeala de pe frunte.

— Tu de ce nu joci, Săndruț? Haide, frate! Uite ce fete mândre, în satu' ăsta al tău! Nici nu m-aș fi gândit! Ți-e mai mare dragu' să te uiți la ele!

— Am să joc și eu. N-am mai jucat și am privit întâi să învăț. Am îndrăgit „țarina", măcar că n-am jucat-o niciodată. Când încep iar să zică lăutarii, joc!

Toate privirile erau ațintite asupra lor. Erau frumoși amândoi. Săndruț, suplu, cu trăsăturile feței delicate, aproape feminine, degetele mâinilor subțiri, fine, plăpânde în aparență, dar cu tărie de criță. Luca, mai butucănos, mai voinic decât Săndruț, își avea și el frumusețea lui, dură, pietroasă. Era conștient că la o înfruntare fățișă, în luptă dreaptă, Săndruț l-ar fi înfrânt cu ușurință. Doar privirea îi deosebea vădit. Săndruț avea o căutătură deschisă, sinceră, puteai să-i citești până în fundul sufletului. Luca era greu de pătruns. Niciodată nu puteai ști la ce se gândește ori ce-i zace în suflet. Alături însă, parcă erau feți-frumoși, coborâți din basme, cu staturile lor mândre ca de voievozi.

Săndruț privea atent în toate părțile. N-o mai vedea pe fata pe care pusese ochii și parcă-i părea rău. Unde s-o fi dus? Își opri ochii pentru un timp asupra unui grup ce-l înconjura pe tatăl său, pe Toma, mândru nevoie-mare de asemenea fecior. Abia într-un târziu băgă de seamă că fata pe care o căuta nu era decât la câțiva pași de el, cu Creștina, soru-sa, și sporovăiau vesele, împreună cu Pătruț. Fetele îl

ispiteau de una și de alta, despre traiul lor, dar Pătruț, atent la orice vorbă pe care o scotea, nu le răspundea decât la întrebările la care-i convenea.

— Te-ai găsit și tu fălos, Pătrușule! Dacă ai avut norocu' să trăiești în mijlocul acelor oameni, te crezi, și tu mare! îl tachină Creștina.

— Și zici că nu-s mare? Ehei! Și, la urma urmei, dacă nu-ți place, caută-ți unu' mai mare! Să treacă numai un an-doi și-ai să vezi tu!

— Ce-am să văd? Un prunc necopt la minte care o face pe omu' mare! Asta ești! Numai taine și iarăși taine! Te știi fălos, de parc-ai fi în slujba împăratului!

— Dacă vrei să știi, slujba mea e mai ceva ca cea de la împărat! Nu dau zece împărați pe băciuțu' Săndruț! El îi om în toată firea și mă prețuiește ca pe unu' de seama lui, și te-ai găsit tu să te uiți la mine de parc-aș fi nimica! Dac-ai fi măcar cu un an-doi mai mare, ca nana Anuța, fată, să zic! Ești o copilă…

— Eu?! Eu nu-s fată?! Eu copilă?! Păi…

— Ai să fii, nu te mai crede atâta, ai să fii când oi fi și eu fecior, ș-atuncea altfel om sta de vorbă! Da', nici n-am să mă uit la tine! Ți-am mai spus că ești urâtă!

— Prostule! nu găsi altă replică, de necăjită ce era, Creștina.

— Deșteapta de tine! Ți-am mai spus că prostia trece, da' ai uitat! Mai ești și uitucă, pe deasupra! Uiți de la mână până la gură! Asta ești!

Așa se tachinau de câte ori se întâlneau. Când se împăcau, când se bosumflau, ca, până la urmă, să se despartă prieteni și să le fie dor să se revadă. Amândoi abia așteptau să vie vinerea, ca să se poată întâlni la târg, la Vața.

— Și tu, surată! o mustră Anuța, mai lasă-l în pace! Prea îți place să-l amărăști! Nu bagi de seamă că-i fecior în toată regula?

— Atuncea de ce nu se poartă ca feciorii? De ce zice că-s mică? El îi mai mare? Un prunc zălud! nu se lăsă Creștina.

Săndruț nu auzea ce-și vorbesc cei trei, dar îi venea să râdă de schimbările la față ale tinerilor. „Prunci", își zise zâmbind, dar ochii nu și-i putea dezlipi de pe chipul fetei pe care o îndrăgise. Privirile li se mai întâlniră de câteva ori, dar fata, după ce se îmbujora, își acoperea ochii cu genele catifelate.

Țiganii începură iar o „țarină" îndrăcită. Cu pași ușori, ca de balet, ca în vis, se apropie Săndruț de fată, îi prinse ușor mâna și fără nicio vorbă se îndreptară spre șirul de dansatori. Îi cuprinse mijlocul și simți mâinile fetei ca o adiere așezându-i-se pe umeri. Primii pași, într-adevăr, fură cam stângaci, dar curând începură să se dezlănțuiască, de credeai că sunt prinși în joc de când lumea. Cei de pe margini admirau perechea schimbându-și părerile.

— Cine ești? o întrebă Săndruț?

— Anuța Vicului, băciuț. Da' n-ai de unde să mă știi, dacă n-ai stat în sat.

— Anuța… Anuța, repetă flăcăul. Frumos nume! Eu credeam că ești zâna pădurii! Anuța… Am să țin minte!

— Numai numele ai să mi-l ții minte, băciuț?

— Eh… poate că nu știi cine sunt?

— Ba știu! Ești Săndruțu' Tomii Olariului, frătiuțu' Creștinei. Cine nu știe?!

— Dar nu știi ce fac și totuna-i!

— Știu și ce faci. Știm toți. Am auzit de dumneata, băciuț, până a te vedea, astăzi. Se tem domnii de dumneata!

— Dacă n-au început să se teamă au să se teamă, n-ai grijă!

Tăcură. Jucau ca purtați de vis. Le intrase ritmul în sânge. Deodată muzica încetă.

— Ai să mai vii, băciuț? se auzi glasul sfios al fetei care-l privea cercetător, stăruitor chiar, în ochi.

— Am să mai vin, când oi putea, Anuță.

— Am să te aștept, băciuț. Ca nimenea pe lume am să te aștept! Nimenea n-are să te aștepte vreodată cum am să te aștept eu! spuse fata. Se desprinse ușor, alăturându-se altui grup de fete, printre care era și Creștina. Iar se dondănise cu Pătruț și-l lăsase cu buzele umflate.

Luca jucase cu o altă fată. Când îi văzu însă perechea lui Săndruț, parcă-l înțepă ceva în inimă. Ca un făcut! Omului acesta, lui Săndruț, parcă îi era sortit să i-o ia mereu înainte! Și ce-și mai șușoteau, ce-și mai povesteau! Numai și numai de dragoste-și vorbeau! Iar simți junghiul în inimă. Nu! Nu trebuia să i-o lase! Acuma, cât încă nu-i prea târziu, să intre în vorbă cu ea, s-o ademenească. Cine-i Săndruț, la urma-urmei? Cu ce-i Săndruț mai ceva ca el? E frumos! Ei și? El, Luca, nu-i frumos? Nu se uită și la el fetele ca la icoană? Îl va înfrunta! Măcar în dragoste îl va înfrunta. Și ce-o mai strângea de mijloc, își aminti! Și ce se mai unduia ea de plăcere! La gândul acesta iar simți înțepătura. Dar e ortacul său și nu se cade. N-ar fi cinstit. Dacă a avut norocul s-o vadă el întâi, ce vină are? Nu se cădea să-i tulbure. Nu! se răzgândi. Prea e norocos! Prea i-o ia înainte în orice împrejurare. Adevărat, n-o făcea înadins, totuși îl simțea în cale ca pe o piedică. S-ar fi așteptat el, Luca, să fie ales căpetenie. Dacă-l alegeau pe el… Ce? N-ar fi fost în stare? Cu ce e Săndruț mai presus ca el? Că știe latinește, nemțește și ungurește? Și ce-i cu asta? Să fi stat acolo, la Beci, la cancelariile acelea, prostul! Să-și fi văzut de treabă! Unde nu dădea peste el un asemenea noroc, să se vadă între domni, să ajungă domn, și să-i dea cu piciorul! Chipul i se umbri și rămase așa, cu gândurile lui.

— De ce ești amărât, Luca, frățioare? îl întrebă cu prietenie Săndruț. Până adineaori te-am văzut binedispus. Ce ai? Uită-te la fete

cum ne privesc! Fii mai vesel, că doar nu ești la priveghi!

— Mă gândeam și eu… zâmbi silit Luca.

Începură iar lăutarii. Până să se dezmeticească Săndruț, s-o găsească pe Anuța, îl și văzu pe Luca, ce o pândise dinadins, cum îi prinde mâna și o îmbie la joc. În asemenea cazuri nu încăpea supărare. Era obiceiul locului. Îți alegeai partenera care îți plăcea, fie că era măritată sau nu, fie că era logodită sau în vorbă cu cineva, fără a mai fi nevoie să-i ceri învoirea soțului sau logodnicului. Așa se moștenise din bătrâni și nimeni n-ar fi îndrăznit să încalce această lege nescrisă, fără a se face de rușine. Fata sau femeia care era invitată la joc era obligată să joace, și numai un motiv întemeiat îi dădea dreptul la refuz, și dacă îl refuza pe unul, în ziua aceea, nu-i mai era permis să joace, cu oricine ar fi cerut-o chiar dacă era soțul sau logodnicul. Prin acesta, bărbații vroiau să arate că nu-și tem femeile, așijderea și logodnicii că nu-și tem logodnicele. Dacă se ivea vreo discuție pe această temă, bărbatul respectiv devenea pentru un timp obiectul de batjocură al satului. Săndruț auzise de acest obicei, care era practicat în aproape toate satele din jur; îl știa. Ar fi jucat, și numai de dragul jocului. Îndrăgise „țarina”, jocul cel mai obișnuit prin partea locului. Muzica îl îmbia parcă. Ochi o nevestică care-i plăcu și o invită. Aceasta îl urmă bucuroasă. Nu oricine avea prilejul să joace cu Săndruțu’ Tomii! Anuța era invidiată de toate fetele pentru că avusese acest noroc. Îl prinse ritmul și se contopi cu el. Femeia juca la fel de ușor ca și Anuța. Gândul îi rămase însă tot la ea. Îi prindea adesea privirea, spre necazul lui Luca.

Luca încercă să-i strângă mai mult decât era cuviincios mijlocul. Anuța se scutură neplăcându-i. Luca își continuă însă jocul.

— Dacă joci în cinste și omenie, mai joc, dacă nu… îl amenință fata.

— Da’ cu Săndruț cum ai jucat? Te strângea, am văzut bine! Și nu te-ai supărat!

— Ăla era Săndruț! îi răspunse fata.

— Și eu ce-s?!

— Un fecior ca toți feciorii! Cine vrei să fii?

— Îți place să joci cu Săndruț?

— Îmi place, da! De ce să nu-mi placă?

— Și cu mine nu-ți place?

— Îmi place, da’ cum am spus, în cinste și omenie! El m-a luat întâia dată la joc, așa că… dar nu-și continuă fraza.

— Tu știi, fătucă? Ursu’ mai joacă și de nevoie, nu numai de voie!

— Ursu’ da, că n-are minte, că-i urs. Eu sunt slobodă să joc cum îmi place și cu cine-mi place! M-ai chemat la joc, joc, așa se cade, da’ să știi, băciuț, că nu-s urs!

Continuară să joace fără să-și mai vorbească.

Când lăutarii încetară, fata se amestecă în grupul ei și Luca se apropie iar de Săndruț.

Anuța căuta să rămână cât mai în văzul lui Săndruț, pentru ca, atunci când vor începe lăutarii să-i fie la îndemână. În jurul lui Săndruț și a lui Luca se strânse însă un grup de oameni și Săndruț nu fu atent la începerea jocului. Luca, ce stătea ca la pândă, se și îndreptă spre Anuța. Aceasta, ghicindu-i intenția, pentru a nu fi pusă în situație să-l refuze, îl prinse pe Pătruț de mână și aproape îl imploră:

— Hai să jucăm, Pătrușule! Te rog!

Flăcăiașul se împurpură, dar se simți nespus de fericit. N-ar fi îndrăznit încă să invite o fată la joc, dar nici când se vedea invitat să nu răspundă?

Luca sudui în gând și-și căută altă jucătoare. Asemenea și Săndruț, care zâmbi, când o văzu pe Anuța jucând cu Pătruț.

Mai erau vreo două ore până a însera când lăutarii încetară, își luară rămas bun de la Toma, de la Creștina și de la cine mai era prin preajma lor. Săndruț o căută din ochi și pe Anuța, dar n-o mai văzu. Același lucru îl făcu și Luca, și nu-și putu reține altă sudalmă.

Pătruț mergea înainte, urmat de Săndruț, Luca rămânând ultimul. Privea cu ură la umerii largi ai lui Săndruț, la pasul lui sprinten, de parcă se unduia în ritmul unei muzici neauzite, la legănarea siluetei zvelte a acestuia. Ura și mânia-i creșteau, îl înveninau. Regreta că-i sărise atunci în ajutor și, cu riscul vieții, îl salvase. Să fi crăpat! Ce s-ar fi întâmplat? Desigur, ceilalți l-ar fi ales pe el căpetenie. I-ar fi înduplecat și ar fi împărțit măcar o parte a comorii. Așa, Săndruț i-o luase înainte! Toți îl ascultau. Nu era vorbă pe care s-o rostească Săndruț și care să nu-i fie ascultată cu plăcere. Era deștept, e adevărat. Descurcăreț. Dar ce? El nu s-ar fi descurcat la o adică? Ce? El n-are cap? Capul lui nu judecă? Și poate că mai bine ca al lui Săndruț. Crăișorul, auzi! Cum de s-au lăsat oamenii amăgiți de vorbele lui frumoase?! Ce Crăișor le mai trebuia dacă erau bogați?! Și cu pecețile acelea; banii, galbenii aceia din ladă nu i-a numărat nimeni niciodată. Nu se știe câți sunt. Dacă nu erau pecețile s-ar fi strecurat în taină. Ce? Numai o dată rămăsese singur în adăpost? De ce nu-i trecuse prin gând așa ceva mai înainte? Ar fi fost bogat. Un galben din acela vechi, de la împărații aceia râmleni, trebuie să facă măcar douăzeci-douăzeci și cinci de florini. Ar fi putut lua măcar o sută. Ce o sută? Și o mie dacă ar fi luat tot nu s-ar fi cunoscut. Acuma, cu pecețile… Sta-i-ar în gât pecețile! Pe Anuța o va îmblânzi el. Trebuie să fie a lui. Și aici i-o luase Săndruț înainte. Ce? Parcă n-a văzut cum o strângea Săndruț de mijloc și ei îi făcea plăcere? Pe el nu l-a lăsat! Ehei, cu aurul câte nu se pot face? Trebuie să adune. Să aibă mult. Săndruț? El nu pune preț pe aur. Are să fie întotdeauna mai lipsit ca el. Când o vedea Anuța că Săndruț n-are bani și el, Luca, este foarte bogat, are să-l uite. Dar dacă

totuși nu-l uită? Parcă poți ști ce-i în capul unei femei? Dar dacă Săndruț n-ar mai fi? Să presupună că a murit, că a fost ucis în luptă, cum era să i se și întâmple, dacă nu era el, Luca, să-l salveze. Ce prostie! L-ar jeli o zi, ar mai tânji două și după aceea, ea ar fi aceea care l-ar căuta. L-ar primi ca pe un salvator. Trebuie să mai treacă pe la Căzănești. Să-și facă drum pe acolo cât mai des. Să mai vorbească cu ea. Dar de ce cu ea? Ce? Alte fete nu mai sunt? Sunt, sunt, dar ca ea nu. Cum de n-a băgat-o de seamă înainte de a vedea-o Săndruț? Unde i-au fost ochii? Totdeauna omul acesta îi va sta în cale? Ah! De l-ar mai vedea în primejdie de moarte! Ca atunci să-l vadă și să se bucure, nu să-și puie pieptul pentru el! De ce să mai sară în ajutorul unuia care totdeauna i-a stat în cale? Poate că Săndruț nici nu-și dă seama că-i stă în cale? Fără să vrea îi stă. Dar nu-i totuna că-ți pune cineva piedică ori că te împiedică fără să vrea? De căzut tot cazi, ori așa, ori așa. Simte că-l urăște. De moarte îl urăște. Nu mai urâse pe nimeni, în viața lui, cum îl urăște pe omul acesta. Ah! De l-ar vedea crăpând!

La fel de tăcut înainta și Săndruț pe poteca îngustă, dar gândurile îi erau senine. Nu-i puteau pieri din imaginație genele acelea grele, ce tresăreau parcă precum aripile unei păsărele speriate, privirea limpede, ochii aceia care parcă râdeau, gropițele din obraji ce se iveau numai la urma unui surâs precum și buzele acelea plinuțe și rumene ce parcă se îmbiau sărutate. „Am să te aștept, băciuț! Nimenea nu te-o aștepta așa cum am să te aștept eu!” Zâmbi aducându-și aminte. Gândurile îi erau curate, fără să-și dea seama că numai la un pas, în urma lui, clocotea un cazan de ură. Își propuse și el să mai treacă pe la Căzănești, dar când? Avea atâtea de făcut! Atâtea de pus la cale! Va încerca să mai vie într-o zi, cât mai devreme. Ar fi vrut să mai stea de vorbă cu fata, dar n-o mai văzu și trebuiră să plece. Nici nu și-a putut lua măcar rămas bun. Îl va trimite într-o zi pe Pătruț la Creștina, la soru-sa, să-i spuie ea Anuței, ca să nu fie supărată.

Poteca se strâmtase și trebuiau să fie cu ochii în patru. În stânga se ridica un perete aproape vertical de stâncă, iar în dreapta un hău că te cuprindea amețeala privindu-i adâncimea. Dac-ar fi făcut vreunul un pas greșit s-ar fi prăbușit în gol și, până jos, ar fi ajuns numai fărâme.

Dacă ar călca greșit și s-ar duce în fundul prăpastiei, ce-ar fi? Ar scăpa de el odată pentru totdeauna. Nu i-ar mai fi stat în cale, își continuă gândul Luca. Nici n-ar încerca măcar să întindă mâna să-l sprijine. Ducă-se! Dar dacă… Și se înfioră la gândul care-i trecuse prin creier. O piedică, un brânci ușurel, nu-i trebuia mai mult ca să-l facă să-și piardă echilibrul! Pătruț, din față, nici n-ar avea vreme să întoarcă ochii înapoi ca să vadă ceva. Ar căuta apoi amândoi o cale și ar coborî în prăpastie, i-ar culege rămășițele și le-ar aduce la adăpost. S-ar fi prefăcut îndurerat, ceilalți vor fi cu adevărat îndureraţi, l-ar

îngropa cu mare cinste, și mai mult ca sigur îl vor alege pe el căpetenie. Dar dacă-l aleg pe Ianoș, ori pe Serafim, ori poate pe Iovan, sau pe altul? Chiar așa, și tot ar fi mai bine. Pe ceilalți i-ar putea păcăli într-un fel. Cu timpul tot ar reuși să ajungă căpetenie, și atunci… Atunci va ști el ce să facă! Dar dacă se prinde de ceva? Dacă nu pică până jos? Dacă rămâne în viață?! Se înspăimântă la gândul acesta. Îl vor judeca. Îl vor ucide, îl vor ucide și Anuța îi va rămâne lui, dușmanului! Așa ceva nu trebuie să se întâmple! Își aminti de măciuca de plumb. Amețit, ori chiar mort, n-ar mai putea să se mai țină de ceva. Se va prăvăli ca un bolovan până-n fund. Dac-ar încerca? Lovitura, semnul rămas de pe urma ei, vor fi puse pe seama pietrelor și stâncilor de care s-ar fi lovit până jos. Își strecură mâna ușor la subțioară, ca în joacă. Într-o clipă avea în palmă măciulia rotundă și rece. O lăsă să alunece până simți în palma strânsă mânerul de corn. Tremura. Inima-i bătea mai-mai să-i spargă pieptul.

— Frate Luca…

Dar Săndruț nu-și putu termina fraza. Auzi un urlet de groază, se întoarse fulgerător și-l mai văzu pe Luca dând din mâini, ca o pasăre din aripi, căutând să-și restabilească echilibrul în urma pasului greșit pe care-l făcuse, apoi prăbușindu-se. Fulgerător se trânti pe burtă și mai avu timp să înșface pulpana țundrei lui Luca. Atârnat între cer și pământ, fără a mai putea măcar atinge peretele prăpastiei, Luca începu să se zbată ca apucat, fără să-și dea seama, că în felul acesta îi îngreuia lui Săndruț operația de salvare. Degetele subțiri, dar dure ca oțelul, ale lui Săndruț, apucaseră însă bine.

— Nu te mai zbate atâta, frățioare, că mă tragi și pe mine! Lasă-te în seama mea!

Dar nu mai era nevoie. Luca leșinase și atârna ca un bolovan. Săndruț văzu desprinzându-i-se ceva din mână și căzând în hău. Era măciuchița de plumb. „Atâta pagubă" își zise. „Îi torn alta, numai să-l pot scoate!" Nici prin gând nu i-ar fi trecut că măciulia de plumb era pregătită pentru a-l zdrobi pe el. Crezuse că se desprinsese din gaica ei în timp ce Luca se zbătea.

— Pătrușule! îl strigă pe flăcăiandru. Așează-te pe spatele meu ca să fiu mai greu. Prinde-te de ceva și ține-te bine. Eu n-am de ce să mă țin și nici cum, și dacă-l ridic ar putea să mă tragă și pe mine. E greu! Tare greu atârnă!

Flăcăiandrul se apropie cu grijă, i se așeză între umeri și se prinse de o rădăcină. Săndruț se simți într-un echilibru mai stabil. Încet, cu un efort supraomenesc, Săndruț își încordă mușchii brațului și începu să ridice. „Numai de nu s-ar trezi tocmai acuma, că la cea mai mică mișcare l-aș scăpa!" Îl ridică până la înălțimea potecii, dar mai mult nu putea. Loc, unde să-l așeze, nu era. Simțea cum puterile îl lasă. Cu cealaltă mână, dac-ar fi încercat să facă cea mai mică mișcare, s-ar fi

prăbușit toți trei.

— Pătrățule, încetișor, vezi, nu poți să-l ajungi cu mâna și să-l tragi ușurel peste mine? Eu n-am cum. Nu mă pot mișca.

Flăcăiandrul, agil ca o maimuță, încercă rezistența rădăcinii de care se ținea cu stânga, reuși să prindă țundra lui Luca și începu să tragă ușor. Simți cum rădăcina de care se ținea începe să cedeze. Înlemni. Mișcarea rădăcinii se opri. Începu să tragă iar, încet, încet, reușind să-l așeze pe Luca deasupra lui Săndruț. Era în echilibru stabil.

— L-am așezat, băciuț. Ce să fac?

— Trage-te încet înainte și fă-mi loc! Am să încerc să mă târăsc cu el în spate până acolo unde călița se lărgește. Acolo încăpem amândoi. Încet, Pătrățule, să nu pici!

Se târî melcește, pentru că n-avea cum să-l ție pe Luca și la o mișcare mai bruscă s-ar fi prăbușit din nou în prăpastie. Iar se gândi și imploră în gând toate zeitățile cunoscute, ca nu cumva să se trezească din leșin tocmai atunci, până nu ajungea la acel mic platouaș, larg doar de un metru și jumătate. I se păru un veac până ajunse. Extenuat, își așeză capul pe brațul îndoit în față și aproape că adormi. Pătruț îl trase ușor pe Luca la o parte, îl așeză cât putu mai bine, ca nu cumva să se poată prăbuși, și începu să-i fricționeze încheieturile brațelor. Apă nu avea că ar fi încercat să-l trezească cu apă. După vreo zece minute Luca deschise ochii. Clipi speriat.

— Nu te mișca, stai locului, băciuț, îl sfătui băiatul.

— Ce-i? Ce-a fost? întrebă Luca uluit.

— Dacă nu te prindea băciuțu' Săndruț, erai mort acuma! Ai picat în prăpastie. Te-a prins de țundră. Abia te-a mai putut aduce până aicea. De obosit ce-i, a adormit săracu'!

Abia acum își aminti Luca totul, în amănunt. Tocmai ridicase măciuca să lovească. În aceeași clipă auzi vocea lui Săndruț. Se sperie și călcă alături. Își mai aminti că ceva îl oprise în loc. Credea că vreo rădăcină sau altceva. Celelalte ce s-au mai întâmplat cu el nu și le mai amintea. Trase adânc aer în piept. Se simți în stare să se ridice. Pătruț îl lăsă și se apropie de Săndruț. Îi pipăi ușor fruntea. Nici nu simți. Răsufla liniștit. Era scufundat într-un somn adânc.

— Băciuț, îl scutură ușor de umeri. Băciuț! Trezește-te, băciuț!

— Ce-i? Unde-i Luca? întrebă Săndruț când se dezmetici.

— Aicea-s, frate, îți mulțumesc! Dacă nu erai tu…

— Dar cum credeai, nu-l lăsă să-și termine vorba Săndruț. Tu îți pui pieptul pentru mine, zaci trei săptămâni, și eu să te fi lăsat să te rostogolești în prăpastie?! Bine că te-am putut prinde. Tare greu a fost! Cred că am să dorm o zi și-o noapte! Hai să mergem!

XIII IȘPANUL DĂ SOCOTEALĂ

În aceeași duminică, Pătru, hălmăgeanul, fusese să-și vadă familia și să lase femeii și copiilor bani. Abia luni seara se înapoiase și aducea vești nu prea îmbucurătoare de la nana Lucreția, hangița din Hălmagiu. Ișpanul Hollòki se prezentase la han și îi pusese în vedere ca în fiecare zi întâi a lunii să aibă pus de-o parte tot câștigul, pentru a hotărî ce-i va mai lăsa și ce i se cuvenea lui, ișpanului. La prima vizită le luă aproape toți banii, lăsându-le doar atât cât să poată face față nevoilor stricte de cazare și hrănire a oaspeților.

— Aha! exclamă Săndruț. A început să-și dea arama pe față! La zi-ntâi vom fi și noi pe acolo și vom vedea ce-i de făcut. Nu mergem toți. De bună seamă că nu va fi pregătit să ne primească, nu va veni nici el cu oameni prea mulți, așa că-i vom face o bucurie neașteptată și altădată n-are să-i mai calce piciorul pe la han. Care veniți cu mine? Încă trei-patru, nu mai mulți.

Se oferiră Ianoș, Luca, Iovan și Iovuț. Ceilalți urmau să se ducă pe la cei ce trebuiau ajutați cu sumele pe care le hotărâseră. Erau multe nevoi de alinat și oamenii nu trebuiau lăsați să aștepte.

Mai erau doar patru zile până la zi-ntâi, așa că și începură pregătirile. Săndruț urma să-și poarte costumul de nobil, ceilalți trebuind să ia înfățișarea unor negustori de vite. Ca arme, aveau să poarte câte un harapnic, nelipsita sculă a negustorului de vite, și ascunse, măciuchițele de plumb. Caii îi așteptau la Dura.

Harapnicele, în aparență inofensive, erau să fie folosite ca arme de luptă. Șfichiul fiecăruia era împodobit cu câte o bilă de plumb. Făcură multe exerciții pe trunchiurile arborilor din pădure ca să se deprindă să le mânuiască în acest scop. Lovitura trebuia dată astfel încât capătul harapnicului să se înfășoare de câteva ori în jurul gâtului dușmanului, putându-l doborî din șa și, chiar strangulându-l. Nu le trebui prea mult timp ca să învețe să le mânuiască bine și astfel, din simpli negustori de vite puteau deveni adversari primejdioși. Săndruț se hotărî să poarte armele obișnuite, dar de data aceasta își luă și iataganul.

Ajunseră la han cu o seară înainte de zi-ntâi și fură întâmpinați cu bucurie de către hangiță și flăcău. Săndruț o sfătui să se prefacă a nu-i cunoaște, și, a doua zi, cei patru trebuiau să stea tot timpul în sala comună a hanului, îndeletnicindu-se în aparență cu golirea olcuțelor cu vin, Săndruț urmând să rămână într-una din încăperile de sus și să fie anunțat de Dorin, fiul hangiței, când va veni ișpanul. Planul era dinainte stabilit, așa că, în noaptea aceea, se odihniră liniștiți în paturile din odăile de sus.

În sala mare a hanului, în afară de cei patru ortaci ai lui Săndruț, mai erau doi negustori de vite și un călugăr franciscan. Călugărul nu

era o raritate. La Baia de Criș era o mânăstire a franciscanilor și aceștia umblau de colo-colo pentru a aduna ofrande destinate sfântului lăcaș, de la credincioșii romano-catolici din comitat, care, de altminteri, nu erau prea numeroși, și adesea erau primiți chiar și la curtea lui Hollòki, ișpanul, care era bun prieten cu starețul mânăstirii.

— Hangițo! strigă ișpanul după ce pătrunse în han, rotindu-și privirea prin sală, fără a răspunde la salutul respectuos al consumatorilor.

— Să trăiești, Măria Ta! se ivi femeia ștergându-și mâinile de șorțul curat cu care era încinsă.

— Socoteala! Dar să nu încerci să mă păcălești că eu știu cât se poate câștiga într-o lună!

— Măria Ta, ne sărăcești! Ai milă! Muncim ca robii din zori și până-n seară și nu ne alegem cu nimica! încercă femeia să-l îmbuneze.

— Vorba! Ce te tot văicărești atâta?! Ți-am spus să vii cu banii! porunci ișpanul. Nu ești mulțumită că trăiești la scutul meu, că te apăr de tâlhari? Dac-ar veni Săndruțu' Tomii, banditul, ți-ar lua tot-tot! Nimic nu ți-ar lăsa. Ba, poate v-ar și ucide!

În, clipa aceea, în capătul scărilor ce coborau de la camerele de sus, se ivi Săndruț.

— Minți, Măria Ta! Nu-i tocmai așa! Eu nu prad și nu ucid, așa să știi! Jaful e un năravul vostru, al domnilor, la fel cu omuciderea! Nu aveți nimic sfânt, tâlharilor, în afară de ban! De sute de ani asupriți și jefuiți oamenii! Eu nu fac altceva decât un strop de dreptate, pe cât îmi stă în putere! Iau de la jefuitori și dau să ușurez, cât de cât, soarta celor pe care-i jefuiți!

— Cine ești, netrebnicule?! se răsti ișpanul.

— N-ai priceput, Măria Ta? Greu trebuie să mai fii de cap! Eu sunt Săndruțu' Tomii, de care ai pomenit. Văzând-o pe hangiță prefăcându-se speriată, precum o învățase, i se adresă: Nu te teme, femeie! Cu oamenii de treabă n-am nimic! Pe cât pot, îi ajut!

— Puneți mâna pe el, le porunci ișpanul celor doi haiduci domnești care-l însoțeau.

În aceeași clipă se desfășurară două harapnice și haiducii se pomeniră pe dușumea, încercând zadarnic să-și desfacă legăturile de la grumaz. Cei doi negustori de vite și călugărul se retraseră speriați într-un colț al încăperii.

— N-ai să-mi scapi, tâlharule! se repezi ișpanul cu sabia asupra lui Săndruț.

Pe la jumătatea scărilor acesta îl întâmpină cu faimosu-i iatagan. Nu atacă, ci căută doar să pareze loviturile furioase ale ișpanului ce cădeau ca grindina. Zâmbind le para, aproape nemișcat, doar din încheietura brațului mânuindu-și teribila armă. Când se aștepta ișpanul mai puțin, Săndruț încălecă parapetul scării, lăsându-se să

alunece pe el, lovindu-l pe ișpan cu botul cizmei și făcându-l să se ducă de-a berbeleacul până la ultima treaptă. Când se ridică, furios, Săndruț îl și aștepta cu iataganul pregătit. Putea să-i dea lovitura de grație, când acesta se afla doborât la baza scărilor, dar nu aceasta-i era intenția. Nu dorea să-l ucidă, ci doar să și-l facă supus și ascultător. Ișpanul lovea din ce în ce mai întărâtat, iar Săndruț, liniștit, ca în joacă, îi para doar loviturile, retrăgându-se spre centrul încăperii, ca să aibă loc.

— Te-am auzit, la Bălgrad, ișpane, că-ți plac chipurile mutilate. Îți place să poruncești să se taie nasurile, urechile, buzele…

— Ție am să-ți tai gâtul, tâlharule! rosti gâfâind ișpanul.

— Asta, numai dacă ai să poți, ișpane! Încearcă! Dar să știi că am gâtul oțelit. Încă n-au fost făurite nici sabia, nici securea care să mi-l poată tăia! Dar am o altă rugăminte la Măria Ta! Te-aș ruga să-ți scoți peruca, că-i păcat s-o stric! Văd că e de modă pariziană. Taie sabia mea ca briciul! Vreau să-ți iau, deocamdată, doar urechea dreaptă!

Ișpanul nu răspunse, dar lovi cu atâta furie încât Săndruț cu greu putu para lovitura și fu silit să facă un pas înapoi. Oțelele scăpărară. Oamenii lui Săndruț tresăriră speriați, dar acesta le spusese dinainte că, orice s-ar întâmpla, să nu intervie. Pe chipul lui Luca se ivi o umbră de zâmbet. Tare ar fi fost bucuros dacă ișpanul l-ar fi răpus pe Săndruț.

Săndruț însă se înțepeni în loc, continuând cu aceeași agilitate să pareze loviturile. Ișpanul gâfâia din ce în ce mai precipitat. Începuse să simtă oboseala. Asta și aștepta Săndruț.

— Văd, ișpane, că nu-ți pare rău de perucă, dar îmi pare mie! E o adevărată operă de artă, spuse Săndruț continuând să pareze loviturile din ce în ce mai slabe ale ișpanului. Te servesc eu, sluga Măriei Tale! și cu o lovitură surprinzător de iute, făcu să-i zboare de pe cap, atât bicornul cât și peruca.

Îi veni să râdă văzându-i chelia pergamentoasă și zbârcită și cele două smocuri de păr roșcat ce o încadrau.

— Tâlharule! se mânie cumplit ișpanul.

— Nu mai tâlhar ca tine, ișpane! Pe care ți-o rad? Stânga sau dreapta? întrebă, jucându-se.

Ișpanul nu răspunse, dar mai încercă, folosind ultimele rămășițe de forță, o lovitură teribilă. Săndruț o pară fără să clintească.

— Nu răspunzi, Măria Ta? Am spus dreapta, dreapta să fie, continuă Săndruț, și în clipa următoare, pavilionul urechii drepte a ișpanului căzu ca o frunză veștedă pe dușumea.

— Aaah! Câine! se repezi ișpanul, dar sabia îi zbură cât colo, înfigându-se cu vârful în dușumea. În aceeași clipă simți în beregată răceala oțelului iataganului lui Săndruț.

— Ușurel, Măria Ta, să nu te zgârii! N-aș dori-o, îl avertiză acesta,

cu un zâmbet binevoitor.

Ișpanul încremeni. Culoarea îi pieri din obraji și simțea cum i se prelinge pe gât sângele de la urechea tăiată.

— Un scaun pentru Măria Sa! porunci Săndruț, supraveghindu-l.

La poruncă, Iovuț apropie un scaun.

— Așează-te, Măria Ta. Nu se cade să stai în picioare și avem cam multe a ne spune!

— Tâlharule! Tot pun eu odată mâna pe tine! Ștreangul te așteaptă! rosti mânios ișpanul.

— Până atuncea mai e, Măria Ta! Deocamdată ești în puterea mea! Așează-te, dacă nu vrei să te așez eu! se răsti.

De altminteri ișpanul abia se mai ținea pe picioare. Numai furia îl mai menținuse. Se așeză, sau mai bine zis se lăsă să cadă pe scaun.

— Așa, Măria Ta! Acuma putem sta de vorbă ca oamenii. Un scaun și pentru mine! porunci. După ce se așeză, continuă. Ți-a mai rămas urechea stângă, așa că ai să poți auzi ce-ți spun, ișpane! Dacă mai aud că te legi de femeia aceasta, de hangiță, să știi că ți-o iau și pe aceasta! Rămâi ciul! Asta-i una! Până în trei zile, vezi că nu te zoresc, îți dau vreme să te mai și gândești, aduci cinci mii de florini și-i dai acestei femei! Aceștia-s pentru mine. Am să trec într-o zi să-i iau. Trei zile, ișpane, nu mai mult! Asta numai dacă vrei să-ți păstrezi urechea ce ți-a mai rămas! Și așa le ții sub perucă și tot nu-ți folosesc. Hangițo! i se adresă femeii. Dacă se mai leagă Măria Sa de câștigul hanului, să-mi dai de știre. Au să treacă oameni de-ai mei pe aici și au să te întrebe. Încă nu știu când am să pot trece și eu, dar să-mi spui dacă Măria Sa a adus în trei zile banii ce mi se cuvin! Niciun ceas mai mult, Măria Ta, dacă vrei să-mi fii prieten! Acuma poți pleca în drumul dumitale! Dați-le drumul și tâlharilor! Sloboziți-i! se referi la cei doi haiduci domnești legați.

Oamenii îi dezlegară pe haiduci, dar le opriră armele.

— La cai! porunci Săndruț, și în câteva clipe, toți cinci galopau înspre Arad.

Merseră așa câteva mii de pași, opriră, părăsiră drumul mare, și, pe poteci ascunse, o porniră spre Baia de Criș.

— Eu zic că nu aduce banii, spuse Luca. Are să puie pe urmele noastre cătanele și nu știu cum are să fie!

— Dacă nu-i aduce în trei zile, cum am poruncit, îl las și fără urechea cealaltă și în loc de cinci mii va plăti zece mii! rosti Săndruț.

— Și crezi că ai să mai poți să te apropii de el? răspunse sceptic Luca. Are să umble cu o droaie de cătane și de haiduci pe lângă el.

— Am să încerc totuși. Îmi place să-mi țin făgăduiala, și i-am făgăduit doar! spuse Săndruț nepăsător.

Spusele lui Luca se adeveriră. Peste câteva zile se întoarse și Pătruț

din peregrinările sale.

— Cum e, Pătruțule?

După ce le semnală câteva cazuri de familii care trebuiau ajutate, Pătruț începu și cu veștile de la Hălmagiu:

— Hollòki, ișpanul, i-a trimis vorbă nanei Lucreția că nu-i mai are baiu', da să-i deie de știre când mai vii pe la han, băciuț. Nana Lucreția mi-a spus, ca să știi, să te păzești. Florinii nu i-a adus precum i-ai poruncit. Pe capu' dumitale s-a pus preț de o sută de galbeni care te aduce viu ori mort. Castelu' ișpanului e păzit strașnic și de haiduci domnești și de cătane. Nu poate intra nimenea fără să fie căutat dacă n-are cuțit, sabie ori pistol. Când merge undeva cu hincheu', pe scaunu' dinapoi, stau doi haiduci cu câte două pistoale încărcate și câte o flintă gata pregătită. În juru' hincheului cinzeci de călărești strașnic înarmați. Așa a fost duminică la mânăstire, la Baia, unde merge de două ori pe lună să se roage. Asta-i, băciuțule, tot ce-am putut vedea și auzi.

— Bine! Să faci bine și să te hodinești vreo două zile și, după aceea, iar la drum! Va să zică, domnul ișpan n-a binevoit să-mi asculte porunca! Și zici că se are bine cu călugării de la mânăstirea din Baia. Bine! Fraților, li se adresă celorlalți, eu mă duc mâine la ișpan să-i iau cei zece mii de florini și să-l păgubesc și de cealaltă ureche! Când spun o vorbă e bun spusă, și nu ling unde scuip! Dacă-l îngenunchez pe ișpan, ca să-mi știe de frică, toți domnii din comitat și de pe-alături îmi vor ști de frică și nu-mi vor ieși din vorbă!

— Cum?! se mirară. Singur?!

— Mai mulți tot n-am avea ce face. Din câte am aflat de la Pătruț, numai singur aș putea să mă descurc.

— Aș merge eu cu tine, se oferi Luca, da' trebuie să mă duc pe la ai mei, la Visca. N-am mai fost de mult și poate că le mai trebuie bani.

— Singur nu te las! afirmă categoric Ianoș. Orice ar fi, te voi însoți! Poate că vei avea nevoie de vreun ajutor!

Ianoș se deprinsese să vorbească bine românește, mai păstrând doar un ușor accent al limbii materne.

— Nu, frate Ianoș! Oricare dintre voi m-ar însoți, m-ar încurca numai! Am un plan al meu care, sunt sigur, îmi va reuși!

— Știi ce, frate Săndruț? Dacă nu vrei să le spui și celorlalți ce ai de gând să faci, spune-mi măcar mie! Poate că mai născocesc și eu ceva ca să-ți poată veni în ajutor. Două capete judecă mai bine ca unul singur! nu se lăsă înduplecat Ianoș.

— Planul meu e cu primejdie, dacă nu-mi reușește, și n-am dreptul, ca o căpetenie ce m-ați ales, să primejduiesc și viața altuia dintre noi. Dacă vor trece două zile și vedeți că nu mai vin, să știți ca nu mi-a mers și am picat în laba ișpanului! Vă alegeți atunci altă căpetenie!

„Dă doamne!" gândi Luca.

Ianoș însă nu se lăsă până ce Săndruț nu-i dezvăluise planul ce și-l întocmise.

— Nu-i rău, Săndrușule, dar eu zic că tot e mai bine să mai iei pe unul din noi, să fie prin preajmă.

— Astă nu, frate Ianoș! Dacă aș ști că am mai pus viața vreunuia dintre ortaci în primejdie m-aș mustra cât aș trăi! E treabă de unul singur, după cum ți-am spus. Ori reușesc, ori pic! Altfel nu poate fi, și nimeni nu m-ar mai putea scăpa din mâna ișpanului dac-aș pica!

Zicând aceasta se și apucă să-și facă pregătirile. Își alese un pistol bun, un jungher, ce tăia ca briciul, și măciuchița de plumb. Erau singurele arme cu care considera că s-ar putea strecura neobservat. Își privi iataganul și oftă. Nu-l putea folosi.

Ianoș îl urmărea cât de liniștit își vedea de treabă, dar se hotărâse să nu-l lase singur. Trebuia să-l urmărească fără știrea lui, și să-i sară în ajutor în cazul că va găsi de cuviință că este necesar.

A doua zi de dimineață, Săndruț se și afla la hanul din Hălmagiu. Își cercetă chipul în oglinda cu pete ca de pecingine, își mângâie mustața și oftă. Tare-i venea greu să se despartă de o asemenea podoabă, mai ales că Pătruț îi și spusese că-i șade mai bine cu mustață, dar n-avea încotro. Era hotărât să zdrobească îndărătnicia ișpanului, și cu aceasta pe cea a nobililor din întregul comitat. Își rase mustața. Arăta ca atunci când se găsea în preajma Crăișorului. Se dezbrăcă pe îndelete și desfăcu o bocceluță ce o adusese cu el de la hanul lui Dura din Baia de Criș. Scoase o sutană cafenie de călugăr franciscan, niște sandale ponosite și scâlciate, două șnururi de mătase albă, din cele cu care umblau acești călugări încinși peste sutană, la capătul cărora atârnă câte o cruciuliță din lemn exotic. Își ascunse pletele negre și inelate sub o perucă ce avea tonsura rituală. Dichisit așa se mai privi în oglindă și-i veni să râdă. Singur nu se mai recunoștea. Își trase și gluga peste perucă. Cu chipul, așa, umbrit, ar fi fost greu să mai poată fi recunoscut. Ridică sutana și-și legă sub un genunchi pistolul, după ce mai înainte îi verifică încărcătura, și sub celălalt jungherul, în teaca lui. Făcu câțiva pași ca să constate satisfăcut că armele nu-i incomodau mersul, își îndoi un pic șira spinării, ca să pară mai în vârstă și i se păru că totul e în regulă.

Deodată ușa se deschise pe neașteptate și apăru un strajamešter de dragoni, mustăcios și perciunat, având tradiționala perucă cu codița împletită la ceafă.

— Mâinile sus! Tâlharule! Am pus mâna pe tine!

Săndruț schiță un gest ca să-și scoată pistolul de sub sutană, când îl auzi izbucnind în hohote. Era Ianoș.

— Bată-te norocul, Ianoș! Dacă nu izbucneai în râs, ca să te recunosc, zău că puteai ajunge la strămoși! Dar ce-i cu tine îmbrăcat așa?!

— Asta ar trebui să te întreb și eu! Dar zău că-ți stă bine popă! Binecuvântează, părinte!

— Doominus! îi răspunse Săndruț ridicând degetele a binecuvântare.

— Dacă te întâlneam pe drum, Săndrușule, să știi că n-aveam cum să te recunosc. Cred că are să meargă, dar, chiar și fără voia ta, mă voi ține pe aproape. Ce ai de gând?

— Cum ți-am mai spus, mă duc la ișpan să-i iau banii și urechea. Fără astea nu mă întorc la adăpost! Dar trebuie să-mi continui pregătirile.

Își introduse măciuchița de plumb în mâneca sutanei și agăță curelușa de gaica dinainte pregătită.

— Acuma-s gata, declară liniștit.

— Cum ți-am mai spus, pentru orice împrejurare, sunt pe aproape. De aceea mi-am schimbat și eu înfățișarea. Nu puteam să te las singur. Nici tovarășii din adăpost n-au fost mulțumiți. S-au bucurat când au văzut că m-am hotărât să te însoțesc, chiar și împotriva dorinței tale. Să nu te superi!

— Nu mă supăr, frate Ianoș, dar n-aș vrea să-ți primejduiești viața. Destul că mi-o primejduiesc eu.

— Tu n-ai fi făcut-o dacă m-ai fi știut în primejdie?

— Netăgăduit, dar…

— Fără niciun dar. Am să fiu pe aproape. De voi vedea că ești în primejdie îți vin în ajutor. Am un cal bun, neîntrecut la fugă, și-l țin la îndemână dacă ți-o trebui. Eu, îmbrăcat așa, am să mă descurc într-un fel.

Cei peste doi kilometri, Săndruț îi făcu pe jos, târându-și pașii ca să-și prăfuiască sandalele, pe care și le pusese pe piciorul gol, și poalele sutanei, să pară că vine de departe, tocmai de la Baia de Criș, pe jos. Ianoș, călare, se ținea pe aproape.

Ajuns la poarta castelului fu întâmpinat de un ofițer.

— Plecăciune, părinte! Cu ce prilej pe la noi?

— Sunt trimis de către părintele stareț la Măria Sa, cu treburi ce țin de mântuirea sufletului, fiule!

— Așteaptă puțin, părinte, fără supărare, dar trebuie să-l anunț pe Măria Sa ișpanul. Nu poate intra nimeni neanunțat. Ordin!

— Aștept, fiule, aștept, răspunse Săndruț cu voce blândă.

Peste câteva minute ofițerul se întoarse.

— Fără supărare, părinte, dar datoria înainte de toate! Trebuie să te lași controlat ca să văd dacă nu ești înarmat!

— Arme?! răspunse prefăcându-se mirat Săndruț. Arma mea e cuvântul Domnului, fiule! Și sfânta cruce, fiule, ridică el cruciulița de lemn pe care o avea atârnată de capătul șnurului cu care era încins. Dar, ca să fii cu sufletul împăcat că ți-ai făcut datoria, caută, mai

spuse ridicându-și mâinile.

Ofițerul îi pipăi bustul până la cingătoare și convingându-se că, într-adevăr, nu poartă arme, se înclină ceremonios:

— Iertare, Sfinția Ta! Poți urca la Măria Sa. Te așteaptă. Am să te conduc până la ușă.

Săndruț, condus de ofițer, ajunse la ușa cabinetului somptuos al ișpanului. Când intră, acesta se ridică.

— Binecuvântează, părinte!

— Doominus! rosti Săndruț cu voce prefăcută, ridicându-și degetele a binecuvântare, cum o făcuse și cu Ianoș.

— Stai, părinte! Văd că ești obosit de la drum. Cu ce prilej pe la noi? Care e dorința Sfinției Sale starețul?

— Sfinția Sa starețul a poruncit să-ți iau și urechea stângă și zece mii de florini, Măria Ta! spuse Săndruț, scoțându-și pistolul de sub sutană.

Ișpanul rămase o clipă uimit și căscase gura să strige după ajutor.

— Fără gălăgie! porunci aspru Săndruț. Dacă scoți o vorbă ești mort.

Ișpanul își închise speriat gura.

— Vezi drăcovenia asta? E tare afurisită! Dacă aude voci mai răstite, nu știu cum se face, și-i sare cocoșul pe negândite! Și are un năravparșiv. N-aș vrea să-ți împodobească fruntea cu o găurice! N-a dat niciodată greș! E văr bun cu săbiuța aceea cu care ți-am ras urechea. Vom vorbi liniștiți, ca niște oameni cu treburi serioase ce ne găsim. Stai jos! Stai jos, n-auzi?! îi mai porunci o dată.

Se așeză și el, își scoase gluga și peruca, lăsându-și pletele să-i cadă pe umeri.

— Mă recunoști, Măria Ta?

— Și în iad te-aș recunoaște, tâlharule! șopti șerpește, ca să nu facă prea mult zgomot, ișpanul, dar n-am să mă las până nu te voi vedea în streang!

— Îți urez gândul cel bun, Măria Ta! Dar să-mi spui de ce n-ai dus, precum ți-am poruncit, florinii unde trebuie?!

— Îmi poruncești mie?! Ișpanul unui comitat?!

— Uite, mi-am luat și această îngăduință, cu voia Măriei Tale! Atâta timp cât nu sunt în streang, precum văd c-o dorești cu atâta înfocare, am să-ți poruncesc! Și să nu mai îndrăznești să-mi ieși din cuvânt! Ai înțeles, Măria Ta? Acuma, scoate frumușel zece mii de florini! Hai, fără zăbavă, că n-am vreme de pierdut!

— Era vorba de cinci mii, șopti înspăimântat ișpanul.

— Cinci mii dacă îi duceai unde ți-am poruncit și fără întârziere. Am fost destul de bun și ți-am acordat trei zile pentru treaba asta! Ți-am spus de atunci că nu-ți dau voie să întârzii cu un ceas peste cele trei zile! Acum te costă! Două mii cinci sute pentru că m-ai obligat să

intru în vizuina lupului și tot atâta pentru frumusețea de mustață pe care m-ai făcut să mi-o rad! Nu mă vezi cum arăt? Parc-aș fi o babă turcească! Hai, nu mai zăbovi și scoate-i!

— Ai să mi-o plătești, tâlharule! scrâșni ișpanul.

— Asta, când mi-o veni rândul, Măria Ta! Deocamdată e rândul Măriei Tale să plătești, vrei, nu vrei! Mișcă mai repede, Măria Ta, că, uite, afurisitul de cocoș a început să tremure, nu știu ce naiba l-a găsit! Parcă are mâncărime.

Ișpanul mai privi speriat la găuricea prin care știa că ar putea ieși plumbul, se ridică, scoase din buzunar o legătură de chei și descuie un sipet. Începu să așeze pe masă, aliniate, fișicuri de câte o sută de florini. Săndruț îi urmărea mișcările, numărând.

— Ajunge, Măria Ta, rosti când văzu suma aliniată pe masă. Nu cumva ai și o pungă? Doar n-o să-i duc în poala sutanei! Vezi, ce mi-e și omul. La toate m-am gândit, dar la pungă, ba!

Ișpanul scoase o pungă de piele și începu să îndese, oftând, în ea florinii. Îi mai arunca câte o căutătură ucigașă intrusului, sufocându-se de mânie abia stăpânită.

— Așa, Măria Ta, acuma-i bine! Văd că începem să ne înțelegem. Ascute-ți urechea, cât o mai ai, ca să auzi bine ce-ți poruncesc! Dar din vorba mea să nu mai îndrăznești să ieși! Ai priceput? Acum am să-ți iau și cealaltă ureche! Am promis și-mi place să mă țin de cuvânt! Dacă-mi mai ieși din vorbă, bagă bine de seamă, urmează nasul, precum ai poruncit să i se facă lui Horea, la Bălgrad, – am fost acolo și te-am auzit – la o altă neascultare urmează buzele, pentru o alta ochiul drept, apoi stângul, și dacă nici așa nu te cuminț esc, Măria Ta, voi fi silit să cobor cu o palmă mai jos, pe undeva pe lângă mărul lui Adam. Un țol mai sus ori mai jos, n-are importanță!

Ișpanul îngălbeni. Înghiți de câteva ori în sec, dar nu putu rosti un singur cuvânt.

— Sunt omul păcii, Măria, Ta! Ești stăpânul comitatului, dar să nu uiți că trei sferturi din acesta e împădurit, și acolo eu stăpânesc! Nu stăpânești decât satele și târgurile, și asta numai dacă ți-oi da eu voie! Când nu mi-o mai plăcea de ochii Măriei Tale… dar, precum am spus, vreau pace! Ai să-mi dai de două ori pe an câte cinci mii de florini! O dată la Sâmedru și altă dată la Sângiurgiu! Da' să nu cumva să uiți! Eu țin minte ce ți-am promis, Măria ta! Nasul, ochii, pe rând, și… Asta-i! Nu-i așa că am putea fi prieteni și am putea stăpâni în tovărășie comitatul? Ce zici, Măria Ta?

— Tâlharule! Trebuie să pun odată mâna pe tine! Ai să mă joci un an, ai să mă joci doi! Sunt silit să mă supun forței, dar mai mult nu! Ne socotim noi odată, n-avea grijă! Deocamdată am să fac precum zici! Unde să duc banii când vine sorocul?

— La „Fântâna Cerbului", Măria Ta! Dar fără capcane, că… îmi

închipui că ai priceput? Acuma cască frumușel gura, așa, mai mare, bine!

Ișpanul se uita speriat la țeava fiorosului pistol și se supunea ca un copil cuminte.

— Așa, frumușelule! spuse Săndruț îndesându-i în gură un ghemotoc de cârpe ce-l avea pregătit. Bine! Acuma leagă-te! Dar strâns! Aș face-o eu, dar vezi bine că am o mână ocupată. Degetul mi-a obosit de când îl țin pe trăgaci și, doamne ferește! N-aș dori-o!

Îi întinse, tot cu stânga, o basma. Ișpanul o luă, și-o petrecu peste gură și o înnodă strâns la ceafă.

— Mai fă-i un nod, Măria Ta, ca să fie mai sigur! Așa, Măria Ta, murmură mulțumit, văzându-l cât de docil ascultă. Acuma întoarce-te frumușel cu spatele și dă-mi mâinile! Așa!

Își desfăcu unul din șnururile, cu care era încins și-i cetlui strâns ișpanului mâinile la spate.

— Acuma, urechea! spuse, scoțându-și jungherul.

Ișpanul începu să se zbată mugind înăbușit.

— Fii cuminte, Măria Ta, nu te mai zbate, ca nu cumva din greșeală să scap și să iau mai mult decât urechea! Taie ca briciul drăcovenia aceasta! Nu mișca!

Ișpanul se liniști și închise ochii.

— Nu te teme, Măria Ta! E prima dată în viața mea când sunt silit să-mi calc cuvântul dat! Dar ține minte, altă dată n-am s-o mai fac! Am spus că-ți iau urechea, dar nu pot mutila un om legat. Dacă am fi față în față, cu armele în mână, nu m-aș sfii! Te-ai convins cred că mă pricep! Așa nu pot! Ți-o las, dar să nu mai îndrăznești să-mi ieși din cuvânt! Și acum, Măria Ta, după atâtea emoții meriți un picuț de odihnă! Am să te ajut să te culci pe divan.

Îl conduse acolo, îi ajută să-și găsească o poziție cât mai comodă, îi cetlui strâns și picioarele și părăsi încăperea, cu punga grea în mână, îndreptându-se spre poartă. Ofițerul când îl văzu îi făcu o plecăciune cuviincioasă.

— Mărinimos stăpân v-a hărăzit Dumnezeu, fiilor, li se adresă celor de la poartă Săndruț. Uite ce danie a binevoit să acorde pentru ajutorarea săracilor! Dumnezeu să-l binecuvânteze! le arătă el punga.

Mai nestingherit de cum intrase, Săndruț părăsi castelul ișpanului. Văzându-l, Ianoș se îngrozi. „Ăsta-i diavolul”! Săndruț schiță și spre el semnul binecuvântării, făcându-i șiret cu ochiul, pornind-o spre han.

Ianoș era hotărât să mai aștepte să vadă ce se va petrece la castel. Mai bine de un sfert de oră îi trebui ișpanului, incomodat de legături, ca să poată ajunge la ușă și s-o izbească puternic cu picioarele. Apăru o slugă speriată. Când îl văzu în ce hal era, se apucă să-l dezlege și-i scoase călușul.

— Pe cai! Pe cai! După el! strigă ișpanul ca ieșit din minți.

În curte se stârni panică. Se făceau pregătirile pentru urmărire, curgeau poruncile răstite. Erau înșeuați caii și se pregăteau ostașii.

Ianoș nu mai aștepta, ci o porni în galop pe urma lui Săndruț. Încă nu apucase să iese din sat când îl ajunse.

— Sus, frate! Sus că-s pe urmele noastre! spuse, ajutându-i să se aburce, în spatele său, pe cal.

O porniră în galop nebun până ajunseră lângă pădure. Nici nu apucară bine să se afunde în desiș, că și auziră tropotele urmăritorilor. Trecură pe lângă ei, nălucă.

— O luăm înapoi, Săndrușule. Pe la han nu mai poți trece. Are să vie Pătruț după straie. Trebuie să ne ascundem pe undeva până înserează.

— Îți mulțumesc, frățioare! Pe toate le-am făcut cu cap, dar se vede că de legat, nu le-am legat cum trebuia! Dacă mă ajungeau…

— I-ai luat și urechea? întrebă Ianoș.

— Nu! Era legat! Nu puteam să schingiuesc un om legat, dar i-am promis că altă dată n-am să mai țin seama de astfel de mărunțișuri. Domnii nu țin seama de ele și ar trebui să învățăm de la ei câte un pic de neomenie! Cu omenia, e mai greu să-i facem să înțeleagă!

XIV NUMĂRUL MEMBRILOR CETEI CREȘTE

Pătruț, trudit de drumurile sale, era singur în adăpost. Îl lăsaseră să se odihnească. Căuta să-și găsească o poziție mai comodă ca să poată adormi, dar îl supăra ceva. Încă de la început, de când veniseră, simțise că una din lespezile din care era alcătuit patul se mișca de câte ori se întorcea și-l stingherea. Se sculă hotărât să facă ceva ca s-o înțepenească. Ridică blănile de animale cu care era așternut patul, îndepărtă cetina și rămaseră lespezile goale. Apăsă pe colțul uneia. Juca. „Asta-i cu pricina”, își zise, căutând ceva ca s-o înțepenească. Ciopli o pană de lemn și încercă s-o introducă într-o crăpătură de sub lespede. Lespedea alunecă, prăvălindu-se, lăsând un gol întunecat. Privi în deschizătura ce părea să aibă o formă regulată, ca și intrarea în peșteră. Se apropie de vatră, suflă în jarul de sub spuză și aprinse o făclie. Deschizătura era destul de largă să pătrundă un om în toată firea, și mai văzu, cioplite în piatră, niște trepte. Nu îndrăzni să coboare. Trebuia neapărat să-l anunțe pe Săndruț, sa cerceteze și să vadă ce-i. Singur, nu se încumeta. Se opinti și împinse lespedea la loc, acoperi patul cu cetină întinzând pe deasupra blănile, și, cât era de obosit, o porni în căutarea lui Săndruț. Știa doar că toți sunt la vânătoare, pentru că îi văzuse când își luară tolbele cu săgeți și arcurile. Rătăci mult prin pădure până îi găsi. Când îl văzu, Săndruț îl și luă la zor:

— Ți-am spus să te odihnești! De ce n-ai astâmpăr? Până și de Brânduș al tău am zis că ne îngrijim noi.

— Băciuțule, hai c-am să-ți spun ceva!

— Spune, ce mai aștepți?!

— Nu pot să-ți spun decât dumitale. Hai mai încolo!

Săndruț își închipui că flăcăiandrul, fie că fusese și pe la Căzănești, fie că o întâlnise pe Creștina în piață, la Vața, avea să-i comunice ceva despre ai săi. Îi trecu prin gând că ar putea fi ceva în legătură cu fata aceea, cu Anuța, și inima-i începu să zburde. Nici nu mai avusese timp să se mai gândească la ea, prins de atâtea treburi, și trecuseră mai bine de trei săptămâni de când fusese ultima dată prin sat. Îl urmă.

— Băciuț, începu flăcăiandrul, când ajunseră la o distanță de unde știa că nu-i pot auzi ceilalți, hai cu mine la adăpost!

— Ce-i? Ce s-a întâmplat?! se miră Săndruț, văzându-i chipul de pe care dispăruse orice urmă de zâmbet.

— Băciuț, am găsit ceva ce trebuie să vezi și dumneata! Ar fi bine ca să nu mai spui nimănui de treaba asta, să rămâie o taină a dumitale, care ne ești căpetenie. Nici eu nu știu încă ce-i, da’ hai!

Săndruț îl urmă. Coborâră în adăpost. Băiatul închise și asigură intrarea, așa că nimeni nu mai putea pătrunde.

— De ce-ai închis?! se miră Săndruț.

— Las' c-ai să vezi, băciuț.

Flăcăul aprinse o făclie, o fixă în perete și începu să-și desfacă patul. Trase de otgon și închise luminatorul, luă făclia și îi arătă lui Săndruț ceea ce descoperise.

— Să cercetăm și să vedem despre ce-i vorba, spuse Săndruț. Te pomenești c-o mai fi vreo comoară! Lasă-mă pe mine să cobor și tu vino în urma mea, cu feștila.

Se lăsă în deschizătură și începu să coboare. Numără treptele. Erau treizeci și două. De acolo se deschidea un tunel prin care putea trece doar un singur om, în picioare. Luă făclia din mâna lui Pătruț și începu să pășească, atent, ferindu-se de eventualele capcane. Tunelul cobora în pantă nu prea mare, dar în afara faptului că în unele locuri se strâmta și tavanul cobora simțitor, în așa fel încât trebuiau să se aplece, ba, în câteva locuri fură siliți chiar să meargă în brânci, nu întâlniră nimic altceva. Coborau mereu. Abia după vreun sfert de oră lui Săndruț i se păru că întrezărește lumina zilei. Era deci o ieșire tainică din adăpost. Coborâră și cei vreo douăzeci de pași, ce le mai rămaseră, până văzură clar ieșirea la lumină, dar ultimii zece pași trebuiră să se târască pe brânci. Era un perete de stâncă, în care se vedeau mai multe asemenea grote, unde nu se putea intra decât pe brânci, – ba, unele în care nici nu se putea pătrunde, – iar dintr-una izvora un pârâu cu un debit destul de bogat. Vâna de apă era de grosimea unui om și izbucnea clocotind, din sânul stâncii. În afara grotei din care izvora pârâul, celelalte erau ascunse de frunze mari de lipan și tot felul de alte plante, asemănătoare cucutei și bozului, care creșteau în voie:

— Ar trebui să știm unde ne găsim, Pătrușule, îi spuse Săndruț. Caută și vezi până unde ajunge acest tunel. Eu o iau înapoi pe unde am venit.

— Băciuț, intră în adăpost, pune la loc totul cum a fost și numai după aceea deschide. Ar fi bine să nu mai știe nimenea de ieșirea asta tainică.

— Dar de cine și de ce să ne ferim, Pătrușule? Nu suntem cu toții frați de cruce? N-am jurat?

— De jurat am jurat, da' să știi, nu toți sunt cu inima curată!

— Ce?! Cum?! se miră Săndruț.

— Să știi că băciuțu' Luca te dușmănește!

— Ai bolunzit, pruncuțe? Cum să mă dușmănească?! Pentru ce? Nu m-a scăpat el de la moarte? Să nu te mai aud cu vorbe din astea! De unde ai mai scos-o?

— M-am întâlnit cu Creștina, băciuț. Băciuțu' Luca a mai fost de patru ori până acuma la Căzănești și-i dă târcoale nanei Anuța. Așa să știi! Dacă ți-e prieten, n-ar trebui să facă una ca asta!

Săndruț simți un ghimpe în inimă. Se liniști însă imediat. La urma

urmei, ce avea el cu Anuța aceea? Că o jucase pentru întâia oară și, precum era obiceiul, era considerat drept logodnicul ei? Dar nici nu mai apucase să vorbească ceva cu ea. Plecaseră în pripă. Să strici prietenia cu un om numai pentru atâta? De unde putea ști că fata nu-l îndrăgise pe Luca? Doar jucase și el cu ea. Ce era de mirare? Nu era și el flăcău arătos, falnic, la care merita să privească orice fată? Nu! Pentru atâta lucru, oricât l-ar durea, nu trebuia să se mânie.

— Vezi-ți de treabă, pruncule! Nu mai umbla cu prostii! Dacă l-o fi îndrăgit fata, ce-i el de vină?

— Asta-i, băciuț, că nu l-a îndrăgit! Pe dumneata te-a îndrăgit! Dumneata i-ai intrat la inimă. Și i-a și spus-o. De ce n-o lasă în pace? Mi-a spus Creștina tot. Nana Anuța i-a spus Creștinei ca să-ți deie de știre că n-o lasă în pace.

— Pentru atâta nu pot să mă amărăsc pe un prieten. Dacă mă place Anuța, nu l-o băga în seamă și gata! Dacă are să-i placă mai mult de el, atâta pagubă! Fete mai sunt. Și, afară de asta, numai a umbla după fete n-am vreme! Avem atâtea de făcut!

Dar în gând își și propusese să se repeadă, când va avea un pic de răgaz, până-n sat, ca să vadă ce-i.

— Băciuțule, ascultă-mă pe mine! Nu mai dezvălui nimănui taina! Cine știe? Poate că odată are să-ți prindă bine. Oricum, adăpostul e sigur. Pe sus nu poate pătrunde nimeni, da' dac-ar ști cineva și de intrarea asta, și acel om ne-ar fi dușman, n-ar fi bine! Dac-o fi nevoie, cândva, le vei destăinui și celorlalți ceea ce-am aflat. Dacă nu, și așa n-are la ce să le folosească.

Săndruț rămase câteva clipe pe gânduri. Până la urmă găsi că sfatul flăcăiașului nu era rău. Nu pricinuia nimănui niciun fel de supărare dacă taina rămânea cunoscută doar de el și Pătruț.

— Bine, Pătruțule. Am să tac. Poate că ai și tu dreptate. Du-te și vezi unde am ieșit și cum se poate ajunge la intrarea în adăpost! Eu mă întorc tot pe aici, cum am spus și nu desfac gura adăpostului până nu-ți aștern la loc patul.

— Am a-ți mai spune unele lucruri, băciuț, da' asta o pot face de față cu ceilalți, așa că îți spun când ne întâlnim.

O porniră fiecare pe alt drum, ca să se reîntâlnească în peșteră. Între timp sosiseră și ceilalți de la vânătoare. Găsiră gura adăpostului închisă și se cam mirară. Când Săndruț le deschise, Iovuț întrebă:

— Trebuie să ne temem de ceva, frate Săndruț, de te-ai ferecat singur înăuntru?

— Nu, frate. Am încercat și eu cum mai merge drăcovenia asta. De mult n-am mai închis-o și eu zic că măcar pe timp de noapte e bine să închidem ca lumea, să nu ne cadă cumva, ceva în adăpost. De o bucată de vreme n-am mai făcut-o.

Nu zise nimeni nimic, doar Luca strâmbă din nas, luă o făclie și o

apropie de peceţile tainiţei, ca să se convingă că nu fuseseră desfăcute.

— Ori oi fi crezând că am intrat acolo, frate Luca? îl întrebă Săndruţ. Doar am spus de la început că acela care ar încălca această regulă, adică va pătrunde în adăpost fără de cei care păstrează peceţile, nu poate aştepta altceva decât moartea!

— Nu de asta, frate! M-am uitat şi eu, aşa… se scuză Luca.

Săndruţ îşi dădu însă bine seama că Luca bănuise că de aceea închisese el adăpostul în plină zi, pentru a pătrunde singur la comoară. „Poate că are dreptate pruncul”, îşi zise, „unul care începe să te bănuiască pe nedrept are de ascuns ceva! Poate că tocmai el umblă cu gânduri necurate? Dar pentru o fată, nu se face. De ce nu-mi spune cinstit, în faţă, că, o vreme, până nu şi-ar aranja treburile cu ea, nici n-aş mai călca prin Căzăneşti, măcar că…”, nu-şi termină el gândul.

Între timp sosise şi Pătruţ. Ştia acum cu precizie unde dădea cea de a doua ieşire şi cum se putea ajunge acolo. Nu spuse însă nimic cu privire la aceasta, rămânând să-i comunice doar lui Săndruţ ce constatase. Începu să le dea raportul, să le spuie ce auzise şi ce văzuse în ultimul său drum. Înşiră oamenii ce meritau să fie ajutoraţi, stabiliră de comun acord care şi cât va primi, precum şi cine le va înmâna ajutorul. Povesti câteva cazuri de silnicii săvârşite de unii nobili şi stabiliră şi pentru pedepsirea acestora unele măsuri. Orice silnicie trebuie pedepsită, şi aceasta era o principală menire a cetei.

— Şi am mai păţit ceva, i se adresă direct lui Săndruţ. La Baia, s-a ţinut de capul meu un om. De unde, cum, nu pot să-mi dau seama, da’ ştie că sunt omul dumneavoastră. Asta nu-i bine!

— Şi cine era omul acela? întrebă Săndruţ. Să nu fie cumva vreo iscoadă de-a domnilor!

— La chip n-ar arăta să fie iscoadă, băciuţ. Pare un om cumsecade, da’ tot nu-i bine că a ghicit cine sunt. Mi-a spus că de multă vreme-i pe urmele mele, de mult caută pe cineva care să-i înlesnească să vă întâlniţi, băciuţ. I-am spus că nici nu te cunosc. Nici n-a băgat în seamă. „Pe mine nu mă păcăleşti, pruncule!” mi-a zis. „Spune-i Săndruţului că-l aştept joia viitoare la Brad. Să mă caute la birtu’ lui Trandafir, că-l aştept. Dacă încă nu-s venit să mă aştepte el, că eu am a-i spune unele lucruri de seamă!” „Degeaba-mi spui, că tot nu-l cunosc”, i-am răspuns. „Poate că-i aşa cum zici şi nu-l cunoşti, da’ dacă-l cunoşti să-i spui că-l aşteaptă Groza Todor, ştie el cine-s” şi s-a dus.

— Groza, Todor ai zis?!

— Da. Aşa zicea că-l cheamă.

— Păi, ăsta a fost unul din cei mai de nădejde căpitani ai Crăişorului, spuse Săndruţ.

— Îl cunosc, afirmă şi Pătru.

— Și eu, spuse Serafim. Ăsta n-ar strica să fie cu noi. Și așa mai avem loc de trei oameni.

— Parcă nu suntem destui! ripostă Luca. O să ne apucăm să-i strângem pe toți nepricopsiții!

— Ba nu-i nepricopsit, frate Luca! Îl cunosc bine. Ce mai? Sâmbătă voi fi acolo! se hotărî Săndruț.

— Iar singur? îl mustră Ianoș. Mai ia-ți pe careva!

— De data asta chiar că nu mi-ar ajuta la nimic. Nu mă mai bag în vizuina lupului, ca data trecută. Să nu vă îngrijorați!

Zis și făcut. Joi, la ora scăpătatului, Săndruț se și găsea instalat lă o masă a birtului, fiind atent la intrarea oricărui nou-venit, ca să-și vadă intrând prietenul. Nu era înarmat decât cu măciuchița de plumb și în carâmbul cizmei purta un jungher.

De cum intră, însă, și fu recunoscut. Nici nu băgase de seamă că o pereche de ochi nu-și dezlipeau privirea de la el. Era atent doar la cei ce intrau. Omul îl studie o bucată de vreme și-i fu greu să se hotărască la fapta mișelească ce-i dădea ghes. Era un fost cetaș de rând din oastea Crăișorului, unul Ioan Sava, și avusese prilejul să-l vadă de multe ori pe Săndruț, în preajma acestuia. Era un om cinstit, de altminteri, sau cel puțin așa fusese până în clipa aceea, și cinstit putea să și moară dacă nu-i orbea mintea mirajul celor o sută de galbeni puși pe capul lui Săndruț. Cumpăni mult. Aproape un sfert de oră duse lupta cu sine însuși, dar, până la urmă, lăcomia învinse. Era sătul de sărăcie. I se ivise singurul prilej când putea s-o rupă cu aceasta, o dată pentru totdeauna. Se strecură ușor afară, după ce plăti birtașului ceea ce consumase, și nu se opri decât la solgăbirău. Săndruț nici nu bănuia cât de aproape era primejdia.

Cum află știrea, solgăbirăul porunci ca șase ostași să se ducă și să-l aresteze pe răzvrătit. Se aștepta și el la o recompensă binemeritată. Aflând că Săndruț e singur și neînarmat, socoti că șase oameni erau de ajuns ca să-l poată aresta.

Caporalul, ce conducea patrula, postă la intrarea birtului doi ostași cărora le porunci să nu mai lase pe nimeni să iasă, oricare ar fi încercat să fie oprit, și cu ceilalți trei, intră. Trădătorul i-l indică din ochi pe Săndruț și se prefăcu a mai cere ceva de băut. Săndruț, însă, cum îi văzu intrând pe ostași, intră în alertă. Își duse stânga la subțioară, ca pentru a se scărpina, și se liniști când simți în pumn bila rotundă de plumb. Își pipăi și carâmbul cizmei, verificându-și jungherul. Se făcea că nu-i bagă în seamă, dar era cu ochii în patru. Caporalul se prefăcu și el că se uită în altă parte, îl întrebă ceva pe birtaș, ca să se afle-n treabă, ceva fără importanță, dar nu-l mai slăbea din ochi pe Săndruț. Se convinse că, într-adevăr, nu era însoțit și nici înarmat, înainte de a acționa.

— Dumneata, de colo, Săndruțu' Tomii parcă-ți zice?

Săndruț se prefăcu că nu-l aude, dar toate privirile se îndreptară asupra lui.

— Hei! N-auzi?! Ești surd? se răsti caporalul. Ia să faci bine să te scoli și să vii cu noi! Are o treabă cu dumneata Înălțimea Sa solgăbirăul!

— Cu mine vorbești?! întrebă Săndruț părând indiferent.

— Cu cine dară?! Hai, că n-am vreme! Ia-o înainte!

Săndruț se sculă și prefăcându-se mirat se apropie de caporal. Socoti bine cum ar putea face să doboare măcar doi din ostași, ca să-și poată croi drum spre ieșire, fără să știe că afară-l mai așteptau doi. Fulgerător ridică brațul și lovi. Caporalul se lăsă moale în brațele unuia din ostași. Îl lovi și pe acesta cu măciuchița, doborându-l, și cu stânga, înfipse jungherul într-al treilea. Cel ce mai rămăsese holbă ochii a mirare, nemaiavând curajul să se apropie. Săndruț nu mai stătu pe gânduri și o zbughi spre ușă. Cum păși însă de pragul birtului își simți dreapta apucată ca într-un clește și cineva îl trase cu putere, făcându-l aproape să se împiedice.

— Hai! Nu mai sta! auzi vocea cunoscută a lui Groza, care îl trase spre o străduță lăturalnică.

Mai avu timp să vadă încă doi ostași ce zăceau în nesimțire pe treptele de la intrarea birtului. Începu să priceapă. Nici nu ezită să-și urmeze prietenul.

Când Todor Groza se apropia de birt, auzi pașii cadențați ai ostașilor în urmă-i. Își încetini mersul lăsându-i să-l depășească. Când îi văzu încotro se îndreaptă își dădu seama că Săndruț e în primejdie. Avea sub țundră, la spate, petrecută pe după chimir, o măciucă de corn, și, fără să stea mult pe gânduri, îi lovi pe neașteptate pe cei doi ostași ce păzeau ușa. Atât de năprasnice fură loviturile, încât se prăvăliră ca trăsniți. Tocmai când se hotărâse să pătrundă înăuntru, pentru a încerca să-i vie în ajutor lui Săndruț, văzu cum acesta îi imobilizase pe cei trei ostași și cum se îndreptă în fugă spre ușă.

N-apucară să cotească bine pe după colțul străduței, că și auziră din urmă pașii urmăritorilor. Reușiseră însă să ia o distanță de 60-70 de pași. Străduța era destul de întunecoasă, dar noaptea nu era din cele de nepătruns. Siluetele lor se deosebeau bine la acea distanță. Nu-și puteau închipui de unde mai apăruseră urmăritori, căci din cei șase ostași doar unul mai rămăsese neatins. Acestuia îi veni în ajutor întâmplarea. Tocmai intrară în birt patru gornici, care auzind despre ce-i vorba, așteptându-se bineînțeles la o recompensă, îi săriră în ajutor. Deci, pe urma fugarilor se aflau cinci hăitași.

Săriră un gărduț scund, pătrunseră într-o curticică îngustă și bătură în ușa unei căsuțe nu prea arătoase. De parcă ar fi fost așteptați, ușa se deschise și-i primi un bătrân, cu pieptul dezgolit, ce purta cămașa pe spate, cu mânecile înnodate pe după gât.

— Suntem urmăriți! mai apucă să rostească Săndruț.

— Intrați în cămăruța aceea, auzi vocea bătrânului care le arătă o ușiță scundă.

Cei doi, Săndruț și Groza, nu stătură pe gânduri. Se repeziră spre ușa indicată, mai având timp să vadă că, în încăpere, bătrânul nu era singur, ci cu un tânăr. Auzindu-l însă pe bătrân dându-i niște indicații tânărului, Săndruț se liniști. Nu se mai temu.

— Am nimerit-o bine, frate Todore! Îs oameni de treabă. I-a spus flăcăului să facă cum o ști numai să-i îndepărteze pe urmăritori de pe aici.

Aron, pentru că așa auzise Săndruț că-l numise bătrânul, ieși la colțul casei, la pândă. Urmăritorii se apropiau cu repeziciune. Se ascunse și aceștia nu-l zăriră când intrară în curte. Începură să bată puternic în ușă. Bătrânul se moșmoli mult până trase zăvoarele, prefăcându-se mirat. Dar n-apucă să deschidă bine ușa, că afară se auzi un tropot de fugă. Erau pașii dinadins tropotiți ai lui Aron. Urmăritorii nici nu apucară să mai întrebe ceva, când auziră pașii se și repeziră pe urma fugarului, fiind sigur că-i Săndruț. Aron avusese însă timp să ia un avans bunicel. Fugi până la încrucișarea a două ulicioare și-și încetini pașii, prefăcându-se obosit. Când se apropiară urmăritorii, văzură că nu-i cel urmărit.

— Ce-i cu tine?! se răstiră.

— Hoții! rosti gâfâind Aron. Doi hoți or intrat la noi în ogradă și m-am luat după ei! Ce să fac? Unu' a luat-o pe aici și altu' pe cealaltă uliță, minți.

Gornicii nici nu mai statură pe gânduri, se împărțiră în două, luând-o pe cele două ulițe indicate, continuându-și urmărirea.

Liniștit, Aron se îndreptă spre casă.

Între timp, în cămăruța în care intraseră Săndruț și Groza, începură să se înțeleagă:

— Dacă știam că are să se întâmple așa ceva, nu te mai căutam, Săndrușule. Am zis și eu că fac bine și uite ce era să pățim!

— Deocamdată-i bine, frate Todore. De ce m-ai căutat?

— Să mă iei în ceata ta. Acasă nu mă pot întoarce. Am început să fac ce pot, de unul singur. Da' văd că nici așa nu-i bine. Despre ceata ta s-a dus vestea. Eu ce-am putut face? Am dat foc câtorva hambare domnești, am prins la strâmtoare un sameș domnesc și l-am vămuit, ia, niște treburi de astea care nu-s de nasu' unui fost căpitan de-al Crăișorului. Voi sunteți mulți. Se zice că peste o sută, de aceea te caut. Să mă primiți și pe mine. Mai ales de când i-ai scurtat urechea lui Hollòki, ișpanul, de când l-ai vămuit cum se cuvine, m-am gândit că numai lângă voi mi-ar fi locu'.

— Nu suntem atâția, frate Todore! Cu totul suntem unsprezece și mai putem primi trei. De mai mulți n-avem loc.

— Cum se poate așa ceva?! Numai atâția și ați băgat spaima în toată domnimea?!

— Mai mult cu șiretenia decât cu puterea, Todoruțule! Că știu că suntem o sută, las' să știe! Să se teamă! Să ne creadă și o mie și mai mulți! Dar cum ai dat de urma noastră? Cum de l-ai dibuit pe prunc?

— Pe prunc îl cunosc. Și pe tat-său, fie iertat. Știam că nu mai are pe nimeni și am văzut că prea rău n-o duce. Oricum ar fi făcut, numai cu fluierițele lui nu s-ar fi putut descurca. A trebuit să mă gândesc mult ca să-mi pot da seama că-i sprijinit de cineva. Abia după ce-am băgat de seamă că-i numai ochi și urechi, mi-a dat prin gând că-i iscoadă. Și numai a ta putea să fie. Se vedea bine că nu lucrează pentru domni. Ar trebui să mai vândă și altceva, c-am văzut că are și măgar; niște donițe, că-i mărișor, ce mai, fecior aproape, și să nu bănuiască vreun dușman ce treabă face.

— Hmm! Ai dreptate! Trebuie să facem ceva. Dar să vedem cum ne-om descurca acuma. Dacă știu că-s în târg, au să scotocească peste tot. Numai dacă o fi reușit să-i păcălească Aron, ăsta, cine o fi, flăcăul pe care l-am văzut în casă, cu bătrânul. L-a trimis bătrânul să facă ce-o ști, numai să-i păcălească. Așteptăm. Cu tine, să vedem ce zic și ortacii. Eu zic că are să fie bine, numai că noi avem niște taine ale noastre, pe care nu le poate cunoaște cineva, decât după ce a jurat. Ș-apoi, mai e o socoteală. Noi nu ne războim decât cu domnii și nu cu hambarele lor. Acolo-i pită, mălai. E munca oamenilor, nu a domnilor. Trebuie numai să le scoatem de la domni și să-i ajutăm pe cei ce n-au, nu să le ardem. Să-i ardem numai pe domni la inimă, nu și pita ori mălaiul, că acestea nu-s ale lor. Să facem să ajungă la cei ce-au trudit să umple hambarele. E păcat să ardem grâul ori cucuruzul. Atâta sudoare de-a fraților noștri! Sudoare de rob!

— La asta nu m-am gândit, frate, ziceam că fac bine. De, unde-s mai mulți e și minte mai multă! De aceea nu mai pot sta de unul singur. Orice jurământ m-ați pune să fac, să știți că am să vă fiu ca un adevărat frate!

— De asta nu mă îndoiesc. Te cunosc. Dacă nu te-aș fi cunoscut, nici nu veneam să te caut.

Se auzi o bătaie ușoară și ușa se deschise.

— Puteți să ieșiți, se auzi vocea bătrânului.

Intrară în încăperea sărăcăcioasă și abia atunci văzură că era un atelier de cizmărie. Ferestrele erau bine înfundate, ca să nu pătrundă fir de lumină în afară, și ușa bine zăvorâtă. Flăcăul amesteca ceva într-un blid.

— Așezați-vă pe unde puteți, le spuse, până gat eu să-l oblojesc pe taica. Tocmai începusem când ați bătut în ușă. I-am păcălit. Să nu vă mai temeți, oameni buni! Nu știu cine sunteți, dar se vede bine că numa' lotri nu! Eu așa gândesc, sunteți de-ai Săndrușului. Și dacă e

așa, nu-mi pare rău că v-am ajutat!

— Ți-e tată? întrebă Săndruț, arătându-l pe bătrân.

— Da. E tatăl meu.

— Dar ce-a pățit de trebuie oblojit? întrebă Groza.

— A pus solgăbirău' să-i dea cincizeci de corbace, la stâlp, în piață. Mai mare rușinea! Câinele!

— Dar cum?! Pentru ce? se miră Săndruț.

— Taica i-a făcut o pereche de cizme. Cizme bune, frumoase, scumpe. Cel mai bun material pe care l-a avut l-a băgat în ele. Ca să nu-i plătească, a zis că-l strâng și că nu le poate încălța, da' l-am văzut cu ele în picioare și văd că n-are nici pe dracu'. Asta numai ca să nu plătească. Adică, de plătit i-a plătit în felu' domnilor, cu corbaciu'.

Bătrânul, între timp, își dezlegase mânecile cămășii din jurul gâtului, dezvelindu-și spatele. Era numai dungi însângerate. La fiecare atingere a degetelor flăcăului tresărea. Gemea surd, dar răbda. Îi ungea rănile cu un fel de alifie cafenie, care emana un miros plăcut. După ce se lăsă oblojit, bătrânul se așeză pe marginea patului și oftă.

— Dacă-l cunoașteți pe Săndruțu' Tomii, dacă sunteți oamenii lui, luați-ne și pe noi. Eu cu Aron nu ne temem de nimica. Știm să luptăm cu domnii! Am luptat și în oastea Crăișorului.

— Nu cred că se poate, baciu… dar nici nu știu cum te cheamă.

— Manole mă cheamă, moș Manole, așa-mi zice lumea, spuse bătrânul. Da' de ce nu se poate?

— Noi ducem o viață grea, moș Manole, dumneata ești bătrân și nu știu dacă ai să poți…

— Acolo unde stați vă trebuie și demâncare. Eu mă pricep. Am fost o vreme bucătar la grof, după aceea m-am apucat iar de șusterie. Știu să fac și pită bună. Afară de asta, voi vă bateți, s-ar putea ca unul din voi să fie rănit. Cine să-l îngrijească? Mă pricep și la asta. Cunosc tot felul de ierburi tămăduitoare. Vedeți unsoarea cu care m-a uns Aron? În două zile, cât mi-ați văzut spinarea de însângerată și zdrobită, va fi ca pielea pruncului nou-născut și nici n-o să mă doară. Mă pricep și la leacuri, cum s-ar spune. Aron nu se teme de nimica. E și el un răzvrătit. Suntem oameni slobozi, nu iobagi, da' traiul săracului e la fel, ori că-i slobod ori că-i iobag. S-a săturat și el de lucru în baie ca să scoată auru' pentru domni.

— Luați-ne, interveni și Aron. Taica nu-i nici așa bătrân precum pare. E încă tare. N-are decât patruzeci și opt de ani. Traiu' rău l-a îmbătrânit. Ați fost în cămară și ați văzut. N-avem nici măcar un dărăbuț de pită, să vă punem pe masă ca unor oaspeți!

— Bine! hotărî Săndruț. Veți veni cu noi. Dar nu știu cum să facem. Trebuie să ne asigurăm că drumu-i slobod. Ar trebui să mai ieși și să mai iscodești, Aroane, propuse Săndruț.

— Până mâine dimineață stați la noi. Dacă-i nevoie și mâine toată

ziua. Aici n-au să vă mai caute. Am să umblu și am să caut să văd ce-i de făcut. Mâine, în târg am să aud ce mai spune lumea, am să văd dacă nu umblă caraule. Acuma ar fi bine să vă hodiniți, propuse Aron.

— Și cu domnul solgăbirău cum rămâne, moș Manole? întrebă Săndruț. Ai de gând să-l lași în pace? Îl ierți?

— Cu el am să mă socotesc eu! spuse hotărât Aron. De iertat n-am să-l iert! Taica e prea bătrân pentru așa ceva, da' eu…

— Veți veni cu noi și vom vedea ce-i de făcut! Parcă mi-a și venit ceva în minte. Știi ungurește, moș Manole, dacă zici că ai fost bucătar la grof?

— De bună seamă! Și am învățat să vorbesc așa, mai domnește, cum s-ar zice.

— Dar un corbaci l-ai putea mânui la nevoie, moș Manole? Dacă ai vedea în față spinarea goală a solgăbirăului, ce zici, ai putea să-i dai tot atâtea corbace câte ți-a dat gâdea din porunca lui? Vezi, noi n-avem călăi ca să le poruncim și trebuie să ne facem treaba singuri.

— Asta ar fi tare greu! Cum o să ajungă solgăbirău' cu spatele gol în fața corbaciului meu?! Da' dac-ar fi așa, n-ai grijă, nu m-aș lăsa mai prejos ca gâdele!

— La trebușoara asta am să mă mai gândesc, moș Manole. Eu aș crede că are să se dezbrace singur de cămașă și să aștepte loviturile. Să ne odihnim, cum a zis Aron și vedem noi mâine ce-i de făcut.

XV SOLGĂBIRĂUL BICIUIT

Luca se simți lezat în interesele lui de primirea în ceată a celor trei, dar, fățiș nu arătă niciun fel de opoziție. Ura lui ce mocnea tăcut împotriva lui Săndruț crescu, dar din acea clipă, văzând că ceilalți îi erau devotați, începu să-i urască pe toți. Își măcina pe tăcute veninul, clocind gândul trădării. Încă nu era hotărât cum să acționeze și își făcea fel și fel de planuri, dar în așa fel, încât să aibă de câștigat. În acțiunea propusă de Săndruț, pentru pedepsirea solgăbirăului din Brad, care-l maltratase pe nedrept pe moș Manole, se oferi voluntar. Participau doar cinci oameni.

Și într-o dimineață, de pe poarta largă a hanului din Hălmagiu ieși o trăsură elegantă, pe capra căreia, în chip de vizitiu, se lăfăia Luca. În cupeul închis, în ținută de nobili, Săndruț și moș Manole, iar pe bancheta din spate, rezervată valeților, în chip de haiduci domnești, bine înarmați, Serafim și Aron.

Pe întregul parcurs al drumului, echipajul era salutat de trecători, țăranii trăgându-se în marginea drumului și aplecându-și fruntea în pulbere, iar domnii, cu respectul cuvenit unui atât de elegant echipaj. Înainte de prânz, trăsura opri în fața reședinței solgăbirăului. Cele două santinele ce păzeau intrarea îl chemară pe comandantul gărzii, care se prezentă ceremonios nobililor din trăsură.

— Anunță-l pe înălțimea Sa solgăbirăul, că e căutat de baronul von Karpp și contele de Szolnok, inspectori imperiali! porunci Săndruț.

Fură întâmpinați de solgăbirău cu plecăciuni adânci, chiar pe prima treaptă din cele opt de la intrare. Solgăbirăul îi invită într-o încăpere ce putea servi de salon sau de sufragerie, modern mobilată, împodobită cu tablouri scumpe. Serafim și cu Aron se postară în chip de santinele la ușa încăperii, supraveghind orice mișcare a slugilor.

— Desigur, sunteți obosiți și flămânzi, Măriile Voastre, li se adresă curtenitor solgăbirăul celor doi nobili. Am poruncit ca în cel mult un sfert de ceas să fiți serviți.

— Nu era cazul să te deranjezi, domnule, spuse Săndruț. Suntem doar în trecere. Mergem spre Deva, dar, desigur, ne vom informa și de felul cum merg treburile pe aici. Ce greutăți aveți de întâmpinat? Cum reacționează populația în urma executării căpeteniilor răzvrătirii? Acesta e temeiul în baza căruia am fost trimiși de către Majestatea Sa, să ne informăm și să-i raportăm.

— Oamenii s-au potolit, în general. Fiecare își vede de treburile lui și nu s-au ivit cazuri de nesupunere. Există însă o bandă de tâlhari, condusă de un oarecare Săndruțu' Tomii, o bandă bine organizată, care a început să terorizeze nobilimea din întreg comitatul.

— Am fost informați de aceasta. Chiar Măria Sa ișpanul Hollòki ne-a informat. Ce măsuri ați luat ca să stăviliți acțiunea bandei și să-l

prindeți pe capul răzvrătiților?

— După cum vedeți, reședința e bine păzită și aici nu poate pătrunde. Alaltăieri eram pe cale să pun mâna pe el, dar a reușit să mi se strecoare printre degete. Dacă se mai ivește prin târg, în mod sigur, pun mâna pe el. Am luat toate măsurile. Are însă o bandă foarte puternică. Se spune că sunt peste o sută de călăreți, bine înarmați.

— Și cum de n-ați reușit să puneți mâna pe ei până acuma?! Ce păziți?! Asemenea vești nu-l vor încânta pe măritul împărat!

— Se ascund în păduri, și cu toate că am trimis tot felul de iscoade, n-am putut dibui locul unde se adăpostesc; dar vă garantez că în câteva zile le vom da de urmă! Toate autoritățile din comitatul Zărandului acționează în acest sens. Vă rog să-l informați pe Majestatea Sa împăratul că ne dăm silința.

— Nu se prea vede, domnule solgăbirău!

Între timp intrară slugile cu tăvile pline de tot felul de bunătăți, așezându-le pe masă.

— Vă propun să vă îndestulați mai întâi din sărăcia noastră, Măriile Voastre, ca niște adevărați oaspeți dragi ce-mi sunteți. Vă veți convinge după aceea că ne străduim cu toții. În ceea ce mă privește, vă asigur că voi face totul ca să pun mâna pe tâlhar!

— Aceasta și așteptăm, dar, cu ceea ce ați făcut până acuma nu prea vă puteți lăuda! Domnule conte, i se adresă Săndruț și lui moș Manole, să cinstim mai întâi masa gazdei, așa se cade, și după aceea vom continua discuțiile oficiale.

Începură să guste din bucate. Se vedea că era bine garnisită cămara solgăbirăului. Deși pregătite în pripă, bucatele servite puteau mulțumi orice pretențios. Mâncau în liniște, dar ochii lui moș Manole nu se mai dezlipeau de pe cizmele solgăbirăului. Îl coti de câteva ori pe Săndruț, și aceasta nu mai știa cum să-i potolească nerăbdarea. Slugile mai apărură o dată, aducând pe masă, în carafe aburite, câteva soiuri de vin, din cele mai alese.

— Poruncește să nu mai intre nimeni! Să nu mai fim deranjați până la terminarea mesei, pentru că avem să discutăm chestiuni de stat, care nu trebuie auzite și comentate! Îți atrag atenția, domnule solgăbirău, că tot ce vom pune la cale trebuie să rămâie între noi!

— De bună seamă, Măriile Voastre, aprobă solgăbirăul și porunci să nu mai intre nimeni în încăpere fără să fie chemat.

Aceeași poruncă o dădu și Săndruț celor doi ce păzeau la ușă. De altminteri, știau dinainte ce aveau de făcut.

— Frumoase, cizme, domnule solgăbirău! se minună Săndruț. Nu te strâng?

— Să mă strângă?! Măria ta! Sunt lucrate din cea mai fină piele! Avem un meșter neîntrecut în târg. Eu cred că nici la Viena nu i se poate găsi pereche!

La aceste vorbe, moș Manole nu se mai putu stăpâni.

— Atunci de ce, tâlharule, ai pus să mă biciuiască? se răsti, smulgându-și mustața falsă și barbișonul.

Solgăbirăul căscă uimit ochii, recunoscându-l pe cizmar, bărbia îi tremură și deschise gura să strige. Dar nu mai apucă. Deși nu era pregătit pentru aceasta, moș Manole grăbind fără să vrea treburile, Săndruț apucă dintr-o fructieră de argint un măr mare, frumos, și i-l înfundă în gură. Solgăbirăul nu reuși decât să mai scoată un ușor geamăt nazal. În aceeași clipă și văzu, îndreptată spre el, țeava pistolului scos de moș Manole.

— Dacă ții la viață, tâlharule, i se adresă Săndruț, să nu faci nicio mișcare! Altfel, într-o clipă ajungi în iad! Așa, va să zică, cizmele nu te strâng! Sunt bune, din piele fină precum le-ai lăudat. Dar cele cincizeci de corbace pe care le-a îndurat omul acesta, nevinovat, îți vor fi înapoiate! Bătrânul ți-e dator cu ele! Acuma stai frumușel, cuminte, că te spintec dacă mai îndrăznești să faci vreo mișcare, îl amenință Săndruț, scoțându-și jungherul, când îl văzu încercând o mișcare pripită.

Îi legă strâns peste gura înfundată, o băsmăluță și-i porunci:

— Ia să faci bine și să-i plătești omului ce-i datorezi! Hai! Nu mai sta pe gânduri, că te jupoi de viu!

Solgăbirăul deschise un sipet din care scoase doisprezece florini pe care îi întinse, cu mâna tremurândă, cizmarului. Săndruț îi făcu semn lui moș Manole să-i primească. Era un drept al său. Cizmarul și-i înfundă în buzunar.

— Ești cam zgârcit, solgăbirăule, de aceea-ți tremură mâna. Ori îți tremura și la luat, tot așa? Stai, nu închide, că mai avem o micuță socoteală, domnule! i se adresă când văzu că-i pe cale să închidă scrinul. Pentru osteneală, pentru că m-ai făcut să vin până aici, mai scoate cinci mii de florini! Poate că nici nu mă cunoști încă? Am să-ți spun și cine sunt. Eu sunt Săndruțu' Tomii, acela pe care ții neapărat să pui mâna!

Solgăbirăul se cutremură auzindu-i numele. Cunoștea, precum știa întregul comitat, pățania ișpanului, și-și dădu seama că nu poate face altceva decât să asculte. Scoase suma cerută și o așeză pe masă.

— O pungă, frumușelule! Hai, hai, că n-avem vreme de pierdut!

Negăsind o pungă la îndemână, solgăbirăul scoase o casetă de lemn de trandafir, încrustată cu fildeș și sidef.

— E bună și asta, spuse Săndruț, așezând banii în casetă. Acuma, scoate-ți surtucul, și cămașa și așază-te frumușel pe masă! porunci.

Solgăbirăul încercă să se opună, dar se convinse că-i zadarnic, când simți lama jungherului zgâriindu-i beregata. Se dezbrăcă, se întinse docil pe masă, lăsându-și spinarea dezvelită. Săndruț smulse niște șnururi de la o draperie, ce masca o ușă, îi legă o mână, petrecu șnurul

pe sub masă prinzându-i-o și pe cealaltă, atât de strâns încât să nu mai poată face vreo mișcare. Cu alt șnur îi fixă și picioarele.

— E adevărat, e mai comod ca la stâlp, dar nu-i rău nici așa! Altoiește-l, moș Manole!

Bătrânul își petrecu pistolul pe după cingătoare, scoase din mâneca surtucului un bici, dinainte pregătit, și începu să lovească. Lovea rar, ritmic, așa cum fusese și el lovit, învățase ceva de la călău. Carnea puhavă de pe spinarea solgăbirăului tresărea la fiecare lovitură, dar altă mișcare nu mai era în stare să facă. Mugea înăbușit pe nas, călușul împiedicându-l să scoată alt sunet. După vreo cincisprezece lovituri, rămase inert. Leșină. Lovise zdravăn bătrânul.

— Eu zic că-i ajunge, Săndruțule! Mi-am sărat inima! N-a mai gustat în viața lui așa o papară! Dacă-i mai dau vreo două, îi gata! S-a dus! N-aș vrea să-l ucid, păcătosu'! Acuma, știind cum ustură corbaciu', eu cred că s-o gândi mult înainte de a porunci o asemenea pedeapsă!

— Te-a apucat mila, moș Manole? Ar merita să crape ca un câine, dar e mai bine să vadă că noi, tâlharii, cum ne numesc, suntem oameni! Mai oameni decât sunt domnii! Să-l dezlegăm!

Îl dezlegară și Săndruț fu nevoit să-i plesnească niște palme zdravene ca să-l poată vedea deschizând ochii. Solgăbirăul clipi speriat și mugi înfundat, ca muții.

— Liniștește-te! porunci Săndruț. Slabi mai sunteți de înger, voi, domnii! Te-ai muiat ca o balegă și n-ai primit decât vreo cincisprezece lovituri! Ce să mai spuie bătrânul acesta, nevinovat, pentru că trebuie să recunoști că nu ți-a pricinuit niciun rău, căruia călăul, din porunca ta, i-a dat cincizeci de lovituri?! Măcar la părul cărunt să te fi uitat, solgăbirăule! Dar voi, n-aveți nimic sfânt! Ascultă! Dacă mai aud că poruncești asemenea pedepse, să știi că iar te caut! Numai bine n-are să-ți meargă! Bucură-te că ai scăpat numai cu atâta! Acuma, îmbracă-te!

Solgăbirăul își trase cămașa peste spinarea însângerată. Pete purpurii colorară albeața imaculată a cămășii. Își trase și surtucul, dar orice mișcare îl făcea să sufere și gemea surd.

— Acuma, am să-ți scot călușul. Dacă îndrăznești să strigi, ceea ce ai pățit până acuma-i floare la ureche! Ai să te urci cu noi în trăsură și ai să ne însoțești o bucată de drum, ca pe niște adevărați trimiși ai împăratului! Ai înțeles?

Solgăbirăul confirmă, mutește, dând din cap. Săndruț dezlegă basmaua ce i-o înfășurase peste gură. Solgăbirăul scuipă resturile de măr, pe care-l zdrumicase în timpul supliciului, dar nu îndrăzni să scoată o șoaptă. Se uita doar speriat spre lama lucioasă a jungherului, pe care-l ținea Săndruț în mână.

— Fără să faci altceva, decât ce-ți poruncesc, urmează-ne! Adică,

ieși după Măria Sa contele, pentru că eu am să te urmez și la cea mai mică mișcare suspectă te străpung! Le spui caraulelor să rămâie la locurile lor, precum i-am găsit, și că ne conduci o bucată de drum! Poruncește ca deseară să vie să te ia cu hincheul de la hanul lui Dura din Baia, că acolo te vom lăsa! Dar fă o mutră mai veselă că acum te leg și-l pun pe moș Manole să-ți mai dea și celelalte lovituri cu care ți-a rămas dator!

Solgăbirăul zâmbi silit, din ochi nu-i dispăruse groaza, dar urmă cu sfințenie instrucțiunile primite de la Săndruț. Santinelele de la ieșire le prezentară armele pentru onor, se urcară în trăsură, Serafim și Aron își reluară locurile pe bancheta din spate și Luca biciui caii. În zgomot de roți și tropot de copite, elegantul echipaj se puse în mișcare.

Luca era mirat cum de reușiseră să facă totul fără zgomot. Se și hotărâse ca, la cel mai slab semn de alarmă, să dea bici cailor și să fugă lăsându-i pe ceilalți în plata domnului. Avea pregătit dinainte un costum de negustor și-și luase la el toți banii ce-i agonisise până atunci, pentru orice eventualitate. Se hotărâse ca, în caz de nereușită, știindu-l pe Săndruț și pe ceilalți prinși, să-și piardă pentru un timp urma și, după aceea, să facă în așa fel, încât să fie prinși și ceilalți, rămânând singurul cunoscător al tainei comorii. Gândul trădării i se încuibase în creier ca un șarpe veninos. Reușita acțiunii îl învenina. Tot drumul până la adăpost fu posomorât și când își primi partea ce-i revenea din pradă, nu simți ca altă dată mulțumire. Prea era puțin. Se socotea frustrat. Nu se mai putea mulțumi doar cu picăturile ce-i cădeau. Și toate acestea i le datora numai acelui afurisit de Săndruț, care orice întreprindea, orice acțiune, cât de temerară, îi reușea. Aproape toți nobilii din ținut îi deveniseră tributari. Cei mai mulți nici nu mai încercau să i se opună, cunoscând că orice împotrivire le dubla suma. Când primeau somația cu suma fixată, duceau banii la „Fântâna Cerbului”, fără a îndrăzni să urmărească pe cel ce venea să-i ia, avertismentul lui Săndruț fiind categoric. Cei ce încercaseră să supravegheze locul sau nu duseseră la timp banii la locul stabilit, trebuiră să plătească îndoit și, de fiecare dată, Săndruț găsea mijlocul de a intra în posesia sumei dublate. Intrase panica în întreaga nobilime din comitat, ba și dincolo de hotarele acestuia. Se țineau consfătuiri, se întindeau capcane, dar zadarnic. De obicei, Săndruț nu se lega așa, din senin, de nobilul respectiv, ci numai în urma informațiilor pe care le aducea Pătruț, ca represalii la câte o samavolnicie. Or cum nu exista nobil care să nu fi nedreptățit sau asuprit pe vreunul din supuși, puțini mai rămâneseră nevămuiți.

Procedeul era simplu. Un trimis al lui Săndruț slobozea o săgeată în jurul căreia era înfășurat un mesaj, o scrisoare, prin care se indica suma și locul unde trebuia depusă. Nu lipsea amenințarea că în caz de refuz suma va fi dublată. Locul în care de obicei erau lăsați banii era

„Fântâna Cerbului”, o fântâniță de la marginea drumului mare, în pădure, la umbra unui gorun uriaș. Debitul izvorului era mic, din fântână abia prelingându-se un firicel de apă, și dacă era complet golită îi trebuia aproape o zi întreagă ca să se umple. Era un găvan scobit în stâncă. Apa era atât de limpede, atât de răcoritoare, încât era cunoscută aproape de toți trecătorii. Rar să fi trecut cineva pe acolo și să nu fi gustat din căușul de lemn pus anume pentru aceasta. Pătruț își împletise în stejar un cuib de vultur. Putea sta acolo zile întregi dacă era nevoie, fără să simtă oboseala, văzând tot ce se petrecea în jur, dar de jos, nicio privire, cât ar fi fost de ageră, n-ar fi putut descoperi locul de pândă. După ce banii erau lăsați acolo, urmărind din cuib toate mișcările aducătorului și numai după ce se asigura că acesta plecase și nu rămăsese nimeni la pândă, Pătruț dădea semnalul, aprinzând o torță fumigenă, anume făcută, care lăsa un fum gros. Omul lui Săndruț știa că se poate apropia fără teamă să ridice banii. Uneori îi lua chiar Pătruț, dacă nu era silit să mai urmărească ceva din observatorul ce și-l amenajase. Fuseseră cazuri, la început, când cel ce aducea banii era însoțit de oameni înarmați, care pândeau mult timp după aceea, dar treceau ore în șir și nimeni nu se apropia să-i ia, în schimb, urmau represaliile. Taina era de nepătruns. Nu-și puteau închipui nobilii, cum, atâta timp cât rămânea măcar un singur om la pândă, nu se apropia nimeni să ridice banii. I se atribuiau lui Săndruț puteri supranaturale, vrăjitorești, chiar legătura cu diavolul, și câte și mai câte.

De multe ori Luca era acela ce trebuia să ridice banii de la „Fântâna Cerbului”. Fusese chiar ispitit, – în ziua aceea era vorba de zece mii de florini, o sumă apreciabilă, – să-i ia și să se facă nevăzut, să plece undeva departe, unde nu l-ar fi cunoscut nimeni, să-și facă un rost, după aceea s-o ademenească și pe Anuța, dar nu se putea depărta de comoară. Dac-ar fi plecat, o considera, pentru el, cu desăvârșire pierdută, pentru că se temea de răzbunarea lui Săndruț și a celorlalți ortaci, care n-ar fi precupețit nimic ca să-i dea de urmă. Socoti că e mai bine să rămână, că, poate tot i se va ivi prilejul să ajungă în stăpânirea bogățiilor de acolo, fiind sigur că, odată, Săndruț va cădea. Vor mai cădea și din ceilalți și dacă vor rămânea câțiva va găsi el un mijloc pentru a-i pierde. Numai de-ar putea scăpa de Săndruț, ar fi bine. Așa considera. Pe ceilalți…

XVI DE DRAGOSTE

Greu îi fu lui Săndruț să se hotărască să-și mai viziteze familia. Cu toate că îi era dor de ai săi, se gândea și la Anuța, dar era hotărât s-o lase în pace până ce ea singură se va decide, să aleagă între el și Luca. Intrase în sat pe înserat și nu se opri nicăieri până acasă. Nici n-apucase să schimbe câteva vorbe cu ai săi, că și apăru Anuța.

— Seara-bună, le ură, îmbujorându-se. Am venit numai cu graba. Surată, i se adresă Creștinei, nu poți să-mi dai cu împrumut o sită de făină de cucuruz, că noi abia mâine ducem la moară și am rămas fără făină.

— Îți dau, Anuță, cum să nu-ți dau? răspunse bucuroasă Creștina, luându-i sita din mână și îndreptându-se spre cămară.

Fata rămase în picioare, lângă ușă, răsucindu-și între degete un colț al basmalei și furându-l din ochi pe Săndruț. Dacă ar fi fost singur poate că ar fi îndrăznit să scoată vreo vorbă, dar era de față și bătrânul, Toma, și se simțea tare încurcată. Săndruț îi aruncă la rându-i o privire cercetătoare. Observă că e emoționată și că făina aceea de porumb nu era altceva decât un pretext ca să-și facă drum pe la ei, să-l vadă. Se bucură. Dacă l-ar fi îndrăgit pe Luca, nu venea pe acolo, știindu-l acasă, c-o zărise când trecuse pe la poarta ei. Ca s-o scoată din încurcătură, rupse el tăcerea, ce începuse să devină stânjenitoare:

— Șezi, Anuță! De ce-ai rămas în picioare?

— Mi-i grabă, băciuț! Tare mi-i grabă, îi rostiră buzele, dar o dezmințea atitudinea. Mă așteaptă maica.

Cu toate acestea se așeză sfioasă pe marginea laviței de lângă pat.

Bătrânul Toma zâmbea pe sub mustață. Tinerii continuară să se cerceteze pe furiș, până se ivi Creștina cu sita plină.

— Poftim, Anuță! îi întinse sita.

Aceasta o luă, o acoperi cu șorțul, dar, cu toată graba pretextată nu-i venea să se miște din loc. Mai rămaseră un timp tăcuți. Creștina încercă să lege o discuție, dar nu reuși. Parcă nu găseau ce să-și spună. De câteva ori încercă Anuța să se ridice, renunță, dar până la urmă – o cerea buna-cuviință – se hotărî.

— Sănătate-bună! le ură, dar pașii ce-i făcu până la ușă erau ca împiedecați. Nu-i venea să se rupă din loc.

Fără nicio vorbă, Săndruț o urmă. Se opriră la poartă. Deși amurgise, chipurile li se mai deslușeau.

— Ai spus că mai vii, băciuț! îi reproșă fata. Te-am așteptat!

— Am venit, Anuță! Iacă-mă-s!

— Da' cât a trebuit să te aștept? Dac-ai ști ce-i în sufletu' meu! Gându' mi-a fost numai la dumneata!

— Am auzit că mai vine Luca pe aici, prin sat, și să știi că nu mi-a plăcut să fiu niciodată a cincea roată la căruță! Te-a îndrăgit omul și

nu se cădea să…

— Da' pe mine m-a întrebat cineva? îl întrerupse fata. Ce sunt eu? Vacă, capră, ori oaie? Eu n-am nimica de zis? Nu mi-i drag, băciuț! Numai dumneata-mi ești drag, și ai să-mi fii întotdeauna! Numai pe dumneata te știu!

— Te-ai gândit bine, Anuță? Știi ce viață duc!

— M-am gândit! Știu! Poate de aceea-mi ești și drag că nu-i altu' ca dumneata! Da' văd că nici nu-ți pasă!

— De unde știi că nu-mi pasă?

— Așa, bine! Cât a trecut de când n-ai mai dat prin sat? Dacă-ți păsa, îmi trimiteai măcar o vorbă! De câte ori n-a trecut Pătruț pe aicea? De câte ori nu l-am văzut la Vața? În fiecare vinere îmi fac drum și mă duc și eu cu Creștina, la Vața, cu treabă ori numai așa, să mai aud ceva despre dumneata!

— Dar ce viață ar putea fi asta, a noastră, dacă ne-am lua? Te-ai gândit? Eu, mai mult dus. Tu, mai mult singură, ca văduvoaiele.

— M-am! M-am gândit bine! Numai dumneata să vrei! Dacă-ți place de mine… Eu știu ce să mai zic? Dacă-ți plăcea nu lăsai să treacă atâta vreme și să nu-mi dai niciun semn!

— Mi-ești dragă, Anuță! Nici nu știi cât îmi poți fi de dragă! Nu mi-a fost dragă nicio fată cum îmi ești tu. Dar, cum ți-am spus, ce viață ar fi asta? și-i așeză ușor palmele pe umeri, căutându-i privirea în semiîntuneric. Fata nu și-o feri.

— Ce fel de viață? Frumoasă, băciuț! Nici nu se poate mai frumoasă! Ți-aș crește pruncii și te-am aștepta! Mereu te-am aștepta! De câte ori ai să poți veni are să fie sărbătoare. Știi, băciuț, am auzit de oamenii aceia, de corăbieri, care nu dau cu anii pe acasă, și femeile lor îi așteaptă și le sunt credincioase. Ți-am mai spus că nimenea n-are să te aștepte vreodată cum am să te aștept eu, și dacă… și pruncii noștri au să te aștepte cu același drag! Cândva, când îi îmbătrâni și nu-i mai putea duce viața asta, tot ai să te tragi pe lângă casă și-are să fie bine. Băciuț! Doară n-o să duci viața asta până la… și se întrerupse.

— Spune, Anuță! Nu te sfii! Până la moarte, ai vrut să zici.

— Nu se cade să pomenim vorba asta! Nu trebuie să ne gândim la așa ceva. La viață să ne gândim, băciuț! La viața noastră, băciuț, îi trecu ea brațele pe după gât, după ce așeză sita pe jos, ca să n-o verse.

— Te-ai gândit bine, Anuță? Cu așa ceva nu se glumește!

— Altfel, cu altcineva, nici n-aș putea trăi, băciuț! Nu-mi trebuie altul și nici n-are să-mi trebuiască vreodată!

Flăcăul o cuprinse în brațe, își apropie obrazul de al ei. Îl amețea aroma florilor de munte ce parcă-i izvora din sân, din întreaga ei ființă. Se sărutară pierduți amândoi în uitare.

— Numai pentru tine am venit, Anuță, îi mărturisi Săndruț, după ce se desprinseră din îmbrățoșare. Numai pentru tine, și, de azi, am să

caut să vin de câte ori voi putea. Mai ales în sărbători. Tare am mai îndrăgit „țarina”, și când o joc cu tine, Anuță, parc-aș zbura prin nori! Ca un fulg, așa ești de ușoară-n joc!

— Da’ ai să te ții de vorbă, băciuț? căută să se asigure fata. Când n-ai să poți veni, să-mi trimiți măcar o vorbă prin Pătruț! Te rog.

— Da, Anuță! Așa am să fac. Apele s-au limpezit. N-am vrut să zică cineva că m-am vârât cu sila! Am auzit că Luca…

— Luca! Luca poate să zică câte-o zice, nu-mi pasă! Nu-mi place și nici nu mi-a plăcut vreodată! De dumneata mi-a plăcut de cum te-am văzut, atuncea, la joc, și altu’ n-are cum să-mi mai placă! I-am și spus să nu mai umble-n călcâiele mele, că-i degeaba. Are o uitătură… Să te păzești, băciuț! Bine-ar fi să-ți fie prieten, cum îl crezi, da’…

— Până aici, Anuță! Omul ăsta m-a scăpat de la moarte! Dacă nu era el poate că nici nu m-ai fi văzut vreodată. Nu-i pot purta dușmănie pentru că te-a îndrăgit! Ești frumoasă, Anuță! Cine nu te-ar îndrăgi?

— Da’ am auzit că și dumneata l-ai scăpat o dată de la moarte, chiar atuncea, după ce ați plecat din sat.

— Cine ți-a spus?! se miră Săndruț.

— Cine, cine! Pe cine l-am întrebat întotdeauna de dumneata, ce faci, cum o duci, dacă ești sănătos… Pătruț. El ne-a povestit mie și Creștinei.

— Asta a fost altceva. Doar nu era să-l las să se facă fărâme! Oricare din ortacii noștri să fi fost și nu-l lăsam, darmite pe el, care și-a pus viața în joc pentru mine! Suntem legați prin jurământ, cu toții. Suntem ca frații. Și chiar dacă n-ar fi așa, datoria oricăruia e ca să nu-l lase pe altul în impas, dacă-l poate ajuta!

— Ești om bun, băciuț, și-i crezi pe toți la fel ca dumneata, Da’ poate că nu toți sunt așa? E mai bine să te păzești, chiar de acest prieten jurat, sau frate, cum îl numești! Să nu le știe pe toate! Numai cât îți aude numele și scrâșnește din dinți! Și asta numai din prea mare dragoste, nu?

— Anuță!

— Băciuț! Văd că te-ai amărât! Să știi că inima unei femei simte! Mai ales a uneia care iubește! Și-mi ești drag, mai drag ca lumina ochilor îmi ești! Omu’ ăsta te dușmănește! Din ce pricină nu pot ști, da e bine să nu te prea încrezi în el!

— Cine știe? se îndoi Săndruț. Poate că ți s-o fi părut numai? Așa e el, cam ciudat de felul lui, bănuitor, puțin cam lacom, o știu, dar ca să ajungă până acolo încât să mă urască de moarte, n-aș crede-o! Atunci de ce și-ar mai fi riscat viața pentru mine? Asta nu pot înțelege! Nu uita, Anuță, că nu e om sfânt pe lume! Fiecare are câte o meteahnă, dar omul cu adevărat om știe să-și înfrâneze slăbiciunile! Să se așeze mai presus de ele!

— Faci cum crezi, băciuț, da’ eu tot zic că-i mai bine să fii cu ochii

în patru. N-ai băgat de seamă că nici nu poți ști ce gândește omu' ăsta!

— Dar cine poate citi gândurile cuiva, Anuță?! Cine?

— În ochii dumitale numai dacă mă uit și-ți citesc până-n fundu' sufletului, băciuț! El e o fire închisă, niciodată nu poți ști ce-i cu el. Te rog eu, fii cu mare băgare de seamă! Tare aș vrea să fie bun, așa cum îl crezi. Nu ți-am spus să-l urăști, nici să-l bănuiești măcar, fii numai cu băgare de seamă! Să nu-ți deschizi sufletu' în fața lui! El n-o face!

— Poate că ai și tu un picuț de dreptate, spuse mâhnit Săndruț.

Mai vorbiră mult, până după miezul-nopții, când se despărțiră cu greu, promițându-și să se revadă cât de curând.

Luca nu-și mai găsea locul. Știa că Săndruț trecuse pe la ai săi, pe la Căzănești, și tare ar fi vrut să știe dacă o întâlnise pe Anuța. Îl înțepa același ghimpe în inimă. O întâlnise sau nu? Pe el, fata-l ținea la distanță cu toate promisiunile pe care i le făcuse. Într-un rând se decise chiar s-o lase în pace, dar nu-și putu ține hotărârea. Măcar de l-ar fi îndrăgit pe altul, nu pe Săndruț, poate că s-ar fi liniștit, ar fi renunțat, dar așa, nu putea. Se frământă mai mult de o jumătate de zi. Nu putu afla dacă o văzuse Săndruț ori nu, dacă își vorbiseră. Îl iscodise pe Pătruț, dar nici de la acesta nu putu afla nimic. Deși Săndruț nu-i impusese lui Pătruț să facă o taină din trecerea lui prin sat și de întâlnirea cu fata, acesta simți de ce se interesa Luca să afle adevărul. Doar fiecare din ei își vizita, mai des, sau mai rar, familia și satul. Până și Ianoș lipsi vreo două săptămâni reușind să se strecoare până la ai lui, la Gherla, cu toate riscurile pe care le implica un asemenea drum. Așa că nici Săndruț n-ar fi făcut o taină din trecerea lui prin Căzănești.

— Ai fost prin Căzănești? îl întrebă Luca, aparent nepăsător.

— Am fost aseară. N-am mai fost de-atunci și-mi era dor de ei.

— Numai de ei? zâmbi Luca, forțat.

— Ei, de ce și de cine să-mi mai fi fost dor?

— Pe Anuța aceea, fata cu care ai jucat atunci, ai întâlnit-o? întrebă, căutând să pară indiferent, dar lui Săndruț nu-i scăpă interesul vădit ce-l pusese Luca în această întrebare. Deveni atent.

— Am întâlnit-o, în treacăt. Ei, fată ca toate fetele. A trecut pe la soru-mea. Sunt prietene. I-a cerut nu știu ce cu împrumut.

— Numai atâta? se miră Luca.

— Dar ce-ai mai fi vrut? Ele, cu treburile lor. Ce-mi pasă mie?

Lui Săndruț îi păru rău că trecuse prin sat. Nu era mai bine să fi lăsat să mai treacă un timp, să se mai limpezească lucrurile? Prea-l vedea aprins și parcă-i părea rău de el. Era convins că, oricât ar fi stăruit, fata l-ar fi respins, și-l compătimea. Dar mai era și altceva. Simțea că nici el n-ar mai fi putut fără ea. Căută totuși să nu-l amărască pe Luca, prefăcându-se că nu-i pasă de fată.

— Păi, n-ai vorbit cu ea? Nu ți-a spus nimica? Din câte am băgat de seamă te-a îndrăgit.

— Parcă n-aș crede, răspunse Săndruț indiferent. Sau, cel puțin nu m-a lăsat să înțeleg așa ceva. N-am putut sta de vorbă numai noi doi. Era taica, era și Creștina, soru-mea… căută Săndruț să-l liniștească.

Luca oftă și-și văzu de treabă, dar înainte de a însera, le spuse că are de gând să treacă pe la ai lui, pe la Visca, și plecă. Săndruț îl văzu bine că minte. Era sigur că spre Căzănești îl purtau pașii, dar se jenă să-i trimită în urmă-i pe Pătruț, cum îi trecuse o clipă prin minte. La urma urmei, de ce nu s-ar fi dus și la Căzănești? Îi părea numai rău că de acolo va veni iar amărât și va fi iar posac și neprietenos, o vreme. De sentimentele Anuței era sigur. Se convinsese de aseară. Dar îi părea rău și de acest flăcău viteaz, dorindu-i o soartă mai bună. S-o uite pe Anuța, să-și găsească altă fată, că erau atâtea… Creștina, soru-sa, nu era deloc urâtă. Și l-ar fi dorit de cumnat. Dar… sau i s-o fi părut numai? Pruncul acela, Pătruț, așa neîmplinit cum era încă… ori o fi doar o joacă de copii? Creștinei nu părea să-i fie indiferent. Flăcăiașul se dezvoltase bine și Creștina, până la măritiș, ar mai avea. În doi, trei ani, Pătruț e flăcău în toată legea și ea fată mare. Surâse. Îi era drag Pătruț. Era isteț și netemător. Se deprinsese să mânuiască armele cu îndemânare. Sabia, pistolul, chiar și arcul cu săgeți. Prindea binișor băiatul, dar e adevărat, încăpuse pe mâini bune. Toți erau luptători călițI. Mai bine să lase lucrurile să se desfășoare de la sine. N-avea rost să intervină. Luca, dacă va vedea că până la urmă Anuța nu-l mai bagă în seamă, va trebui să se lase păgubaș, își va găsi și el pereche. El, Săndruț, nu i-a stat în cale. A fost loial, dar n-avea nicio vină; fata pe el îl îndrăgise și nu pe Luca. Își dădea seama că dacă ar fi făcut chiar sacrificiul de a renunța la Anuța, de dragul prieteniei, cât l-ar fi durut aceasta, fata n-ar fi încetat să-l aștepte.

Luca păși sprinten și cu pași siguri. Dorea să facă orice numai să zădărnicească dragostea fetei pentru Săndruț. Nu se putea împăca cu gândul că Săndruț i-o ia totdeauna înainte. Orice s-ar întâmpla, numai asta, nu! Ajunsese pe înserat, cam pe la aceeași oră cum ajunsese Săndruț cu o zi înainte. O văzu în curte, hrănind păsările. O strigă. Fata se apropie de poartă.

— Seara-bună, Anuță!

— Seara-bună, băciuț!

— A fost aseară Săndruț pe la tine, așa am auzit.

— Dumneata auzi multe, băciuț, da' să știi că n-a fost! Am fost eu pe la el, dacă vrei să știi! Nu l-am mai văzut de atuncea și mi-a fost dor! Asta-i! i-o tăie scurt.

— Va să zică, tot nu ți-ai luat gându' de la el! Tu nu vezi că nici nu te bagă-n seamă? De câte ori a mai fost prin sat de atuncea? Dacă-i era

și lui dor de tine mai venea! Venea cum am venit eu de atâtea ori, da' văd că nici nu vrei să te uiți la mine!

— Parcă poți să-i poruncești inimii, băciuț! Ce să fac dacă numai el mi-a picat drag? Sunt eu de vină? Uite, fără el nu pot și gata!

— Mai gândește-te, Anuță, să nu-ți pară rău mai târziu!

— Sunt gândită gata, băciuț! Nu mai am cum să mă mai gândesc altfel! Numai la el mi-i gându'! Ți-am mai spus să nu mi te ții de urmă că-i degeaba! Ce? Nu mai sunt fete? La urma urmei poate că mai bogate, mai cu stare. Noi, ce avem? Ia, ce se vede!

— Am eu, Anuță! Am pentru amândoi, numai să mă asculți! Pe Săndruț n-ai să-l poți face om de casă! El numai una știe: socoteala cu domnii! E bună și asta, nu zic, da' de la o vreme omu' trebuie să se mai gândească și la el! La viața lui. El tot așa are să-și ducă traiu', tot prin păduri, tot ascuns. Ce viață-i asta? Ce-ți trebuie un om ca el?

— Da', din câte știu, toți sunteți așa! Toți ați jurat să n-aveți hodină până n-au să mai fie domni!

— Omu' jură multe, da' până la urmă… și de fapt, ne-am înțeles că acela care vrea să plece-i slobod. Am să plec, când oi crede de cuviință, și gata!

— Și crezi că așa mi-ai plăcea mai mult? Ori crezi că-mi trebuie bărbat să-mi toarcă și să-mi depene? La asta mă pricep eu și singură!

— Am să-ți plac, Anuță! Cu vremea am să-ți plac! Săndruț ăsta, nu-i nimica de capu' lui! N-are să puie niciodată ban pe ban. Sărac a fost și sărac are să moară. Eu, dacă vrei, te scald în aur! Auzi? Te îmbrac în aur din cap până-n picioare! Ăsta-s eu! El n-ar face asta niciodată pentru tine și nici pentru nimeni altul. Nici pentru el, măcar!

— Și ce mi-ar ajuta dacă m-ai scălda ori m-ai îmbrăca în aur? Auru-i rece! Vreau să fiu îmbrăcată în căldura ochilor celui care mi-i drag, și-mi ajunge! De murit de foame, n-ai grijă, n-om muri, și nici de la altu' n-om cere!

— Te fac doamnă! Înțelegi? Doamnă! Te duc la Buda ori la Beci, îți cumpăr palate domnești, ai să ai slugi care să te spele și pe picioare! N-ai să mai pui mâna pe nimica! Doamnă, Anuță! El n-ar fi în stare să facă așa ceva pentru tine!

— Doamnă?! Și crezi c-aș putea sta așa, să nu fac nimica?! Să mă spele altu' pe picioare? Da' ce-s, beteagă, oloagă, feri-doamne?! Ce viață ar mai fi și asta?! Eu cred că numa' două zile dac-aș sta să nu fac nimica, aș muri de urât, m-aș betegi!

— Ai să faci ce-i vrea și cum îi vrea, Anuță, numai ascultă-mă! Nimenea n-ar fi în stare să facă asta pentru tine! Nici douăzeci de Săndruți! Numa' unu', Luca, pe care-l ai în față, el și numai el îi în stare de așa ceva! Îți pun la picioare tot ce am!

— Da' de unde ai atâtea?! se miră fata. Dacă ai, înseamnă că aveți toți! Numai așa poate fi. Dacă-i altfel… nu știu ce să zic? Mai bine ia-ți

gându'! Mi-i drag unu, așa cum îi, și nu pot face altfel!

— De unde am? Am! Mulțumește-te cu atâta! Săndruț n-are și nici nu s-o strădui să aibă. E prea prost pentru așa ceva.

— Bine că te-ai găsit dumneata deștept! Așa cum îi de prost, mi-i drag! Nu-mi trebuie altul! Așa să știi! Pe la poarta mea să nu mai dai că nici nu mă mai uit la dumneata! Caută-ți alta, îmbrac-o cum îi vrea, cumpără-i scumpeturi, fă-o doamnă! Eu n-am de gând să mă domnesc! Săndruț s-a ridicat împotriva domnilor și eu… doamnă! Bine mi-ar mai sta doamnă, n-am ce zice!

— Da' dacă Săndruțu' tău ar muri?

— Ai fi în stare… dar n-apucă să-și termine vorba că Luca, speriat de ceea ce rostise, reveni.

— La ce te gândești, fată?! Da' nu știi ce viață ducem? Poate că nu știi că, odată, dacă nu eram eu, ehei…

— Ba știu. Mi-a spus. Da' am mai auzit că și el te-a scăpat o dată de la moarte! Mi-a spus Pătruț.

— Mai bine mă lăsa să crap, atuncea! Tot n-am noroc!

— Nu mai vorbi așa, băciuț, i se muie inima fetei. Știi bine că dragoste cu sila nu se poate! Sunt atâtea fete, și mai frumoase ca mine… Ce? Parcă numai eu?… Dacă mi-i drag el, ce să fac? Să-mi rup inima? N-ai băgat de seamă cum se uită fetele la dumneata? Alege-ți! Spune-i numai o vorbă și oricare…

— Nu-mi trebuie alta, înțelegi? Numai tu îmi placi! Și, zi, asta-i hotărârea ta? Să nu mai vin? Să nu te mai caut, Anuță? și din glasul omului se desprindea atâta durere, încât fata oftă.

— Vino, băciuț, da' în cinste și omenie! Nu se cade să te legi de fata pe care, știi bine, a îndrăgit-o un prieten bun! Că m-a îndrăgit și el, băciuț. Orice-ar fi, nimica nu ne mai poate despărți.

— Are să-ți pară rău, Anuță, amenință Luca. Ai să mă cauți, și n-ai să-mi mai trebuiești!

— Dacă zici că n-am să-ți mai trebuiesc, înseamnă că poți să trăiești și fără mine! Săndruț n-ar fi fost în stare să rostească vorbe ca astea! Caută-ți alta și are să fie bine, băciuț! Ai să vezi.

Flăcăul îi întoarse spatele și o porni amărât spre pădure. Cunoștea bine poteca, nu-i mai era teamă că va cădea în prăpastie.

XVII FÂNTÂNA CERBULUI

Noi veşti aduse Pătruţ în adăpost. Baronul Werner, din Tătăreştii de Criş, pusese ochii pe Vârsava lui Ispasu' Cucului, o fată de vreo 16 ani, mult lăudată pentru frumuseţea ei. Îi trimise vorbă de vreo câteva ori ca să vie pe la castel, dar fata refuzase. Atunci, baronul trimise trei haiduci domneşti ca s-o aducă cu sila. Ispas puse mâna pe secure şi fata mai avu timp să se strecoare la adăpostul pădurii, dar fu prins, legat şi adus la curte. Cincizeci de bice porunci baronul pentru Ispas. Când fu slobozit abia se mai ţinea pe picioare, bietul om. Acuma zăcea. De trei săptămâni zăcea şi nu mai putea lucra nimic. Fata se ţinea mai mult ascunsă şi, Catrina, nevasta lui Ispas, nu mai prididea cu lucrul şi cu îngrijirea omului suferind.

La această veste, în adăpost se făcu tăcere. Baronul, până atunci nu fusese pus la gloabă. Nu i se găsise pricină pentru aşa ceva. Pricina se ivise şi nu trebuia lăsată. Nu scotea nimeni nicio vorbă. Pe lângă altele, baronul era unul din cei mai încăpăţânaţi nobili şi se şi lăudase, nu o dată, că va pune mâna pe Săndruţ, cu oamenii lui şi-l va duce la spânzurătoare. Işpanul, neîncrezător, îi ură succes, dar se îndoia că baronul va reuşi. Câte nu încercase el, în calitate de conducător al comitatului, dar pe Săndruţ, ori măcar pe vreunul din oamenii lui, nu-i putuse prinde.

Fără vorbă, Săndruţ scoase din geantă o bucată de hârtie, îşi ascuţi o pană şi scrise:

„Măria Ta! Până mâine seara îi vei duce lui Ispasu' Cucului, pe care l-ai betegit, şase saci de grâu, zece de cucuruz şi un porc gras! Pentru noi, poimâine dimineaţa, la Fântâna Cerbului, vei lăsa într-un săculeţ ori lădiţă, cum vei crede de cuviinţă, zece mii de florini! A doua: să nu te mai legi de fata lui Ispas, Vârsava, s-o laşi în pace, că va fi vai de tine! Aşa să faci, şi nu altfel, că vei plăti preţul îndoit! Cu cele cincizeci de corbace îţi rămân dator pentru altă dată! Săndruţu' Tomii".

Înfăşură răvaşul pe coada unei săgeţi şi-l trimise pe Iovuţ, care se oferise, să-i dea drumul.

— Degeaba, spuse Serafim. Ăsta n-are să facă ce i-ai scris, ca ceilalţi domni! Îl ştie toată lumea cât e de încăpăţânat. Numai cu sila, dacă-l călcăm pe timp de noapte, să ne putem lua singuri cele cerute.

— Să primească răvaşul şi-mi ajunge, spuse Săndruţ. Dacă nu face cum îi poruncim, să nu se vaiete pe urmă! Au mai încercat-o şi alţii! Găsim noi ac şi pentru cojocul lui.

— Ăsta-i omu' dracului, interveni Luca. Are neamuri tocmai pe la Beci, îl cunoaşte până şi împăratu'! Mai bine l-am lăsa în pace că nu se ştie! Prea te crezi de nerăpus, Săndruţule!

— Am planul meu şi trebuie să-mi reuşească, afirmă sigur de sine

Săndruț. Dacă nu va răspunde în niciun fel, îl călcăm la el acasă, cum am făcut-o la Caraci! Pătrușule, tu ia-ți locul în cuibul tău din gorun și ai să ne faci semn. Dacă pune banii și pleacă, e bine, dar eu cred că va sta la pândă cu oamenii lui. Stă la pândă, stăm și noi! Cât vor putea pândi? Și mi-a mai venit ceva în minte: moș Manole, i se adresă bătrânului, care o făcea pe bucătarul, spuneai dumneata că te pricepi să faci o băutură, din care, dacă bea cineva, doarme câteva ceasuri, tun. Ai cu ce s-o faci?

— Am, răspunse bătrânul. Am atâta cât să pot adormi un sat.

— Nu mi-ar trebui decât pentru douăzeci-treizeci de oameni. Cu mai mulți tot nu vine baronul. Golim apa din fântână, turnăm acolo fiertura, și, dacă vor sta la pândă mai multă vreme, li se va face foame. După ce vor mânca, are să-i rupă setea. Vor bea apă din fântână și gata. Că de pândit, vor pândi. De mult se laudă că are să mă prindă și prilej mai bun ca ăsta tot n-are să găsească. Numai că, parcă-l văd pe baron legat.

— Da' dacă trece vreun drumeț? întrebă Groza. Poate bea apă și adoarme și el.

— Moș Manole, îl întrebă Săndruț, băutura dumitale e vătămătoare?

— Da' de unde? Dimpotrivă-i tămăduitoare. O dau să bea celor răniți să le aline durerile. Doarme omu' și când se trezește-i mai hodinit ca după un somn bun.

— Atunci e bine! Apucă-te și fierbe-o. Mâine dimineață are să ne trebuiască. Pătrușule, tu ai să faci trebușoara asta înainte de a te urca în cuib! Când vei vedea că au adormit toți, ori dacă rămâne treaz numai unul sau doi, dacă n-or bea, ne dai de știre cu fumul! Asta-i!

Nici nu se iviseră zorile și Pătruț era la locul lui, în cuib. Golise jumătate din apa fântânii, turnase fiertura și-și luă locul de pândă. Cum debitul izvorului era mic, fântâna se umplea la loc aproape într-o zi întreagă.

Nu trecuse un ceas de când se urcase în cuib și văzu pe șosea un grup de călăreți, apropiindu-se. Erau șaisprezece, dar bine înarmați. În frunte călărea însuși baronul. Își făcuse socoteala că Săndruț va veni personal să ridice banii, ori dacă va trimite pe altcineva, nu va trimite mai mult de doi-trei oameni pentru aceasta. Odată prinși va ști el cum să scoată de la ei tot ce știau în legătură cu Săndruț, unde se adăpostește, cum e păzit locul și tot ce trebuia să știe, ca să-l poată lua fără veste. Dacă va socoti că în urma informațiilor pe care le va smulge oamenilor lui Săndruț nu-i vor ajunge haiducii, va cere de la ișpan. Atât îi trebuia să știe, locul adăpostului și felul cum e păzit și apărat. Își făcuse socoteala și că Săndruț va veni poate cu întreaga bandă și atunci nu i se va putea opune. În cazul acesta se va retrage cu oamenii, fără să angajeze lupta, neavând nimic de pierdut, pentru că

în lădița în care trebuiau să fie florinii, pusese pietre.

Pătruț, de sus, urmări întreaga desfășurare. Doi haiduci duseră lădița, ce părea destul de grea, și o așezară lângă fântână. După aceea, fiecare își ocupă câte un loc de pândă bine ales, în așa fel încât să nu fie văzut nici dinspre șosea, nici dinspre pădure. Se aranjaseră astfel încât să-i poată împresura cu ușurință pe oamenii lui Săndruț dacă vor fi mai puțini, dar să se și poată retrage nevăzuți dacă ar fi nevoie.

Lungă fu așteptarea. Pândiră mai mult de o jumătate de zi și oamenii Săndrușului nu se mai arătau. Nu venea nimeni să ridice banii. Baronul începu să se îngrijoreze. Desigur, gândi, Săndruț așteaptă să se lase întunericul pentru a lua lădița. Nu-i va face pe plac. Îl va aștepta oricât. Începuse să-l necăjească foamea. Chemă pe unul din haiduci și-i porunci să le spuie oamenilor să mănânce toți, pe rând, dar să fie pregătiți pentru orice. După ce mâncară, câte unul, și numai după ce se asigurau că se pot apropia de fântână fără a fi văzuți, băură. Pătruț îi urmări pe toți. Nu rămăsese niciunul neadăpat în afară de baron.

— E bună? îl întrebă pe unul din haiduci, baronul.

— Foarte bună, Măria Ta! Rece ca gheața!

— Adu-mi și mie, porunci, aruncându-i un bidon din cele ce se folosea în mod obișnuit la vânătoare. Baronul bău și el pe săturate. Se lăsă iar liniștea. Pe rând, începură să cadă în toropeală și adormiră buștean. Ultimul adormi baronul. Abia după ce se asigură că niciunul nu mai mișcă, Pătruț aprinse feștila fumigenă. În câteva minute apărură oamenii lui Săndruț, ferindu-se totuși, pentru orice eventualitate. Nu le trebui mult să-i dezarmeze și să-i lege pe oamenii baronului. Se apropiară de lădiță și-i ridicară capacul. Săndruț izbucni în râs.

— Mă gândeam eu că poate fi și așa. Nu-i nimic. Ne va aduce douăzeci de mii, și așa abia ne ajung banii pentru a îndestula nevoile. Are de unde, tâlharul!

Îi târâră pe toți într-o poiană nu prea îndepărtată. Abia după vreo câteva ceasuri începură să facă ochi. Însera aproape. Se deșteptă și baronul. Deschise ochii mirat și dădu să se miște. Abia atunci băgă de seamă că mâinile și picioarele îi erau bine legate.

— Bună-seara, Măria Ta! îl salută Săndruț ceremonios, ridicându-și pălăria și făcându-i în batjocură o plecăciune adâncă. Vezi, am fost om de cuvânt și am venit. Dar am băgat de seamă că nu m-ai ascultat, și asta nu-i bine, Măria Ta! Nu știu cum ne-om împăca? Taci, Măria Ta? îl întrebă. Ți-a pierit graiul? Parcă te băteai în piept că mă prinzi! Vezi, niciodată nu-i bine să te lauzi! Nu-i frumos!

Baronul tăcea. Își aruncă privirile în jur, dar constată că toți oamenii îi fuseseră legați. Abia atunci își dădu seama că se află neputincios, la discreția brigandului, cum îl numea.

— Poate că nu mă cunoști, Măria Ta? continuă Săndruț. Sunt Săndruțu' Tomii, cel cu răvașul. Rău îmi pare că nu ne-am putut înțelege! Ce ți-am scris, Măria Ta, și ce-ai făcut! Ți-am cerut florini, mi-ai adus pietre. Și măcar să fi fost din cele prețioase, că nu era bai. Dar sunt pietre de rând ca toate pietrele. Din acestea nu ne trebuie.

— Tâlharule! se dezmetici baronul.

— Nu mai mult ca Măria Ta! N-am siluit pe nimeni, n-a fost biciuit niciun om din porunca mea, n-am luat nimic de la cei săraci, precum faci Măria Ta! Judecă și singur și vezi care-i tâlharul!

— Tot ai să-mi pici în mână, și atunci…

— S-au mai lăudat și alții, Măria Ta, și nu erau legați. Ți-oi pica, să nu zic într-un ceas rău, dar, deocamdată, mi-ai picat! Din câte văd cum ai procedat cu lădița, în loc de bani aducându-mi pietre, cred că și celelalte porunci ale mele le-ai nesocotit. Ai trimis porcul, grâul și cucuruzul, nenorocitului aceluia de Ispas?

— Nu și nici nu le-oi trimite, tâlharule!

— Asta rămâne de văzut. Ia dezbrăcați-mi-l! porunci. Aron și cu Groza îi dezlegară mâinile scoțându-i surtucul și cămașa.

— Așa, frumușelule! Tare bine-ți șade! Tot în răvaș era vorba și de cincizeci de corbace, cele pe care le-ai poruncit pentru Ispasu' Cucului. Am zis că ne-om întâlni cândva și pentru trebușoara asta, dar văd că te-ai grăbit. Te mânca pielea, frumușelule! Cine știe când ne mai întâlneam, dacă aduceai banii și executai și celelalte porunci, îți rămâneam datornic. Așa, mi-ai venit singur la mână. Ia prinde în brațe fagul ăsta, dar strânge-l bine! Ca pe o drăguță să mi-l strângi!

Baronul nu schiță niciun gest de supunere.

— Aaa! Nu asculți! Biine! spuse Săndruț și se și auzi șuieratul harapnicului. Asta-i pe deasupra, frumușelule! Mai ai cincizeci! Strânge-l în brațe când îți poruncesc!

Când simți usturimea, baronul și îmbrățișă arborele. În câteva clipe fu bine legat.

— Acuma să stăm de vorbă ca oamenii, frumușelule! Poruncește unui om de-al dumitale să aducă numaidecât douăzeci de mii de florini! Știai că așa va fi dacă-mi pici în mână! Tot acelui om să-i poruncești ca să i se ducă, fără zăbavă, cele ce le-am poruncit lui Ispasu' Cucului. Un om de-al meu îl va însoți. Trebuie să mă conving că toate se vor face de data asta cum am poruncit! Dacă nu se va face așa, doamna, baroneasa, nu va mai primi acasă decât un eunuc. Te va lăsa și-și va căuta altul. Ce să mai facă cu un scopit? Îl vezi? îi arătă jungherul. Taie ca briciul! Te-am văzut la Bălgrad, lângă ișpan, când l-ați ucis pe Crăișor! Îți plăcea! Eu n-am să te ucid. Am să te fac neom! Care merge cu omul Măriei Sale?

— Mă duc eu, se oferi Pătru.

— Ascultă, frumușelule! Dacă acestui om al meu i se va clinti un

singur fir de păr, și dacă până la miezul nopții nu-i aici cu florinii și cu vestea că și celelalte au fost împlinite, fără supărare, ai să te întorci la mărita doamnă cum am spus, și tare mă tem că n-are să stea măcar să te oblojească. Asta până la miezul nopții! Dacă trece, nu-ți va vedea decât capul înfipt într-o țepușă din cele cum ai văzut la Bălgrad, în care a fost înfipt capul Crăișorului. Alege-ți omul și poruncește!

Baronul îl chemă pe maimarele haiducilor și-i porunci ce are de făcut. Pătru îl însoți. Ceilalți rămaseră legați.

Așteptară în jurul focului. Pe baron, care era legat de fag, începură să-l supere țânțarii. Se rugă să i se îngăduie să-și pună măcar cămașa. Săndruț nu se lăsă înduplecat. Până la întoarcerea lui Pătru era hotărât să aștepte. Râdeau și glumeau pe socoteala prinșilor. După trei ore de așteptare se auziră tropote de cai în galop. Săndruț își ascuți auzul. Distinse că erau doi călăreți. Nu puteau fi decât cei așteptați. Omul pus de pază lângă fântână îi recunoscu și-i aduse. Veniseră cu cei douăzeci de mii de florini și Pătru confirmă că și celelalte porunci fuseseră îndeplinite.

— Mai rămâne cealaltă datorie, Măria Ta! Corbaciul. Cele cinzeci de lovituri!

— Nu mă umili! Nu-ți ajunge?! Ți-am dat ce-ai cerut! Ce mai vrei?

— Ai dat, Măria Ta, dar când și cum? Zici că te umilesc. Recunoști dar că bătaia umilește! Ori poate consideri că umilește numai fețele simandicoase, pe domni? Află de la mine, Măria Ta, bătaia umilește pe oricine, fie nobil fie rob! Care-i tâlharul căruia i-ai poruncit să-l biciuiască pe Ispas? El va fi cel ce te va lovi, Măria Ta! Bătaia e la fel de umilitoare și pentru cel ce lovește! Nu vreau să-mi murdăresc mâinile!

— E Scăpău, răspunse baronul, dar încă o dată te rog, nu mă umili!

— Ce să facem, fraților, îi consultă Săndruț pe ceilalți?

— Eu aș zice că dacă Măria Sa, baronul, făgăduiește că în viața lui nu va mai porunci ca oamenii să fie biciuiți, să-l iertăm! Dacă nu s-o ține de vorbă, avem noi grijă! Tot îl prindem când vrem! propuse Iovan musăreanul. Ce ziceți, fraților, bine am vorbit?

— Bine, da' să făgăduiască! confirmară și ceilalți.

— Făgăduiești, Măria Ta? îl întrebă Săndruț pe baron.

— Făgăduiesc, răspunse aceasta, dar nu pentru că mă silești! Dacă vrei poți să mă și bați, că ai să-mi pici odată în mână și n-am să ți-o iert! Dacă făgăduiesc este numai pentru că, într-adevăr, îmi dau seama că ai dreptate. Bătaia e umilitoare pentru orice om. Dar să știi că-ți rămân cel mai înverșunat dușman! De mine n-ai să scapi, numai dacă mă ucizi!

— N-am să te ucid, Măria Ta. Dacă mi-ai fi spus că-mi rămâi prieten tot nu te-aș fi crezut, așa îmi place că mi-ai spus-o pe față. Rămânem dușmani pe mai departe, Măria Ta! Dezlegați-l! porunci.

Baronul fu slobozit din legături.

— Și încă ceva, Sândruțu' Tomii, mai spuse baronul. Dacă te prind, știi ce soartă te așteaptă! Voi fi făr' îndurare!

— Dacă voi fi prins nici n-am să vă cer îndurare! Puțin îmi pasă de îndurarea voastră, a domnilor, dar să nu uitați că n-ați fost de când lumea, și nici nu veți dăinui în veci! Am citit. La începutul începutului fiecare om era stăpân pe capul lui! Cunosc și istorie, Măria Ta, și am mai studiat și altele! Voi, domnii, n-ați fost de când lumea, o repet. Anumite împrejurări v-au ridicat deasupra mulțimii, însăși mulțimea v-a făcut ceea ce sunteți, pentru anumite merite. V-ați crezut îndreptățiți să transmiteți aceste merite urmașilor voștri și ați greșit. Au greșit și acei oameni ai începuturilor care v-au lăsat să-i îngenunchеați. Și nu e drept, Măria Ta! Așa s-a ajuns ca unele împărății să fie conduse de niște becisnici, în loc să fie puși la conducerea noroadelor oameni aleși, cei mai pricepuți. Oamenii se răzvrătesc, Măria Ta! Au început să vadă că și sângele vostru, al domnilor, e roșu și nu albastru cum pretindeți! Va veni și vremea când nu veți mai fi, precum a fost și vreme când n-ați fost.

— Te sumețești! Crezi că tu, cu mâna ta de oameni, vei reuși să întorci crugul vremii?

— Dacă astăzi suntem puțini, să știi, Măria Ta, că vom fi mulți! Nu sunt singurul. Și dacă nu veți conteni cu asupririle ne vom înmulți mai iute. Vom spori! Va veni vremea când se va scula tot robul, Măria Ta! Ține minte! Te-am avut în puterea mea și te-aș fi putut ucide. Nu-mi place. Vreau numai să vă fac să înțelegeți că atâta vreme cât trăiesc am să vă stau în coastă! După aceea copiii noștri, nepoții, tot vă vor stârpi sămânța!

— Te văd om învățat. Aș avea puterea să pun o vorbă bună și în scurt timp ai ajunge mare conducător de oști. Lasă-te de tâlhărie! Credeam că ești un om de rând. Cine ești?

— Sândruțu' Tomii, precum ți-am mai spus, Măria Ta. Sunt un om de rând. Va veni vremea când toți oamenii de rând vor fi ca mine, vor putea citi. Vor înțelege, și ceasul nu-i departe. Pe Crăișor l-ai văzut cum a murit. Am învățat și vor învăța și ceilalți să moară astfel, și atunci să vă temeți, că suntem mulți! Ca nisipul mărilor de mulți! Pe toți nu ne veți putea ucide, și atâta vreme cât vor fi domni se vor naște și Crăișori! Să vă temeți!

— Mai gândește-te! Ai putea ajunge om mare. Dacă te vei hotărî, să mă cauți! Nu-ți voi purta pică, numai părăsește drumul pe care ai pornit!

— Asta nu se poate, Măria Ta! Fiecare cu drumul lui și fiecare cu crezul lui. De moarte nu mă tem. Am prins putere din puterea Crăișorului! Ai putea să mori cum a murit el, Măria Ta?

— El a fost un fanatic, altfel nu-mi pot explica!

— Dar ceilalți? Cloșca, în special.

— Nu știu ce să-ți răspund. N-am să pot uita niciodată ce-am văzut acolo, la Bălgrad! Dar câți sunteți așa?

— Vom fi toți, Măria Ta! Toți robii, toți asupriții! Au început oamenii să priceapă că e mai ușor să mori așa și încă mai lesne în luptă, decât stors de vlagă, zi de zi, ca vitele, cu jugul de grumaz.

— Chiar dacă aș înțelege eu, ceilalți nobili tot nu vor pricepe asta și nu vă va fi ușor să ne doborâți. Suntem tari. Nespus de tari.

— Sunteți încă, dar nu veți mai fi. Pe măsură ce ne vom întări noi, robii, puterea voastră va scădea, și atunci nu veți mai fi, așa cum a poruncit Crăișorul! De la el am învățat să nu ne temem de moarte și că se poate muri frumos!

Baronul dădu a lehamite din mână și plecă însoțit de ceata cu care venise, doar că fără arme. Acestea rămaseră la oamenii Săndruțului. Era poate unul din primii domni care începuseră să priceapă ceva. Sunt tari și robii! Din ce în ce mai tari. Nu se vor lăsa umiliți și bătuți la nesfârșit. Și atunci? Atunci ce se va întâmpla cu ei, nobilii? Vor ajunge ei robi și ceilalți stăpâni? Asta nu se putea. Erau prea puțini. Atunci cum va fi? Se vor contopi cu gloata? Grea va fi contopirea dacă va fi să se săvârșească vreodată. Studiase la Paris. Avea cunoștință de unele curente ce începuseră să circule chiar și în rândul unor tineri nobili, cum era și el. Curente liberale. Din ce în ce se ridicau mai multe voci pentru abolirea iobăgiei. Oficial fusese chiar desființată, dar în practică? Nu rămăseseră tot dependenți de marii latifundiari? Ce va mai fi? Încotro se îndreaptă omenirea? Omul acesta, Săndruț, îi dădea de gândit. Chiar dacă va fi prins, ar trebui ucis în taină, în temniță, fără martori. Dacă va fi suit pe eșafod, în văzul mulțimii, cum făcuseră cu cei de la Bălgrad, se vor ridica alții și mereu alții, tot mai mulți, și atunci ce va fi? Teama, nu numai pentru el, pentru întreaga tagmă a nobilimii, îl cuprinse. Cum va fi atunci când nu vor mai fi nobili. Cine are să conducă noroadele? Cine… mă mai întreb cine? Oameni ca acest brigand, aceștia vor sta în fruntea mulțimilor. Se vor ridica alți nobili? Așa s-au ridicat și ei la vremea lor. Nu. Așa ceva nu se va mai putea întâmpla. Robul, odată jugul scuturat, nu se va mai lăsa înjugat și-l va strivi pe cel ce va încerca s-o facă. Istoria nu se repetă, a rămas doar vorba. Dar cum va fi? Dacă nu vroiau să piară, nobilii trebuiau să facă ceva. Dar ce? Cu biciul, robii nu mai puteau fi ținuți în frâu. Trebuia găsit altceva. Aceste gânduri îl purtară până acasă, dar cât judecă, cât socoti, nu putu dezlega taina viitorului. Era prea opacă. Înțelegea doar că lumea se schimbă, se transformă oamenii, și pentru nobilime se prezenta un viitor nebulos. Nu-l putea întrevedea. Să fugă! Dar unde să fugă? Și putea oare omul fugi de el însuși?

XVIII ASEDIUL

De când descoperise ieșirea tainică, Săndruț nu le mai dădea oamenilor atâta zor cu aprovizionarea. Socotea că măsura, care la început era bine venită, de a aproviziona adăpostul pentru un timp cât mai îndelungat, nu-și mai avea rostul. Era sigur că, oricând, se putea strecura cineva din adăpost pentru a-i aproviziona cu ce le trebuia în cazul unui asediu prelungit. Gândise și se socotise mult dacă nu era cazul să le dezvăluie taina și celorlalți membri ai cetei și până la urmă se convinse că Pătruț avea dreptate. Taina era bine să fie încredințată doar căpeteniei și transmisă din căpetenie în căpetenie. Se sfătui mult cu Pătruț în această privință, și acesta fu de aceeași părere, angajându-se ca, în eventuala cădere în luptă ori capturării actualei căpetenii, să nu-i încredințeze taina decât celui care va fi ales la conducerea cetei. De altminteri nici nu-și pusese problema descoperirii tainei adăpostului, aceasta fiind greu de dibuit când intrarea era deschisă, darmite cu ea asigurată. Numai trădarea vreunui membru al cetei l-ar fi putut aduce pe dușman în apropierea adăpostului, dar și atunci, odată intrarea baricadată, puteau dușmanii să aștepte mult și bine ca ceata să se predea, cu forța neputându-se intra în adăpost.

Serafim și Ianoș îi atraseră într-o zi atenția lui Săndruț că proviziile se împuținează și în eventualitatea că locul adăpostului ar fi descoperit din întâmplare și ieșirea păzită timp mai îndelungat, ar fi fost siliți ori să se predea, ori să forțeze prin luptă încercuirea. Săndruț era cât pe ce să le dezvăluie taina ieșirii tainice, dar renunță, urmând sfatul lui Pătruț. Le răspunse simplu că adăpostul n-avea cum să le fie descoperit, chiar și din întâmplare, căci nimeni nu se încumeta să vie în pustietatea acelor meleaguri, grijile ce și le făceau, fiind zadarnice.

De față la discuție fu și Luca. La început susținu și el necesitatea sporirii proviziilor. Aproape că o socoti ca pe o lipsă de prevedere dăunătoare părerea lui Săndruț, și chiar îl acuză că în calitate de căpetenie a cetei era primul lucru la care trebuia să se gândească, afirmând că dacă el ar fi fost ales căpetenie se asigura în primul rând de îngrămădirea unei cantități cât mai mari de rezerve. Își arătă fățiș nemulțumirea, căutând să demonstreze incapacitatea de conducător al lui Săndruț, insinuând că acesta n-ar fi căpetenia tocmai potrivită dacă neglijează una din cele mai de seamă condiții de securitate a cetei. Spera, intenționa chiar, să-i submineze autoritatea pentru a-i sili pe ceilalți să-l aleagă pe el căpetenie. Membrii cetei însă nu-l prea băgară în seamă. Aveau prea multă încredere în capacitatea de conducător a lui Săndruț și Luca își dădu seama că oricât va încerca, atâta vreme cât Săndruț trăia, pe această cale nu-l va putea doborî. Tot timpul zilei rămase posac. De altminteri, membrii cetei se deprinseseră cu atitudinea aceasta a lui Luca. Din zi în zi devenea tot mai tăcut și mai

întunecat. Atât era de amărât, încât răspundea în răspăr când era întrebat câte ceva ori nici nu se ostenea să răspundă. Oamenii o puneau pe socoteala unor greutăți și supărări familiale, și când văzură că zadarnic încearcă să-i alunge gândurile negre, se lăsaseră păgubași. Seara, după ce se culcă, nu putu da geană-n geană. Îl măcina veninul inferiorității, îl pizmuia pe Săndruț pentru autoritatea necontestată ce și-o câștigase asupra cetei și ura, care mocnea tăcută de atâta vreme, începu să se reverse, ca un râu în urma unor ploi torențiale. Dar de data aceasta ura nu-l atingea doar pe Săndruț, ci pe toți membrii cetei. Îi ura și pe ei numai pentru faptul că se supuneau orbește, – așa considera el – la orice propunere ce venea din partea lui Săndruț. Or, dacă ceata îi aproba până și cele mai temerare hotărâri, pe care niciodată nu le lua de unul singur, era că toate acțiunile propuse se dovediră a fi înțelepte, bine chibzuite, și avuseseră succes, și, în toate aceste acțiuni, sarcina cea mai grea, cea mai primejdioasă, și-o lua căpetenia. Nu era, ceea ce socotea Luca, supunere oarbă. Frământându-se astfel în culcuș îi veni în gând, strecurată cu perfidie, ideea trădării. În definitiv ce-l lega pe el de acești oameni? Jurământul pe care-l făcuse? Dacă se gândea bine, jurase numai de teama să nu fie exclus din ceată; să rămâie în preajma acelor avuții inestimabile pe care le cuprindea comoara. Abia acum își dădea bine seama ce-l făcuse să jure. Care era temeiul jurământului? Păstrarea unei taine pe care o considera lipsită de sens. Crăișor? Despre ce Crăișor putea fi vorba? Numai mintea înfierbântată a lui Săndruț putea să viseze la un Crăișor. Se mira cum de și ceilalți ajunseseră să creadă cu atâta tărie în acest homeric Mesia. „Trădătorul va fi dat morții!” suna jurământul. Dar cine l-ar mai putea da morții dacă din ceată nu va mai rămânea unul? Cine ar rămâne singurul cunoscător al tainei ar fi totodată și stăpânul comorii. L-ar putea sfida pe însăși împăratul, dispunând de o asemenea bogăție. Dar ce avea el cu împăratul ca să i se opună? Ce avea el cu domnii, dacă va fi mai bogat, mai puternic decât ei? După ce nu va mai rămânea niciun supraviețuitor al cetei, ar lua aur din comoară cât ar putea, și-ar face un rost undeva, departe, unde nu l-ar cunoaște nimeni, și, treptat, cu un cal de munte ori asin, ar căra întreaga avuție unde s-ar stabili. Și Anuța? Odată Săndruț mort, ce-ar mai avea de făcut? Ar minți-o că întreaga ceată a căzut în luptă și doar el avusese norocul să scape. Dacă va șovăi de la început, până la urmă tot va fi silită să-l creadă. Știindu-l bogat… Se înspăimântă la gândul că numai ceea ce-i trecuse prin gând era o crimă monstruoasă, dar aducerea ei la îndeplinire… Oamenii aceștia se încredeau în el ca într-un adevărat frate. Dar frământarea aceasta nu dură mult. Perspectiva intrării în stăpânire a conținutului întregii comori îl ameți. Gândul trădării, odată încolțit, începu să prindă rădăcini. Rădăcini viguroase, de buruiană otrăvitoare, pe care nu le

mai putea smulge. În definitiv cine-l va mai putea condamna, ori bănui numai, dacă va rămâne singurul cunoscător al tainei? Cine ar mai fi putut dezvălui monstruoasa crimă săvârșită? Trebuia să facă însă în așa fel, să găsească momentul cel mai potrivit, încât la ceasul când ar fi asediat adăpostul să fie toți acolo. Numai unul de va rămâne afară, i-ar putea zădărnici întregul plan. Provizii, socoti el, mai aveau pentru o săptămână. Trebuiau împuținate și acestea. Să nu rămâie în adăpost mai multe provizii decât pentru o zi-două. În cazul unui asediu, reducându-și rațiile, ar putea rezista o săptămână; nu mai mult. Numai cu apa nu-și vor putea amăgi foamea, și erau siliți ori să moară, ori să se predea. Oricare din aceste alternative echivala cu moartea. Să aștepte să scadă bine proviziile. Din câte își dădea seama, Săndruț nici nu se gândea să le sporească. Prea se încredea în faptul că peștera era aproape imposibil de descoperit. Dar va avea răbdare să aștepte atâta? Nu! Trebuia să caute altceva. Să facă în așa fel încât proviziile să scadă deodată. Dar cum? Moș Manole, aproape că nu părăsea adăpostul. Cum să facă? Cea mai mare parte a proviziilor consta din vânat. Carne afumată ori uscată, adăpostul având condiții ca păstrarea acesteia, practic, să dureze la infinit. Nici nu se putea pune problema alterării. Nu găsiseră cadavrul acela după o mie cinci sute de ani, mumificat? Sau vor fi doar minciuni de-ale lui Săndruț? Se poate să fi trecut atâta vreme de la moartea omului?! Oricum ar fi, de când foloseau adăpostul, nu li se alteraseră niciun fel de provizii. Până și făina se păstra proaspătă, de parcă atunci era adusă de la moară. Trebuia să găsească ceva. Toată noaptea nu făcu altceva decât să-și construiască fel și fel de ipoteze pentru a-și putea pune în practică mârșava trădare. Trebuia să facă orice, numai să rămână singur în adăpost, să găsească un pretext oarecare pentru aceasta.

A doua zi, chiar în zori, apăru Pătruț cu o veste care puse în alertă întreaga ceată. În ziua următoare, trebuia să treacă dinspre Arad un transport de pulbere și plumbi pentru garnizoanele din apusul Transilvaniei. Convoiul era însoțit doar de cincisprezece călăreți și se deplasa pe drumul ce urma cursul Mureșului. Pentru a ajunge la timp, trebuiau să pornească chiar din ziua aceea și să organizeze ambuscada. Săndruț își și întocmise planul, de bătaie. Urma să se deplaseze întreaga ceată până la Ilia, unde aveau cai și ce le mai trebuia la unul din hangii. Își pregătiră armele și după-amiază o și porniră. La coborârea unei pante, nu făcuseră decât câteva sute de metri de la gura adăpostului, Luca alunecă și-și scrânti piciorul. Încercă să mai pășească, dar zadarnic. Orice pas îi stârnea dureri de nesuportat. Întreaga ceată se opri.

— Ce-i, frate Luca? se apropie Săndruț. Ce-ai pățit?

— Nu mai pot, fraților! Nu știu cum naiba am călcat și mi s-a sucit laba piciorului.

— Poți să ajungi singur la adăpost? îl întrebă Săndruț sincer îngrijorat.

— Nu știu, frate, am să încerc.

— Îl ajut eu, se oferi Groza. Dacă mergeți mai încet, într-un ceas vă ajung din urmă. Nu-l putem lăsa așa!

— Îți mulțumesc, frate, spuse Luca.

Ceata se deplasă încet, aveau tot timpul să ajungă la vreme, și Luca, simulând dureri îngrozitoare, se lăsă ajutat până la gura adăpostului. Ajutat de Groza și de moș Manole coborî scara și se întinse în pat. Groza se grăbi să-și ajungă din urmă tovarășii, iar moș Manole începu să-l doctoricească pe Luca. Îi trase ușor cizma, Luca scoțând gemete de parcă era înjunghiat, îi scoase obiala și ciorapul și începu să-i fricționeze cu atenție piciorul cu niște alifie special preparată de el pentru asemenea cazuri. Se pricepea bătrânul la treburi din acestea. Cunoștea fel de fel de buruieni de leac. Era un concurent de seamă al lui Florea, vrăjitorul din Băgara.

— Nu pare să fie nimic! Zău dacă pricep?! se miră.

— Nu mai pot, moș Manole! Nici nu știi cum mă doare! Doar n-oi fi crezând că mă prefac?!

— Da' cine zice așa ceva?! Numai că am tras multe picioare scrântite da' așa scrântitură n-am mai întâlnit! Stai așa și nu mișca! Rabdă! Am să smucesc o dată și să știi că vine la loc.

— Rabd, moș Manole, orice, numai să-mi treacă! Uite, ortacii își pun capu' în joc și eu…

— Lasă, lasă! Oricui i se poate întâmpla. Rabdă! Acuma! spuse bătrânul și smuci.

Luca scoase un urlet ca de fiară și se liniști.

— Parcă nu mă mai doare, Moș Manole! Zău! Ești mare meșter!

Se sculă, puse încet piciorul pe vatră și călcă, prefăcându-se că tot îl mai supără puțin.

— Parcă tot mă doare, da' nu așa tare. Pot călca. Eu zic că dacă mă hodinesc un ceas aș putea merge după ei. Știu drumu'. Îi ajung.

— Nu-i slobod, Luca, băiete! Măcar două zile trebuie să stai așa!

Luca se prefăcu resemnat și-i ascultă sfatul. Bătrânul însă nu se simțea în totul convins că într-adevăr avusese de ce-l lecui. La smucitură nu simțise, ca de obicei, acea trosnitură ca atunci când tendoanele și oasele se așază la loc, dar până la urmă nu se mai întrebă de ce. Cine știe? Sunt scrântituri și scrântituri. Poate că e un caz cum nu mai întâlnise niciodată. Omul se vedea că suferă. Doar n-avea niciun rost să se prefacă. De ce ar fi făcut-o?

În noaptea aceea Luca dormi bine. Planul era gata întocmit. Mai avea de stăruit doar asupra câtorva amănunte, printre care și ieșirea bătrânului din adăpost, măcar pentru un ceas-două. Dimineața se sculă odihnit și simula doar ușor că șchiopătează. Bătrânul văzând că

poate să se ție pe picioare se gândi că i-ar putea fi de un ajutor. Vroia să le pregătească flăcăilor o cină pe cinste, precum meritau după efortul pe care-l făceau, – nici nu se gândea ca acțiunea să nu le reușească – dar era tocmai perioada când era bună de cules planta din care se pregătea băutura aceea adormitoare, pe care o folosea de altminteri pentru cazuri când vreunul din bolnavi avea dureri insuportabile și nu se putea odihni, drept calmant. De când venise el o făcea pe vraciul cetei, nemaifiind siliți să mai apeleze la renumitul Florea. Până atunci nici nu fusese nevoit să îngrijească de vreunul, nefiind nici răniți, nici bolnavi. Își pregătea, însă de toate, pentru orice eventualitate.

— Dacă zici că nu te mai doare așa tare, poți să mă ajuți? îl întrebă bătrânul pe Luca.

— Păi, moș Manole, de ce nu?

— Vreau să le pregătesc băieților o cină bună, da' trebuie să mă și duc în pădure să culeg niște buruieni. Dacă las să mai treacă câteva zile nu mai e bună de nimica buruiana care o caut. Acuma-i toiu'. Poți să ai grijă de mâncare?

— Spune-mi numai ce trebuie să fac, moș Manole! se bucură Luca.

Bătrânul îi dădu instrucțiuni și plecă fără grijă.

— Cât mai stai, moș Manole? îl întrebă Luca. N-aș vrea să greșesc cumva și să stric toată mâncarea.

— Dacă faci cum ți-am spus nu strici nimica. Eu, mai devreme de trei-patru ceasuri nu pot veni. Buruiana e rară, trebuie căutată și aș vrea să strâng cât mai multă. Nu se știe când și la ce ne-o trebui. Mai am, da' nu strică să mai fie.

— Atuncea, mergi fără grijă, moș Manole, mă descurc eu! îi răspunse Luca bucuros.

Lăsă să treacă vreo jumătate de ceas, ca nu cumva să-i treacă prin gând bătrânului să se întoarcă, și trecu la fapte. Carnea conservată era așezată pe o culme chiar deasupra vetrei. Dacă s-ar fi rupt culmea, ar fi căzut pe foc și s-ar fi scrumit toată. Lui Luca nu-i fu prea greu să facă în așa fel încât să pară ruptă de la sine, ca din întâmplare. Avu grijă ca focul să mistuie aproape toate proviziile, făcându-l să se întindă chiar până la sacii cu făină. Din ce mai rămăsese bun de folosit, dacă le-ar fi ajuns pentru o zi-două. Era mulțumit.

Când se întoarse bătrânul îl găsi văicărindu-se:

— Moș Manole, să mă bată Dumnezeu dac-am vrut! Astă-noapte n-am putut dormi aproape deloc și m-a prins somnu'. Cum s-o fi rupt culmea, dracu' știe, că nici n-am simțit! M-am deșteptat numai când am simțit că mă arde ceva la picior, îi arătă el cioarecii, anume pârliți de flacără. Ce ne facem acuma? Trebuie să vie ortacii și noi n-avem mâncare!

— Ce să-i faci? Se mai întâmplă. Las' că fac eu ce s-o mai putea din

ce-a mai rămas. Mâine au să se hodinească, c-or fi osteniți, și poimâine, dacă ies cu toții la vânătoare, aduc pentru o săptămână ori două. Mai aduce și Pătruț niște făină cu măgaru' și treaba-i bună. Bine c-ai scăpat tu. Cum erai adormit, puteai lua foc, doamne feri!

Lui Luca îi venea să zboare de fericire. Îi reușise stratagema. Nimenea nu l-ar mai fi putut bănui. Abia aștepta să se reîntoarcă oamenii din acțiune, ca să găsească un pretext să părăsească tabăra. Era sigur că a doua zi, și în noaptea următoare, nimeni nu va lipsi din adăpost, fiind cu toții prea obosiți, și nici nu se putea un prilej mai bun ca să-i poată prinde pe toți.

Spre seară, se înapoie întreaga ceată. Erau bucuroși. Acțiunea le reușise fără ca vreunul din ei să fie vătămat. Aduceau douăsprezece butoiașe de pulbere, plumbi, flinte, săbii și, pe deasupra, vreo șapte mii de florini. Banii fură împărțiți chiar atunci, după vechile criterii, primindu-și și Luca partea.

— Tocmai la vreme mi-au picat și florinii ăștia. Erau la mare ananghie ai mei! Mâine dimineață plec să-i duc.

Oamenii, găsindu-l refăcut, erau mulțumiți că-i făceau o bucurie. Cine putea să bănuiască ceva? Doar Săndruț îl privi cu oarecare neîncredere. „Ăsta numai la Căzănești se oprește! Îi ard călcâiele după Anuța, și, dacă nu poate altfel, crede c-o va încânta cu daruri!" gândi, dar nu-și făcu griji. Știa el ce știa.

Nici nu mijiseră zorile și Luca era la drum. Nu se îndreptase nici spre Visca, la ai lui, nici spre Căzănești, cum bănuise Săndruț, ci o luă spre Baia de Criș. Îi ceru lui Dura, care îl cunoștea, un cal bun și mai mult în galop o ținu până la Hălmagiu, la ișpan. Nu-și luase niciun fel de arme. Pentru treaba la care pornise nu-i erau necesare. Numai graba ca să-i poată surprinde pe toți în adăpost, încă în noaptea aceea, că, dacă întârzia, nu era exclus ca măcar Pătruț să plece la drum, cum obișnuia, numai graba-i era de folos. De data aceasta era obosit, participase și el la luptă, și era mândru nevoie mare.

Ajuns la poarta castelului fu cercetat cu amănunțime. După ce se constată că e neînarmat, fu anunțat ișpanul. Acesta porunci să-i fie adus sub pază. Deși nu se mai temea atâta de Săndruț, pentru că de când o pățise nu-i mai ieșise din vorbă, măsura de precauție o socotea necesară.

— Cine ești? îl întrebă aspru, după ce Luca fu introdus în cabinet.

— Sunt haiduc domnesc, Măria Ta! și mințI că e în slujba grofului de la Ilia, la care, într-adevăr, slujise cândva.

— Și cu ce treabă pe la mine?!

— Am venit, Măria Ta, să ți-l dau pe mână pe Săndruțu' Tomii! spuse fără să ezite trădătorul.

Ișpanul ridică mirat din sprâncene, nevenindu-i a crede.

— Pe Săndruțu' Tomii?! se miră. Nu cumva ești unul din tâlharii

lui? se sperie.

— Dacă eram omul lui nu veneam aici și încă neînarmat, Măria Ta! M-a trimis Măria Sa grofu' la Baia cu niște treburi. Am luat-o prin pădure, că știam locurile și am văzut un om înarmat. L-am urmărit, fără să bage el de seamă. L-am văzut coborând într-o hudă din niște steni. Am pândit. Unii intrau, alții ieșeau. Toți, înarmați până-n dinți. Mi-a dat prin gând că nu pot fi decât oamenii Săndrucului. M-am prefăcut beteag și că m-am rătăcit. M-au băgat în peștera lor și am văzut tot.

— Măi tâlharule, tu minți! Cum era să te bage în peșteră?! Ce-s bolunzi ca să facă una ca asta?!

— Măria Ta, să mă trăsnească Dumnezeu dacă mințăsc! Spun numai ce-am văzut cu ochii mei. Săndruț îi ajută pe nevoiași și m-a crezut unul din ei. M-au văzut beteag.

— Câți sunt? întrebă ișpanul.

— Treisprezece, Măria Ta.

— Iarăși minți! Cum să fie numai atâția?!

— Nu mințăsc, Măria Ta! să mă…

— Ori vrei să pui mâna pe suta de galbeni, numai așa. Aia n-o vezi până nu-l prindem!

— Nu-mi trebuie, Măria Ta! Nu pentru galbenii aceia o fac! Cu Săndruț am eu altă socoteală. Am avut și eu o drăguță la Căzănești. Acuma s-a încurcat cu el, și nu se mai uită la mine. Vreau să-l văd spânzurat, Măria Ta! Asta-i!

Cu atâta patimă vorbise, încât ișpanul își dădu seama că într-adevăr îl urăște pe Săndruț. De altminteri n-ar fi fost pentru prima dată când o femeie trezește ura neîmpăcată între doi rivali.

— Atunci, vei rămâne aici până mâine și ai să ne duci acolo!

— Mâine-i prea târziu, Măria Ta! La noapte! Numai la noapte-i putem prinde pe toți!

— De unde știi?

— Tocmai veniseră dinspre Murăș, unde au prădat o cocie de-a măritului împărat. Azi și la noapte hodinesc, așa i-am auzit. Numai unu' dacă scapă neprins poate să-i vestească și pe alții. Cine știe câte cete or mai fi având și pe unde se ascund, minți Luca, căutând să-i forțeze mâna ișpanului. Dacă le vine altă ceată în ajutor…

— Cum se poate pătrunde acolo? Mai au vreo ieșire?

— De ieșit nu mai au pe unde ieși, Măria Ta, da nici de intrat cu sila la ei nu se poate. Dacă se închid pe dinăuntru nici cu toate cătanele din lume nu-i mai scoți! Da' nu prea au demâncare. Să aibă pentru o zi ori două. Dacă s-or simți pândiți au să facă să le ajungă pe mai multe zile, au să mănânce mai puțin. Hai să zic, să le-ajungă pe o săptămână, mai mult nu. Apă au acolo, da' numai cu apă n-au să poată trăi, și atuncea trebuie să iasă de acolo, când i-o rupe foamea.

Cătanele să aibă cu ele ce trebuie pentru mai multă vreme.

— Cu vreo patruzeci de oameni, i-am putea prinde? Ce zici?

— Cred că atâția ajung, Măria Ta?

— Ai să-i duci acolo!

— Asta n-o pot face, Măria Ta! Dacă scapă vreunu', zilele mi-s numărate! Parcă nu știi cine-i Sândruț ăsta?

— Trebuie, măcar să le arăți locul! Nu-i musai să rămâi acolo. Dacă ne pică în mână, să vii să-ți iei suta de galbeni! Dacă vrei te iau și în slujba mea, tot ca haiduc. N-are să-ți fie rău!

— Numai să-l prinzi, Măria Ta, că nu-mi trebuie nimica! Poate că am să intru în slujba Măriei Tale, la asta am să mă mai gândesc.

Fu pregătit la repezeală un detașament de patruzeci de ostași, comandați de un ofițer. Luca îi conduse până la intrarea în adăpost. Înserase și era blocată.

— Minți! se răsti ofițerul, luminând locul cu făclia. Stâncă goală! Nu se vede niciun fel de intrare.

— Aicea e, înălțimea Ta! Dacă pândiți bine, mâine dimineață trebuie să încerce să iese vreunul afară și-i vedea!

— Dacă minți și ne-ai atras într-o capcană, spânzurătoarea te așteaptă! Auzi?

— Nu mințăsc, Înălțimea Ta! Mă jur!

— Rămâi cu noi! porunci ofițerul.

— Nici tăiat, Înălțimea Ta! Mai bine mă omorâți da' asta n-o fac! Dacă mă vede vreunu' și mă cunoaște și dacă nu puteți pune mâna pe ei, gata! Mă omoară! Numai unu' dacă scapă… Îngrijiți-vă numai să nu vă scape vreunu'. În câteva zile se dau ei prinși!

Ofițerul aproape că se convinse că nu mințea și după câteva momente de ezitare îl lăsă să plece. Înconjură locul și puse caraule. Stabilise ca să se doarmă cu schimbul, în așa fel, ca o treime din efectiv să fie în permanență de strajă. Ofițerul nu dormi nici el. Era cu ochii ațintiți asupra locului indicat de către Luca, neîncrezător totuși. Cum de se putea închide atât de perfect intrarea unei peșteri, încât să nu se poată vedea nimic? Dar, la lumina zilei, poate că totuși va vedea ceva. Într-adevăr, nici nu se luminase bine de ziuă și-i atrase atenția un ușor zgomot. Își încordă privirea. Ca răsărit din stâncă, apăru bustul unui bărbat. Era chiar Sândruț.

— Stai! se auzi vocea poruncitoare a ofițerului. Sândruț mai avu timp să-și rotească privirea ca să-și poată da seama de situație și intră ca în pământ.

Se auzi același zgomot. Ofițerul trase un foc de pistol, dar prea târziu ca să-și lovească ținta. Se apropie de locul unde văzuse pentru câteva clipe chipul omului. Cu câtă atenție îl cercetă nu putu deosebi o crăpătură care ar fi putut indica intrarea. Aduseră un buștean și începuseră să lovească în stâncă. Niciun efect. Se mutară mai la

dreapta, mai la stânga, mai înainte, mai înapoi, dar zadarnic. Până la urmă ofițerul nici nu mai era sigur de locul în care văzuse apărând chipul acelui om. Ar fi crezut că era doar o halucinație, dacă doi dintre ostași n-ar fi văzut și ei chipul. Convins că n-avea altceva de făcut decât să ție sub pază severă sectorul, ofițerului nu-i rămase altceva decât s-o asigure, caraulele fiind schimbate din oră în oră, pentru a fi cât mai odihnite.

Pentru câteva clipe, la vestea pe care o aduse Săndruț, în adăpost se stârni panică.

— Ai văzut bine, Săndrușule, ori ți s-o fi părut? îl întrebă Groza.

— Ce să mi se pară? Ce, am uitat cum arată cătanele la chip?

— Și-s mulți? îl întrebă Ianoș.

— Parcă am mai avut vreme să-i număr! Din câte am văzut în față, să fi fost vreo șapte-opt. Dacă facem o socoteală ar putea fi ca la treizeci, ori poate și mai mulți.

Se auziră bubuituri înfundate la intrare. Era de netăgăduit că Săndruț văzuse bine.

— Vezi, Săndrușule, începu Groza mai ieri-alaltăieri îți spuneam parcă să mai facem rost de merinde. Acum cine știe cât au de gând să ne steie pe cap?! Dacă stau mai mult de cinci-șase zile murim de foame, că de ieșit, eu unul n-am să ies!

— Principalul e că nu se pot băga aici. Poate avem noroc cu Luca, a rămas pe dinafară și dacă-i vede, cine știe, s-o pricepe să-i amăgească cumva, să-i îndepărteze de aici, și am putea ieși. Odată ajunși afară, am vedea noi ce-i de făcut, spuse Serafim.

— Hmm! făcu Săndruț, fără a le destăinui că tocmai pe Luca-l bănuiește de trădare. Nu el distrusese proviziile? De unde putea ști că nu o făcuse intenționat? Numai că pe chipul lui nu se citea niciun fel de îngrijorare, așa că oamenii se mai liniștiră. Se gândiră că până la urmă Săndruț va găsi o cale, va reuși să-i scoată din impas.

Săndruț era cât pe ce să le dezvăluie taina celei de a doua ieșiri, pentru a-i liniști, dar se răzgândi. Dacă, într-adevăr, Luca trădase, cum bănuia, de unde putea ști că nu se va ivi vreodată și alt trădător? Și câtă încredere avusese în Luca! Nu era încă sigur, n-avea certitudinea că acesta trădase, și se mustră pentru acest gând, dar se convinse încă o dată că era mai bine să păstreze taina pentru el. Pătruț, era sigur de aceasta, nu va vorbi nimănui despre descoperirea pe care o făcuse. Se va sfătui cu el și va vedea ce-i de făcut. Numai ei doi puteau face ceva în condițiile în care se găseau. Trebuia cercetat locul, văzut câți ostași erau, cum erau înarmați și tot ce se mai putea ști. Or, cum Pătruț era o iscoadă încercată, nimeni nu putea face treaba asta mai bine ca el. Dar cum să-l scoată fără să bage de seamă ceilalți? Se gândi, se gândi, și-i veni ideea:

— Fraților! Nu se știe cât vom trebui să stăm așa, cu dușmanul

deasupra capului, și v-aș ruga să mă ascultați! De pătruns, ați văzut și voi destul de bine că n-au cum pătrunde cătanele până la noi, dar ne pot face să murim de foame. Cine doarme, mâncare nu cere! Să ne pregătească moș Manole un picuț de zeamă de aceea adormitoare, și cât veți dormi, am să mă gândesc la ce-i de făcut. Dacă reușim să dormim măcar jumătate din timp, ne-ar ajunge mâncarea pentru aproape două săptămâni, și, până atunci, ori se satură ei de pândă, ori găsim noi o salvare!

— Nu-i rău, aprobă Pătru. De dormit putem dormi fără grijă. Poate că dacă văd că nu mai iese nimeni ne lasă și ei în pace. Se satură de pândă și se duc dracului.

— N-ar fi rău, aprobară și ceilalți.

Moș Manole se și apucă de lucru.

— Să fierbi mai multă, moș Manole, să fie! îl rugă Săndruț.

— Am atâta că poți adormi un târg întreg pe o lună! se lăudă bătrânul.

Auzindu-l, Săndruț rămase mulțumit. Știa ce are de făcut. Mai întâi îi trebuiau informații de afară.

Când fiertura fu gata, băură. Săndruț îl trase de-o parte pe Pătruț și-i șopti:

— Să nu bei! Prefă-te numai!

— Știam eu, băciuț! Am priceput de la început ce gând ai! Bine faci! Nu trebuie să știe nimeni pe unde ies și când vin! Am să ies să văd ce-i!

Nu trecu multă vreme și cu toții se scufundară într-un somn adânc. Săndruț și Pătruț îndepărtară lespedea și băiatul o porni la drum. Mai bine de două ceasuri așteptă Săndruț cu sufletul la gură să se înapoieze flăcăiașul. Începuse să se îngrijoreze, când, îl auzi.

— Ce-i, Pătrușule? îl întrebă interesat.

— Îs patruzeci, băciuț, și unu-i maimarele lor. Au săbii și pușți. Veghează cu schimbu'. Doisprezece-treisprezece veghează, ceilalți se hodinesc. Cam la un ceas se schimbă caraulele. Lângă mormântu' ăla, al dacului, au cazanu' unde-și fierb zeama ori ce au ei de mâncare. Unu', ca moș Manole, da' tânăr, nu face altă treabă. Numa' lângă cazan.

— Tocmai asta vroiam să știu, de unde beau apă, dar tot cu cazanul de mâncare-i mai bine. Poate că nu-s toți însetați. Cam cât să mai fie până înserează?

— Să tot fie două ceasuri bune, băciuț.

— Trebuie să mai aștept. Numai pe întunerec pot ieși.

— Vin și eu, băciuț!

— Numai până mă scoți în apropierea locului, Pătrușule, că eu nu știu drumul. După aceea vii înapoi, să ai pregătită zeamă de somn, și pe care-l vezi că se trezește, să-i mai dai câte o înghițitură, dar nu mai

mult! Dacă întreabă de mine spune-le că dorm și eu. Bine?

— Așa am să fac, băciuț, da' să nu pățești ceva! Eu zic că-i mai bine să fiu cu dumneata.

— Ba-i mai bine cum zic eu. Ai să vezi. Nimeni din adăpost nu trebuie să știe c-am ieșit, și dacă nu ești acolo să-i îmbii cu câte o înghițitură de fiertură, să adoarmă iar, taina nu mai rămâne taină.

Înserase de-a binelea când ieșiră din adăpost. Pătruț îl conduse până în apropierea taberei și se înapoie. Săndruț nu avea ca armă decât măciuchița de plumb. Urmări cu atenție mișcarea caraulelor. Nu trecu mult și acestea fură schimbate. Unul din cei de pază își scoase din carâmbul cizmei pipa, o îndesă cu tutun și se apropie de cazanul bucătăriei. Săndruț îl urmări atât cât fu nevoie ca să vadă și să audă.

— Care ești? se auzi vocea somnoroasă a bucătarului.

— Eu sunt, Fritz. Am venit să-mi aprind pipa.

— Mai pune un lemn pe foc, Fritz, ca să nu mă mai scol, îl rugă bucătarul.

Fritz se aplecă și băgă sub cazan câteva bucăți de lemne, își aprinse pipa și se îndepărtă. Săndruț se apropie pe nesimțite, și, cu măciuchița, îl lovi scurt în creștet. Ostașul se lăsă moale. Săndruț îl prinse ușor în brațe și-l târî după un tufiș, ferindu-se să facă prea mare zgomot. Îl dezbrăcă, se îmbrăcă în hainele ostașului, îl legă, îi luă armele și se apropie iar de cazanul care fierbea.

— Care ești? se trezi bucătarul.

— Tot eu. Mi s-a stins pipa, rosti Săndruț, căutând să imite vocea lui Fritz.

— Ai pus pe foc? mai întrebă bucătarul, fără să-și scoată capul de sub pătura cu care era învelit.

— Pus, zise Săndruț și deșertă în cazan conținutul unui ulcior plin cu miraculoasa băutură pe care-l adusese din peșteră.

Rămase în post până îi veni schimbul. Pe întuneric, soldatul nu-i putu vedea chipul.

— Ai observat ceva? îl întrebă.

— Nu-i nimic! Fii fără grijă, îi răspunse morocănos, cu voce somnoroasă, Săndruț, și se îndepărtă, dar nu spre tabără, ci căutându-și un loc de pândă.

Pândi până în zori. În tabără începu forfota. Bucătarul se sculă cel dintâi și începu să mestece în cazan. Pe rând, într-o anumită ordine, ostașii se apropiară să-și primească porțiile. Unul îi duse și ofițerului. După ce mâncară fură schimbați și cei din posturi ca să-și primească rația. Unii și începuseră să adoarmă, din mers aproape. În scurt timp, puteai trage cu tunul și n-ar mai fi mișcat unul. Abia atunci se îndreptă Săndruț spre adăpost.

— S-a trezit vreunul? îl întrebă în șoaptă pe Pătruț, astupând intrarea tăinuită.

— Numai băciuțu' Pătru și băciuțu' Groza. Le-am mai dat câte un pic, numai să guste și iar or adormit.

— Hai să-i trezim, Pătrușule, că avem de lucru!

— Ce-i? Ce-avem de lucru? se miră copilul.

— Le-am turnat în cazanul cu mâncare fiertură de-a noastră. Toate cătanele dorm bușteau. Trebuie să ieșim, să-i dezarmăm, să-i dezbrăcăm și să-i și cărăm de aici.

Cam greu fură treziți oamenii, dar până la urmă se dezmeticiră. Nu simțeau niciun fel de greutate. Se treziseră ca după un somn obișnuit, dar mai odihniți parcă.

— E vremea să ieșim, fraților, le spuse Săndruț după ce-i văzu pe toți pe picioare.

— Ai bolunzit?! Și cătanele?! se miră Serafim.

— Dorm, cum am dormit și noi. Or fi nimerit prin cazan vreun fir de buruiană de-a lui moș Manole și-s bușteau.

— De unde știi? se mirară.

— S-a suit pruncul ăsta pe frânghiile ce duc la ferestruică și i-a văzut, minți Săndruț.

— Iar isteț'u'! se minună Pătru. Ăsta-i prunc de aur! Ce mai? Mai scump ca auru'!

— Dracu' știe cum s-o fi întâmplat, nu se dumirea moș Manole. Buruiana asta, cine știe? Poate că n-am văzut-o eu? Da' n-am dat de ea pe aproape. Drept că seamănă cu leușteanu', da' n-are niciun gust. Ați văzut doară.

— Poate că ăsta să ne fi fost norocul și să ne fi venit prin somn, continuă Săndruț. Acuma, la treabă, că avem destulă!

În scurt timp, toate hainele și armele ostașilor și a ofițerului se găseau în adăpost. Erau mulți și greu de cărat. Improvizară din crengi un fel de targă și încărcară pe ea câte zece-doisprezece odată; Brânduș trăgea de se spetea, iar ceilalți împingeau. Patru transporturi făcură și le luară aproape toată ziua. Le mai turnară fiecăruia cu pâlnia pe gât câte o porție bună de zeamă, și-i înșirară, așa cum erau, în cămăși numai, de-a lungul șoselei. Dădură peste ei primii călători care se nimeriseră la drum și anunțară autoritățile. Ișpanul turba de mânie. Fiind convins că Luca nu era decât omul lui Săndruț care le întinsese cursa, pusese și pe capul lui un premiu de cinzeci de galbeni. Luca era la hanul lui Dura când auzi vestea și se înspăimântă. De autorități era căutat, dar se temea să se apropie și de adăpost, temându-se să nu fie bănuit de trădare.

XIX JUDECATA LUI DUMNEZEU

Greu se hotărî Luca să se înapoieze la adăpost. Nu se putea însă lăsa păgubaș, oricât ar fi riscat. Îl durea înfrângerea și nu-și putea explica prin ce miracol reușiseră să se despresoare și încă într-un fel atât de spectaculos. Îi venea să creadă că Săndruț posedă într-adevăr unele puteri supranaturale, vrăjitorești, de reușea să se descurce din orice situație, cât ar fi fost ea de desperată. Se hotărâse să ducă totuși lupta mai departe, pentru a reuși măcar să-l discrediteze și să-și câștige încrederea cetei, ajungând căpetenie. Ajuns la peșteră o și începu cu minciunile:

— Bine că v-ați descurcat fraților! Nu știam ce să mai fac ca să vă pot veni în ajutor! Precum v-am spus, m-am repezit până acasă. Când vin, dimineață, de jur împrejur, cătane! M-am ascuns ca să văd ce gânduri au. Erau puși pe ședere lungă. Își aduseseră de toate. Știindu-vă fără mâncare eram tare îngrijorat. M-am repezit în fugă la Baia și i-am cerut lui Dura un cal. M-am repezit până la Hălmagiu ca să văd ce și cum s-a întâmplat. Numai acolo puteam vedea ce-i, că acolo stă ișpanu'. L-am tras de limbă pe unu', pe altu' și am prins de veste că cineva s-a luat într-o zi după pruncu' nost', după Pătruț, și i-a luat urma până la adăpost. Lăcomindu-se la suta de galbeni, s-a dus drept la ișpan! N-am putut afla cine-i, că nu scăpa cu zile, da' tot pun eu mâna pe el!

— Și, zici că abia dimineață când te-ai întors ai văzut cătanele? Hmm, făcu Săndruț. Uite că eram pe cale sa bănuiesc că nu ești străin de trebușoara asta, frate Luca. Să mă ierți, dar toate faptele duceau la gândul ăsta. Tu erai în adăpost când ni s-au ars bruma de bucate ce le mai aveam, tot tu, cum am venit te-ai grăbit, să ne părăsești… De unde putem ști că ai fost la Visca și nu în altă parte?

— Mă bănuiești, frate Săndruț?! Numai de azi ori de ieri mă cunoști? se prefăcu indignat Luca. Poți trimite pe cineva să întrebe dacă n-am fost la Visca. Poți trimite și la Dura, că-i mai aproape, să-ți spuie el dacă nu i-am cerut un cal!

— I-a cerut, băciuț. Am fost la Baia și mi-a spus Dura, confirmă Pătruț. Da' nu mă pot dumiri cine și când mi-a putut lua urma! De câte ori mă întorc din drumurile mele sunt cu ochii în patru și niciodată nu vin tot pe aceeași cale.

— Lasă că-i dăm noi de urmă dușmanului, îl liniști Săndruț. Dacă nu altfel, mă duc la ișpan și-l silesc să mi-l spuie!

Luca păli. Îl credea în stare de asemenea lucru. Dacă o făcea, era pierdut. Nu-i mai rămânea decât să-și piardă urma, dar cum era Săndruț de neînduplecat, ar fi fost o treabă foarte grea. L-ar fi urmărit fără preget.

— Uite, fraților, am să fac eu pe dracu' în patru și am să-l găsesc pe

vânzător! se oferi el. Din pricina lui mă bănuiți pe mine!

— Dac-ai fost la Dura, pentru că așa zice și Pătruț, și i-ai cerut calul, cine să te mai bănuiască, frate Luca? Ai putea să mă ierți! Tu să fi fost în locul meu și n-ai fi crezut altfel. Nu-i așa, fraților? îi consultă și pe ceilalți.

— De bună seamă! răspunseră.

Astfel incidentul fu încheiat și viața cetei continuă să se desfășoare ca mai înainte. În primul rând căutară să se asigure de aprovizionarea cu de-ale gurii pe timp mai îndelungat.

Toți nobilii din împrejurimi ajunseseră tributari ai cetei lui Săndruț. De la întâmplarea baronului Werner din Tătărești, niciunul nu mai încercă vreo opunere. Când primea cunoscuta somație, plătea, ca să se simtă în siguranță. Numărul nevoiașilor ajutați creștea și toate treburile le mergeau cu spor. Numai convoaiele împărătești ce transportau soldele sau armamentul și muniția necesare garnizoanelor, își schimbară ruta. Ocoleau atât drumul ce însoțea valea Mureșului cât și pe cel ce trecea de-a lungul Crișului, ambele controlate de Săndruț. Despre acțiunile temerare ale cetei lui Săndruț se dusese vestea până la Viena, la împărat, și acesta îl admonestă în câteva rânduri pe Hollòki, ișpanul comitatului Zărand, pentru incapacitate, amenințându-l cu destituirea.

Analizând mai amănunțit lucrurile, ca să-i găsească lui Săndruț motiv de gâlceavă, să-l discrediteze în fața cetei, Luca știind că singurul nobil din regiune, de care Săndruț nu se atinsese, era Francisc Gyulai din Luncă începu să strecoare bănuiala din om în om, că Săndruț umblă cu gândul trădării și că e în legătură cu acesta. Oamenii, bineînțeles, erau departe de a crede una ca asta, dar pentru a lămuri situația pe față, fără ocolișuri, Groza, într-o zi când erau toți în adăpost, îl întrebă pe Săndruț:

— Săndrușule, da' cu Gyulai din Luncă nu i-a venit vremea să ne răfuim? S-ar crede că îl părtinești, și nu-i bine! Ți-o spun în față că așa sunt eu. Nu-mi place să umblu cu ocolișuri.

— Gyulai? îngână Săndruț. Uite, vă las mână liberă. Faceți ce vreți cu el! Eu, unul, nu pot uita că i-am mâncat pita atâția ani și că, dacă am ajuns să știu carte și să știu a mă bate, datorită lui am învățat!

— Nu așa, frate! se oțărî Luca. De aicea și până la vânzare nu-i decât un pas! Dacă ne-am ridicat împotriva domnilor, ne-am ridicat împotriva tuturor domnilor, nu că ăla-i așa și ăla-i altfel! Dacă ne ești căpetenie, căpetenie să ne fii, că de-aceea te-am ales! Dacă nu, fă loc altuia mai vrednic! Așa e drept!

— Fraților, n-am nimic împotrivă. Dacă socotiți că nu mai sunt vrednic, mă dau în lături și alegeți-l pe altul. Pe Luca de pildă.

— Asta nu! strigară în cor. Te-am ales căpetenie, să ne fii! Nu-i

altul mai vrednic ca tine și ai dovedit-o, îl susținu Ianoș. Și dacă e vorba de Gyulai, pentru că nu te-ai legat până acuma de el, dovedești că ești un om adevărat. Da' nu trebuie să uiți că dacă i-ai mâncat pita, dacă ai învățat atâtea, te-au costat tot atâtea umilințe… Nu spuneai singur că te-a jucat și la cărți? Și binele pe care ți l-au făcut Gyuleștii nu ți l-au făcut de drag. La început ai fost măscăriciul ăluia mic, și dacă ai învățat ceva, să știi că n-a fost în gându' lor asta. Singur ai spus că te prefăceai mai prost, ca să nu bage de seamă. Dacă a ajuns să aibă atestate, ori cum le-ai spus, atestatele acelea tu le meritai! Deci, într-un fel, te-ai plătit de ceea ce le datorai pentru pita pe care le-ai mâncat-o, slujindu-i cu mult mai mult decât ți-au dat! Nu le mai ești dator! Gândește-te bine și ai să vezi că-i așa!

Într-un fel avea dreptate Ianoș. Pentru pâinea ce le-o mâncase, pentru hainele ce le purtase, îi servise. Cât privește învățătura, într-adevăr, aceasta era un merit al lui și numai al lui. Dacă nu i-ar fi fost dragă cartea n-ar fi învățat nimic. Și cu toate acestea parcă stătea la îndoială. Se gândi mult până luă o hotărâre.

— Fraților, din câte am auzit e acasă și Ferentz, feciorul grofului, cel cu care am copilărit și pe care l-am slujit. Pe fete, de când cu răscoala, le-a trimis la Beci la niște neamuri. Ei bine, am să mă bat cu el. Îl voi lăsa să-și aleagă armele. Judecata lui Dumnezeu! Care va fi mai tare, de partea aceluia va fi dreptatea! Veți fi de față. Să nu vă amestecați! Dacă va fi să fiu răpus, vă alegeți altă căpetenie! Dacă-l răpun, înseamnă că dreptatea a fost de partea mea și-i punem și pe ei la gloabă! Să plătească, dacă l-oi înfrânge!

— Ca o căpetenie ce ne ești, n-ai avea dreptul să iei această hotărâre! Să nu uiți că ești al nostru, ai jurat! interveni și Groza, da', oricât, omenește, și ca să fii cu sufletu' împăcat, eu cred că-i bine cum ai hotărât! Ce ziceți, fraților? Îl lăsăm să se bată?

— Să-l lăsăm! Trăiască Săndruțu' nost'! strigară și ceilalți.

Luca scrâșni doar din măsele. Și de data aceasta îl înfrânsese Săndruț.

Ca de obicei, Pătruț plecă în cercetare. Săndruț vroia să găsească un mijloc ca să poată pătrunde nestingherit, împreună cu întreaga ceată, în castelul grofului. Află de la Pătruț că, a doua zi după-amiază, va fi cărat fânul din lunca Crișului la castel.

Își pregăti tot ce-i trebuia pentru scris și se apucă:

„Măria ta! Până acuma nu ți-am avut baiul. Am considerat că-ți sunt întrucâtva îndatorat pentru pâinea cu care m-ai hrănit timp de aproape cincisprezece ani. Totuși, socotesc că am plătit-o în felul meu, cu umilințe și amar. Pâine de slugă. Pentru că toți nobilii mi s-au supus, de voie ori de nevoie, nu te pot lăsa de-o parte! M-am ridicat împotriva domnilor și între noi nu poate fi pace! N-am dreptul să fac deosebire între unul și altul. Gândindu-mă totuși că, poate, mă veți

socoti nerecunoscător pentru pâinea cu care m-ați hrănit, cer judecata lui Dumnezeu. La miezul nopții voi fi în sala mare a castelului. Mă voi bate cu fiul Măriei Tale, Ferentz! Îi las libertatea alegerii armelor cu care să mă înfrunte: sabie, pistol sau ce va găsi de cuviință. Dacă voi fi înfrânt însemnează că aceasta a fost voia soartei; dacă îl voi înfrânge, vei plăti, ca și ceilalți domni, pentru ca măcar o parte din cele jefuite de la oropsiți să li se înapoieze. Sândruțu' Tomii".

Cetașii, curioși, îl rugară să le citească cele scrise. Sândruț se supuse.

— Prea te încrezi în noroc! îl sfidă Luca. Vezi că, la miezu-nopții, porțile castelului ți se vor deschide și vei fi primit cu sunete de trâmbițe! Cum crezi că ai să poți intra? Are peste douăzeci de haiduci, și dacă primește răvașul va aduce și cătane.

— Îmi place să mă țin de cuvânt, frate Luca! N-ai băgat de seamă până acuma? Dacă am spus că la miezul nopții vom fi în sala mare a castelului, vom fi! Mai întâi mi-am întocmit planul și abia după aceea m-am apucat de scris!

Înfășură răvașul pe coada unei săgeți și, de data aceasta, el fu acela care îl duse. El, cu mâna lui, slobozi săgeata din arc, lăsând-o să se înfigă în poarta castelului. Mai apucă să vadă cum un haiduc domnesc o desprinse intrând cu ea în curte.

Când primi săgeata, grofului nu-i fu greu să ghicească ce e cu ea. Știa, cum știau toți nobilii din împrejurimi, că era răvașul Sândrușului. Se mira doar de ce atâta timp fusese lăsat în pace.

— Citește, îi spuse lui Ferentz, întinzându-i răvașul.

Cum își aruncă o privire asupra caracterelor scrisului, acesta rămase uimit:

— Tată, ăsta-i scrisul lui Șandor, fostul meu valet! Deci el e vestitul Sândruț al Tomii!

— Care Șandor? întrebă nedumerit groful.

— Acela pe care l-ai luat de mic de la un țăran din Căzănești și i-ai dat scrisoare de slobozenie. Îl credeam la Viena. Avea perspective să devină cineva! În scurtul timp cât a lucrat acolo, ajunsese la același rang cu al meu, măcar că n-avea diplome! Dacă rămânea, putea ajunge și consilier imperial. Era foarte capabil. Ce l-o fi găsit să se transforme în șef de bandă de briganzi?

— Acuma-mi explic de ce ne-a lăsat atâta vreme în pace! În afară de atacul de la Caraci, care propriu-zis nu ne viza pe noi, ci pe sameș, pe Willi. Al dracului! Citește!

Când Ferentz isprăvi de citit, bătrânul izbucni furios:

— Uite-a dracului lepădătură! Își dă aere de nobil! Te provoacă la duel, cu alte cuvinte! Las' că-i arăt eu duel! Cu noi și-a găsit nașul!

— Ori vrei să-l înfrunți, tată?! Nu te-aș sfătui!

— Păi cum?! Să mă las umilit de o fostă slugă?!

— Au încercat și alții și au fost umiliți. E de o inteligență sclipitoare! Nici n-ai zice că-i feciorul unui nenorocit de iobag!

— Și ai primi lupta?! Nu te-ai simți umilit?! se miră groful.

— Dac-aș primi-o aș fi înfrânt. Îl cunosc, știu ce poate. Cu pistolul, de la douăzeci de pași, dacă arunci cu florinul în sus, îl găurește! Din zbor îl găurește! La sabie, o mânuiește cu atâta iuțeală încât nu vezi decât fulgere. Și asta numai din încheietura mâinii, aproape nemișcându-și celelalte articulații. Dacă îi nimerește în mână o lamă de calitate, nimeni nu-l poate înfrunta! Numai la floretă m-aș încumeta să-l înfrunt. Spunea în derâdere că-i frigare și zicea că nu vrea să facă școala de bucătari. O mânuia cu oarecare stângăcie, dar para loviturile fără greș. Nu-i plăcea arma.

— De unde le știi pe toate acestea? îl întrebă bătrânul.

— El îmi era de obicei partenerul de scrimă. Pe profesor l-a întrecut după primele lecții.

— Al dracului! înjură iar bătrânul. Încaleci și te duci la Baia. Îl rogi pe solgăbirău să-ți dea vreo douăzeci de soldați și un ofițer bun. Dacă poate să-mi dea și mai mulți ori să-mi împrumute din haiducii lui. Să-l vedem pe acest trufaș, această slugă nemernică, ce se sumețește în fața stăpânului, cum va pătrunde în incinta castelului? De-ar veni cu întreaga ceată, zidurile castelului sunt tari și cu oamenii noștri și cu cei pe care mi-i dă solgăbirăul, îl trimitem drept în iad, unde-i e locul!

— Tată, eu zic că-i o nesocotință să-l înfruntăm. Se vorbește că are puteri supranaturale. Numai un semn dacă face cu mâna, ne adoarme întreaga garnizoană și intră ca la el acasă!

— Ai timp să crezi în toate neroziile pe care le scornește unul și altul?! Are să doarmă el somnul de veci!

— Fă cum crezi, tată, dar eu aș zice să ajungem cu el la o înțelegere, cum au făcut-o și ceilalți.

— Ce înțelegere? Cu cine să te înțelegi? Cine i-a văzut până acuma fața, în afara ișpanului și a lui Werner, cărora le-a dat atâta de lucru! Ișpanului i-a tăiat până și urechea. A lucrat numai cu răvașe din acestea, proștii s-au înspăimântat și plătesc! Eu nu-s prost!

— Fie cum zici, tată, se resemnă Ferentz, și o porni spre Baia de Criș.

În scurt timp castelul se pregăti ca de un adevărat asediu. Afară nu rămase decât ofițerul trimis de solgăbirău, cu zece călăreți, supraveghind împrejurimile. Avea consemn ca în cazul că va fi atacat de forțe superioare să pătrundă după ziduri, la poartă fiind totul pregătit pentru a-i primi. Postaseră un observator și pe acoperiș ca să le dea de veste când se va apropia vreo ceată, fie călare, fie pe jos, și să raporteze câți sunt. Întreaga după-amiază trecu în liniște. În afara celor opt care cu fân aduse din lunca Crișului nu mai pătrunse nimeni între ziduri. Carele fură îndreptate spre șura de lângă grajduri și

continuară cu supravegherea.

În sala mare a castelului, groful și fiul său așteptau în tăcere. Fiecare cu gândurile lui. Din când în când își mai aruncau privirea asupra orologiului din perete. Timpul li se părea că se scurge încet și la fiecare bătaie a clopotului pendulului, tresăreau. Vegheară așa până aproape de miezul-nopții. Ceilalți erau la ziduri. Până și patrula ce umblase până la lăsarea întunericului intrase în curtea castelului și soldații fură împărțiți la posturi. Nimeni nu dormea.

— Mai e un sfert de ceas și nu se simte nimic, spuse bătrânul. E un fanfaron Șandor ăsta al tău. A vrut numai să ne tragă o păcăleală. Hai să ieșim și să vedem ce-i pe-afară. Dacă într-un sfert de ceas nu se întâmplă nimic, înseamnă că ne-am alarmat de pomană.

Ieșiră. Se îndreptară spre poartă. Nu observară cum, în urma lor, pe ușa care ieșiseră, se strecurară niște umbre.

— Ai simțit ceva, domnule căpitan? i se adresă bătrânul ofițerului.

— Nimic, până acum. Dar n-au cum să pătrundă, fiți fără grijă! Zidurile sunt atât de păzite că numai dacă s-ar preface în păsărică…

— Ar fi în stare, îl întrerupse Ferentz. Câte nu se vorbesc despre acest bandit?!

— Prostii! murmură bătrânul.

Stătură prin preajma porții mai mult de o jumătate de oră, dar nu se întâmplă nimic.

— Am spus eu că-i alarmă falsă, spuse bătrânul. Cum ar avea curajul să facă una ca asta, să pătrundă în castel când și cum vrea?! Să mergem la culcare, Ferentz. Domnule căpitan, mai stați vreo oră și dacă nu se întâmplă nimic, lăsați oamenii să se odihnească. Ne-am obosit degeaba.

Îl luă pe Ferentz la braț și se îndreptară spre clădirea principală. Când pătrunseră în sala mare îi orbi lumina. Între timp, Săndruț avusese grijă să aprindă toate lumânările din candelabru. Oamenii lui erau aliniați pe lângă peretele din fund, iar el le ieși în întâmpinare celor doi nobili, făcându-le o plecăciune.

— M-am ținut de cuvânt, Măria Ta! Când a sunat de miezul-nopții am fost aici! Îmi pare rău că n-ați avut încredere în cuvântul meu!

— Pe unde ați pătruns, tâlharilor?! se răsti groful.

— Mai încet, Măria Ta, că martori am câți îmi trebuiesc! N-aș vrea să-i mai deranjăm și pe alții! Poate v-a spus Ferentz că ochesc fără greș.

— Ferentz?!! Ce obrăznicie!!!

— Mă ierți, Măria Ta, dar la cancelaria imperială am avut același rang și dacă mai rămâneam nu era de mirare să-l fi întrecut.

— Cum ați intrat?! întrebă cu voce mai scăzută groful, cu ochii la țeava lucioasă a pistolului care-i era îndreptată spre piept.

— Cum ne-am priceput, Măria Ta! Câteodată ne prefacem în

păsărele, alteori în cârtițe. Uneori venim pe sus, alteori ieșim din pământ. Acuma am intrat chiar pe ușa pe care a intrat Măria Ta! Alege-ți armele, Ferentz! Cred că mi-ai citit răvașul? Pe viață și pe moarte! Nimeni din martorii de față nu va interveni. Dacă dreptatea e de partea ta, vei învinge! Dacă e de partea mea, eu voi învinge!

Fără să mai șovăiască, Ferentz se îndreptă spre imensa panoplie din perete și-și alese o floretă lungă. Biciui de câteva ori cu ea aerul ca să-i încerce elasticitatea. Rămase mulțumit.

— Ți-e rândul să alegi, Șandor!

— Mă mulțumesc cu arma pe care o port, spuse acesta scoțându-și iataganul. Ești de acord?

Ferentz își aruncă privirea asupra armei si constatând că era aproape pe jumătate ca a lui, zâmbi mulțumit.

— De acord.

— Să începem! se puse în gardă Săndruț.

Ferentz atacă cu furie, încercând să-l străpungă. Săndruț pară lovitura, lăsând floreta să-i treacă pe la subțioară și Ferentz era cât pe ce să se prăbușească din cauza elanului, lovind în gol. Furia începu să-l orbească. Loviturile începură să se întețească. Săndruț le para cu agilitate și constata că la fiecare atingere a floretei de ascuțișul iataganului rămânea câte o crestătură.

— Precum bag de seamă, Ferentz, vrei să-ți transformi vătraiul în rașpel. Vezi că-l strici și n-ai să-l mai poți folosi în loc de frigare!

— Frigare?! se înfurie Ferentz. Dacă-i frigare, întâi prin tine va trece! și se repezi orbește.

Numai ca o sclipire de fulger păru mișcarea iataganului și Ferentz se pomeni în mână doar cu un ciot de vreo palmă și cu garda floretei. Ascuțișul ager al iataganului i-o retezase. Încremeni când simți răceala oțelului ce i se așeză în dreptul beregății.

Bătrânul grof îngălbeni și dădu să scoată un țipăt de groază, dar coardele vocale nu-l ascultară.

— A fost vorba pe viață și pe moarte! i se adresă Săndruț lui Ferentz. În amintirea copilăriei, în amintita faptului că-mi luai uneori apărarea când se poruncea ca să fiu bătut, îți dăruiesc viața! Din clipa aceasta nu mă mai consider cu nimic îndatorat față de tine și de familia ta! Măria Ta, soarta a arătat de partea cui e dreptatea! Din această clipă, te avertizez, nu mă mai simt cu nimic obligat! Când vei primi răvaș, vei duce suma indicată la „Fântâna Cerbului”, cum fac toți! Să nu încerci să faci altfel! Au mai pățit-o și alții! Poți să-i întrebi, Măria Ta! Și acuma, am să vă rog să ne însoțiți câteva mii de pași până la Cărăstău. Pistolul îl țin în buzunar, dar cu degetul sunt pe trăgaci! Alte pistoale vor fi pregătite așijderea și să nu credeți că țintesc mai rău. Dacă îndrăznește careva să se atingă de noi, fie numai și cu vorba, nu mai dau trei creițari pe viețile Măriei Tale și a lui

Ferentz. Și mi-ar părea nespus de rău! Oamenii de lângă mine sunt numai statul meu major, cum s-ar zice, ceata e în jurul castelului și așteaptă doar un semn. Și cum noi suntem înăuntru, nu ne va fi greu să deschidem porțile. Ordonă ofițerului și șefului de haiduci să-și vadă mai departe de treburile lor și nouă să nu ne aibă baiul! Poftim înainte, Măria Ta!

Groful își înăbuși o sudalmă, dar se văzu înfrânt. Se resemnă. Urmați de ceata lui Săndruț, nobilii se îndreptară către poartă, spre stupefacția celor ce-o păzeau.

— Deschideți! porunci groful, și ieșiră. Ofițerul se miră, dar nu îndrăzni să intervină.

O luară spre Cărăstău și la vreo mie de pași, Săndruț li se înclină ceremonios:

— Măria Ta, caii ne așteaptă aici. Puteți să vă reîntoarceți la castel, dar să nu încercați vreo urmărire că-i zadarnic! Și să mă iertați că v-am făcut să faceți o scurtă plimbare. E timp frumos.

XX CEAȚA SE RISIPEȘTE

Pătruț se întorcea dintr-una din nenumăratele sale peregrinări. Ajuns în apropierea mormântului acelui necunoscut strămoș, observă un om aplecat lângă piatra pusă drept semn, robotind ceva. Se apropie tiptil de locul cu pricina, ascunzându-se pe după arbori, ca să poată vedea ce-i. Când fu destul de aproape îl recunoscu pe Luca. Tocmai terminase cu înlăturarea țarinii de la baza pietrei sub care se vedea o nișă. Scoase de acolo o legătură, se mai uită de câteva ori împrejur și o desfăcu. Pătruț rămase mirat când văzu că legătura, destul de voluminoasă, era plină cu florini. De obicei membrii cetei își păstrau banii ce li se cuveneau după împărțeala sub căpătâi ori în chimire, neferindu-se unul de altul, neavând ce tăinui. Unii aveau mai mulți, alții mai puțini, după cât erau de largi la mână. Cei ce aveau familii majoritatea banilor câștigați îi lăsau acasă, alții, precum Ianoș și Iovuț, nu rareori îi ajutau din banii lor pe nevoiași. Aproape că niciunul nu mai dispunea de o sumă prea însemnată. Pătruț, care n-avea pe nimeni de ajutat, fusese sfătuit de Săndruț ca să-i păstreze, pentru când va fi mai mare și-și va întemeia o familie. Îi ascultase sfatul. După socoteala lui era singurul membru al cetei care dispunea, sau mai bine zis trezorizase întregul câștig ce-i revenise până atunci, socotindu-se drept posesorul celei mai mari sume de florini. Fu foarte mirat văzând că Luca ascundea acolo o cantitate de patru-cinci ori mai mare de florini decât ar fi putut avea în mod cinstit. Poate că nu-l mira atâta, dar știa toată lumea că Luca își ajută familia din Visca. De unde avea atâția florini? Cum de ajunsese în posesia lor?! Aici nu mai putea fi lucru curat! N-avea cum să dispună de o asemenea sumă. Trebuia să-i spuie neapărat și lui Săndruț ce văzuse. Nu cumva erau banii trădării? Nu cumva Luca lucra pe cont propriu, fără a-i mai informa pe ceilalți, aținând calea la drumul mare ca un tâlhar de rând? Și aceasta ar fi fost la fel de necinstit. Tot felul de ipoteze își crease flăcăiandrul fără să se poată apropia de cea adevărată. Se convinse doar că nu era ceva curat. Afară de aceasta, de ce atâta taină? se întrebă. Niciunul din ei nu se ferea. Nu-și țineau ascunși banii sau alte obiecte de uz personal, pentru că niciunul din ei n-ar fi îndrăznit să se atingă de ceea ce socotea că nu-i dreptul său. Nu erau rare cazurile când se împrumutau între ei pentru anumite nevoi, mai ales familiștii; dar cum făceau rost de bani, prima grijă a datornicului era să-și restituie împrumutul, și, până atunci, nu se ivise niciun fel de nemulțumire. Atunci de ce se ascundea Luca?

Pătruț se strecură în peșteră unde-i găsi doar pe Săndruț și moș Manole. Îl luă pe Săndruț de-o parte și-i povesti tot ce văzuse. Pe măsură ce Pătruț îi povestea, chipul lui Săndruț se întuneca. Îl mâhnea descoperirea lui Pătruț și parcă nu-i venea a crede.

— Ai văzut bine? Poate că nu erau florini? Poate ascunde altceva acolo?

— Florini erau, băciuț! Nu eram departe și am văzut bine. Are mulți. Niciunul din noi n-ar fi putut aduna atâția din ceea ce ne-a venit la împărțeală!

Ce să facă? Cum să procedeze? Îl durea ca pentru un frate rătăcit. Să i-o fi spus direct, pe neașteptate, Luca ar fi bănuit că-l pizmuiește pentru Anuța, ar fi inventat cine știe ce minciuni; dar nici așa nu putea lăsa lucrurile. Le era căpetenie. Răspundea de acțiunile fiecăruia în parte. Să-i adune pe toți și să-l tragă la răspundere în fața întregii cete? Cine știe ce-ar mai fi ieșit din treaba asta? Să tacă, iar nu putea. Cel mai bine ar fi fost să cunoască de unde avea Luca atâția bani, abia după aceea să-i ceară să dea seama. Pe care din membrii cetei să-i informeze ca să-l ajute în această problemă? Normal era ca să se încreadă în toți la fel, să nu facă deosebire între unul și altul, dar pe toți încă nu-i putea informa. Până ce nu va avea date sigure trebuia să tacă. Pătruț, care mai cunoștea o taină numai a lor, era bun, dar n-ar fi vrut să-l amestece în treaba asta pe acest tânăr care și așa nu era văzut cu ochi buni de Luca. N-ar fi vrut să accentueze această animozitate, mai ales dacă s-ar fi dovedit că Luca nu era vinovat. După ce gândi mai mult ajunse la concluzia că, deocamdată, numai Ianoș l-ar fi putut ajuta, ori Serafim. Serafim avea însă familie, și dacă se adeverea că într-adevăr Luca e necinstit, cine știe cum s-ar fi răzbunat. Tot Ianoș era cel mai indicat. Avea familia departe, tocmai în comitatul Clujului, și afară de aceasta se dovedise unul dintre cei mai săritori, mai altruiști și dezinteresați din ceată. Trebuia mai întâi să se apropie cât mai mult de adevăr, să vadă cam de unde și-ar fi putut procura Luca, fără știrea lor, banii. Ipoteza trădării o înlătură chiar de la început. Nu-i venea a crede ca Luca să fi ajuns până acolo, deși-i dăduse o dată de bănuit. Îl durea parcă și acum bănuiala, după ce văzu că Luca sărise într-adevăr în ajutorul lor, cerând calul de la Dura. Dar dacă totuși trădase? Dacă era prețul vânzării de atunci, de la asediu?

— Pătrușule! Să-l întrebi pe Dura, când mai treci pe la Baia, când, în ce zi i-a cerut Luca un cal?

— Bănuiești ceva, băciuț?

— Trebuie să bănuiesc, măcar că mă întristează! Faptele mă obligă la aceasta. În orice caz, să-mi simt sufletul împăcat, trebuie să știu! Vezi cum îl întrebi, în așa fel, încât nici el să nu bănuiască ceva, măcar că în Dura am destulă încredere.

— Știi la ce m-am gândit, băciuț? Nu cumva băciuțu' Luca îi vămuiește pe domni pe socoteala lui, fără să ne spuie? Ori mai rău, ține calea la drumu' mare, ca tâlharii, și pradă fără alegere? De câte ori n-a spus că se duce la Visca să le dea bani alor săi? Dacă nici n-o fi trecut pe acolo?

— Parcă nu-mi vine a crede. Vezi, Pătruțule, cum zice și vorba: hoțul e cu un păcat, păgubașul cu zece. Noi între noi n-ar trebui să dăm pricină de bănuială! Ar trebui să trăim cum am jurat! Să fim cinstiți și să nu ne ascundem unul de altul! Nu știi cât mă doare că sunt silit să bănuiesc ceva rău despre un frate, dar nici așa nu putem lăsa lucrurile!

Băiatul tăcu. Oftă doar. Îi părea rău și lui. Cuta dintre sprâncenele lui Săndruț se adânci și se vedea bine că se chinuia să dezlege enigma. Pătruț îl lăsă să cugete liniștit. Nu-i mai puse întrebări și nici nu-i mai dădu sugestii. Abia peste o jumătate de oră chipul lui Săndruț se lumină, fiind aproape sigur că descoperise adevărul. Trebuia doar să verifice.

De unde, până la un timp, Luca era unul din cei mai zgârciți în acordarea ajutoarelor pentru năpăstuiți, zicând totdeauna că e prea mult, de la o vreme își schimbase cu totul atitudinea, spre bucuria majorității membrilor cetei. „E puțin, fraților", i se auzea vocea din ce în ce mai des, „eu zic c-ar mai trebui să punem zece-douăzeci de florini!" Și nu numai atât, dar se oferea ca el să fie acela care duce ajutorul. Oamenii erau mulțumiți, pentru că aceste danii erau făcute de obicei noaptea, trebuind să facă multe ocoluri și să orbecăiască pe diferite coclauri, ceea ce, pe lângă că era destul de obositor, era și primejdios. Oricare din mesagerii cetei era expus să fie urmărit și prins. Numai aceasta trebuia să fie dezlegarea. Luca înmâna ajutoraților numai o parte din ceea ce i se încredința, oprindu-și restul. Or, dacă ipoteza era justă, trebuia judecat și, în cel mai fericit caz, exclus din ceată. Fapta era mai puțin gravă ca tâlhăria ori trădarea, dar, un asemenea om nu mai avea cum să trăiască printre ei. Trebuiau verificate și celelalte ipoteze, dar, ultima, i se păru lui Săndruț cea adevărată.

Prilejul se ivi peste câteva zile. Pătruț îi informă că lui Șofronu' Morariului, din Râșca, îi murise muierea, lăsându-l cu patru prunci sub zece ani și că nu avea nici vacă și nici alte mijloace să-și hrănească copiii, îngrijirea lor, împiedecându-l mult ca să poată agonisi ceea ce le trebuia. Ceruse împrumut de la grof, dar acesta îl refuzase, cunoscut fiind că Șofron participase la răscoală.

— Eu zic să-i dăm treizeci de florini, propuse Săndruț dinadins o sumă mai mică ca de obicei.

— Nu se poate fraților! sări repede Luca, nebănuind intenția lui Săndruț. Parcă ai da dintr-al tău, Săndrușule! îi reproșă. Dacă omu' e așa de necăjit trebuie să-și cumpere o vacă cu lapte, făină, un porc și haine. Nu ziceți și voi că-i prea puțin?

— Pentru nevoile pe care le are Șofron ăsta, și eu zic că-i puțin, Săndrușule, interveni Iovuț. Are dreptate Luca. Aș zice că și cincizeci de florini n-ar fi prea mult!

De aceeași părere au fost și ceilalți, astfel că suma a rămas stabilită la cincizeci de florini.

— Acuma, fraților, pentru că s-a hotărât cum s-a hotărât, și e bine așa, într-adevăr, omul e tare necăjit, să vedem cine-i duce. Chiar în noaptea asta ar trebui duși!

Luca înghiți nada.

— Mă duc eu, fraților! Cunosc bine Râșca, ca și satul meu. Știu și unde-i casa lui Șofron.

— Bine, frate Luca, dar te mai rog ceva, dacă ai avea vreme: să zăbovești la hanul lui Dura până dimineață și să cumperi doi saci cu făină. Tot e zi de târg. Îi lași la Dura și-i aduce Pătruț cu măgarul.

— Așa am să fac, Sândrușule! Iacă, mă culc un pic, ca să fiu hodinit, și când o însera, gata-s!

Fără să bage de seamă ceilalți, Sândruț îl luă pe Ianoș deoparte și-i șopti ceea ce bănuia, rugându-l să-l urmărească atât la înmânarea sumei destinată lui Șofron cât și la cumpărarea făinii.

După ce se odihni, Luca o porni la drum. Ajunse la Baia de Criș după ce înserase de-a binelea. De-acolo până la Râșca, o aruncătură de băț. Intră mai întâi în hanul lui Dura.

— Jupâne, dă-mi o măsurică! Da' să știi, n-am bani la mine. Îți plătesc altă dată.

Dura era deprins cu treaba asta. Era drept că Luca nu lua niciodată mai mult de-o măsurică, cum îi zicea, dar tot atât de adevărat era că n-avea bani la el. Dura se făcea mereu că uită datoria veche. Considera că nu era o pagubă și n-ar fi vrut să-l supere pe vreunul din oamenii lui Sândruț.

Ianoș, deși nu intrase, urmărise scena și auzise totul prin ușa deschisă. Constată că pe lângă altele Luca era și avar. Zâmbi. Din asta nu-i putea face o vină. Fiecare om are câte o meteahnă și tare ar fi dorit ca bănuielile lui Sândruț să nu se adeverească întrutotul. Îi părea rău. Îl cunoscuse în timpul răscoalei pe Luca. Prietenia lor se cimentase după aceea, de când erau împreună în ceată, Luca dovedindu-se un viteaz. Ba, uneori, părea mai temerar, mai neînfricat chiar decât Sândruț. Îl prețuia ca pe un adevărat tovarăș. Se îndoia încă de necinstea acestuia. Prea l-ar fi durut. Pe toți i-ar fi durut.

Luca rămase pe lângă ulceaua cu țuică până aproape de miezul-nopții. O porni încet, cu fereală, căutând un vad al Crișului pe care-l cunoștea. Se descălță și trecu. Pe malul celălalt se așeză ca să se încalțe. Apoi se afundă printre arinii de pe mal. Trecu și Ianoș râul, dar încălțat, ca să nu-i piardă urma. Ajunseră la o căsuță scundă, formată dintr-o singură odaie, acoperită cu paie care de mult ar fi trebuit schimbate. Luca își înfășură obrazul în obișnuita basma neagră. Bătu ușor. Niciun răspuns. Își aruncă temător privirea în jur, ca să se convingă că n-are cine să-l audă, și bătu mai tare. Ascultă. Parcă se

auzi ceva înăuntru. Mai bătu odată.

— Cine-i? se auzi o voce răgușită.

— Săndruțu' Tomii!

Fereastra se lumină slab, dovadă că înăuntru se aprinsese opaițul, se auzi zăvorul și ușa se întredeschise. Luca pătrunse în odaie. Cât se căzni Ianoș să audă ceva, sau să vadă, nu fu chip. După câteva minute Luca ieși, își dezveli obrazul și plecă. Ianoș nu se mai luă după el. Așteptă ca vreun sfert de ceas și bătu ușor. Probabil că omul încă nu adormise că și auzi:

— Care ești?

— Săndruțu' Tomii!

— Mințăști! Ești un lotru! Vrei să-mi iei banii!

— Deschide, omule! Sunt Săndruțu' Tomii! repetă Ianoș, cu voce înfundată, din cauza basmalei pe care și-o petrecuse peste chip.

Ușa se întredeschise cu sfială, cu frică parcă, după ce fu reaprins opaițul. Era vădit că omul se temea. Ianoș intră.

— Seara-bună!

— Seara-bună, răspunse cu voce tremurată omul. De ce te-ai întors? Ori te-ai răzgândit și vii să-mi ceri banii?!

— Nu, frate, da' mi se pare că am greșit. Vezi, pe întuneric n-am văzut bine. Cât ți-am dat?

— Zece florini, alduiască-te Dumnezeu, Săndrușule, că de la mare necaz m-ai scos!

Ianoș încremeni. N-avea la el decât doisprezece florini. Ce să facă?

— Uite ce-i: pe drum, cred că mi-au picat din chimir da' aveam pregătiți să-ți dau cincizeci de florini. Cu zece fiorini n-ai să te poți ridica deasupra nenorocirilor ce te-au lovit. Uite, îți mai dau doisprezece, și, miercuri, să treci pe la Dura hangiul din Baia și are să-ți mai dea restul. Spui că te-am trimis eu!

Omul îi apucă mâna gata să i-o sărute.

— Ce ți-a venit? Ce-s eu? Nu-s nici popă, nici sfânt!

— Ești mai sfânt decât sfinții, Săndrușule. Că ăia nu ne dau nimica! Cu ce ți-aș putea fi vreodată de folos? Cum am să-ți pot mulțumi?

— Nu trebuie să-mi mulțumești. Când vei mai auzi chemarea Crăișorului să vii să lupți alături de noi și are să fie bine! Să nu uiți, să-i mai ceri lui Dura douăzeci si opt de florini! La el îi las. Sănătate bună!

Nici n-apucă omul să se dezmeticească și Ianoș se și pierdu în întunericul nopții. Omul mai rămase câteva clipe în prag. Nu știa ce să mai creadă. L-ar fi întrebat despre ce Crăișor e vorba. Intră, zăvorî ușa și se apropie de opaițul fumegând nevenindu-i a-și crede ochilor. Douăzeci și doi de florini! Și miercuri încă douăzeci și opt! Se lăsă în genunchi și începu să se roage pentru sănătatea lui Săndruț. Se apropie de patul, pe care, peste niște paie, era întinsă o cergă, unde

dormeau copiii. Îi vedea sătui și îmbrăcați. La el nu se gândea. Îl podidiră lacrimile. Tare ar fi vrut să-l fi văzut la față, să știe cum arată acest Săndruț, și oriunde l-ar întâlni să-i poată mulțumi. Oameni ca el ar fi trebuit să umble, învăluiți în lumină, nu tăinuiți de întunericul nopților, își spuse.

Știindu-l pe Luca la han, pentru că așa fusese vorba, Ianoș se aciui în grajdul hanului. Nici nu mijiseră zorile și era în picioare. Până până îl văzu pe Luca ieșind și îndreptându-se spre piață. Îl văzu târguind cei doi saci de făină și-l lăsă să plece. După ce acesta se îndepărtă îl întrebă pe omul de la care Luca-i cumpărase, cât dăduse pe saci. Grăbi după aceea cum putu, și, pe drumul cel mai scurt, ajunse la adăpost. Luca încă nu sosise. Ianoș îl trase pe Săndruț de-o parte și-i povesti tot ce aflase.

— Acuma ce facem, frate? îl întrebă Ianoș îngrijorat.

— Să mai așteptăm! Dacă a fost în stare de așa ceva, îl cred în stare și de alte fapte, mai urâte, și-i povesti lui Ianoș cum îl bănuiește și de trădare, de la asediu.

— Să mai așteptăm, da' din ochi să nu ne mai scape! Oriunde s-ar duce, unul din noi doi să-i fie pe urmă! Deocamdată, cum bine zici, ceilalți nu trebuie să știe!

— Mai știe și pruncul, Pătruț. Și el l-ar mai putea urmări atunci când vreunul din noi va avea alte treburi.

Când veni Luca, peste vreo jumătate de oră, nici nu bănuia că-i luase cineva urma.

Săndruț și Ianoș constatară că și la făină-i înșelase. Nu cu mult, doar cu un singur florin, dar dacă se bucurase și la atâta, răul era mai mare decât se așteptau.

Nu trecură decât două zile și fu confirmată încă una din ipoteze. Dura îi dăduse calul lui Luca cu o zi înainte de a fi asediați. Deci, nu-i trebuise calul pentru a încerca să-i salveze, ci pentru a-i vinde.

— Ce facem Săndrușule! Nu mai pot răbda! Să-l judecăm! Pentru înșelătorie, pentru bani, l-am fi alungat ca pe un netrebnic, nu-l puteam ucide, dar pentru vânzare trebuie să deie socoteală!

— Să mai așteptăm, frate! Să vedem la ce-l mai duce capul! Dacă a început așa, n-are să se mai oprească. Numai, cum ai spus, nu trebuie lăsat o clipă nesupravegheat! Să fim cu ochii în patru, deocamdată numai noi, aceștia care cunoaștem taina. Să nu bănuiască nimic! Trădarea e încă greu de dovedit. Cine știe cum o mai întoarce? Dar dacă a încercat o dată, are să mai încerce.

Luca, din ce în ce mai îngândurat, își clocea vânzarea. La ișpan nu mai îndrăznea să se ducă și nici pe la solgăbiră. Era urmărit și se pusese preț și pe capul lui. Cu banii pe care-i agonisise nu se putea mulțumi. Trebuia cu orice preț să puie stăpânire măcar pe o parte din comoară. Ah! Dacă n-ar fi fost afurisitele cele de peceți! Ce ușor i-ar fi

fost. Ar fi făcut cumva, s-ar fi prefăcut bolnav, ar fi găsit el prilejul ca să rămână singur în adăpost și ar fi luat din tainiță doar atât cât să nu se cunoască, ca să nu fie urmărit. De florinii adunați între timp nu s-ar fi atins. Erau numărați. S-ar fi mulțumit cu câteva nestemate, chiar și din cele mai mici și cu galbeni din cei vechi. După ce și-ar fi făcut vreun rost pe undeva, pe unde nu l-ar fi cunoscut nimeni, după ce ar fi ademenit-o și pe Anuța, ar fi găsit el mijlocul de a se răfui cu toți. Odată și odată tot vor fi prinși, va avea răbdare. Taina comorii n-aveau cum s-o afle cei care-i vor prinde și-i va rămâne totul lui, numai lui, după ce nu va mai fi niciunul din ei în viață. Încă nu băgase de seamă că-i urmărit și nici n-avea cum, pentru că totul se făcea cu multă precauție. Numai cei trei cunoșteau taina, dar se comportau în așa fel, încât nu dădeau de bănuit.

XXI JUDECATA II

Luca nu prinsese de veste că orice pas îi era filat. Săndruț, Ianoș și Pătruț îl urmăreau cu atâta dibăcie, încât nici ceilalți nu bănuiau ceva.

Într-o seară, când mâncarea mai clocotea pe vatră, Luca, profitând de faptul că moș Manole amesteca făina într-un blid, pentru niște găluște, turnă fără să-l vadă nimeni, în oala mare, o ulcică cu băutură din aceea adormitoare pregătită de bucătar.

La cină, nimeni n-a observat că Luca n-a gustat din zeamă, ci a mâncat doar niște carne afumată. Nu trecu mult și întreaga tabără era adâncită într-un somn adânc. Luca se apropie mai întâi, tiptil, de patul lui Ianoș, trăgându-i chimirul de sub căpătâi. Scormoni până dădu de moneda pecete și-o băgă liniștit în propriu-i chimir. La fel procedă și cu pecetea lui Săndruț, după care se culcă liniștit. Nu îndrăzni să pătrundă în tainiță. Aștepta un moment mai favorabil.

Când se lumină de ziuă, Ianoș se apropie de Săndruț palid și îngrijorat.

— Taie-mă, omoară-mă, Săndrușule, da' zău dacă știu ceva! Aseară am avut-o și nu-i!

— Ce-i? Ce-ai avut și nu mai ai?

— Pecetea!

— Nici eu n-o mai am, spuse Săndruț, zâmbind.

— Cum?! Și-ți vine să râzi?! se miră Ianoș.

— N-ai băgat de seamă cum am adormit cu toții aseară? Ca legănați. Nu ți se pare curios somnul lăsat peste noi așa, dintr-odată?

— Da! Parc-am fi băut din zeama aceea a lui moș Manole! Da' tot nu pricep!

— Chiar din zeama aceea am și băut. Nici acuma nu pricepi?

— Am priceput! Luca încearcă să intre în tainița comorii, dacă n-o fi și intrat! Vrea să ne prade!

— Dacă intra, pecețile erau la locul lor. Fă-te că n-ai băgat de seamă că-ți lipsește, cum fac și eu. Deseară, la cină, să nu guști din zeamă! Prefă-te numai! Are să deschidă tainița, după ce ne va crede adormiți, și are să ne puie pecețile la loc. Ai să vezi! Lui moș Manole încă nu-i spunem nimic! Să vezi că Luca are să ne toarne și deseară băutură din aceea. Să ne prefacem bine că nu știm că ni le-a luat!

— Așa oi face! Te pomenești că la noapte, după ce crede că ne-a adormit, va intra în tainiță și va pecetlui la loc! Ai dreptate!

— Să-l lăsăm și să vedem ce are de gând!

Nu se petrecu cum prevăzuseră. Cum cinară se și prefăcură amândoi adormiți buștean. Se mirară că Luca se culcă și el fără grijă. Nici nu se apropiase în seara aceea de vatră și mâncă din toate ca și ceilalți. Îi trebui mult lui Săndruț să ajungă la concluzia că Luca vroia să-și facă rost de peceți pe care să le aibă în permanență asupra lui.

Era sigur că pentru aceasta va căuta un prilej ca să rămână singur în adăpost. De ce să nu i-l creeze? Îl chemă pe Pătruț de-o parte și-l dăscăli, ca să știe ce are de făcut.

Dimineață, după ce toți au mâncat, Săndruț propuse o vânătoare, la care îl pofti și pe moș Manole, bucătarul.

— Eu ce să fac, se miră acesta? Cine face demâncare?

— Moș Manole, dacă ai să stai numai aici și n-ai să mai ieși, ai putea să te îmbolnăvești. Măcar din când în când nu strică să vii cu noi. Apoi i se adresă lui Pătruț: Tu trage o fugă până la Baia, la Dura, și-i spui să ne mai facă rost de niște făină! N-aș vrea să mai pățim ca rândul trecut. Mai bine să fie!

— Bine, băciuț, confirmă băiatul. Acuma mă duc!

Ieșiră cu toții. După ce se îndepărtară îndeajuns, Săndruț se lovi cu palma peste frunte de parcă și-ar fi amintit de ceva:

— Fraților, eu zic c-ar fi bine ca unul dintre noi să se repeadă până la peșteră și să aducă undițele. Parcă n-ar strica să gustăm și niște păstrăvi. De mult n-am mâncat.

— Mă duc eu! se oferi Luca.

Era și ceea ce aștepta Săndruț.

— Du-te, frate, dar nu zăbovi! Ia-le pe toate trei! Trei vor pescui, iar ceilalți vom vâna.

Pătruț nici nu se gândise s-o ia spre Baia de Criș cum i se poruncise. Își pregăti un loc de pândă și așteptă. Cum intră, primul lucru pe care-l făcu Luca, fu să se asigure că Pătruț plecase și era singur. Văzând că peștera e pustie, răsuflă ușurat. Rupse fără să ezite pecețile tainiței, aprinse o făclie și intră. Pătruț se apropie și-l urmări. Deschise capacul lăzii, mânuind rozetele și, scoțându-și din chimir cele două peceți furate, căută până găsi altele două la fel. Și le îndesă în chimir, închise lada, se mai uită ca să se asigure că nu lăsase urme, ieși și sigilă. Nu observă că de după mormanul de straie, pe care le luaseră atunci, de la ostași, îl pândeau cu interes o pereche de ochi vii, ca de veveriță. Luă undițele și se grăbi să-și ajungă ortacii, ca să nu dea ceva de bănuit. Abia după aceea părăsi și Pătruț adăpostul îndreptându-se spre Baia de Criș.

După ce toți se înapoiară cu provizii bogate, în animale vânate și pește, apăru și Pătruț, de parc-ar fi pândit momentul. Luca era fericit și lucra alături de ceilalți la curățatul peștelui și preparatul vânatului. Nimeni nu observă când Pătruț a ieșit afară cu Săndruț din adăpost, să-l informeze ce făcuse Luca.

Seara, Luca mai turnă o porție de băutură adormitoare în vasul în care se gătea. Numai Ianoș și Săndruț observară. Se prefăcură că dorm adânc. Luca se apropie de patul lui Ianoș și nu-i fu greu să-i puie pecetea la loc. Săndruț însă avea de gând să-l joace. Cât de atent se apropie, cât de ușor încercă de câteva ori să tragă chimirul, Săndruț se

mișcă, prefăcându-se că se trezește. Nu știa ce să mai creadă. Nu dormiră niciunul, nici altul. Se pândiră reciproc toată noaptea. Luca plesnea de necaz. Dimineața, după ce s-au trezit toți, nu știa cum să scape de pecete.

Săndruț se așezase pe o buturugă, lângă vatră, iar Luca își făcu loc alături. Lăsă ușor moneda să-i cadă și-l întrebă:

— Asta ce-i, Săndrușule? Parcă ziceai că cel care o pierde trebuie judecat!

Săndruț se prefăcu mirat, ridică moneda și o privi.

— Dracu' știe cum a ajuns aici! O aveam în chimir! Ianoș, ia vezi, tu o mai ai?

— Ce să am? întrebă Ianoș prefăcându-se mirat.

— Pecetea, spuse Săndruț.

Ianoș se scotoci în chimir și i-o arătă:

— Uite-o, Săndrușule! Cum era s-o pierd?! Ochii și pecetea, parcă așa ne-a fost vorba!

— Vezi, Săndrușule? îi reproșă Luca. Și mai zici că ne ești căpetenie! Să fie judecat, fraților! Chiar el a cerut-o! Dacă păteam eu ori Ianoș așa ceva ne-ar fi judecat!

— Stai, frate, ce te pripești? îl întrerupse Săndruț. Tu o ai?

— Cum să n-o am?! se miră Luca.

Desfăcu buzunarul chimirului și scoase repede o monedă, dar nu pe cea care trebuie, o încurcase. Se uită speriat, se îmbujoră, o băgă la loc și scotoci iar. Săndruț îi observă încurcătura, dar se făcu a nu pricepe.

— Uite-o! spuse Luca, apropiindu-i-o de obraz. Vezi, nu-i asta?

— Este, frate Luca, este. Dar de ce ești atât de îndârjit împotriva mea, că doar n-am pierdut-o! Mi-a scăpat jos, ai văzut-o și am luat-o! De ce să fiu judecat?!

— Să fii judecat! Trebuie! Nu ne mai poți fi căpetenie! Dacă o pierdeai de tot aș fi cerut să fii ucis, cum singur ai spus-o când ne-ai dat pecețile! Să-l judecăm, fraților! se îndârji Luca.

— Mai domol, frățioare! încercă să-l potolească Groza. N-a pierdut-o. O are!

— Dacă păteam eu asta, mă judeca! Nu e vrednic să ne mai fie căpetenie!

— Te pomenești că ai râvni să ne fii căpetenie?! se miră Serafim.

— Nu! Nu vreau asta! Să nu mai fie el! Asta vreau!

— Asta nu-i numai după tine, interveni și Pătru. Ce-om zice și noi! Pentru un lucru de nimica… auzi! Da' ce, fraților? Eu îl vreau pe Săndruț! strigă cât putu.

— Săndruț! Trăiască Săndruț! strigară toți.

Luca își înghiți veninul. Nici de data aceasta nu putu să-l doboare. Dar cândva… ehei! De-acum având toate pecețile, va putea oricând

intra în taină și va lua cât va socoti de cuviință.

Dar nu i se mai ivi prilejul să rămâie singur în peșteră. Turba. Parcă era un făcut. Timpul trecea și, ori unul, ori altul îi încurca socotelile. Și, ce era mai rău, tâlharul de bătrân, moș Manole, nu mai avea nicio picătură de fiertură din aceea. Zicea că din greșeală spărsese vasul în care o ținea. În realitate, o ascunsese, sfătuit de Săndruț, și nu mai știa nimeni unde o ține. Nu fusese pus la curent cu toate amănuntele, dar bătrânul, care se încredea în Săndruț, nici nu căută să afle de ce trebuie să ia această măsură.

Luca devenea din ce în ce mai irascibil, ura ce-i mocnea de atâta vreme în suflet începuse să dea în clocot. Nu! Așa nu mai mergea! Trebuia să isprăvească odată cu toți! Să-i vadă lați! Destul îi scoseseră sufletul, de parcă erau înțeleși între ei! Să nu poată rămâne singur în adăpost! Se prefăcuse o dată și bolnav. Două zile zăcu, dar bătrânul, vraciul cetei, moș Manole, îi dădu îngrijirile ce le credea necesare, dar singur nu-l lăsă. Rumegă mult gânduri care de care mai josnice, până se încredință că găsise formula salvatoare. Ce-i trebuia leșia lui moș Manole? Să-i adoarmă? Mai bine să-i adoarmă pe veci! Trebuia să le puie ceva în mâncare ca să nu se mai scoale! Otravă! De unde să și-o procure? Cine i-ar fi putut face rost de așa ceva? Numai Florea din Băgara, vrăjitorul. El le face și le desface pe toate. Trebuie să știe să facă o otravă puternică și să-i ucidă pe toți! Pe toți dintr-o dată! Numai așa!

Motivă că vrea să treacă pe la ai lui, pe la Visca, și, într-o seară, plecă. Nu băgă de seamă că Pătruț, flăcăiandrul, îi era pe urme. Aproape de miezul nopții ajunse la vrăjitor și-i bătu ușurel în ușă. Acesta-i deschise. Nu o dată i se mai întâmplase să fie trezit la miez de noapte pentru un sfat, pentru un leac. Vrăjitor îi spunea lumea, dar el nu făcea altceva decât să prepare tot felul de băuturi și unsori din plante medicinale, care, de cele mai multe ori, se dovedeau a fi cu leac. Dacă văzu că oamenii îl cred mai mult decât este, îi lăsă să creadă. De ce n-ar fi câștigat și de pe urma proștilor, nu numai de pe urma celor bolnavi? Cunoștea și plante din care ar fi putut prepara otrăvuri ucigătoare, dar nici nu încercase vreodată s-o facă. Cine-i cerea otravă, îi dădea o sticluță cu apă limpede, de fântână, și-l învăța niște vorbe încurcate pe care trebuia să le rostească înainte de a o folosi. Atât de întortocheate erau vorbele, încât nimeni nu le putea memora. Dacă „otrava” se dovedea fără efect, vina nu era a lui, ci a aceluia care nu știuse a spune ce-l învățase vrăjitorul. De altminteri, cât era de bătrân, doar de două ori i se întâmplase să-i ceară cineva otravă.

— Seara-bună, baci Florea! salută Luca.

— Seara-bună, voinice! Ce bai la ceasu’ ăsta din noapte?

— Am venit să-ți cer ceva. Știu că stă în puterea dumitale ca să mă

ajuți și de aceea am venit. Am niște dușmani neîmpăcați. Dacă nu-i ucid, mă ucid ei pe mine! Să-mi vinzi otravă! Una tare și s-ajungă pentru douăzeci de oameni! Bani, câți vrei! se bătu el cu palma pe chimir.

— Te-ai gândit bine, flăcăule, la ceea ce vrei să faci? Știi ce păcat mare-i să ucizi?

— Te știam vrăjitor, în legătură cu diavolu', nu popă! Dacă vrei să câștigi ce n-ai câștigat de când ești pe lume, fă-mi otrava!

— Asta nu se poate așa, dintr-o dată! Cere vreme! Până mâine seara n-am cum să ți-o fac!

— Fie și așa, numai fă-mi-o! Nu te întreb de preț. Cât îmi ceri atâta-ți dau! Ba, și pe deasupra, da s-o faci!

— Atuncea vino mâine seara. Ai s-o găsești gata.

— Pentru cinșpe-douăzeci de oameni, ai înțeles?

— De bună seamă, numai că-i mai tare! Poți ucide și o sută!

Luca plecă mulțumit. Pătruț, care nu putu auzi ceea ce se vorbea înăuntru, nici nu așteptă. Așa-i spusese Săndruț, să fie înaintea lui Luca în adăpost.

— Ce-i, unde s-a dus? îl întrebă Săndruț.

— La Florea din Băgara.

— Știi pentru ce? Ce i-o fi cerut?

— N-am putut auzi. Am făcut cum mi-ai spus, băciuț!

— Bine, Pătrușule! Hodinește-te!

În zori, Săndruț era la drum. Cunoștea bine împrejurimile și nu-i fu greu să-l găsească pe Florea.

— Ziua-bună, baciule!

— Bună, îi răspunse bătrânul. Care-i baiu'?

— Eu sunt Săndruțu' Tomii! Astă-noapte te-a căutat cineva din ceata mea. Ce ți-a cerut? îl întrebă fără ocol.

— Dumneata ești Săndruțu' Tomii? Să trăiești, Săndrușule! Cel ce-a fost ast' noapte la mine vă e dușman! Vă urăște! Pe toți vă urăște, că mi-a cerut otravă pentru cinșpe-douăzeci de oameni! Abia acuma am priceput! O fi pus de domni!

— I-ai dat?

— Doară n-am bolunzit! N-am dat în viața mea așa ceva. Cui mi-a cerut i-am dat apă. Apă de fântână, de cea mai curată. I-am spus să vie la noapte că-i dau.

— Și dacă vine ce-i dai?

— Apă, cum ți-am spus. Doară n-am să-mi încarc sufletu' de păcate la bătrânețe!

— Și dup-aceea? Dacă te întreabă de ce n-am murit?

— Eu zic că nu mai apucă să-ntrebe ceva, dacă știi! Asta e legea voastră! Se știe! Da' dacă era altu', îi spuneam eu niște vorbe pe care nu le-ar fi putut îndruga cât trăia și-i explicam că de aceea nu i-a

murit dușmanu', că n-a zis cum trebuie ce l-am învățat. Ce să fac? Mai câștig și de la proști. De la cei betegi nu-mi vine să cer atâta, și-așa-s destul de amărâți.

— Să ceri cât de mult, baciule, că nu-i păcat! Îți las și eu douăzeci de florini, că nu ești prea bogat. Mi-ai lecuit un tovarăș, chiar pe omul acesta ce vrea să ne otrăvească.

Săndruț îi mulțumi omului și se îndreptă spre adăpost. Pe Luca îl găsi dormind somn greu, fără griji. Vroia să fie odihnit pentru drumul pe care-l mai avea de făcut. Abia pe înserat se trezi.

— Fraților, începu, care vreți să-mi faceți un bine? Mi-ar trebui douăzeci de florini. Am fost pe la ai mei și n-am avut cât mi-a trebuit. Au dat și ei de un necaz…

— Îți dau eu, se oferi Săndruț. Ai să mi-i dai când vei avea.

— Îți mulțumesc, Săndrușule! Din mare încurcătură m-ai scăpat! zise Luca prefăcându-se bucuros.

Nu-i trebuiau bani. N-avea niciunul din ceată câți avea el. „Las' că vedeți voi!" îi amenință în gând.

După plecarea lui, Săndruț găsi că sosise momentul să-i informeze și pe ceilalți în ce ape se scaldă Luca. Îi duse la tainița unde-și ținea ascunși banii, la mormânt, le spuse de felul cum fuseseră vânduți și cum Luca adusese ostașii peste ei. Auzindu-l, oamenii nu mai puteau de indignare.

— Să-l judecăm! De ce ne-ai ținut ascunse toate acestea?! De mult trebuia judecat! Vânzătorul!

— Am vrut să văd până unde-l duce gândul ucigaș. Credeam că-i doar o socoteală a noastră, pentru o fată. Nu se cădea ca pentru atâta să-i cer judecarea. În ultima vreme nu l-am mai scăpat din ochi, așa că tot nu mai putea face nimic. Și acuma trebuie să ne prefacem că nu știm ce clocește. El are să vie spre ziuă. Otrava o va pune în mâncare ori la prânz, ori seara, la cină. Să mâncați fără grijă! Florea, am vorbit cu el, îi va da apă. Să urmăriți numai, dar așa, să nu bage de seamă, mai ales dumneata moș Manole, când toarnă apa în zeamă. După ce mâncați văietați-vă și prefaceți-vă pe rând că v-a sunat ceasul cel din urmă. Atunci vom vedea noi ce-i de făcut. Vreau să-l prindem asupra faptului. Fără îndoială, va lua cât va putea din tainiță și va pleca. Ne vom ține după el. Să-l lăsați în seama mea! Să nu vă amestecați, numai dacă mă răpune! E bine, fraților?

— Așa să fie! Moarte vânzătorului! strigară.

Așteptară cu nerăbdare sosirea lui Luca. Veni spre ziuă. Se culcă și adormi liniștit. Nu-l mai frământa nicio grijă. Se și vedea stăpânul incalculabilelor bogății ale comorii. Dacă mureau toți, cine mai putea bănui ceva despre existența acesteia? Toată lumea era a lui. Pe Anuța, o va fierbe un pic în zeama ei, ca s-o pedepsească. Când va afla că Săndruț căzuse, pentru că așa o va minți, că a căzut într-o încăierare

cu întreaga ceată, ea i se va agăța singură de gât. Așa credea el. Atunci va face el mofturi. De luat o va lua, că-i era dragă, dar numai așa, o va mai speria, ca să-l știe de bărbat, să nu mai iese din vorba lui. Atât de liniștit îl adormiră aceste gânduri încât nici nu s-ar fi putut crede că mintea lui clocea o atât de monstruoasă crimă. Ba, văzându-l, unii începeau chiar să se îndoiască de spusele lui Săndruț. Numai ascunzătoarea de la mormânt, pe care o văzuseră cu toții, dovadă de netăgăduit, îi mai făcu să pregete.

Într-adevăr, la ora cinei, Luca se apropie de vatră. Oamenii erau nepăsători. Intră în vorbă cu moș Manole, îl întrebă ce le-a pregătit pentru cină. Bătrânul se prefăcea a nu pricepe ce urmărește, dar observă cum Luca scosese ceva din mânecă atât de dibaci, încât nu putu băga de seamă ce era, dar văzu bine lichidul limpede ce se scurse în mâncare. Mai văzură doar câțiva, printre care și Săndruț.

— Gata cina, feciorilor! îi anunță moș Manole.

Se apropiară cu toții de vatră. Luca refuză să guste din ciorbă.

— Ai să pierzi din puteri dacă nu te hrănești ca lumea! îi spuse Săndruț. Ia mănâncă și tu niște zeamă din asta, să vezi ce bună-i!

— Nu-ș' ce naiba am că m-am stricat la burtă. Mă mână afară, fraților, își motivă Luca refuzul. Uite, așa mă taie, ca un cuțit!

— Păcat, frate Luca! îl compătimi Groza. Mare păcat! Cu zeama asta nu te mai întâlnești! Nu știu cum a nimerit-o moș Manole în seara asta, da-ți vine s-o înghiți cu blid cu tot! Gustă, măcar, îl îmbie, întinzându-i strachina și o lingură.

Luca se scutură, ferindu-se. Se înfioră parcă.

— Doamne ferește! Dac-aș pune ceva în gură, trei-patru zile n-aș mai fi bun de nimica, fraților! Poate că am să încerc cu ceva uscătură; strânge la burtă; zeamă, nici gând!

Ca niciodată, mâncau cu atâta poftă, râdeau și glumeau, urmărindu-i pe furiș fizionomia. Luca era din ce în ce mai încântat. „Așa, podoabelor! Asta-i cina voastră cea din urmă! Îndopați-vă, îndopa-v-ar ăl din steni!" își zicea mulțumit.

După ce cinară se apropie fiecare de patul lui. De la un timp începură să se vaiete de dureri de burtă.

— Parcă-i un făcut, începu Săndruț. Pe Luca-l strânge la burtă și văd că mă apucă și pe mine! Au! Au! se văietă. Nici lăcomia nu-i bună, fraților! Prea am mâncat fără socoteală!

Nu trecu mult și începură să se vaiete și alții. Treptat, înțepeniră în diferite poziții. Moș Manole nici nu mai avu puterea să se târască până la pat. Își „dădu duhul" acolo, lângă vatră.

Când îi văzu pe toți înțepeniți, Luca se apropie de Săndruț. Îi ridică mâna și o lăsă să cadă. Căzu fără vlagă. „Nici nu s-a răcit încă, da-i gata! Toți au ajuns la cel pierit!" își spuse mulțumit. Era mulțumit că reușise să transforme peștera în cavou. Nu-i părea rău că ucisese, cum

credea, atâția oameni. Scoase de sub căpătâi o pereche de desagi, se apropie de intrarea tainiței și, fără sfială, rupse pecețile. De cine și de ce s-ar mai fi temut? Aprinse o făclie și cu coada ei puse în mișcare mecanismul. Peretele se deschise, lăsând loc dreptunghiului întunecat. Intră. Se uită de jur-împrejur admirând cu ochi de stăpân sclipirile aurului și nestematelor din armurile și coifurile vechi. De acestea, de lingouri și de ladă, deocamdată, nu se putea atinge. Le va lăsa acolo. Oricând va avea chef, va putea intra nestingherit să le ia. Se apropie de mormanul de florini. Se adunaseră mulți. Partea comorii crescuse simțitor. Și grămada destinată ajutoarelor încă nu secase. Mai erau destui și în grămada rezervată cheltuielilor comune. Începu să îndese în desagi. Îi umplu bine, îi legă strâns la gură și se uită parcă cu părere de rău la ceea ce mai rămânea. Deocamdată, ajunge! Și așa are să-i fie greu. Cu florinii aceștia trebuia să înceapă să-și croiască acel rost pe care-l râvnea atâta. După ce se va vedea așezat statornic undeva, va veni și va căra pe rând totul. Închise cu grijă tainița. Șterse orice urmă de ceară, rămasă de la peceți, ca să nu se mai vadă. Cine știe? Trebuia să fie prevăzător. Dacă iese, nu poate asigura lespedea de la intrare. Dacă pică vreunul în peșteră cum picase el? Pică, e bun picat, dar să nu vadă vreo urmă a locului unde era tainița. Dacă nu era Pătruț cu neastâmpărul lui poate nici acuma nu se știa de comoară. Ar mai fi ucis pe cineva? Nu! Pentru ce i-ar fi ucis? Poate doar pe Săndruț, pentru Anuța. Cine știe? Se încovoie sub povară. Erau grei desagii. Urcă cu greu scara. Se mai uită o dată la gura peșterii. Cum ar putea-o înțepeni? Numai pe dinăuntru. „Tot n-are cine și cum să mai treacă prin sălbăticiile astea!” se liniști și o luă la drum. Era înarmat. Nici nu se putea altfel cu atâta bănet! Intenționa să se îndrepte mai întâi spre Căzănești, să treacă pe la Anuța. Când îl va vedea ce are în desagi, într-o clipită va uita de moartea lui Săndruț. Zâmbi mulțumit.

Nu ieșise el bine din adăpost, când, începu miracolul. Învierea morților, ca în miturile antice. Unul aprinse o făclie.

— Ce facem, fraților? Să-i luăm urma, tâlharul! Nu mi-e de banii pe care i-a luat, dar mi-e să nu ne scape! Cine știe încotro o apucă? spuse Serafim.

— Aproape că-s în stare să jur că știu calea pe care a apucat-o, spuse Săndruț. Dar și de data asta tot lăcomia are să-l răpuie! A încărcat în desagi ca slăbănogul! În jumătate de ceas trebuie să poposească. Înarmați-vă și să-l urmărim! Unde va opri, că trebuie să oprească, înconjurați-l din toate părțile! Lăsați-mă numai pe mine să mă apropii. Ce-ai făcut cu Brânduș, Pătrușule?

— L-am dus la Baia și l-am lăsat la baciu’ Dura, așa cum mi-ai spus.

— Bine, Pătrușule! Mă gândeam, fraților, să nu-i dea cumva prin gând să se folosească de măgar. Numai cu el ar fi putut căra desagii. Așa… Când ajungem să mă lăsați să mă socotesc eu cu el! Sunt cel mai

îndreptățit, că pe mine m-a urât mai mult. Îi mai las o șansă! Adică vreau să-i dau posibilitatea să moară măcar cinstit, în luptă!

— De ce să-ți pui capu' pentru Iuda? Nu! Asta să n-o faci, Sândrițule! spuse Ianoș. Dacă-i câine, ca un câine să moară! Judecat!

— Așa-i! confirmă și Groza. Îl prindem, îl aducem aici și-l judecăm!

— Nu! se opuse Săndruț. Nu-l pot uita cum a luptat alături de Crăișor, alături de noi toți! Nu era om rău, fraților! Era viteaz! Numai aurul l-a orbit. De murit, trebuie să moară, dar mi-ar părea bine dac-ar face-o ca un viteaz! Că a fost viteaz, asta nu poate s-o nege nimeni din cei ce l-au cunoscut! Nu m-aș simți împăcat în sufletul meu dacă aș face altfel!

— Fie cum zici, Săndrițule, da' vezi, apără-te ca lumea și lovește cum trebuie! De scăpat tot nu scapă, măcar de te-ar și răpune, dar n-am vrea să rămânem fără o căpetenie ca tine! spuse Iovuț.

Peste un sfert de ceas îi și luară urma. Mergea încet, apăsat sub povara desagilor. Se gândea că, oricât, tot nu mai avea de ce se teme și graba n-avea niciun rost. Cum presupusese Săndruț, opri într-o poieniță. Cerul era senin și cu toate că luna încă nu răsărise, se puteau deslușii contururile arborilor, albeața stâncilor golașe, iar silueta omului era distinctă. Pe nesimțite înconjurară poienița. Luca își scoase pălăria și-și șterse nădușeala. Băgă mâna în desagi. Scoase un pumn de monezi și-l vântură, lăsându-l să cadă la loc. Sunetul acestora îi încântă auzul. Repetă de câteva ori jocul, cu gest de avar. Când își ridică privirea, în față-i apăru umbra unui om. Tresări.

— Piei, satană! se sperie.

Era Săndruț în carne și oase. Nu-i venea să-și creadă ochilor. Doar era mort! Toți erau morți! Au început să bântuie stafiile, gândi. Trebuie să treacă pe la un popă să le citească de hodina sufletelor. Se închină, cu o cruce mare, dar arătarea rămase nemișcată, ba-i și vorbi:

— Încotro, frate Luca? După ce că ne-ai ucis pe toți, ne lași să pierim ca niște păgâni?! Neprohodiți?!

Citindu-i uimirea de pe chip, pentru că Luca nu era în stare să scoată o vorbă, izbucni în hohote.

— Ceea ce ți-a dat Florea, nu era decât apă! Auzi, Luca? Apă curată! Nu ne-ai putut otrăvi! Ți-ai otrăvit numai sufletul, tâlharule!

— Am să-l omor! Hoțul bătrân!

— Asta dacă ai să mai poți, Luca! Să ne măsurăm în luptă dreaptă, măcar că n-ai merita! Ai trebui ucis ca un câine! Alege-ți! Sabia, pistolul, jungherul, că văd că ai de toate.

— Iertare, frate Săndruț! imploră îngenunchind.

— Nu fi muiere! Te știam om întreg! Aurul te-a orbit și de aceea nu vreau sa te ucid așa cum ți s-ar cădea!

— Ești mai tare, cu orice aș încerca! E ca și cum aș fi mort înainte de a lupta! Iartă-mă, și om mai cu credință n-ai să găsești. M-am lăsat

amăgit…

— Trebuie, Luca! Pentru unul care a avut îndrăzneala să-și ucidă frații, fără să se gândească la păcat, iertare nu poate fi!

— Atunci să piei, câine! strigă Luca scoțându-și pistolul și trăgând.

Săndruț prevăzuse și această ieșire și se feri la timp scoțându-și iataganul. Luca-și scoase la rându-i sabia și înfruntarea începu. Nevăzuți din umbră, ceilalți îi urmăreau cu înfrigurare. Mânuia cu dibăcie sabia și Luca. Era un adversar de temut. Săndruț se împiedecă de o cioată și se prăvăli lângă un tufan. Profitând de avantaj, Luca se repezi ca turbat, lovind cu toată puterea. Rostogolindu-se, Săndruț reuși să scape de lovitura ucigătoare, lăsând sabia lui Luca să se înfigă adânc în trunchiul arborelui. Într-o clipă Săndruț fu în picioare și Luca simți apăsarea ascuțișului iataganului în grumaz. Nu mai îndrăzni să miște.

— Legați-l, fraților! porunci Săndruț. Am vrut să-l las să moară omenește, dar nu merită! Câine a fost, câine a rămas, ca un câine să piară! Nici măcar atâta! Câinele-i credincios! Șarpe veninos! Asta ești!

Ca din pământ apărură și ceilalți. Văzându-se înconjurat, Luca știa că nu mai are scăpare. Încercă să-și înfigă grumazul în ascuțișul iataganului, dar Săndruț îl feri la timp.

— Nu! Ai să mori cum vor hotărî ortacii! Ei au să-ți aleagă moartea! Am vrut să te las să mori ca un viteaz, în luptă, dar ai sufletul prea mic pentru așa ceva, Luca! Prea mic suflet ai ca să meriți asemenea moarte!

Se așezară în semicerc pentru judecată. În mijloc, bine cetluit, Luca. Începură întrebările. Luca mai încerca să se umilească, cerând îndurare, dar văzu că nu-i chip. Începu să răspundă cinic, ca unul ce nu mai avea nimic de pierdut, stropindu-i cu venin.

— Mai mult decât să mă spânzurați, ce-mi puteți face, câinilor?! încheie Luca.

— Pregătiți-i o țeapă, fraților! porunci Săndruț.

Când auzi, Luca începu să urle ca turbat, cerând din nou îndurare. Chipul îi deveni palid ca al unui mort, când văzu doi ortaci doborând un arbore potrivit și începând să-l ascută. Lui Săndruț i se păru de ajuns. Nu era omul care să-l vadă pe altul chinuindu-se și mai ales în țeapă, cea mai oribilă dintre morți. Chiar și pe chipurile celorlalți citi o umbră de reproș.

— Dezlegați-l! porunci.

— Ce-i, Săndrușule? Ce ți-a venit?!! se miră Ianoș.

— Dezlegați-l! repetă Săndruț.

Când se văzu liber, Luca se apropie de Săndruț, îmbrățișându-i cizmele, ca atunci, în hanul de la Deva, când se prefăcea doar.

— Fugi! îi porunci Săndruț.

Luca rămase cu ochii căscați a mirare.

— Fugi, când îți poruncesc!

Luca sări în picioare și o zbughi. În aceeași clipă Săndruț trase cu pistolul. Drept în inimă îi înfipse plumbul. Luca se prăbuși, fără a mai face cea mai mică mișcare. Rămase întins cu fața la stele și cu ochii holbați. Săndruț se apropie și-i închise pleoapele.

— De ce-ai făcut-o? Să-l fi spânzurat măcar, spuse Serafim.

— Să nu uităm că suntem oameni, fraților! Și-a primit pedeapsa!

XXII CAPCANA DOMNEASCĂ

La castelul din Lunca al grofului Gyulai, mare sindrofie. Întreaga nobilime din comitat, ba și de prin alte părți, adunată cu prilejul logodnei lui Ferentz, fiul grofului, petrecea. Gazda, Hollòki ișpanul și baronul Werner, retrași într-un colț al salonului se întrețineau, și un observator atent putea vedea că discuția era destul de aprinsă.

— Te lăudai că-l prinzi, domnule baron, i se adresă Hollòki baronului Werner. Până la urmă dumneata ai fost cel prins, din câte am auzit.

— Dacă lucrurile merg așa cum merg, aceasta numai datorită faptului că în fruntea comitatului a fost așezat un om necorespunzător, domnule conte!

— Cu alte cuvinte mă faci incapabil! Tare aș vrea să te văd pe dumneata în fruntea comitatului ca să te poți convinge că ai fi la fel de neputincios față de acest brigand. Nu te-ai convins? Parcă te-ai dus pregătit să-l înfrunți, cu o groază de haiduci!

— În orice caz, urechile le mai am, domnule conte. Am fost informat că putea să ți-o taie și pe cealaltă, domnule conte, dar a fost mărinimos. Nu-i place să chinuiască un om legat. De altminteri, trebuie să recunosc, am fost în puterea lui și s-a purtat și cu mine la fel de omenos. E un brigand curios acest Săndruț. E și demn de parc-ar fi nobil din născare.

— Și cu noi s-a purtat destul de mărinimos, dacă putem numi mărinimie faptul că i-am devenit tributari. Cum primim somația, vrem nu vrem, trimitem banii la „Fântâna Cerbului”. Și nimeni nu mai îndrăznește să schițeze nici cel mai mic semn de opunere. De atâta vreme, Săndruț acesta terorizează întregul comitat.

— Vrei să spui că-i terorizează pe nobilii din comitat. Ceilalți îl binecuvântează. Prostimea se dă în vânt pentru el.

— Mi-a venit o idee. Chiar acum mi-a venit, spuse baronul Werner. Să-l compromitem! Să-i facem pe țărani ca în loc să-l binecuvânteze să-l blesteme! Să se lepede de el!

— Și cum am putea-o face? Nu văd, interveni Hollòki.

— Dar așa ceva ar fi imposibil, domnule baron, se miră și Gyulai.

— Am eu un om, un om potrivit pentru așa ceva, unul în stare să comită cele mai fioroase crime. De altminteri l-am și folosit în funcția de călău, unul Scăpău. Se pune în fruntea altor pramatii de teapa lui și, ocrotiți de noi, de nobilime și de autorități, ar putea trece la fapte. Ar ține calea la drumul mare, ar prăda negustorii, ar ucide câte un amărât de țăran care și-a vândut vita și i-ar lua banii, fără însă a îndrăzni să se lege de noi, de nobilime, și toate acestea în numele lui Săndruț, brigandul.

— Ar fi o idee, confirmă ișpanul. Dar după aceea, după ce-l va

discredita pe brigand și acesta va fi prins, cu Scăpău și cu banda lui ce facem?

— După ce ne ajungem scopul, la spânzurătoare și cu ei! Pe ei ne va fi mult mai ușor să punem mâna dacă nu se predau de bună voie! Pe-ai Sândruțului nici nu i-a văzut cineva la chip. Poartă basmale negre legate peste obraz.

— Tot așa trebuie să se înfățișeze și oamenii lui Scăpău. Cu fața acoperită prezentându-se, cât mai des și în gura mare, drept oamenii lui Sândruț.

Nu trecu mult și ticăloșia pusă la cale se înfăptui. Fuseseră uciși oameni, prădați de sume derizorii, numai de dragul de a face rău. De unde până atunci oamenii îl binecuvântaseră pe Sândruț, numele acestuia începu să fie hulit. Drept, se mai găseau mulți care se sileau să dezmintă aceste zvonuri, mai ales cei ce fuseseră ajutați, la nevoie. Curios era însă alta: pe o parte erau uciși și jefuiți oameni amărâți, iar pe de alta, unii erau ajutați. Contradicția aceasta îi nedumerea.

Sândruț nu prinsese încă de veste. Tocmai se dusese într-o noapte cu șaizeci de florini să-i înmâneze unui nenorocit din Bulzești căruia trăsnetul îi distrusese întreaga gospodărie, unul Ioanu' lui Mărcuș. Bătu, cum obișnuiau, în ușa bordeiului pe care și-l săpase omul în pripă.

— Cine-i?

— Sândruțu' Tomii!

— Bată-te Dumnezeu, tâlharule! Ce cauți la mine?! Nu mă vezi cât îs de nenorocit? Ce vrei să-mi mai iei?!

Sândruț rămase ca trăsnit. Nu li se mai întâmplase una ca asta.

— Deschide, om bun! Sunt Sândruțu' Tomii și am venit să te ajut! Ți-am adus șaizeci de florini ca să-ți poți face casă și ce-ți mai trebuie! Dacă-ți mai trebuie am să-ți mai aduc!

Femeia îl îndemnă pe om să deschidă, el pregeta, temându-se, dar, ademenit de suma mare promisă, până la urmă deschise. Când îl văzu intrând se retrase temător, căutând să ocrotească cu trupul său femeia și copiii.

Ca de obicei, Sândruț îi întinse banii. Mâna omului se întinse șovăitor să-i primească, dar se retrase.

— Nu-i iau! Îs murdari de sânge!

— Ce-ai spus?! se miră Sândruț.

— Ucizi pe unu' și pe altu', îi iei banii și vii cu ei la mine!

— De când sunt n-am ucis decât în luptă dreaptă ori când am pedepsit pe vreunul care-și merita moartea!

— Minți! Ții calea la drumu' mare! Pe Todoruțu' lui Culda, care venea de la câmp cu niște amărâți de bănuți ce-i câștigase cu trudă pe ciubere și pe donițe, cine l-a ucis? Cine i-o luat agoniseala? Nu tu?

— Vino-ți în fire, omule! Eu sunt Sândruțu' Tomii! N-ai auzit de

mine?! Eu nu-i vămuiesc decât pe domni și nici pe aceia nu-i ucid! Îi pun numai la gloabă! Să plătească, că de la voi, de la cei necăjiți, jefuiesc!

— Da' lumea spune de-o vreme-ncoace că te-ai ticăloșit și nu mai alegi! Iei de la toți, sărac ori bogat, ca să te înavuțești! Așa s-a dus vorba.

— Ioane! Mă jur pe ce-am mai scump că toate-s scorneli! Și numai scorneli domnești pot fi! Ia banii și fă-ți cu ei ceea ce-ți trebuie! Îs bani cinstiți, luați de domni din munca voastră și de mine de la domni, pentru voi! Dacă într-adevăr sunt din cei ce pradă și omoară, fără alegere, să știi că nu-s oamenii mei! Nici n-am auzit de așa ceva până acuma! Dacă e așa cum spui, nu va trece mult și ai să-i vezi spânzurați! Ba nu! În țeapă ai să-i vezi! Eu voi face legea și dreptatea, dacă ișpanul și solgăbirăii dorm! Și dacă-l mai auzi pe careva vorbind așa, spune-i să nu se pripească cu judecata, până nu vor vedea cu ochii lor! Uite, îmi dezvelesc și obrazul ca să mă cunoști! Oriunde mă vei vedea, îți dau voie să mă stupești, dacă-ți mint! spune Săndruț, desfăcându-și legătura.

Abia spre ziuă ajunse la hanul lui Dura. Îl chemă la el în odaie și începu să-l iscodească. Acesta-i confirmă, speriat, că, într-adevăr, oameni mascați, ce se dau drept oamenii lui, pradă și ucid. Nu rareori poposesc și la hanul lui, cer de băut, dar nu plătesc. I s-ar fi plâns singur de treaba asta, dar s-a temut de mânia lui.

— Numai de azi, de ieri, mă cunoști, Dura-baci?! Cum ți-ai putea închipui că oamenii mei ar fi în stare de asemenea fapte?

— Drept să-ți spun, da' nu te supăra, Luca, că doară știu că-i omu' tău, de câte ori trece pe la mine, bea și nu plătește. Nu bea mult, e drept, nu m-a păgubit atâta, da' dac-am văzut că el face așa, el, care ți-i mai apropiat, m-am gândit că alții pot fi și mai răi. De o bucată de vreme mă tem!

— Luca nu mai este! Și tocmai pentru că n-a fost cinstit! L-am judecat și și-a primit plata! Chipul n-ai să i-l mai vezi! Și oricare din oamenii mei dacă ar îndrăzni să se apuce de tâlhării, va păți la fel! Uite ce-i: am să-l trimit aici, pentru o vreme, ca să-i tragă de limbă și să vadă cine-s oamenii aceia, pe Pătruț, îl știi…

— Cum să nu-l știu?! se miră Dura. Numai o dată i-am dat adăpost?

— Când mai vin aceia, care se dau drept oamenii mei, să-i arăți lui Pătruț, ca să-i cunoască, să-i urmărească, să-i iscodească și pun eu mâna pe ei, n-ai grijă!

— Așa oi face, Săndrușule! Să știi că mi-am ușurat sufletu'. Tare mă temeam că oamenii tăi s-au ticăloșit!

Vreo două săptămâni îi trebuiră lui Pătruț să afle cine sunt și ce hram poartă și să prindă o discuție care să-l lămurească.

Într-o zi, când știa că se vorbiseră să se adune toți la cârciumă,

unde-și stabiliseră statul major, Pătruț îl rugă pe hangiu să gătească afară, nu pe vatră, lăsându-l pe el să stea în horn și să tragă cu urechea la ce-și vor spune tâlharii. Hangiul îl ascultă bucuros.

Însera când începuseră să se adune.

— Știi cine-s?! i se adresă hangiului Scăpău.

— Da' de unde să știu, păcatele mele?! Știu numa' că de vreo lună tot beți și nu plătiți! Asta știu! Mă sărăciți!

— Să taci! Eu sunt Săndruțu' Tomii, și, știi bine, până și domnii se tem de mine!

— Acuma știu! spuse hangiul bucuros că Pătruț era la postul lui și va afla totul.

— Nu mai lași pe nimenea să-ți mai calce pragu', în afară de oamenii mei! Ai înțeles?

— Am înțeles, da' pe ce să-i cunosc?

— Care-ți va spune vorbele „sânge și foc", să-l lași să intre!

— Am înțeles! răspunse hangiul, postându-se lângă ușă.

— Să stai afară, tâlharule! îi porunci Scăpău. Noi avem a pune la cale niște treburi care nu-s pentru urechi străine!

Hangiul ieși făcând de strajă la ușă. „Las' că este și urechea care trebuie să vă audă, urechea Săndrușului!"

În curând era strânsă toată banda. Erau cu totul optsprezece oameni, de adunătură. Priviri crunte, fețe buhăite de băutori înveterați, înarmați în toate chipurile, vorbind care cum apuca, fără rânduială, așa că, cu multă greutate îi putu struni Scăpău, mai mult cu amenințări.

Pătruț auzi tot ce se pusese la cale. O caravană de negustori, compusă din trei căruțe, cu marfă, păzită de zece haiduci năimiți, venea dinspre Arad înspre Deva. Aleseră drumul acesta, ișpanul promițându-le că le asigură protecția. Negustorii luaseră legătură cu el încă de la Arad, unde avusese ișpanul niște treburi. Gândindu-se că ar putea da două lovituri deodată, adică să se aleagă și cu marfa negustorilor și cu discreditarea lui Săndruț, îl informă pe baronul Werner, care la rându-i îi porunci lui Scăpău să treacă la acțiune. Se hotărâseră să ție calea caravanei chiar la „Fântâna Cerbului", locul unde nobilii își duceau tributul sorocit de Săndruț.

Când sfatul fu terminat, Pătruț părăsi hornul și nu se opri decât la Săndruț, informându-l de tot ce aflase. Imediat fură gata pregătirile și o și porniră la drum. Ajunși la „Fântâna Cerbului" pregătiră tot ce trebuia pentru a-i prinde în capcană pe atacatorii caravanei. Erau însă mai puțini decât bandiții și Săndruț nu știa încă ce hram poartă haiducii tocmiți, însoțitorii caravanei. Dacă și cei zece haiduci erau oamenii ișpanului?

— Ai zis că sunt 18, Pătrușule?

— Optsprezece, băciuț.

— Fraților, pregătiți și optsprezece țepi! Pe tâlhari îi vom trage în țeapă, fără milă! Sunt uneltele domnilor! De data asta, nicio îndurare! Să căutăm să-i prindem vii! Să se satur să ne mai folosească numele și să-și bată joc de popor!

După ce țepile fură pregătite, Săndruț împărți ceata în două, una sub comanda lui Ianoș și alta sub cea a lui Groza și plecă în întâmpinarea caravanei. O așteptă pe dealul Prislopului.

Cum trecură panta, negustorii se văzură opriți de către un tânăr nobil, călare, dar neînsoțit. Văzându-l singur, haiducii din pază nu se alarmară.

— Cine sunteți? îi întrebă Săndruț.

— Negustori, Măria Ta. Ne ducem spre Deva.

— Și nu vă e teamă de tâlhari?

— Avem și pază, și apoi, Măria Sa, ișpanul, ne-a spus ca putem fi fără grijă.

— Cine-i șeful pazei? se informă Săndruț.

— Eu sunt, Măria Ta, se prezentă unul.

— Ai cui sunteți?

— Suntem slobozi, Măria Ta. Din asta trăim. Ne punem viața în joc să-i apărăm pe cei ce ne năimesc. Când ajungem la capătul drumului, ni se plătește și așteptăm să ne năimească alții.

— Sunteți bine înarmați?

— Cum trebuie, Măria Ta.

— Atunci, faceți un popas și verificați-vă armele! Încărcați-vă pistoalele și să fiți gata! La vreo două mii de pași de aici, vă așteaptă o bandă de tâlhari!

— Nu se poate, Măria Ta! interveni unul din negustori. Măria Sa ișpanul…

— Măria Sa ișpanul și-o fi având și el socotelile lui. Dacă vă pricepeți să mânuiți armele, pregătiți-vă!

— Câți sunt, Măria Ta? întrebă șeful pazei.

— Optsprezece. Dar în spatele lor am eu doisprezece oameni pregătiți. Vă vor sări în ajutor. Tot ce v-aș ruga e să căutați, pe cât puteți, să mi-i prindeți vii! Vreau să-i pedepsesc așa cum se cuvine! Ca să nu vă încurcați în timpul luptei, să nu-i confundați cu oamenii mei, care vă vor veni în ajutor, să știți că ai mei poartă fiecare pe mâneca stângă câte o panglică roșie. Ne-am înțeles?

— Înțeles și vă mulțumim, Măria Ta!

— Atunci, pregătiți-vă! Când sunteți gata, la drum!

Era atât de autoritar Săndruț, încât oamenii îi executară comenzile fără șovăire. Se înarmară și cei trei negustori precum și vizitiii, așa că, din zece luptători cât fuseseră la început, deveniră șaisprezece.

Ajunseră în dreptul „Fântânii Cerbului”. Într-adevăr, cum le spusese Săndruț, caravana fu atacată din ambele părți ale drumului, cu răcnete

și pocnete de pistol. Oamenii lui Scăpău avuseseră grijă să se afume cu niște vinișor, înainte de atac, fiind siguri de reușită, știind caravana apărată doar de zece oameni și contând pe surpriză.

— Sunt Sândruțu' Tomii! răcnea cât îl ținea gura Scăpău, îndemnându-și oamenii.

Nici n-apucaseră să se apropie bine de căruțe, că, din spate, începură să se desfășoare încercatele harapnice cu șfichiul de plumb ale oamenilor lui Sândruț, care li se înfășurau în jurul gâtului, doborându-i din șei. Care se mai zvârcolea, pentru liniștire, mai primea câte o lovitură de măciucă, atât cât să-l amețească. Lupta fu scurtă. Haiducii din paza caravanei nu mai avură prilejul să doboare decât cinci bandiți, căutând să-i prindă de vii, cum îi sfătuise Sândruț. Unul singur primi o lovitură de sabie care-i străpunsese pieptul și, după ce se zbătu câteva clipe, înțepeni, spre norocul lui. Sarcina haiducilor din pază fu mult mai ușoară decât se așteptau. Greul tot oamenii lui Sândruț îl duseră.

— Îți mulțumim, Măria Ta! i se adresă starostele negustorilor. Noi, ne-om vedea de drum!

— Stați așa, jupânilor, că încă nu-i gata! Trebuie să luați parte la o judecată! Dar, mai întâi, să mă cunoașteți și să știți cine sunt. Să duceți vestea mai departe ca s-o știe toată lumea! Numai în felul acesta îmi veți putea mulțumi cu adevărat!

— Apropie-te, Scăpăule, porunci Sândruț. Împins din urmă, cu mâinile legate, acesta se apropie. Și zici că ești Sândruțu' Tomii! Mă cunoști?

— Te cunosc! îngenunche acesta în fața lui Sândruț. Te cunosc, Sândrușule! Da' să știi că n-am făcut-o de capu' nost'! Poruncă domnească!

— Atunci să vie domnii și să vă scape dacă mai pot! Tâlharilor! Îmi tăvăliți numele! Ucideți și prădați în numele meu! Jupâne! i se adresă Sândruț starostelui. Ai auzit de Sândruțu' Tomii?

— Dar cine n-a auzit, Măria Ta? Numai că nu pricep! El striga că-i Sândruț…

— Sândruțu' Tomii sunt eu, jupâne! Eu nu prad oamenii cinstiți! Dacă am luat, am luat de la domni, din ceea ce pradă ei! Ați auzit cu urechile voastre că sunt oamenii domnilor, puși de către aceștia să vă prade! Să le spuneți si altora, să se știe! Tot așa, să povestiți și cum știu eu să pedepsesc silniciile! Țepile, fraților! porunci.

Oamenii lui Sândruț se repeziră și în scurt timp se înfățișară fiecare cu câte una sau două țepi.

Când văzură ce-i așteaptă, oamenii lui Scăpău începură să se smucească în legături și să ceară îndurare. Sândruț nici nu se sinchisi.

— Ați fost plătiți pentru paza caravanei, li se adresă Sândruț haiducilor năimiți. Dacă nu eram eu, cu oamenii mei, erați morți la

ceasul acesta. Desfaceți caii de la căruțe, aduceți frânghii și să mi-i trageți în țeapă! Ai mei vor săpa gropile ca să le înfigă în pământ! Vreau să-i înșir așa, la rând, ca să-i vadă oricine va trece, chiar și domnii care i-au îndemnat la tâlhărie!

— Dar… N-am mai făcut așa ceva… începu să se bâlbâie șeful haiducilor.

— Omul cât trăiește, învață! Nici eu n-am mai poruncit așa ceva! Ori crezi că era mai bine dacă îi lăsam să vă ucidă?

Fără a se mai târgui, începură treaba. Înșfăcau câte unul, îi legau picioarele rășchirate de frânghii, potriveau țeapă și caii făceau restul. Ultimul fu Scăpău.

După ce țepile cu încărcătura lor fură îngropate la verticală, Săndruț le aruncă o privire nenorociților ce se zbăteau. Îl cuprinse sila și mila. Nu le putea privi chipurile desfigurate de groază, nu le mai putea auzi gemetele și strigătele.

— Scurtați-le chinurile! porunci. Le ajunge! Câte un plumb de pistol în scăfârlia fiecăruia!

Fu primul care-și scoase pistolul mântuindu-i chinurile lui Scăpău.

— Acuma, puteți să vă vedeți liniștiți de drum, jupânilor! Până la Deva nu cred că va mai îndrăzni careva să vă cășuneze vreun rău! Eu am făcut treaba ișpanului. I-am pedepsit pe ticăloși. Poate că n-are să-l prea bucure, știu, dar numai așa se învață tâlharii minte! Când mai auziți de numele meu să nu vă mai temeți! Să le spuneți si altora să nu se teamă! Și voi, voinicilor, li se adresă haiducilor, să vă faceți treaba cinstit și nu în slujba domnilor! Slobozi să vă țineți, cum v-ați ținut până acuma! I-ați văzut pe ăștia cum au pătimit! Sunt haiduci domnești! Au făcut-o, nu de capul lor, ci la poruncă!

— Îți mulțumim, Săndrușule! Am auzit de tine și ne cam temeam, da' de alții avem a ne teme, de domni, precum se vede!

Caravana, în scârțâit de osii, se puse în mișcare. Negustorii își mai scoaseră o dată pălăriile în fața Săndrușului, cu mai mult respect decât ar fi făcut-o în fața ișpanului, mulțumindu-i pentru oblăduire, și, treptat, se pierdură la cotitură.

— Fraților, la adăpost! Eu am o treabă la Hălmagiu. N-am mai trecut de mult pe la nana Lucreția și nici ea nu mi-a mai dat vreo veste. Ș-apoi, tare mă simt trudit! M-aș hodini și eu o zi-două, la han. Acolo mă găsiți dacă se întâmplă ceva și trebuie să mă căutați!

— Nu merge singur, Săndrușule! Domnii au să umble ca turbați după ce au să-ți vadă isprava. Le-ai luat bucățica de la gură! Ia-ne pe unul din noi, îl sfătui Groza.

— Are dreptate, Săndrușule! îi spuse și Ianoș. Nu merge singur!

— Săndrușule, ascultă-ne, mai spuse și Serafim.

— Nu te teme! Încă nu s-a găsit omul care să puie mâna pe mine! Poimâine, pe seară, să mă așteptați, sunt înapoi!

Oamenii se îndreptară spre adăpost, iar Săndruț o luă la pas spre Hălmagiu. Se legăna lin în șa și-și depăna gândurile. Îi părea rău că-i pedepsise atât de aspru pe tâlhari. Tot atât de bine era dacă-i atârna ca pe niște ciorchini de crengile arborilor din marginea drumului. Nu se mai chinuiau și îngrozeau atâta. Într-adevăr, în numele lui uciseseră și prădaseră și meritau să moară. Abia după ce-i văzu cum se chinuiesc în țepi îi păru rău că se pripise. De aceea-i și împușcase, dar trebuia să-i lase acolo, în văzul lumii, ca să înțeleagă și alții că nu va răbda vreodată să-i fie terfelit numele. Nu băgă de seamă că, tot la pas, se apropia o ceată de călăreți. Era baronul Werner, din Tătărești, care se apropia nerăbdător să vadă ce treabă făcuse Scăpău, cu ce pradă se alesese, că-l știa cam pezevenghi și în stare să dosească câte ceva. Se înțelesese să împartă prada cu ișpanul, oamenilor lui Scăpău lăsându-le doar firimiturile.

— Asta-i Săndruțu' Tomii! tresări, văzând călărețul singuratic. Să ne adăpostim, că dacă-i cu banda… și se împărțiră de-o parte și de alta a drumului, adăpostindu-se după copaci.

Săndruț, cu gândurile lui, nu văzuse nici ceata călăreților și nici manevra executată. La pas, ca și până atunci, își continuă drumul.

La un moment dat se pomeni înconjurat de ceata de călăreți și somat să se predea. Cu iuțeala fulgerului puse mâna pe iatagan și primul care-i căzu la îndemână se pomeni spintecat de la umăr până la cingătoare. Mai doborî doi. A patra lovitură o rată. Baronul îi lovi calul cu un plumb de pistol și acesta se prăbuși. Din cădere își scoase tălpile din scărițe și căzu în picioare. Mai doborî, așa, descălecat, încă doi dușmani și simți o lovitură aprigă în creștet, care-l ameți. „Legați-l", mai apucă să audă porunca baronului și vălul cernit i se așternu peste cunoștință. Când își reveni, era întins pe iarba din marginea drumului.

— Te-am prins, în sfârșit, domnule brigand! rosti baronul satisfăcut, aplecându-se deasupra lui și rânjind mânzește.

— Așa bag de seamă și eu, Măria Ta, îi răspunse calm Săndruț, după ce se dezmetici de-a binelea.

— Mi-ai ucis cinci oameni! Știi ce te așteaptă!

— Ești cam slăbuț la aritmetică, Măria Ta! Numai la câteva mii de pași mai încolo, ai să mai găsești optsprezece oameni de-ai Măriei Tale, din care șaptesprezece în țeapă, precum au meritat!

— Ai meeei?! o făcu pe miratul baronul.

— Să nu ne mai ascundem după deget, Măria Ta! Pe Scăpău, cel puțin, ți l-am recunoscut!

— Și ai îndrăznit?!

— Precum bagi de seamă, Măria Ta!

Baronul rămase tăcut preț de un minut. Nu se putea mânia pe acest om, oricât ar fi dorit-o. Cu câtă tărie îl înfrunta! Și era doar în puterea

lui.

— Îți dai seama că ești în puterea mea și că de mine depinde dacă am să te las să mori sau să trăiești?

— Am priceput și trebușoara asta, Măria Ta! Dar să știi că am să mă pricep să și mor, precum am trăit! Și să mai știi ceva: cu prinderea mea n-ai făcut nimic! Oamenii mei vor continua să procedeze ca și până acum! Statul meu major e format numai din căpetenii de-ai Crăișorului Horea, și n-ai să poți să-i prinzi. Nici pe mine nu m-ai prins! M-a prins întâmplarea și neghiobia mea! Și prostia se plătește! Și încă scump! În ceea ce privește moartea, am învățat și cum se moare! De la Crăișor am învățat!

— Tocmai de aceea, îți dau o șansă: treci în slujba împăratului! Pentru început, te încredințez, vei primi comanda unui regiment. Pe celelalte căpetenii, care te-au însoțit în brigandaj, ți-i poți păstra ca ofițeri în propriul dumitale regiment, cu condiția să vă încetați deîndată activitatea de intimidare și jefuire a nobilimii. De asemenea, îți garantez că niciun om din ceata dumitale nu va fi urmărit!

— Asta nu se poate, Măria Ta! Am avut prilejul să lucrez la cancelaria imperială și, dacă rămâneam, la ora aceasta, aveam un rang mai înalt ca acela de comandant al unui regiment!

— Aaa! se miră baronul. Te nemulțumește rangul ce ți-l ofer! Îți promit că am atâta trecere pe lângă Majestatea Sa, care mă cunoaște personal, încât să-ți obțin chiar de la început gradul de general. Poate că niciunul din generalii actuali n-ar putea servi statul cum, sunt sigur, te-ai pricepe tu!

— N-ai înțeles nimic, Măria Ta! Mi-am ales calea și nu pot păși alături! Lupta va fi dusă atâta vreme cât vor fi domni, indiferent că eu voi fi sau nu voi mai fi. Dacă n-o să vă poată doborî generația noastră, o să vă doboare copiii, nepoții ori strănepoții noștri, ai asupriților!

— Ești un fanatic!

— Nu, Măria Ta! Am un crez al meu, și nu numai al meu! Crezul e al tuturor oropsiților! Oricât vă veți zbate, până la urmă tot noi, cei mulți, vom fi mai tari!

— Te-admir ca om. Am vrut să-ți dau o șansă ca să trăiești. Să nu crezi că sunt mulți ca tine, care cred sau speră ca tine. Sunteți doar câțiva, o mână de oameni.

— Vom fi mulți, vor fi toți asupriții, Măria Ta. Când vor pricepe că altă cale nu au decât cea a luptei, toți se vor scula, și au și început să priceapă! Când se va scula alt Crăișor îi va găsi mai pregătiți, mai hotărâți pentru luptă, și noi, aceștia puțini câți ne crezi, suntem datori să ducem făclia Crăișorului și să-i luminăm și pe ceilalți! Să-i ținem treji pentru ceasul care va să vină!

— Vei atârna în ștreang! Te asigur de aceasta, dacă ajungi pe mâna ișpanului!

— O știu! Mi-a promis-o! Dar se va mai convinge iar că odată cu mine nu va putea ucide un crez. Cum am mai spus, suntem mulți și până la urmă se va găsi cine să ne unească pe toți. Și atunci să vă temeți!

— Îmi pare rău! Văd că n-am cu cine să mă înțeleg! Legați-l pe un cal și, spre Baia de Criș că-i mai aproape! Achime! i se adresă unuia din haiduci. Într-o fugă să fii la Măria Sa ișpanul, la Hălmagiu, și spune-i să vie cât se poate mai iute la Baia de Criș că l-am prins pe Săndruțu' Tomii! Să aducă de-acolo și o companie-două de soldați ca să întărească paza!

Când trecură prin dreptul locului unde-și văzu oamenii în țeapă, baronul se înfioră.

— Ești un adevărat Dracula! Presupun că ai auzit de el, i se adresă lui Săndruț.

— A fost unul din cei mai străluciți voievozi români, Măria Ta! Dacă a luat asemenea măsuri, destul de aspre de altminteri, erau necesare! Istoria îi va păstra locul ce i se cuvine. Tot nobilii l-au vândut și pe el. Dar în veacurile acelea, trecute, oamenii încă nu-și cunoșteau dușmanul, cum încă mulți nu și-l cunosc.

Baronul tăcu. Nu-i venea a crede că Săndruț îndrăznise să facă justiție, pentru că recunoștea, oameni de teapa celor din țepi își meritau soarta. Nu-i păru rău nici de Scăpău, nici de ceilalți. Erau niște pramatii. Îi folosise doar pentru scopul ce și-l propuseseră, discreditarea și prinderea lui Săndruț. În definitiv, chiar dacă numai datorită întâmplării, scopul și-l atinsese. Pusese mâna pe brigand. Dar ceilalți? Dacă vor fi tot atât de fanatici? Se îngrozi.

XXIII RÂDEA PĂDUREA, HOHOTIND

Cum primi vestea, Hollòki, ișpanul, și porunci ca două companii de ostași să se deplaseze de urgență la Baia de Criș pentru asigurarea pazei lui Săndruț. Odată cu aceste unități militare, bine păzită, se deplasă și trăsura, în care, pe perne moi, ședea așezat ișpanul. Se temea să călătorească fără escortă. Fusese prinsă doar căpetenia cetei, așa că se aștepta ca tovarășii lui Săndruț să încerce să-l elibereze. Nu mai putea de nerăbdare să ajungă și să dea față cu răzvrătitul.

Ajuns în Baia de Criș, luă mai întâi legătura cu baronul Werner.

— Vă felicit din toată inima, domnule baron, pentru izbândă! În sfârșit, tâlharul e la discreția noastră!

— Nu vă grăbiți cu felicitările, domnule conte, pentru că n-a fost prins decât unul, și, din câte sunt informat, are un stat major format numai din căpetenii de-ale răsculaților, cam de aceeași talie! Până nu vor fi cu toții prinși, nu vom putea răsufla liniștiți! În ceea ce privește succesul pe care l-am dobândit cu arestarea brigandului, sincer să vă spun n-am niciun merit personal. Totul se datorește numai și numai întâmplării și lipsei de prevedere de care a dat dovadă. Dacă era însoțit numai de doi ortaci asemenea, n-aș fi îndrăznit să-l atac. Era singur, și cu toate acestea, mi-a răpus cinci oameni!

— Afurisitul! Totuși, mai am să te felicit pentru ceva: îmi place felul cum i-ai aranjat pe Scăpău și banda lui! Nici nu meritau altceva decât țeapa!

— Și de data aceasta greșiți, domnule conte! E opera aceluiași Săndruțu' Tomii. El i-a prins și tras în țeapă!

— Și eu care credeam că după… mă înțelegi, ai făcut-o să nu se mai afle! În oameni de aceștia nu te poți încrede. Deci, negustorii…

— Au scăpat teferi cu marfă cu tot, datorită brigandului. Și acuma ce aveți de gând, domnule conte?

— Judecata și spânzurătoarea, domnule baron. Soluția legală.

— V-aș sfătui să nu-l executați în public. Știți cum a murit acel Horea, am fost alături la execuție, și în loc să se înspăimânte de grozăvia văzută, oameni ca acest Săndruț au învățat cum se poate muri demn chiar și pe eșafod. Vă asigur că aceeași atitudine o va avea și omul acesta, și execuția publică mai mult îi va încuraja pe răzvrătiți decât îi va înspăimânta. Să fie sugrumat în temniță, fără alți martori decât călăul și noi, autoritățile.

— Asta nu, domnule conte! Dar voi face în așa fel, încât să nu mai fie în stare să se țină pe picioare. Abia un firicel de viață să mai aibă în el, când va fi suit pe eșafod. După o sută de bice, aplicate în ajunul execuției, fii sigur că nu ne va mai putea sfida. Vom încerca zadarnic să-l silim să ne dezvăluie unde se adăpostește banda și altele. Nu vom putea scoate nimic de la el nici cu amenințări și nici dacă i-am

promite libertatea.

— De aceasta sunt sigur, domnule conte. I-am propus comanda unui regiment și libertatea celorlalți tovarăși din bandă, cu condiția să-și înceteze activitatea, dar a refuzat cu demnitate. Nici biciuirea înainte de execuție, precum ați propus, nu știu dacă va avea efectul scontat. Poate dacă va fi spânzurat doar cadavrul acestui răzvrătit. Cât va licări în el doar o scânteie de viață, va rămâne demn. Și, din păcate, sunt convins că și cei care au rămas sunt la fel de dârji. Consider tot execuția în taină cea mai potrivită.

— Cu asta nu voi fi niciodată de acord! Plebea trebuie să-l vadă atârnând în ștreang, și cum putrezește acolo! Odată cu el poate că va pieri și acel mit al atotputerniciei oamenilor de seama lui!

— Mă îndoiesc, domnule conte. Dar, sunteți puterea supremă în comitat, așa că veți proceda cum veți crede de cuviință. V-am dat doar un sfat, ca să mă simt cu conștiința împăcată. Oricât ați pleda, sunt împotriva execuției publice. Mă mir cum nu v-ați putut convinge de aceasta la Bălgrad!

La anchetă, Săndruț răspundea fără teamă tuturor întrebărilor, recunoscu toate faptele ce-i fuseseră puse în sarcină, doar că, oricât l-au amenințat, n-au putut afla nimic în legătură cu locul unde se adăpostesc oamenii lui, numărul ortacilor și altele, lăsând să se înțeleagă că ar fi câteva sute și că, indiferent dacă va fi el în fruntea acestora, ori altul, numărul oamenilor va crește ajungând în scurt timp de ordinul miilor. Aceasta avu darul să-l convingă pe ișpan să întărească paza deținutului, aducând la Baia de Criș un întreg regiment.

Vestea prinderii lui Săndruț ajunse în adăpost repede. Groza, neținând seama de faptul că Săndruț se hotărâse să meargă singur la Hălmagiu, îl urmări de la distanță, cu gândul să-l însoțească. Era la vreo trei sute de pași când Săndruț fu atacat, dar nu mai avusese timp să intervie, atât de repede se desfășură lupta. Se grăbi însă să ajungă din urmă ceata pentru a se sfătui ce-i de făcut. Erau îndurerați cu toții, dar nu deznădăjduiau că, până la urmă, tot vor reuși să facă ceva. În locul lui Săndruț fu ales Ianoș. Pătruț fu trimis fără întârziere după știri, în baza cărora să întocmească un plan de acțiune, dar acestea erau cu totul dezamăgitoare. Paza era atât de bine organizată încât numai încercarea de a fi cumpărată era singura șansă. Erau prea puțini ca să poată folosi forța.

În căsuța formată dintr-o singură încăpere, văruită în alb, mobilată doar cu strictul necesar, dar de o curățenie aproape pedantă, era liniște. Cu coatele rezemate pe genunchi și cu obrazul cuprins între palme, un bărbat ce purta pantaloni strânși pe picior, băgați în cizme cu carâmbul scurt, cu o cămașă albă, imaculată, cu mânecile sumese,

stătea cu privirea ațintită asupra focului din vatră, citind parcă în mișcările limbilor purpurii și a jarului cine știe ce poveste tristă. O lacrimă se desprinse și sfârâi pe lespedea încinsă a vetrei. Cu un oftat ușor, brațele vânjoase ale omului se lăsară să cadă a neputință, dezvelindu-i chipul palid, ce de mult nu mai văzuse lumina soarelui, cu trăsături fine, cu o frunte înaltă, pe care se întipăriseră câteva cute ușoare. Alte două cute, trădând o adâncă suferință, îi încadrau gura cu buze fin conturate rumene. Părul negru îi cădea, inelat, în plete, acoperindu-i gulerul cămășii. Era un bărbat frumos, bine proporționat și încă tânăr. Să tot fi avut treizeci și cinci-treizeci și opt de ani. Doar câteva fire îi sclipeau argintii pe la tâmple, în lumina flăcărilor. Tresări. Auzise, ori poate i se păruse numai un foșnet ușor la ușă? Cine putea fi? Căsuța din marginea târgușorului era ocolită și ziua-n amiaza-mare, darmite la ceasul acela din noapte! Trecătorii siliți să meargă pe uliță se înfiorau numai la vederea căsuței, care, de altminteri, nu avea nimic înspăimântător, închinându-și cruci mari peste piept ori, de teamă, făcându-și cruce cu limba în gură. Căsuța era albă, curată, ca orice căsuță de om sărac, dar bine îngrijită. Omul își îndreptă privirile ochilor negri, migdalați, umbriți de sprâncene bogate, spre ușă. Era descuiată. Niciodată, chiar dacă pleca undeva, n-o încuia. Nimeni nu cuteza să se apropie de umilul adăpost. Văzu cum ușa se deschide încetișor, pătrunse mai întâi o cizmă, apoi, aplecându-se sub rama scundă a ușii, un chip bărbătesc ce purta mustăți răsucite după moda ungurească, și, cu aceeași încetineală, pătrunse întreaga făptură a omului. Era înarmat, dar se vedea bine că nu pentru a-și folosi armele intrase.

— Seara-bună! rostit rămânând încremenit, la vederea bărbatului ce continua să rămână așezat pe scăunașul de lângă vatră.

— Seara-bună! îi răspunse omul cu voce blândă, îmbietoare.

— Dumneata ești… și nu mai putu rosti altă vorbă, cel ce intrase.

— Spune! Spune până la capăt! Dacă-l cauți pe călău, eu sunt acela, numai că, de mult, mai bine zis niciodată nu mi s-a ivit un asemenea prilej. Nimeni nu îndrăznește să-mi calce pragul casei.

— Nu se poate! se miră Ianoș, pentru că el era. Cine ești, omule îndurerat?! Pe călău îl caut!

— Eu sunt călăul!

— Glumești, poate?!

— Nu glumesc deloc. Cum credeai că arată chipul unui călău? Cu părul din șerpi împletiți, cu ochi de văpaie și cu dinți de fiară?

— Într-adevăr, ești… ceea ce zici? îl privi neîncrezător Ianoș.

— Da, omule. Sunt înfiorătorul călău, sau, cel puțin așa mă judecă semenii mei, oamenii.

— Și cum de ți-ai ales o asemenea meserie?! se miră Ianoș.

— Uneori omul nu face ce vrea, ci e silit să facă ce altul n-ar

îndrăzni. E o poveste lungă, prea lungă, omule, ca să ți-o spun. Lungă și dureroasă. Nu m-am născut călău. Nu de drag mi-am ales meseria asta. Dar cred că nu pentru asta ai venit? Ce te aduce la mine, omule?

— Am venit să-ți cer sprijin… Cum să-ți spun? Care ți-e numele?

— Ioan mă cheamă, omule!

— Ca pe mine, și eu tot Ioan, numai că în limba noastră asta vine Ianoș. Am venit la tine, frate Ioane, nu mă sfiesc să-ți spun frate, văd că ești altceva decât am crezut, am venit, zic, să-ți cer sprijin și ajutor. Mi-ar fi fost poate mai ușor să-ți vorbesc dacă aveai înfățișarea pe care mi-o închipuiam, dar așa…

— Dacă stă în puterea mea, te ajut, frate, Ianoș. Am să-ți zic și eu frate, cred că nu te supără. I-am ajutat pe cât mi-a stat în putință pe oameni, dar numai cu ce-am putut.

— Am venit pentru Săndruțu' Tomii!

— Mi-am închipuit de la început că pentru el ai venit. De cum te-am văzut m-am gândit că nu poți fi decât unul din oamenii lui. Ești tot atâta de bun și de cinstit ca și el. Ți-o citesc pe chip, cum mi-ai citit și tu. M-am deprins să deosebesc oameni de oameni. Cu ce crezi că ți-aș putea fi de folos?

— Să ne ajuți să-l scăpăm din mâna domnilor! Plătim oricât!

— Dac-ar sta în puterea mea, frate Ianoș, nu mi-ar trebui niciun fel de plată! Nu pentru plată aș face-o, ci pentru binele tuturor oamenilor care cred în el!

— Și zici că nu se poate, rosti zdrobit Ianoș. În tine ne era ultima nădejde! Dacă ai putea-o face, ți-am da atâta cât să duci un trai domnesc, până la sfârșitul vieții! Avem de unde!

— Cu dragă inimă aș face-o, dar mi-e cu neputință. Numai ce ține de meseria mea, de călău, pot face! Nu călăul îi păzește pe osândiți. Eu am meseria mea, care începe în beciul caznelor și se isprăvește sus, pe podină. Și cum îl știu de păzit, nici pentru tot aurul din lume nu veți putea găsi pe cineva care să-l sloboadă! Numai dacă ați înconjura temnița să vă bateți cu un întreg regiment, că atâția sunt cei care-l păzesc! Dar pentru asta ar trebui să fiți câteva mii, or, din câte am auzit, sunteți cam la o sută.

— Dac-am fi atâția! Dacă nu-l pun la socoteală pe moș Manole, bucătarul cetei, suntem unsprezece.

— Cum?! se miră călăul. Numai atâția și de ani de zile băgați spaima în toți domnii?! Mai că aș crede că dacă ați fi o sută l-ați putea slobozi!

— De fost am fost cu totul paisprezece, din care, dacă socoți bine, numai doisprezece luptători. Mai avem un prunc și un bătrân. Săndruț a fost prins și încă unul, Luca, ne-a vândut și și-a primit plata! Suntem neputincioși. În tine mai nădăjduim! Ajută-ne!

— Cu ce l-aș putea ajuta? Singurul ajutor care i-ar folosi cu

adevărat ar fi slobozenia, și asta nu stă în puterea mea! De câte ori intru ori ies de la un osândit, și mai ales de la un asemenea osândit, mă însoțește pază strașnică.

Ianoș rămase descumpănit. Era atât de lovit sufletește încât simțea că nu-l mai țin picioarele. Călăul îi fusese ultima nădejde. Încercase în fel și chip, dar fără folos.

— Așează-te, frate, îl îmbie călăul, cuprins de milă. Să ne mai gândim. Să ne mai socotim, căută să-l mai întărească.

Ianoș se lăsă greu pe un scăunaș. Aproape că se prăbuși. Oftă.

— Dacă nu se poate face altceva, începu, văd bine că altă nădejde nu-i, măcar să nu-l faci să sufere! Să nu-l schilodești, să-l faci neom! Să nu-l vatămi înainte de a fi dat morții! Ne-om mai gândi, vom mai vedea ce se mai poate face, dar când va fi pus la cazne, fă cum îi putea, să nu-i zdrobești oasele, să nu-l nenorocești! Cine știe? Poate că și în ultima clipă, când va fi cu șireangul de gât, să-i vie de undeva scăparea. Poate chiar iertarea împăratului, s-a mai văzut. Dar dacă l-ai schilodi, la ce i-ar mai folosi slobozenia? Fă măcar atâta pentru el, dacă mai mult nu se poate! Dacă i-o fi soarta să moară, va muri... dar să nu crezi că se teme! Nu! Nu ne temem nici unul la orice chinuri am fi supuși, pentru că am învățat cum se moare și suntem pregătiți pentru asta, dar n-am vrea să știm că sufere!

— Din nefericire sunt unealta legii, dar nu și a dreptății! Legea, e așa cum e, cum au făcut-o domnii. Numai dreaptă nu poate fi. Poate cândva, alți oameni, mai norocoși ca noi, vor face ca și legile să fie drepte. Cine știe când? Sunt unealta legii, cum am zis, dar în cei mai bine de opt ani de când fac această urâtă slujbă, numai de două ori am avut prilejul să fiu și unealta dreptății. Toți acei ce au fost dați morții cu mâna mea, fie cu securea, paloșul ori șireangul, ori cei care au fost supuși la cazne, au avut a-mi mulțumi. Nu te mira! Acesta-i adevărul. Numai pe doi, cum ți-am mai spus, i-am făcut să simtă că mor. O meritau. Unul, un nemeș, și-a otrăvit doi frați și o soră ca să rămâie singurul stăpânitor al averii. L-am ucis în cele mai groaznice chinuri. Altul, tot câine, și-a ucis mama, în chinuri și-a ucis-o, pentru a-i stoarce și ultimul bănuț, pe care nici nu-l avea, sărmana. Numai de aceste două ori am simțit că fac dreptate. Ceilalți, sărmanii, nu făcuseră altceva decât să încalce legea, legea domnilor, așa cum au zămislit-o. Am învățat meseria de la un meșter priceput. Poate să fie omul pedepsit cu o sută de lovituri și peste trei zile să-i rămâie pielea ca pe pruncul nou născut, și să nici nu simtă durerea când îl lovesc. Cel ce vede se înspăimântă, dușmanul se bucură, dar omul nu pățește nimic. Pe altul, pot să-l fac să-și dea sufletul la a zecea sau cel mult a cincisprezecea lovitură de corbaci. E măiestria pe care o cunosc numai unii din călăi, și ți-am spus că am învățat-o de la un meșter priceput. Asta în ceea ce privește caznele, în ceea ce privește moartea, pot să-l

fac pe om să treacă în altă lume, dacă o mai fi vreuna, pe nesimțite, fără să-și dea seama de aceasta, precum pot să-l ucid în cele mai cumplite chinuri, fără ca cei de față să priceapă ceva. Dar de la moarte nu pot scăpa pe nimeni, din cei care-mi sunt dați pe mână. Pentru Săndruț, chiar dacă nu veneai la mine, făceam tot ce puteam face. Să nu-l schilodesc, măcar că cel ce s-ar uita cum îl căznesc s-ar îngrozi. Te asigur că nici nu va simți loviturile ori arsurile, orice caznă. În ceea ce privește moartea, dacă mă va asculta, nici nu va simți! Atâta pot să fac, și asta, fără să primesc nimic în schimb. M-aș rușina s-o fac. Știu pentru ce s-a ridicat și, poate că acolo mi-ar fi și mie locul, dar… Ți-am mai spus, e o poveste lungă.

— Îți mulțumesc și pentru atâta, frate Ioane! îi spuse Ianoș. Să ajungă nevătămat pe podină, și dacă va fi să moară, să nu sufere, măcar că e neînfricat. A fost acolo când l-au căznit și ucis pe Crăișor. A avut de la cine învăța cum se moare. Dar cum de ți-ai putut alege o asemenea meserie? Asta nu pot pricepe! Nu pari omul potrivit pentru așa ceva.

— Eh! oftă călăul. N-am mai vorbit de mult cu un om. Toți se feresc de mine ca de un ciumat. Cine poate ști ce se ascunde sub gluga de călău, pentru că, de opt ani, nimeni, până la tine, nu mi-a văzut obrazul. Nici domnii care m-au năimit și pe care-i slujesc. Aceasta a fost una din condițiile pe care le-am pus când am primit slujba. Dar, uite că mi-a venit ceva în minte: Săndruț ar avea o scăpare. Ar putea ieși nevătămat din închisoare, dar, în schimb, aș ispăși eu pentru el. Mi-ar putea îmbrăca hainele și ar ieși nestingherit. Și poate că ar fi mai bine. O merită. Dacă vrei, ascultă-mi povestea și judecă singur. Dacă vei socoti că-i drept să mă jertfesc pentru el, dacă mă asigurați că vă veți îngriji de singura ființă care mă mai leagă de lume, primesc să mor în locul Săndrușului, fără niciun pic de părere de rău!

— Asta n-ar primi-o el; îl cunosc bine. Dar, povestește-mi, ușurează-ți sufletul, poate-ți va fi mai bine. Prea te văd îndurerat! Văd bine că numai o taină te-a făcut ceea ce ești. Împărtășește-mi-o!

— Meseria mea, adevărata mea meserie, a fost cea de plugar și de ostaș al împăratului. Sunt năsăudean, am făcut parte din regimentul grăniceresc. Eram om slobod. Nu că m-aș lăuda, dar, fiind isteț, cunoscând și taina slovelor, ajunsesem strajamešter. Comandant de companie îl aveam pe un neamț, un căpitan, Johan Sultz. Aveam muiere și o fătuță de trei ani. Frumoasă femeie era Minodora mea, frumoasă și bună, fie iertată! Și ne aveam dragi și fătuța, Măria, era soarele nostru. Eu zic că nici împăratul nu era mai fericit ca noi! Trăiam bine și eram îndestulați. Sultz ăsta, căpitanul, era holtei și o hahaleră. Se lega de toate muierile mai frumoase. Îmi spunea mie Minodora că o tot ispitește, dar ce era să fac? Mi-era șef. Nu puteam să mă iau de gât cu el. Știam că oricât ar încerca s-o amăgească,

Minodora nu-l va asculta. Mă cheamă odată căpitanul la el și-mi spune să-mi iau zece cătane, hrană pe trei zile și să plec în urmărirea unui contrabandist ce se ținea prin locurile acelea. Porunca-i poruncă. M-am dus. Am și pus mâna pe tâlhar și la două zile eram înapoi. Când vin acasă, femei cernite, lume multă și Minodora în copârșău, înconjurată de flori. Se spânzurase. De ce? Nimeni nu mi-a putut spune; ori că nu știa nimeni, ori că se temeau. Am îngropat-o și numai eu știam ce era în sufletul meu. Nu mă puteam dumiri din ce pricină să fi făcut una ca asta. Îmi dădea prin gând, dar dacă nu știi, nu știi. Fătuța amuțise. Am crezut întâi că din frica prin care a trecut. Orice o întrebam, vedeam bine că înțelege, dar nu mai putea vorbi. Ce mi-o fi venit, poate de amărât ce eram, că mi-era tare dragă și niciodată nu mă răstisem la ea, nu știu nici acuma cum a fost și din ce, destul că am strigat așa de tare la ea, că din sperietura aceea, i-a revenit graiul. Trecuseră două săptămâni de la moartea Minodorei. Atunci mi-a povestit Mărioara, fătuța mea, cum a fost cu moartea Minodorei. Seara, după ce tot satul dormea, a venit la ea Sultz acela, căpitanul, și a siluit-o. Femeia s-a zbătut mult și nu se lăsa. Fătuța plângea și trăgea și ea de căpitan. Acesta o încuie în cămară și din clipa aceea fata n-a mai scos grai, până am speriat-o eu. Căpitanul nu s-a lăsat până n-a rușinat-o pe Minodora. Era tare huiduma. După ce a plecat, femeia și-a strâns la piept copila, pe care o scosese din cămară, și încercă s-o adoarmă. Fătuța se prefăcu adormită, dar somnul n-o prindea din cauza spaimei prin care trecuse. N-a priceput ce face mumă-sa; nici când a atârnat ștreangul de grindă, nici când s-a suit pe scăunaș și și-a băgat gâtul în juvăț. Credea că lucrează, face ceva ce trebuie. Ce să priceapă la trei anișori? Nu știu cum am mai avut răbdare s-o ascult până la capăt, după ce-am priceput despre ce-i vorba. I-am spus să stea cuminte, m-am dus la o soră a mea și am rugat-o s-o ia în grijă că eu am de plecat la un drum lung. M-am dus la cancelarie și l-am găsit pe Sultz. Nu i-am spus mare lucru, dar a priceput și singur că știam tot și că-i sunase ceasul. A încercat să scoată din sertarul mesei, la care ședea, un pistol, dar n-a mai apucat. L-am prins cu amândouă mâinile de grumaz și nu i-am dat drumul mai bine de o jumătate de ceas, până când l-am simțit rece. M-au judecat și m-au osândit la temniță pe viață. M-au trimis într-o baie de plumb. Acolo niciun osândit nu trăia mai mult de patru-cinci ani. După al doilea an începeau să-ți pice dinții, unghiile ți se muiau, părul îți năpârlea și te stingeai în câțiva ani. Cel care a trăit mai mult în baia aceea era în al șaselea an când venisem eu. Avea douăzeci și opt de ani și ziceai că-i de șaizeci. La câteva luni după ce venisem s-a și prăpădit. Asta era soarta ce mă aștepta și pe mine. Nu-mi mai amintesc de câte luni eram acolo, destul că trecuseră mai mult de patru și începeam să simt apropierea sfârșitului, când veni un domn și ne adună pe toți osândiții. Pe cei

care mai eram destul de tari, pe care încă nu-i doborâse baia, ne-a ales de-o parte și ne-a spus că acela care primește să facă slujba de călău timp de zece ani, va fi bine plătit și va fi slobod. Toți ne-am înfiorat. Niciunul nu s-a învoit. Ne-a mai întrebat o dată. Atunci îmi apăru parcă aievea chipul fătuței, al Mărioarei. M-am gândit că, oricum, călău tot vor găsi, și nu numai unul. Fără călău tot nu se poate. Oricum, osânditul la moarte tot trebuie să moară. Am primit. Sunt mai bine de opt ani de-atuncea. Mai am aproape doi și-s slobod. Și asta, numai pentru Mărioara. Acuma e aici, aproape. Am dat-o în grija unui om din Râșca. Nu i-am spus nici cine e, nici de unde vine. Știe că-i fata unui nobil, care o vreme trebuie să trăiască în taină. Îi plătesc bine, ca și cum i-ar plăti un nobil. Fătuța-i fericită și o duce bine. O văd în fiecare săptămână, dar ea nu mă vede. Stau ascuns într-o cămară și mă uit printr-o ferestruică. Așa m-am înțeles cu omul, i-am spus că am poruncă s-o văd. Ea nu știe nici cine sunt, nici ce fac. Obrazul de aceea nu-l arăt nimănui. Ești singurul care mi l-ai văzut. Acuma, hotărăște! Dacă găsești de cuviință că-i bine cum spun, îngrijiți-vă de fătuță, vă las și bani, că am destui, slujba e bine plătită, și, mâine să-l așteptați cu un cal înșeuat, aproape de ieșirea din temniță. Va ieși îmbrăcat în straiele mele și cu fața acoperită, ca mine. Ce zici, bine-i?

— Ți-am spus de la început că Săndruț n-ar primi pentru nimic în lume una ca asta și n-o pot face nici eu în numele lui, oricât aș dori-o. Să-ți crești fătuța, frate, și să fii fericit, că meriți! În ceea ce privește înzestrarea fetei, să știi că avem și noi ce adăuga. Nu-i va lipsi nimic, și pentru aceasta nu-ți vom cere nimic, pentru că și fără intervenția noastră ai fi făcut tot ce se poate face pentru Săndruț. O meriți cu prisosință, și, cine știe, după ce-ți vei vedea fătuța la rostul ei, dacă-i vrea și ți-o plăcea de viața pe care-o ducem, să ne cauți, frate! Te vom primi cu inima deschisă.

În ajunul execuției, urmat de unul din paznici, călăul pătrunse în celula lui Săndruț.

— Te duc la beciul de cazne, Săndrușule, îi șopti. Am poruncă să-ți croiesc o sută de corbace. N-ai să simți nimic, ca și atunci când m-a pus să te ard cu cleștele înroșit în foc. Numără vreo șaizeci de lovituri, ca să nu se bage de seamă, și prefă-te leșinat. De strigat știu că n-ai să strigi chiar dacă te-ar durea!

Săndruț înclină doar din cap ca să priceapă c-a înțeles și-l urmă.

În beciul garnisit cu tot felul de scule de tortură, așezat pe un scaun, îl aștepta Hollòki, ișpanul. Zidurile sumbre erau luminate doar de două făclii și de limbile de foc ce jucau deasupra vetrei încinse, făcând să danseze pe pereți umbre fugare.

— Mâine ți-a sunat ceasul, tâlharule!

— Știu! îi răspunse sec Săndruț. Nici nu mă așteptam la altceva din

partea bunăvoinței Măriei Tale! Îmi pare numai rău că nu ți-am luat atunci și cealaltă ureche! Am ținut seama că erai legat. Dar pe mine ai pus să mă lege și să mă căznească cu fierul înroșit, fără să-ți mai amintești de asta! Așa învață omul, Măria Ta. Până la moarte învață! Dac-oi avea zile să scap, n-am să uit!

— Și crezi că mai e chip de scăpare? Ori crezi că se va rupe funia? M-am îngrijit de una nou-nouță! Fă-ți meseria, călăule! îi porunci acestuia.

Călăul îl întinse pe Săndruț pe una din mese, îi legă zdravăn mâinile și picioarele cu niște curele, după ce-i ceru să-și dezbrace cămașa. Se apropie de vatră, luă un ulcior și-și turnă în palme un lichid cafeniu-roșcat, cu care începu să-i fricționeze lui Săndruț spatele.

— Ce faci?! se miră ișpanul.

— Un amestec de sare cu ardei iute nu strică, Măria Ta! Ustură mai tare! minți călăul.

— Asta-i foarte bine! Acuma să te văd, tâlharule! se bucură ișpanul.

Săndruț nu catadicsi să-i răspundă. Simțea numai cum puternicul anestezic îi amorțește spinarea și că nu mai simte degetele călăului care-l fricționa. Înțelese.

Loviturile începură să curgă ritmic, rare, așa cum le poruncise ișpanul, care tare ar fi dorit să se delecteze.

Nu se miră văzând că Săndruț nici nu se sinchisea de lovituri. Se bucura doar de urmele ce le lăsa biciul pe spinarea din ce în ce mai înspăimântător vărgată. Se mira numai cum, de unde are atâta forță sufletească să reziste fără un scâncet.

Deodată capul lui Săndruț se lăsă inert și ochii i se închiseră. Ișpanul îi făcu semn călăului să oprească.

— Vezi ce-i cu el! porunci.

Călăul îl prinse pe Săndruț de păr, ridicându-i capul, și lăsându-l apoi să cadă moale.

— A leșinat, Măria Ta!

— A primit șaizeci și șapte de bice. Mai ține?

— Nu știu, Măria Ta. Alții au murit la atâtea lovituri.

— Atunci lasă-l! Ce zici, mâine se va putea ține pe picioare?

— Numai dacă l-oi ajuta eu, Măria Ta. Orice om în locul lui n-ar mai putea face un pas neajutat. Numai așa, că o fi având legământ cu diavolul, și așa s-a cam auzit.

— Prostii! E bine așa, călăule! mai spuse ișpanul plecând mulțumit. Cum părăsi ișpanul beciul, călăul luă apă fiartă dintr-o oală de pe vatră și începu să-i spele lui Săndruț spatele. După ce-l șterse cu un ștergar aspru, dispărură toate dungile acelea oribile la vedere. Dintr-o cutiuță își puse pe palme niște alifie și se apucă iar de fricționat. Îl dezlegă și-l lăsă să se ridice.

— Simți ceva? Te-a durut?

— Nu, frate! Mai mult decât aș fi ridicat un sac la moară, nu! Cum ai făcut?!

— Taina meseriei, Sândrușule! Prefă-te că abia te mai ții pe picioare îi spuse după ce-și îmbrăcă din nou cămașa. Am să chem paza să te ducă.

— Îți mulțumesc, frate! îi strânse mâna Sândruț.

— După amiază am să trec pe la tine. E un obicei, ca în ajunul morții, dacă o cere osânditul, călăul poate să-i ție tovărășie și toată ziua. Nimeni nu s-a întâmplat s-o ceară, dar tu cere-le asta. Am a-ți mai spune unele vorbe de care trebuie să ții seama mâine, când… știi tu! Mă doare inima ca pentru un frate, dar n-am încotro!

— Nu-mi displace tovărășia ta, frate. Mi-o trece vremea mai ușor. Am să cer să te cheme!

Sândruț se lăsă mai mult târât până la celulă, prefăcându-se, neputincios. Cum ajunse acolo ceru ca să i se permită să-și petreacă după amiaza în tovărășia călăului. Oamenii se mirară, cu toate că știau că-i un drept al lui, dar crezuseră că se scrântise la minte din cauza caznelor la care fusese supus. Care-i nebunul acela ce și-ar petrece ultimele ore ale vieții într-o asemenea tovărășie?

Cum le fusese vorba, călăul veni și fură lăsați singuri după ce ușa celulei fu bine zăvorâtă.

— Mai gândește-te, Sândrușule! Uite, mă dezbrac, îmi iei hainele și ești slobod! Lumea are nevoie mai multă de tine decât de slujba mea!

— Ți-am mai spus că așa ceva nu pot face! Mi-e sortit să pier în știreang, am să pier. Măcar nu-mi pare rău, că am să te am alături. Oricât m-ar durea, să știi că n-am să mă tem! O dată mor!

— Mai gândește-te! insistă călăul.

— Nu! Am zis nu și altfel n-oi face! Nu pot decât să-ți mulțumesc pentru gândul bun, atâta, frate!

— Atunci, ascultă-mă, ca să știi ce să faci. De la moarte, nu te pot scăpa! Măcar să știu că n-ai să suferi, că n-are să te doară, și asta nu se poate întâmpla dacă nu mă asculți! Văd că nu te temi și are să-ți fie mai ușor ca altora. Toți care m-au ascultat…

— Spune, frate, că te ascult. Ce trebuie să fac? Cum?

— Când ți-oi pune juvățul, să nu te miști! Să-l lași așa cum îl pun eu! Știu cum să-l potrivesc în așa fel încât să nu te doară. Nici n-ai să le faci măcar plăcerea să te vadă zbătându-te! După ce ți-am pus juvățul, gândește-te la ceva frumos, ceva care ți-e drag, ultimul gând să-ți fie luminos! Să nu te încordezi! Să te lași moale, nepăsător. Nici n-ai să simți! Ca și cum ai adormi un somn greu, fără vise, un somn odihnitor, numai că… de trezit n-ai să te mai trezești niciodată, frate! oftă călăul.

— Așa voi face, frate! Nu-mi va fi greu! Îți mulțumesc de sfat!

— Crezi în viața de apoi, Săndrușule? îl întrebă sfios.

— Mă îndoiesc că ar fi așa ceva. De multe m-am îndoit și mă mai îndoiesc. Am citit mult, am învățat, m-am gândit. Deșertăciune, această viață de apoi. Și, să presupun că ar fi, că omul ar mai trăi o viață și dincolo, cum spun popii, trebuie să mă țin tare! Și acolo am să mă apuc de trebușoara pe care am făcut-o în viața, asta!

— Nu te pricep. Ce trebușoară?

— De aceea spun, am să văd mâine, dacă este lumea de apoi, am să mă apuc tot de trebușoara asta, adică să nu mai fie sfinți ori domni, și să fie și acolo slobozenie! De robie ne-am săturat pe lumea asta! Ai priceput acuma?

— Nu știu nici eu ce să cred. Uneori și eu mă îndoiesc c-ar fi altă lume. Și cum zici că-i alcătuită, tot cu domni și împărat, nu văd cum ar fi mai bună ca asta. Dar, dacă totuși este, și mâine ai să știi, îmi făgăduiești ceva?

— Făgăduiesc, frate! Dacă este o așa lume, și am să pot, fac orice pentru tine, frate!

— Ai făgăduit! Când mi-o veni și mie rândul, că și călăii mor odată, să mă primești în ceata ta, a acelora care vor slobozenie și acolo! E bine, frate?

— Dacă este, te primesc! Îți făgăduiesc! Dar știi ce cred eu? Nu poate fi altă lume, după moarte. Ai murit, ești bun mort. Cine a scornit poveștile astea cu lumea de apoi, n-a fost nici tare prost, dacă oamenii continuă să mai creadă după atâtea mii de ani, de când a fost scornită, dar nici tare deștept iară nu pot spune că a fost. Putea să scornească o lume de apoi mai bună, nu după modelul de aici, din lumea în care trăim, cu stăpâni și cu robi. Putea să mintă mai frumos, să-și închipuie o lume a păcii și a dreptății, unde toată lumea e slobodă, fără împărați și domni, ori sfinți și Dumnezeu. Crezul meu a fost, și are să rămâie până în clipa când nu voi mai fi, slobozenia. Vei spune poate că-i un vis, un vis frumos, dar se va înfăptui! Va veni vremea când nu vor mai fi domni, cum a poruncit Crăișorul! Poate că, dacă apucam să mor în patul meu, de bătrânețe, și tot n-o apucam, dar muream cu nădejdea că o vor apuca cei ce-mi vor urma! Știi numai de ce-mi pare rău? N-am lăsat urmași. Uite, n-am avut vreme și pentru așa ceva! Iubesc o fată. Mă iubește și ea. Trebuia să ne luăm, să am măcar un copil. Dac-aș mai avea zile n-aș pregeta s-o fac, dar așa, mâine… ce mai? Hai să povestim despre altceva, mai vesel, ce-o fi vom mai vedea!

Povestiră la verzi și uscate, ca să le treacă timpul, până în zori.

„L-or prins pe Săndruțu' Tomii! L-or prins pe Săndruțu' Tomii!" vuiau satele de prin jurul Băii de Criș. „L-or prins pe Săndruțu' Tomii!" se întinse vestea cu iuțeală în întreaga Țară a Zărandului, ba

și mai departe. Vestea trecea din om în om, primită cu durere, de parcă odată cu prinderea Săndruțului s-ar fi isprăvit cu ceva, ceva ce mocnea în sufletul fiecărui moț care mai păstra în amintire chipul luminos al Crăișorului.

„Îl spânzură pe Săndruțu' Tomii! Domnii îl spânzură, fraților! Miercuri, la Baia îl spânzură!" înfioră vestea satele peste câteva săptămâni.

Pe eșafodul nou-nouț, anume construit, înconjurat de oștenii împăratului, cu mâinile legate la spate, cu fruntea ridicată, mândru de parcă s-ar fi găsit pe o tribună, cu ștreangul deasupra capului, Săndruțu' Tomii își arunca privirile pe deasupra mării de capete, a oamenilor cu chipurile înnegurate, cei mai mulți aduși cu sila. Răspândiți prin mulțime își recunoscu ortacii. „Uite-l pe Pătru! Uite-l și pe Serafim", își zise. „Moș Manole!" se bucură deosebind și chipul bătrânului. „Iovuț, Ianoș, Pătruț, pruncul, cu ochii înlăcrimați, săracul. Dar lângă el? Creștina, soru-sa. Și Anuța!" se bucură. Le zâmbi. Fetele, se vedea bine, de multă vreme îl boceau, pentru că aveau ochii înroșiți. Și pe bătrânul Toma îl văzu în mulțime. I se înclină. Bătrânul îi răspunse, cu ochii umezi. Mai văzu multe, multe chipuri cunoscute. Pe unii îi ajutase, de mulți fusese găzduit în taină și parcă primea mulțumirile unora și le mulțumea celorlalți.

Ișpanul turba de mânie, dar nu mai era nimic de făcut. De unde se aștepta ca pe eșafod să-i fie târâtă o zdreanță de om, un biet neputincios, Săndruț urcase treptele cu aceeași semeție cu care-l văzuse urcând pe Horea, la Bălgrad. Își înghiți veninul. „Oricum, tot îl ia dracu'!" se liniști.

În răpăitul monoton al darabanelor, ișpanul dădu citire sentinței. Cu capul acoperit de glugă, cu mâinile încrucișate pe piept, și cu picioarele răschirate, rezemat de stâlpul spânzurătorii, călăul, în aparență impasibil, cine știe la ce se gândea, dacă se gândea la ceva, dar numai cuvintele din sentință nu le asculta. Știa ce are de făcut și-l durea. Nimeni n-avea cum să-i vadă cele două pârâiașe limpezi ce-i izvorau din ochi, coborau de-a lungul obrajilor acoperiți de glugă și i se împreunau sub bărbie.

Tobele își încetară răpăitul. Vocea scârțâită a ișpanului se stinse. În toată mulțimea de oameni nu se mai auzi niciun zgomot, doar un vaiet colectiv, înăbușit; ochi înlăcrimați, priviri ascuțite, dârze, sfredeleau parcă sumbra construcție, ce mirosea a rășină, a pădure de brad.

— Care ți-e ultima dorință? se auzi după un timp, ce păru cât un ceas, glasul croncănit, ca de corb, al ișpanului.

Săndruț tresări. Trase cu nesaț aer în piept, își mai aruncă o dată privirea asupra mulțimii, trecu peste aceasta, mai îmbrățișa o dată, ca pentru ultima oară, plaiurile dragi, oftă, și tocmai se gândea să spună că nu dorește altceva decât să-i vadă pe toți domnii spânzurați

înaintea lui, ca să poată muri cu sufletul împăcat, când, întâlni privirea îndurerată a Anuței. Îi simțea parcă mijlocul subțirel cuprins între palme în vârtejul „țarinei”. Un gând, ca o glumă, îi fulgeră creierul. „M-or lăsa oare?” se întrebă.

— Eu, să știți, începu Săndruț, tare mi-a fost drag să joc țarina! Găsiți un lăutaș, ca să mi-o zică, și să mă lăsați s-o mai joc o dată!

Ișpanul rămase o clipă pe gânduri. Să admită sau nu? Era poruncă împărătească, poruncă ce suna ca ultima dorință a osânditului să fie respectată cu strășnicie, cu condiția ca aceasta să nu fie cererea de a rămâne în viață ori dacă ar fi putut împiedica într-o oarecare măsură execuția. Privi cordonul de ostași ce înconjura eșafodul. Privi și cel de al doilea cordon, ce ținea lumea la distanță. Să-l lase, gândi. Peste câteva minute, oricum, tot va atârna în streang.

— Facă-se voia ta! porunci.

Ca din pământ, de parc-ar fi fost chemați dinainte, se iviră lăutarii. Lumea începu să le facă loc țiganilor, care nu o dată îl înveseliseră pe Săndruț la câte un păhărel, când mai găsise vreme și pentru așa ceva.

— Tot ne gândisem să-ți zicem ceva, ce știam că-ți place, Săndrușule dragă, înainte de… știi tu, nu îndrăzni să rostească vorba. Nu fi amărât c-am venit cu lăutele, că n-am venit să ne veselim, ci să-ți îndulcim trecerea într-o lume unde nu sunt nici călăi nici lăutași! se scuză Gurdună, vătaful tarafului, ștergându-și o lacrimă.

— D-apoi zi-i, văruț! Zi-i, da’ așa, să-mi placă și mie! Zi-i „țarina!” îl îndemnă Săndruț, zâmbind. Noa, hai!

Melodia, când lină, când săltăreață, se revărsa pe deasupra miilor de capete.

Cu mâinile la spate, legate, cu pieptul scos înainte, mândru ca un voievod, Săndruț începu să execute, ca niciodată, pașii dansului. Întâi lin, după aceea din ce în ce mai înfocat. Scândurile eșafodului scârțâiau sub greutatea voinicului. Făcea niște figuri care păreau imposibil de executat, așa cum era, cu mâinile legate. Toate privirile se ațintiră asupra nebunaticului dansator, negura de pe chipuri începu să se șteargă, făcând loc destinderii, de parcă oamenii s-ar fi găsit la o petrecere și nu la o execuție capitală. Ușor, printre doi ostași de-ai împăratului, sări de pe podină în mijlocul careului înconjurat de soldați. Dansul deveni și mai năstrușnic, lăutarii accelerând ritmul. Doi ostași, cu puștile pregătite, îl urmau îndeaproape, neîndrăznind însă să-l încurce. Dăduse de două ori ocol careului. Când se aștepta cineva mai puțin, ca un taur înfuriat, cu capul, Săndruț doborî un ostaș și se amestecă în gloată. Ca în fața împăratului, mulțimea se desfăcu în două, lăsându-i pârtie largă, cale slobodă, reînghesuindu-se în urmă-i, pentru a-i împiedica pe zecile de ostași ce se și repeziseră în urma fugarului.

— Prindeți-l! Puneți mâna pe el! se auzi porunca dogită a ișpanului.

„Prindeți-l! Puneți mâna pe el!” repeta mulțimea, parcă îngânându-l, și continuând să-i facă loc și împiedicându-i pe ostașii împăratului.

Ca un fulg se văzu săltând peste un gard și apucând-o spre Magheruță. În urmă-i, vacarmul de voci. Câteva tropote, ale ostașilor călări care încercară să se repeadă și să-i aștină calea, se domoliră treptat. Nici piepturile cailor, nici loviturile de cravașă ori cu latul săbiilor, nu reușiră să destrame zidul viu de trupuri omenești, ce-i servea de pavăză lui Săndruț.

Nu se opri din fugă decât pe drumul Caraciului, știind că odată ajuns acolo era în deplină siguranță. Îl cunoștea fiecare arbore, fiecare firicel de iarbă. Cunoștea orice râpă, orice pârâiaș, orice potecuță. Mergea la pas, mirându-se de norocul ce dăduse peste el și de prostia domnilor. Se liniștise aproape și pe chip îi apăru un zâmbet. „Or mai avea de furcă domnii până m-or mai putea prinde!” își zise.

Îl trezi din visare galopul unui cal. Tresări, fiind gata să sară și să se afunde în desișul pădurii. Într-o trăsurică ușoară, vieneză, groful Francisc Gyulai, care avusese niște treburi pe la șteampurile din Caraci, cu calul în spume, înghițea parcă drumul. Opri aproape în loc când dădu cu ochii de Săndruț. Acesta își pipăi cosorul de la cingătoare, pe care i-l strecurase careva din mulțime, și cu care-i fuseseră tăiate legăturile de la mâini.

— Hei! strigă groful. De unde vii?

— De la Baia, Măria Ta.

— Te pomenești că-i gata? întrebă groful dezamăgit.

Tare ar fi vrut să asiste la ultimele tresăriri ale lui Săndruț, în știreang, neuitând de înfruntarea din noaptea aceea de pomină, când îl găsise atât de punctual, la miezul nopții, în sala mare a castelului.

— Eu, Măria Ta, aș zice să nu te mai grăbești atâta. Îi păcat de cal. Fără mine tot n-are să fie nimica! Numai așa, dac-ai fi atât de bun, ca să-mi ții locul. Miresuța cu funie a rămas văduvoaie, și până apucă domnii să mă mai prindă are să-i putrezească otgonul. Îi păcat, e nou-nouț. S-a îngrijit Măria Sa ișpanul. Tare păcat!

Scrutându-l mai atent, groful îl recunoscu.

— Tâlharule!

Fulgerător, puse mâna pe pușcă, pe care o avea la îndemână, și… Dar cu o secundă înainte de a se auzi detunătura, Săndruț se și lungise în marginea drumului. Auzi încărcătura șuierându-i pe deasupra. Se sculă sprinten și râse. Cu hohote râse. Până să apuce groful să-și reîncarce pușca, auzi:

— Sare pe coadă, Măria Ta!

Dintr-un salt Săndruț se pierdu în desișul pădurii.

Râdea pădurea, hohotind.